PAUL CONSTANT

IANCU JIANU

PAUL CONSTANT

EX LIBRIS
ID
Pro ARTE

PAUL CONSTANT

Iancu Jianu

ROMAN ISTORIC

1940

E-book realizat după volumul apărut
în colectia CUTEZĂTORII
EDITURA TINERETULUI 1969

Neamul

Se împrimăvărase temeinic: soarele crăpase mugurii sălciilor, înverzind lunca în susul Oltețului pînă către siliştea Cioroiului, şi în cursul lui pînă dincolo de Chilii, unde se lăsa înghițit de gura lacomă a Oltului. Pămîntul fumega aburi calzi, scorniți din țelina jilavă, ridicind pale de nori care se alungau către cer. Peste bordeiele strivite de acoperişuri de brazde, se purtau, domoale, miresmele de codru înviat, zgomot de apa clipocind printre răgălii şi cioturi. Zăpezile umflau, topite, apele Oltețului, lățindu-le peste maluri, însemnînd grinduri mocirloase sau acoperite de muşchi.

Satul, aciuat fricos în marginile luncii, rămînea sloit, respirînd prin coşuri cioante dîre subțiri de fum pîclos şi acru.

Împrimăvărarea se abătuse tristă peste satul de istov, mîngîind albeața băşicilor de bou din ochii ferestrelor, spinările coşerilor fără vite, ulițele strîmbe cu hrîtoape presărate des.

Fălcoiul, satul de vatră al boierului Iancu, rămînea în mocnița bordeielor scobite în pămînt, disprețuind aluatul degerat al primăverii, picat în copăile nădejdiilor de mai bine.

Oamenii tînjeau pe lavițe fără aşternuturi, bolnavi sau flămînzi, dezmorțindu-şi vetrele cu crengi zemoase de salcie sau tizic de baligă uscată.

Cînd toaca bisericii bătea ceasul pristăvirii din viața a vreunui suflet, cutremurarea dezlipirii de pămînt a omului se sleia mută pe suflarea beteagă a celor rămaşi...

— Muri, mă, muierea lui Duduveică?

— Muri...

— De unde să încherbăluiască acum creştinul şinieu de grîu pentru colaci şi năporojnie?

— Şi creițarul de vamă să i-l lege de deget!...

— Unde este snaga omului şi strînsu' de grîu pentru colivă?

— Toate sînt de la Dumnezeu şi gura omului nu face decît să spurce rînduielile lui...

— Auzi cum îi trage în toacă taica popa, de parcă să rupă zăpoarele porților raiului...

— Crede-i săracul... Os îmbătrînit şi descărnat...

— Rămasă, mă, creştinul văduv?

— Păi!...

Clătinarea domoală a luncilor se îngîna cu apele învolburate, cu cîntecul păsărilor, închipuind chemările vieții care se dezmorțea.

Răsfrînt peste malurile Oltului, codrul de stejari înnegrea şesul pînă departe, prins în pripoane de curpeni groşi, înecat în tufe de arțari şi aluni, însălbătăcit de singurătate.

Lucrurile erau însemnate cu poveşti şi semne înfricoşătoare: copaci cu scorburi adînci pentru oameni şi fiare, vizuini scobite sub coaja pămîntului, ziduri prăbuşite de foc şi de vreme.

Spre răsărit, în Şopîrlița, stăruia încă groapa care adăpostise, pe timpuri, trupul unui şarpe uriaş, care se adăpa lungindu-se pînă la apa Oltețului, îmbăloşind-o... Si povestea voinicului venit dinspre răsărit, care s-a îmbrăcat în zale de fier şi s-a înarmat cu cuțit, lăsîndu-se înghițit de jivină pentru ca dinăuntrul lui să-i ciopîrțească pîntecul, pînă la cap... Voinicul, pe nume Novac, s-a luat după trupul ciuntit al şarpelui, trăgînd după el o brazdă, semn după care să-l caute nevastă-sa...

Groapa n-a rămas goală, căci din inima codrilor, nebîntuiți de picior de om, a venit şi şi-a găsit adăpostul în ea o şopîrlă tot atît de grozavă şi de înfiorătoare...

În marginea Oltețului, pe locul botezat de bătrîni Zăpodia, dintele vremii tocase, pînă către temelii, zidirea unei biserici a lui Ghinea vistierul, lăsînd peste locul sfinteniei de altădată, duhul pustietății şi al păraginii...

Iar dincolo de Olteț, găuri scobite după aur haiducesc sau strînsură de băjenari, care nu mai apucaseră bucuria întorsului pe la casele lor...

Spre miazănoapte, în codrul Bistriței, învălmăşiți cu sălbatăciunile, îşi țineau sufletul o mînă de oameni, îngropați în bordeie căptuşite cu crengi şi brazde de pămînt... Aci era fîntîna Chircăi, unde într-o sfîntă zi de Paşti s-

au aruncat fetele din sat, spre a nu fi duse în robie de turci... Şi crucea „Motrocului" semnul izbăvirii din robie al unui creştin din partea locului.

Pasul gîndului se lasă pe şleaul Oltului, în jos, spre Fundul Vornicului, cu bordeiele mănăstireşti ale egumenului Nil, către Polovina,

„Cu trei sate bogate,
în haraci ne-nglodate"...

şi peste care s-a fost lăsat, totuşi, pîrjolul turcesc, însemnat prin gropile, larg cuprinzătoare, de trupuri de creştini măcelăriți tot la o sfîntă zi de Paşti.

Adunat sub poalele pădurii Sarului, „locul lui Gogilă" şi „perii lui Traşcă" însemnau siliştea Gorganilor, cu locul de vatră al spătarului Gorgan, oglindit odată, de mult, în apele bălții îmbelşugate de peşte, săpată cu sudoarea clăcaşilor şi a robilor nenumărați...

Alăturea de apa săracă a Căluiului, mănăstirea bogată ridicată de Buzeşti, pe locul în care s-au fost pogodit căpitanii lui Mihai Viteazul cum să înfrîngă năvala tătarilor, punîndu-i-se hramul Sfîntului Nicolae al Mirelor.

Trăsnetul îi arsese tinda, lăsînd-o beteagă, ca un semn al păcatelor omeneşti nerăbdate de Dumnezeu... înăuntrul mănăstirii, în partea din stînga a naosului, cuvîntul de pomenire al clucerului Radu, pus pe lespedea sub care hodineşte lungit:

„Cuvînt de această viață deşartă; rugate-vei lui Dumnezeu în zi şi în noapte, cetaşi vei fi cu cei din rai... Fără cine nu face lucru dumnezeiesc închipuieşte-se focului în veac... Cine-şi satură mațele lui cugetă cum a-şi ugodi trupul lui şi să facă voia necuratului. Şi cine-şi nu va da din averea lui săracilor şi bisericilor în veci acela este sluga dracului. Să nu zică nimeni că eu sînt domn, sau vlădică, sau boier, că cine-şi cu pre-al lui lucru primi-va judecată... Că acolo vom sta înaintea județului goi, cum am născut. Drept aceea, fraților, nu lăcomire-ți hainelor şi aurului: ce vă faceți cale largă şi curata spre ceriu cu milostenie, cum zice însuşi Dumnezeu: unde este avuția voastră, acolo este şi inima voastră."

Tot aci, sub lespezi grele de piatră, înflorite cu inscripții, hodinesc pristăviții întru Domnul jupînița Elina, jupîn David şi Preda, Stroe postelnicul, jupînița Stanca şi jupîn Dumitru, cel pierit de sabie în timpul lui Moise Vodă...

Pe pereții naosului, chipul încruntat şi războinic al lui Mihai Voievod, privind spre acel al lui Petru Cercel Voievod, senin şi doritor de pace, zugrăvite de mîna neîndemînatică a unui Mina, iconar al timpului...

Înspre apus de Fălcoi, spărgînd desişul pădurilor, drumul către Caracal scoboară rîpile Potopinului, pe care şi-a topit roua tinereții acel domnişor al nopții, întîrziat pînă în răsăritul soarelui în culcuşul dragostei.

Peste tot, vremea încălțată în opinci şi-a lăsat urma adîncă în clisa drumurilor veacului, tămîiată de freamăt de codru, de urlet de fiare, de bocet de doine, de basm păstrat în jur de vatră fără tăciuni...

Satele poartă în nume povara unui destin încruntat, din chiar ceasul zămislirii, altoit pe răbdarea cîinească a neamului.

Colibaşii şi Damurile vorbesc de adăposturile de cîrtițe, scobite sub poala pădurilor, de năvala după jaf a străinilor, de Ursa şi Cioroi, de sălbăticiunile locurilor. Iar Clăcaşii şi Coşerenii, de viața în care nu putea spori nici un fel de bucurie omenească.

Sufletele necăjite ale Colibaşilor şi-au văzut, în două rînduri, bisericuța luată de apele umflate ale Oltului, pustiite de ultima lor nădejde, pe care numai credința le-o mai putea da. Şi s-au adunat atunci, cu spaima mîniei cereşti în suflete, în jurul pristolului rămas în picioare, prăznuind sfînta înviere pe locul unde jertfa zidirii de altar fusese măturată de ape.

La Tobolita Jienilor, zid gros pune pavăză pentru casa Domnului, închipuindu-se adăpost pentru monahi şi egumen, care să binecuvînteze nemernicia omenească a celor pitulați prin scorburi.

Din mila şi evlavia vornicului Mitrea şi a dumneaiei jupîneasa Neaga s-a ridicat din temelii mănăstirea Hotăranilor, punîndu-i-se hramul „Soborul îngerilor"; iar mai tîrziu s-au învrednicit pentru înfrumusețarea ei cei ce stau față lîngă ocnițele dinspre miazănoapte şi miazăzi, prinşi în zugrăveala chipurilor, jupîni şi jupînițe de prin partea locului.

Cînd mucurile luminărilor din lungile priveghiuri au întunecat cu totul icoanele sfinților, primenirea lor s-a făcut prin grija monahului Pafnutie, care va fi hodinind cu cărămida sub căpătîi undeva, prin preajma mănăstirii.

Din pămîntul Cioroiului, stăpînit altădată de clucerul Alexandru Farfara, îşi trag teapa Alexandru, Nicolae şi Radu Golescu, copiii Zincăi Goleasca, cea care îşi lumina sufletul în mănăstirea ridicată de popa Matei Ghinescu ot Cioroi, încropind din a sa pungă cheltuielile zidirii şi podoabelor.

În lungul şi în latul Romanațului s-au presărat locaşuri de închinăciune sub coasta dealurilor împînzite de străji, ca şi pe malurile îmbrăcate cu stuf ale Dunării.

Boierii Jieni au sfințit pretutindeni locul aşezării lor cu ctitorii bisericeşti: la Corlățeşti, paharnicul Dumitrache Jianu; la Racovița, Şerban Jianu Racoviceanu; la Zănoaga, medelnicerul Ştefan Jianu... Şi iarăşi Jieni trecuți în pizanii ctitoreşti la Caracal, la Jieni şi la Grojdibod...

Podarii şi isnafurile oraşelor, sau meşterii risipiți prin sate mai pricopsite şi-au însemnat cu rîvnă dragostea pentru Dumnezeu: Jupîn Şerban

cojocarul, Stan Toma cizmarul, Dumitru băcanul, Constantin curelarul, Constantin Rachieru starostile boiangiilor şi Goltincanu, starostile pescarilor, boiangiilor şi căldărarilor...

Păstraţi în zugrăvelile coşcovite ale bisericilor, şirul acestor neguţători şi meşteri rămîne încremenit în evlavia timpului, pentru pomenirea veacurilor ce vor veni. Strînşi în anterie de postav gros, cu işlice lipsite de acele garnituri de sobol sau urşinic cuvenit boierilor de laviţă, ochii lor caută, foleojdiţi, în păcatele vremii de acum. Alăturea de ei, jupînişe cu obraze palide, cu mîini împreunate a smerenie, îmbrăcate cu misăzi de blană de vulpe, în rochii de adămască pînă în călcîie, nelăsînd să se vadă decît vîrfurile cusute cu fir de ibrişin ale conduraşilor; iar între ei, poza bisericilor pentru a căror zidire pungile lor n-au avut niciodată băieri de strîns.

Pădurile se luminau anevoie în prisăci sau drumuri de cară, iar potecile se încurcau în hăţişuri dese, neputînd fi călcate decît de picior voinicesc şi umblat. Oamenii nu se îndurau să taie copacii, rînduiţi să-i apere de năcazurile multe ale cotropitorilor, ale sarneşilor şi împlinitorilor domneşti, ale strîngătorilor de haraci şi podvezi...

Peste toată amărăciunea timpurilor, înviorarea vieţii de codru, cu freamăt de frunze şi cîntec de păsări, aducea mîngîiere şi întremare.

În lungul drumurilor erau presărate hanuri pentru conăcitul poştalioanelor şi călatorilor, pe la care se abăteau des cameni care să-şi primenească sau să-şi bea rodul jafurilor... Pentru cei nevoiţi să înnopteze aci, nechezatul cailor, zgomotul vreunei uşi trîntită de vînt sau larma zăvozilor erau temeiuri de îngrijorare. Oamenii nu se încumetau să înfrunte primejdia drumului, decît anevoie. Copacii, tremurîndu-şi frunza, risipeau zvonuri care înfiorau pînă în adînc sufletul negustorilor, mai toţi străini de neam. Tufişurile înviau, închipuind forme de oameni care pîndeau să-ţi dea bineţe cu pistoalele întinse. Doar chiuitul surugiilor mai aducea călătorilor puţină inimă şi curaj.

Poştalioanele, cocii cu osii de salcîm, erau trase de cai mărunţi şi iuţi, prinşi în ştreanguri de tei împletit. Cînd vremea desfunda drumurile, codrul urla de sudălmile surugiilor, care opinteau să scoată din clisă roţile înfundate pînă la căpăţîni. Iar vara, chiuitul lor întetea goana animalelor, făcînd să ţopăie prin hîrtoape călătorul agăţat cu deznădejde de loitrele cociei.

Cînd fumul subţire al vetrei sau lătratul de zăvod zburli vestea apropiatul olacului, călătorii îşi făceau cruce mare şi descurcată, pentru tot ce-a fost şi-o să mai vină. Surugiul înainte de a-şi desprinde gloabele din ham, golea, pe nerăsuflate, o jumătate din plosca de ţuică, după care se adresa glumeţ, călătorilor:

— Bine ne-am întîlnit sănătoşi, boieri dumneavoastră!... Au s-a semănat vreunul pe drum?

După care rîdea zgomotos, ca după o spaimă fără temei.

În prispa hanului cu uşă împopistrată cu cremene şi cioac de salcîm, apărea hangiul, tip de vişan însălbătăcit de singurătate şi teamă. Măsura din ochi drumeții, după care-i pofte înăuntru. Dacă se întîmpla să fie iarnă, locul lor era în „sobă" odaia încălzită, avînd pe margini lavițe pe care se şi putea dormi. La hogeac forfotea ceaunul cu mămăligă sau ulcioraşul de pămînt de Oboga, cu vin sau rachiu de mojmoane făcut în velnițe primitive. Călătorii se aşezau trudiți, pipăindu-şi punga şi pistoalele. Mîncau legumit, cu dumicați de mămiăligă rotunjiți în palmă, şi-şi clăteau gurile cu cîte o ulcică de vin sau rachiu. Ospățul omenesc plătea deşugubina drumului, făcînd pe creştin să mai prindă curaj la inimă. Surugiii îşi scoteau barda prinsă sub podina poştalionului, dregîndu-i beteşugurile, sau ungeau capetele de lemn ale osiilor cu seu de oaie. Cînd totul era în ordine, călătorii erau poftiți cuviincios să-şi fărîme din nou oasele pe şleaul plin de hîrtoape şi spaime... În urma lor, hangiul închidea oblonul, trăgînd de-a curmezişul grinda de stejar gros şi țeapăn ca fierul...

Noaptea, cînd stelele se luminau cît aria de om sărac, tainele codrului se deschideau în zvonuri de ape, în țipete de buhă, cîntec de privighetori îndrăgostite şi urletul de pustie al fiarelor... În firida cu perdea de drugi de fier a hanului, feştila altoită în strachina cu său de oaie lumina semnul unui adăpost de om... Hangiul se lungea pe laviță, tihnit, după ce mai întîi pipăia cocoaşele pistoalelor de sub căpătîi şi bătea cîteva metanii pentru paza sufletului...

Adăpostiți prin grajdurile curților boiereşti, poteraşii şi arnăuții isprăvniciei dormeau duşi, neîndrăznind să colinde bezna nopții, încare puteau muşca plumbii şuşanelelor haiduceşti.

Curțile boiereşti albeau prin ocheane sau branețe de pădure, semănînd, vraişte, case de chirpici acoperite cu olane sau şiță, bucătării şi locuințe de paiantă pentru slugi, grajduri şi coşeri cu spinări de stuf. Casele boiereşti erau aşezate pe pivniți largi, răsuflate prin gîrliciuri ferecate cu uşi de stejar gros. În pîntecele lor stau rînduite buțile de vin, cu care se îndestulau ospețele din zilele bune. Cămări şi celare păstrau pe poliți făcute din bardă chiverniseala de miere, de slănină, de poame şi unt, de turte de ceară, de tot ce puteau închipui bunătatea pămîntului darnic şi snaga clăcaşului şi a robului... În fundul acestor curți, înecate în mizerie şi larmă, şetrile țiganilor robi, în care se ferecau roțile caleştilor boiereşti, se scobeau ălbii şi troace, se învățau scripcăritul, se bătea dimia la piuă...

Peste iadul robiei, cîntec melopeic de țigancă zămislită în căldura iataculuiboieresc, frîngea aripa năzuinții de libertate şi omenie...

Boierul şedea în cerdac, hodinind în divanul căptuşit cu stofă de adamască sau şahmarand, în caftan de atlas, strivit de greutatea bărbii şi a işlicului garnisit cu urşinic... Narghileaua, primenită cu tutun frecat în palme, da gust cafelei turnata în tiligoana încondeiată cu semiluni... În

sufletul lui, cinstea pe Dumnezeu care-l ținea, pămîntul care-l răbda şi belşugul rodului care-i îmbelşuga viața... Zdroaba şi icneala în obezile robiei, ramîneau pentru el fapte fireşti rînduite de ursitori, pe care ar fi păcătuit schimbîndu-le...

Din cînd în cînd, ridicînd nori de praf şi chiote de surugii, intrau prin ştirbitura zăplazului, butci grele încărcate de musafiri, megieşi pînă la trei poşte depărtare: jupînițe îmbrăcate în pacele înflorite şi rochii de atlas încrețit cu nemiluita şi boieri căftăniți, cu taclirul doldora de pistoale şi junghiuri cu prăsele de sidef şi aur, porniți pe zaiafet întețit şi prelungit. Cîinii, totdeauna slobozi, înmulțeau larma, înălțînd-o pînă în tăriile cerului, făcînd să huiască negura codrului, pînă în adînc.

Boierul ieşea în cerdac, întîmpinînd oaspeții cu zîmbet în barbă şi brațele întinse. Jupînița, jumătate cruce, rămînea în spatele său, într-o poză de umilință şi respect față de soț, de cuviincioasă bucurie față de oaspeți... După ce ibricele de alama şi peşchirele de borangic sau inişor îşi împlineau rostul, se aşezau cu toții pe divane largi, sub poiata şindrilită a ceardacelor, răsuflîndu-şi picioarele în papuci de safian, aduşi de slugi meşterite... Cafeaua şi şerbetul veneau să facă cinstea casei şi să dea pas de aşteptare şi taifas, pînă se dichisea rînduiala ospățului.

Prin iatacele scunde şi scăldate în arome de levanțică şi gutui, cu ferestre strîmte şi zăbrelite des, jupînițele se adunau ciopor, lăudîndu-şi munca mîinilor, rînduiala şi sporul casei, evlavia, şi vrednicia din care răsăreau daniile ce îmbelşugau bisericile şi mănăstirile... Stihare sfinte şi berednițe pentru înveşmîntatul preoților, marămi pentru împodobitul altarelor, epitrafire şi mese de pristol, toate ieşite din hărnicia şi rîvna mîinilor de jupînită...

Petrecerile erau bărbăteşti şi cinstite: vinul se golea din oale primenite des, iar cîntecul țiganului lăutar făcea cocă sufletul acestei boierimi apropiată de sălbăticia şi curățenia locurilor de baştină, din care îşi avea bîrlogul...

Pămîntul Romanațului era împînzit de curțile boiereşti: satele, mai toate, nu erau altceva decît aşezări de clăcaşi ghemuite în jurul lor, purtînd numele boierului căruia îi robeau... Rusăneştii sărdarului Niculae Rusănescu, Bîrza postelnicului Costache Bîrzan. Pleşoiul pitarului Luca Pleşoianu, Grecii medelniceresei Safta Greceasca, Cezieniul paharnicului Dumitrache Cezianu, Preajba lui Ioniță Prejbeanu, Dobrunul lui Ştefan Dobruneanu...

Mănăstirile Bistrița, Brîncoveni, Hurezul, Creţuleşti, Dintr-un lemn, Cozia, Hotărani şi Episcopia Rîmnicului stăpîneau moşii întinse, dobîndite prin milă creştină sau împărțeala samavolnică a domnilor.

Puține, cîteva moşii numai,erau stăpînire megieşească sau moşnenească: la Cepari, la Sălişţioara, la Boşoteni, Zănoaga, Leul, Redea şi Dioşti.

Mănăstirile îşi luau dările ierbăritului şi ale vînatului în bălți în moneda timpului, adică în unt, peşte sărat, boi, făină de mei sau grîu.

Pămîntul se desfunda cu greu spre a lasa loc de aruncat sămînța de bucate... Vitele, trăite prin pădure, în urgia viscolului, ieşeau în primăvară numai piele şi oase şi cădeau pe brazdă, sleite. Ogoarele răsăreau în silă, cu teama jafului şi pîrjolului bazabuzducilor şi ostrovenilor, a împlinitorilor domneşti, care lăsau satele troacă sau mormane de scrum... Şi atunci, băjeniți prin ocheanele codrilor, rodul de ghindă le da sațiul vieții rînduite de ursători...

Din bătrîni ştiau că prin părțile Potelului, pe malul Dunării, au fost pe timpuri sate cu scutiri de dajdii, unde oamenii sărăciți au răznit-o prin stuful bălților, „de-au rămas sălişte a pustie şi nu este scrisă nicăierea în catastifele domniei mele pentru bir", aşa după cum stă crestat la răbojul ținut din scurt, al unui domn de pagubă...

În zadar domnii slobozeau anaforale şi sfaturi către „pîrcălabii sindiilor şi tuturor locuitorilor de prin satele ot sud de Romanați", spre a face arături şi semănături de grîu şi de orz, încredințînd că „cei ce vor fi silitori se vor folosi de agonisita lor şi se vor chivernisi"... Satele rămîneau în țelină, luminîndu-se în petice mici de arătură, ascunse prin ocheane de pădure...

Caracalul avea pînă-n o mie de familii, împărțite pe mahalale, dintre care Protoşenii deținеau locul de frunte. Lipit de tîrguşor, Boldul îşi avea o înjghebare administrativă proprie, cu „pițuică" sau casă de sfat, şi slujbaşi vajnici, cum era pîrcălabul Uță şi logofătul Badea Sandu...

Uță, bîntuind pe la uşile oamenilor pentru strînsul dăjdii, avea de luptat cu nămolul ulițelor întortocheate şi pline de nămol cu greutatea răboajelor pe care le purta spînzurate de gît... Cărturar iscusit, purta la brîu călimări de alamă îndestulate cu zeamă de bozi, şi pană de gîscă sprijinită de cheotoarea misăzului sau pe după ureche. Iar logofătul Badea Sandu, cirac al vestitului condicar Răducu Prafail Biftreti sporea fără preget transcrierea poruncilor domneşti şi a hrisoavelor date în sfatul veliților boieri ai divanului Craiovei.

În inima oraşului, balta plină de lintiță şi stuf ascundea cîrduri de rațe sălbatice şi puzderia de țînțari dătători de friguri.

Pe partea mai ridicată a oraşului îşi duraseră case, în şir, boierii Cănuț, Grigorie, Şerban, Fănuț, Apostol şi Niculin, toți Jieni... Case de cărămidă arsă, cu zid gros şi bolți lucrate trainic.

Aci era isprăvnicia, divanul şi temnița, însemnînd printr-însele autoritatea judecătorească şi administrativă a timpului.

Pe ulița tîrgului, cîteva prăvălii, înghesuite şi scunde, de cavafi şi braşoveni, lumînărari, cojocari şi astaragii, ținute de negustori cu frica lui Dumnezeu şi a năpăştilor care le dau ocol. Sporul negoțului se grămădea în

ctitorii bisericeşti, aurul de toate chipurile vărsîndu-se darnic pentru ziduri de adăpost credinței, în puterea căreia trăiau.

Cînd ghinda codrului cădea înainte de sfinții Arhangheli şi şoarecii de cîmp se trăgeau către sat, înțelegînd că iarna este pe aproape, boierii îşi încărcau calabalîcul şi merindea şi porneau către casele de iernatic ale Caracalului... în convoi de butci şi cocii cu coviltire, măsurau lungul drumului şi necazul hîrtoapelor, intrînd în oraşul în care îi aştepta rînduiala zaiafeturilor prelungite, făcute de-a valma.

Primăvara, de cum începea să se ridice, spre răsărit şi miazăzi, neguri, se pornea drumul de întors către satele care-i aşteptau vîrîte în pămînt, resemnate şi tăcute.

În Fălcoi, nedezlipit de pămînt şi de oameni, boierul Iancu Jianu ramînea în singurătatea culei durată din grinzi groase de stejar, cu ocnițe cocoțate în vîrf, din care putea privi, îndelung şi slobod, peste crestele înnegrite ale codrului, peste brîul apelor înghețate... Fiarele sălbatice veneau pînă sub straşine, încolțite de foame, ridicînd în văzduh larmă şi spaimă.

Iancu asculta vraiştea viscolului şi trosnetele pădurii, trîntit pe lavița aşternută cu dimie şi piei de sălbătăciuni, purtîndu-se cu gîndul către găurile bordeielor în care boleau, hăcuite, trupurile nevolnice ale țăranilor...

Trăgea cu sete din trestia ciubucului, înecînd odaia scundă în fumul acru de tutun şi gemea obidit de tot ce nu putea închipui tăria brațelor şi puterilor lui, întru mîntuirea neamului apucat pe şleaul pieirii...

În soba cu gura larga ardeau trunchiuri de lemn jilavit, fierbînd monoton seva dogorită de foc. Pe pereții căptuşiți cu velințe şi chilimuri înflorite viu, odihneau, spînzurate, puşti cu cremene şi pîlnie în gura țevii, iatagane turceşti şi pistoale cu prăsele bătute în sidef şi argint; la căpătîi, teancul de lăicere şi plosca de vin de şapte oca vechi, în care îşi răsufla scîrba vieții de îmbuibare şi trîndăvie, la care îl osîndeau gerurile iernii. Iar spre răsărit, icoana ferecată în argint a Maicii Precista, mîngîiată de lumina candelei hrănită cu untdelemn curat.

În începutul acela de primăvară, Iancu da ocol grajdurilor în care, adulmecînd mirosul colțului de iarbă, caii nechezau neliniştiți. Purta pantaloni de dimie albă cu găitane, cizme de iuft pînă peste genunchi, cojoc de oaie şi căciulă de noaten sein; iar în taclir, ca de obicei, pistoale şi cuțit.

Nu îmbrăcase niciodată caftan sau işlic şi nu simțea nici un fel de plăcere să-şi toarcă în barbă, după obiceiul timpului. De statură potrivită şi bine legat, se purta cu barba rasă şi mustața stufoasă ca mătasea de porumb dat în copt.

Călca îndesat şi ținea capul sus, cu căciula răsfrîntă şi dată pe ceafă. Pielea feței desluşea o sănătate de om al brazdelor, trecută prin încercările ploilor şi tăiuşul vînturilor. Mereu zîmbitor, încruntarea rară a sprîncenelor

sau a frunții dădeau temei de temere. Grăia vorbă românească, fără amestec străin şi spunea pe şleau ce avea în suflet şi în gînd, în sindrofiile pe care le cerceta arar, ca şi sub poala Fălcoiului sau pe malul Oltețului.

Avea patima cailor iuți, cu trup puțin şi plin de inimă. Cînd o răznea pe potecile întunecoase, lăsa calul la pas şi cînta doine olteneşti pentru el şi vietățile de-a valma ale codrului.

Lumea tîrgoveților şi a boierilor de țară nu-l momise cu nimic: trăia ca un vultur singuratic, întinzîndu-şi aripile spre a domina sălbătăcia locurilor, ascuțindu-şi ghearele pentru vînatul pe care-l păştea cu răbdare şi ură.

Începutul primăverii îl însufleția pînă în adînc. Încălzit de sulițele soarelui îşi lăsase cojocul pe-o mînecă, fluierînd un cîntec de lume, păstrat în amintirea unor zile de chef cu lăutari, pe malul Oltețului... Din cînd în cînd contenea ascuțindu-şi auzul, prinzînd zvonul luncilor şi al codrilor, în care învia cîntecul păsărilor şi aburul pămîntului, surîzînd mulțumit de prevestirea semnelor de primăvară. Prin rădăcinile trupului sîngele gonea cald, cu îndemnuri de ducă... Apele îşi dezlipeau sloii de mal, scoborîndu-i încet în vale, către gura Oltului... Un cuc îi cîntă în față, semn de îmbucurare pentru timpul de peste an.

Hotărît, îşi scutură ultimul rest de iarnă rămas în mița cojocului şi strigă unui argat:

— Pune mă, şaua pe Haiduc, că vreau să mă reped pînă la Chilii, să văd dacă n-au murit puii de urs prin găuri!...

— S-a crăpat de primăvară, boierule!...

— N-auzi fortota apelor? Au să dea peste maluri şi să înece bordeiele țiganilor!...

— Numai de-ar da!... Că vin ele repezi, da-s calde şi dezghioacă mugurul codrului!... Uhuhuu, Haiduc... Haide cu taica să te încur, că se apropie Sintoaderul!...

— Lasă-l cu binişorul, mă Stînguleasa... Că nu i-o mai fi rămas decît pielea şi oasele...

— Şi inima!... Că a frămîntat pămîntul de sub copite de s-a îngropat pînă la piept...

— Neamul, bă!... Unde vă cîrmiți voi din bolnița bordeielor şi din fumul de salcie jilavă, ca să vă frămîntați ursătoarea unui trai mai bun?... Calul este mai aproape de Dumnezău şi-i simte dezlegarea tainelor lui...

— Aşa o fi, boierule!... Lumea este prostită de belele şi nu mai poate descurca semnele vremii!...

— Lasă-i zăbala slobodă... Vorbeşte cu el, păcătosule!... Haiduc!...

Calul se opri în loc, ciulind din urechi, cu nările tremurînd... Nestăpînit de zăbală şi mîna argatului, auzind gura lui Iancu, rămase încremenit.

— Faci pe balaurul, băiatule?... A venit primăvara şi colţul ierbii stă să spargă coaja pământului ca să-ți pună chilim de aşternut copitelor!... Tremuri şi te bucuri!... Aşteaptă că plecăm acum să dăm o raită pe unde şi-a făcut lupul de cap şi s-au gospodărit viezurii şi vulpile... Adu-mi puşca, bă!... Şi cremenea, şi amnarul... Şi băşica de porc cu măsurile de plumbi şi de pulbere...

Prin ştirbitura gardului, cu capul descoperit şi aplecat spre pământ intră un țăran, clăcaş hărtănit de mizerie şi necazuri, oprindu-se în fața calului.

— Să trăieşti, boierule Iancu!...

Iancu măsură arătarea cu miros de sfoiag, încercînd sa-şi mintă gîndul care se întunecase.

— De ce te porți năuc şi zburlit, Duduveică?... Ai ieşit ca fiarele flămînde să bați potecile satului şi să bagi în spărieți muierile şi copiii?... Tu nu vezi şi n-auzi că se crapă de primăvară?

— Eu n-aud, decît toaca popii, care-mi sîngereaza rărunchii şi-mi pomeneşte năcazurile şi păcatele cu care m-a osîndit Dumnezău...

Boierul Iancu îşi trase cojocul pe mîneca, privind încruntat la chipul de umbră al țăranului dezbrăcat şi scofîlcit. Biruit, îşi roti cu deznădejde ochii peste satul adunat împrejurul conacului, şi nu găsi nimic care să-i sprijine credința că undeva a mai rămas o scînteie de lumină şi viață, de care să-şi priponească împrimăvărarea de adineauri a gîndului. Toaca săracă a bisericii se risipea peste sat sfîrşită, înmulțind tristețea şi amărăciunea care mocnea dincolo de soare, de cîntec de păsări, de aromă de salcie înmugurită. În sufletul lui se simțea strivit de pacostea cu gheare lungi şi multe, căşunată în vatra fără tăciuni a bietului om... Se întoarse către argat, mîngîie lin gîtul calului şi-i porunci domol:

— Mă Stînguleasa, bagă calul în grajd... Că nu i-a fost lui sfîrşită patima şi mai are să-şi lungească gîtul, chemînd ceasul pe care-l credeam venit... Bine ziceai adineauri că omul este prostit de belele şi nu mai cunoaşte la semnele vremii.

— De, am vorbit şi eu aşa, într-o doară...

— Uite, bă, a venit primăvara... Şi ne ia ochii, şi ne înşeală. Că au să înceapă să cadă vitele de slăbiciune şi unghii, să moară ăi de au zăcut pe vatră astă-iarnă, să ne bîntuie mumhaşîrii şi taxaldii stăpînirii, să ne dărîme bordeiele peste noi, ostrovenii şi bajabuzducii... Şi noi ne bucurăm ca proştii, iar soarele ăsta cald are să rîdă în strălucirea lui de toată zdroaba şi istovul pămînteanului, strîns în obezile ursătorilor... Aşa este, bă Duduveică?... Aşa este, bă Stînguleasa?...

— Aşa este!

— Aşa este...

— Unde eşti logofete Oană?... Bă, logofete!... Vino, bă. Şi deschide celarul şi dă-i creştinului ăstuia grîu pentru colivă şi colaci, şi peşte sărat, şi o

boată de prăştină... Şi vin, şi untdelemn sa toarne peste trupul moartei, fie-i iertate păcatele... Sa-i legi, ba, de deget creiţarul ăsta, ca s-o treacă peste vămile văzduhului şi să se roage de acolo pentru suflarea păcătoasă a pământeanului, care numai duhoare şi deşertăciune este...

— Să trăieşti, boierule...

— Du-te... îngroapă-ţi muierea şi după ce ăi boci-o cît să-ţi uşurezi sufletul, dărîmă grinzile bordeiului şi vino aci sau în ocoale, la Chilii...

— Aşa am să fac...

— Aşa să faci... Şi cînd te-oi aduna din nou în firea voinicească a rumînului şi ţi-oi simţi inima cremene, să-mi strigi de sub streaşina culei: „Uhuhuuu, boierule Iancu... A năpîrlit miţa oii şi i-au dat peri de lup: şi i s-a făcut să dea iama prin caprele care ne-au tocat lăstarii şi ne-au uscat butaşii în care aveam nădejdea sîngelui vieţii!... Şi i-au ajuns colţii să taie fierul hangerului şi să scuture în ei junghetura cîinilor de ne-au mîncat zilele...”

— Aşa am să fac...

— Aşa să faci... Du-te...

Sfîrşit de frămîntarea lăuntrică a sufletului, în care dospea obida şi năcazurile oamenilor, Iancu rămase înţepenit, măsurînd trupul clătinat al ţăranului, urma de opincă ce se adîncea fricoasă în nămolul uliţii.

În spatele lui, umba credincioasă a lui Stînguleasa încerca să-şi goneas-că privirile departe de ochii înlăcrimaţi ai stăpînului, spre a nu fi mărturie la ceasul de ruşine al slăbiciunii lui...

Iancu se întoarse încruntat, descoperind la izvor temeiul frămîntării lui, slobozind din juvăţ gîndul care sta să crape:

— Neamul, bă!...

Calul, lăsat la pas, se oprise pe prundişul Olteţului, adăpîndu-se din apa care venea umflată şi repede. Cu frîiele petrecute pe după mînă şi descălicat, Iancu măsura largul apei, aşteptînd să tragă la mal podul aşezat pe luntri scobite în trunchiuri de salcie. Podarul îndoia prăjina să întoarcă puterea apelor, urmărind scripetile care alunecau anevoie pe funie; şi nelinişţea lui Jianu, cu care nu se putea glumi. Cînd luntrea se izbi de mal şi priponul fu legat ţeapăn, creştinul îşi şterse fruntea de sudoare cu dosul palmei, luîndu-şi căciula din cap:

— Parcă văd c-o să dăm de belea, de ne-or mai zăticni apele... Trage la vale de crezi că s-au rupt zăpoarele muntelui!...

— Ce se mai aude, Apostole?

— Nimic, boierule!... Au trecut mai adineauri bîrne şi tiugi, şi snopi de coceni sfoiegiţi... Şi o tîrnă de cuibar... Se vede că a dat apa peste maluri şi a înecat pe undeva bordeiele oamenilor!...

— Dar semne de cialmale turceşti sau de iminei arnăuţeşti nu s-au arătat?

— Ne-a ferit Dumnezeu... Drumurile sînt desfundate şi pe potecile de margine nu li se îndemînă...

— Să ai grijă seara să strîngi funia şi să tragi podul sub mal de-din-vale de bordei... Şi să înnoptezi unde te-o tăia capul, cu urechea pe pămînt... Că au să înceapă să urce la deal haitele de pazvantii şi ostroveni, şi mumbaşîrii domniei după zaherele şi podvezi...

— Să nu ne mai osîndească Dumnezeu cu bîntuieli din astea!...

— S-o tai razna şi să dai de veste oamenilor, dacă o fi să ne mai calce nevoia... Să nu dea de paguba amantelor de vite şi să le poată mîna în pădure...

Iancu trase calul pe pod, ţinîndu-l scurt în zăbală... Podarul dezlegă priponul, împingînd voiniceşte prăjina, izbind cu boturile luntrilor valurile... Apele şuvoiau în coastele podului, neliniştind calul, care umfla nările, sforăind... Pe deasupra, cîrdurile de raţe şi gîşte treceau slobozite din bălţile dezgheţate ale Dunării, către sălciile şi grindurile Olteţului. Fumul subţire, ridicat peste vîrfurile copacilor, însemna locul pe unde stau, pitulate, locuinţe omeneşti... Tălăngile vitelor răzleţite prin pădure risipeau aerul de sălbăticie şi pustietate a locurilor, luminînd negura pădurilor... Cîte un chiuit de rumîn înviat cutremura văzduhul plin de nori de ploaie, pierzîndu-se pe crestele mărunte ale apelor...

Cînd podul hîrşcăi aşezat pe prundiş, Iancu zvîcni pe mal, o dată cu calul. Podarul se apropie de-o răchită, prinzînd cu dibăcie un pui de şarpe, pe care îl spînzură cu nojiţa opincii, ca să fie ferit peste vară de înveninare...

— Să treci pe la Oană, ca să-ţi primeşti tainul... Si să dai de ştire şi ălor de-din-sus să fie cu ochii în patru, ca să nu ne pomenim cu plocon pe cap... Că de altă pricopseală ştiu că nu putem trage nădejde...

— Ne-o feri Dumnezeu!...

— Ne-o feri, bă!... Dar prin părţile Gorjului şi ale Mehedinţilor s-a slobozit urgia şi pîrjolul... Şi au robit muierile şi copiii şi au cărat către Dii vitele creştinilor şi ulcelele pline cu miere, toată snaga şi strînsura oamenilor... Satele au răznit-o prin pădure şi scormonesc frunza după resturi de ghindă, ca să-şi ţină amărîtele de zile...

— Mare blestem!...

— Prin Craiova au pus foc caselor, de s-au băjenit negustorii şi oamenii, cu tot calabalîcul, peste Jii, la Bucovăţ şi Leamna şi dorm risipiţi prin pădure, ca fiarele, cu urechile ciulite şi cu frica în sîn...

— Sărac de mama noastră!...

— Să nu ne ajungă şi pe noi, Apostole!...

Podarul bătu cruce mare şi descurcată, cătînd cu ochii spre cerul care se înnoura tot mai greu, picurînd stropi de ploaie.

— Dacă nu vă este cu supărare, mai poftiți în bordei... Că este ploaie de primăvară şi poate să treacă repede.

— Da ceva de mîncare ai? Că m-a leşuit drumul şi foamea.

— De... o fiertura de urzici acrita cu tirighie; şi mămăliga cum a dat Dumnezeu la casă de om sărman...

— Leagă calul de furca poiatei şi adu-mi plosca aia din oblînc. Mi-au dat neamurile nişte zeamă de prună... Şi pune oala cu urzici la mijloc...

Aşezat pe laviţa fără aşternut, Iancu ospăta din blidul scobit în lemn ciorbă acrişoară de urzici... Cînd îşi văzu saţiul, şterse mustăţile cu podul palmei şi duse plosca la gură, sorbind cu sete.

— Ia de gustă şi tu, să-ți mai lege burta şi curajul...

Podarul se închină cu evlavie, ca o binecuvîntare a ceasului de belşug, după care ridică plosca în sus, urînd:

— Să trăieşti, boierule!... Şi cînd ne-o fi mai rău, să ne fie ca acum...

— Să te-audă Dumnezeu!...

Ploaia răpaia pe spinarea de stuf zbîrlit a bordeiului, tot mai îndeşită; pe cer, norii se adunau mai jos şi mai negri, întunecînd faţa apei şi a codrului. Iancu îşi umpluse ciubucul cu tutun şi pufăia rar şi adînc, cu auzul împînzit de zgomotul ploii, cu gîndul dus către cine ştie unde...

Ghemuit lîngă vatra în care mureau cîţiva tăciuni, podarul privea spre viţa de fum care se ridica pe hogeac, spre picuri de apă prelinşi pe marginea corlatei... Amîndoi tăceau, măcinîndu-şi în moara minţii grăunţa gîndurilor... Ploaia clănţănea dincolo de uşa bordeiului, povestea care ameninţa sa nu se mai sfirşească, şi-i întîrzia plecarea lui Iancu...

— Să vă dau o ţoală s-o puneți sub căpătii... Drumurile astea sînt numai osteneală şi fărîmătură de oase... Şi a început să însăreze...

— Nu este nevoie... Aruncă vreo două vreascuri peste tăciuni şi dă foc feştilei... Poate că vrea să treacă apa vreun creştin şi să vadă o fărîmă de lumină... Cred c-o să îngeneze potopul ăsta de ploaie, ca să-mi pot vedea de drum, pînă la conac...

Zgîndăriți, tăciunii prinseră să strălucească în spuză: vreascurile începură să trosnească, aruncînd scîntei în susul hogeacului, luminînd vatra măcinată şi strinsă cît un pod de palmă. Din firidă, podarul trase ciobul cu seu, aprinzîndu-l. Pe pereții bordeiului se desenau umbrele negre ale celor doi oameni, lungindu-se sau scăzînd, după cum se clătina flacăra focului şi a feştilei.

Iancu îşi umplu din nou ciubucul: întins pe laviţă şi rezemat în cot alunga nori groşi de fum, trăind în amintirile aduse de zgomotul ploii şi liniştea adăpostului în care se odihnea...

— Plouă vrăjmaş, boierule!...

— Plouă...

— Dacă o ține tot așa, o să trebuie să mă mut mai la deal şi să las bordeiul înecului...

— Păi...

Podarul îşi adună la gît mărginile ipîngelii, întreținîndu-şi pofta de vorbă.

— Parcă este un făcut!... Ploile din cîmp sînt mai domoale şi duc apele la vale, fără volbură... Cînd se pornesc însă la munte, vin cătrănite şi repezi... Şi au în ele zvon de izbelişte şi prăpăd... Mi se pare că şi apele astia au rînduiala oamenilor şi a lucrurilor... Pe la noi toate sînt mai molîi şi mai blînde. Pînă şi fiarele codrului trăiesc mai împăcate cu omul. Noi n-avem colțuri de stîncă şi nici creste de munți pleşuviți de urgia vremurilor... Cîntecele noastre te înmoaie şi aduc a legănare de prunc în troacă... Fețele noastre nu sînt atît de aspre, iar femeile şi fetele mai rîd din cînd în cînd... Ai de la munte sînt mai înăspriți de geruri şi de pustietate... Stau cocoțați pe piscuri şi privesc cu ochiul tăios la mişuna văilor, şi nu înțeleg decît anevoie frumusețea cîmpului şi a brazdelor... Şi vorba le este aspră şi repezită!... Oile au mersul săltat, ca de capre, şi nu şi-l fac lin şi domol decît cînd scoboară la vale... Că am fost astă-vară la Hurez, în munte, cînd m-a trimis boier Gănuț cu abaua la piuă, şi m-am speriat de atîta sălbătăciune cuibărită în locuri şi oameni... Cît este de vrăjmaşă vremea afară, dar parcă doineşte şi trage a somn... Are ceva din firea omului din cîmp, din cîntecul şi vorba lui, din potolul în care îşi trăieşte bucuria şi năcazul...

Iancu se răsuci pe laviță şi privi spre omul ghemuit în ipîngea spoit de lumina vreascurilor...

— Mă Apostole, văd că te-ai pus să mă zgîndări la inimă...

—Crede-mi şi iartă, boierule!... În pustietatea asta, aşteptînd cînd şi cînd să pice picior de om, grămădesc în mine atîtea gînduri, că simt că mi se sparg păreții capului... Mai mă iau cu fluierul ăla de stă înfipt în uşorul uşii, şi mai cînt aşa,ca lunaticul, ca în zilele cînd aveam şi cu vite şi oi, şi le purtam pe tarlale sau prin poienile codrului... Dar ce-ți este de folos! Că fluierul mai mult îți frămîntă sufletul şi ți-l tescuieşte... Vorba însă ți-l dezbrăcinează şi ți-l face ca fulgul... Ehe, am îmbătrînit aci, pe mama pustiei, cu volbura apelor şi cu bîntuiala lupilor!... Şi cînd am vrut să aud vorbă de om, mi-am făcut palma pîlnie şi am dat gură Oltețului şi codrului: şi am auzit vorba întoarsă, dinspre răsărit şi scăpătat, şi din sus, din văzduh... Poți să rîzi, boierule, dar eu unul m-am bucurat, socotind că nu mai sînt singur şi că glasul lui Dumnezău vine să-mi țină de urît... Uhuhuuuu, bă creştinilor!... Şi glasul înmulțit al lui Dumnezău, aidoma mie, îmi răspundea din văzduh: Uhuhuuuuu, bă creştinilor!... Mai trăiți, bă, mai trăiți?... Mai trăiți, bă, mai trăiți?...

Iancu asculta, înfricat parcă, spovedania omului înnebunit de singurătate, a cărui umbră se lungea pînă sub grinda bordeiului, şi care nu mai prididea cu vorba.

— Am căutat să țin pe cineva aproape, ca să simt vietate în jurul casei... Şi am luat un cățel de lup, răznit de mă-sa, şi l-am crescut pînă s-a făcut mare şi a prins să dezlege, în înțălesul lui, graiul neamului... Şi cînd a auzit urletul fiarelor, de unde era blînd ca mielul, şi-a zbîrlit coama şi şi-a rînjit colții, zbunghind-o acolo unde îl chema sîngele... Şi am rămas tot singur...

— Păcate, bă Apostole...

— Păcate, boierule!...

— Aşa se întîmplă atunci cînd cauți să strici ocinile sîngelui şi să aluneci dincolo de trunchiul neamului!... Eh, săracul puiul de lup!... Şi-a zbîrlit coama şi şi-a arătat colții!...

— Tocmai aşa!

— Şi s-a rupt din viața de iepure, răznind-o în desişul în care îl aştepta haita cu care să roadă coaja de copac şi să iasă la drumul mare ca să-şi caute dreptatea burții şi a vieții!...

— Aşa...

Iancu se îndreptă în capul oaselor şi se rosti însuflețit:

— Aşa să fie, Apostole!... Să ştii şi tu că este pe drum şi ne dă ocol ceasul în care ne vom zbîrli coamele şi noi oamenii, şi ne vom arăta colții, înhăitîndu-ne prin păduri, ca sa roadem coajă de copac şi să ieşim la drumul mare, să ne cerem dreptatea burții şi a vieții şi a neamului... Atunci glasurile noastre vor fi răbufniri de şuşanele şi pistoale, iar întorsul lor va fi scîncetul morții şi jălania ălor de ne-au amărît zilele...

Înviorat, podarul se ridică în picioare, sprijinindu-şi creştetul capului de bolta bordeiului... Ochii îi sticleau ca în fața unei împliniri de vis frămîntat pe trezie, în zilele şi nopțile lungi de pustnicie, pe malul apei...

— Să ne ajute Dumnezău!...

— Am să te iau cetaş cu mine, şi să te colind prin ocoale ciocoieşti, ca să dăm iama prin agonisita făcută după urma ălor necăjiți... Că altfel n-o mai putem scoate la căpătîi!...

— Ehe, boierule Iancu, cum mi-ar mai răsări colții şi ghearele!...

Uşurat de greutatea pietrei de pe suflet, Iancu se ridică şi-şi îmbrăcă blana pe mîneci. Afară, ploaia cădea în stropi mărunți şi reci... Norii rămăseseră scoborîți, semn că va cerna toată noaptea, întunecînd pămîntul. Iancu ieşi pe uşă şi trase calul de sub poiată.

— Boierule Iancu, este beznă şi timp de primejdie!...

— O fi, Apostole, dar nu pentru mine...

— Vă sărutăm mîinile şi Dumnezău să vă ajute să izbîndiți...

Calul o porni în trap, cu capul sus şi nechezînd. Apostol rămase în burnița ploii, ascultînd bătaia copitelor care se înfunda tot mai mult pe potecile pădurii, cugetînd la vorbele lui Iancu, care aducea a gînd de haiducie.

Din fundul codrului auzi ingenatul calului şi două pocnituri de pistoale; şi chiotul înfricoşător al lui Iancu:

— Uhuhuuu, bă Apostole, ai dat drumul la iepuri să intre în sat şi să roadă cocenii de varză ai rumînilor!...

Apostol se închină, înfricoşat şi zbîrlit:

— Doamne ajută-i să nu-l sfîşie lupoaicele ăle fătate şi să-l dea cățeilor de mîncare!... Că prea ar fi pe voia vrăşmaşilor!...

Ocolind Caracalul, Iancu tăia cărarea peste mirişti, îndreptîndu-se către drumul mare al Osicăi. La pasul cailor, avînd alături pe logofătul Oană şi ceauş Duță, mărunțau timpul în taifasuri despre năcazuri omeneşti. Caii, stropiți de glod, abureau de goană, respirînd cu nările lărgite. Trapul lor iuțit scăpărase în strînsoarea călcîielor înfipte în coaste, spre a ajunge mai curînd dincolo de oraşul pentru care nu aveau nici un fel de dragoste. Veneau de la Comanca, unde şetrarului i se abătea cîteodată drumul, spre a sta de vorbă cu egumenul Dosoftei, care păstorea pustnicia şi turma săracă a călugărilor mănăstirii din sat. Luase cu el şi pe cei doi tovarăşi, spre a avea grija desagilor încărcați cu daruri, şi a nu-şi lungi drumul cu urîtul şi singurătatea locurilor.

În chilia scundă a egumenului, în mijlocul icoanelor de lemn ciumblit, a ceasloavelor îmblănite cu piele de capră, a vorbei domoale şi cuminți a lui Dosoftei, Iancu simțea că-şi curățeşte sufletul şi-şi învîrtoşează judecata. Răscrucile gîndurilor i se descurcau, luminîndu-se în drumuri largi, pline de adevăr şi înțelepciune... Taifasul se depăna cu folos pînă în ceasul tîrziu al nopții, cînd fratele Petru sau Partenie, scuturîndu-şi genunchii de praful mătăniilor, urcau în clopotniță, vestind timpul utreniei... Dosoftei se ridica atunci de pe laviță şi luîndu-şi felinarul o pornea către mănăstire. Iancu rămînea singururmărind lumina candelei de sub icoane, îndrugînd versuri din psalmi pe care-i ştia pe de rost.

Cînd Dosoftei se înapoia în chilie, încălzit de taina împlinirii slujbei,după ce-l închina binecuvîntîndu-l, se aşezau din nou la vorbă, pînă în ceasul cînd zorile vărsau printre gratiile tindei pale de lumină şi viers de păsări trezite din somn...

Frămîntat de îndoieli, de griji şi de dorinți ce anevoie puteau fi cuprinse în înțelegerea oamenilor din teapa lui, Iancu prețuia pe cei ce se apropiau de felul lui de a gîndi, de a a împărtăşi din cugetul lui îndreptat către binele neamului românesc... Egumenul Dosoftei era unul dintre puținii oameni din acest fel; de aceea, spre pragul chinoviei lui urma paşilor lui Iancu se însemna des.

Începutul primăverii puse în clocot sufletul şetrarului şi îndemnuri ne-stăpînite amenințau să ruşineze din nou rînduielile înecate în sfoiag ale

tagmei lui boiereşti. Dusul la Comanca avea să-i dea dezlegarea punerii în fapt a gîndurilor lui...

Îl găsise pe egumen stînd pe prispa chiliei, privind în sus spre peticul de cer albastru care acoperea poienița mănăstirii. În jurul lui, dezbrăcinarea naturii făcea să împînzească pădurea de cîntec de păsări şi aromă de frunză tînără. Fratele Partenie cădelnița odihna stareţului şi împăcarea sufletului lui, cîntînd, încet şi melopeic, un psalm al întoarcerii spre fericirea veşnică; iar mîinile lui harnice săpau la un răzor, în care avea să semene grăunțe de orceag, pentru masa săracă a fraților.

Cînd zgomotul copitelor de cai şi trosnetul crengilor frînte tulburaseră liniştea chinoviei, Dosoftei înțelesese că pe poteca îngustă şi ascunsă sub ramuri avea să-i vină prietenul Iancu... Primăvara, răscolitoarea aceasta a țelinei sufleteşti, cerea sămînța cea bună a poveței lui... Şi Iancu nu era omul care să-şi lase pîrloagă acest ogor...

După ce descălecase de-o margine a curții mănăstireşti, lăsînd tovarăşilor grija golirii desagilor, Iancu se îndreptase spre egumen, oprindu-se dinaintea lui, cu căciula în mînă şi genunchii îndoiți:

— Vă sărut mîna, părinte Dosoftei: binecuvîntează-ma...

— Binecuvintarea Domnului, cu voi... Ce ape învolburate şi repezi te-au adus spre noi atît de curînd, boierule?

Logofătul Oană şi ceauş Duță, după ce descărcaseră desagii, sloboziseră trocurile de sub burțile cailor, aruncîndu-le dinainte cîte un braț de fîn: apoi, ca drepți şi temători credincioşi, cuibăriseră în cuhnia mănăstirii, trîntindu-şi căciulile pe ocni şi adormind buştean.

Iancu îşi desfăcuse catarămile taclirului, aşezîndu-şi pe o laviță jungherul şi pistoalele.

— Părinte Dosoftei, am rămas o iarnă întreagă închis în zidurile casei şi mi s-au răvăşit gîndurile, ca pulberea din răscrucile de drum... Vream să te văd şi să mai schimb o vorbă detemei cu sfinția-ta... Sînt oțărît de năcazurile oamenilor, care tot prin inima mea parcă trec, şi nu ştiu cum le-aş putea uşura...

Egumenul îl ascultase liniştit, lungindu-şi firele albe ale bărbii. Ochii lui urmăreau seninul cerului, peste care treceau călătoare, pale aburii de nori, stoluri de păsări, adieri de vînt... Şi nici o volbură care să-i întunece frumusețea şi strălucirea...

— Boierule Iancu, ia şi gustă din fagurul ăsta de miere... Caută de-i simte gustul şi mirosul: tot ce este în el, bun şi plăcut, este adunat din cuprinsul pămîntului ăsta pe care, de multe ori, încălțămintea noastră nu-i vrednică să-l calce... Şi sloboade-ți pe căile întorsului obida şi năcazul, pentru ca judecata noastră să fie limpede şi de folos.

Iancu muşcase din fagurul clădit din ceară şi miere, adunat în ştiubeiele făcute din bardă, după care îşi domolise zăduful sorbind o oală cu apă.

— Care-ți este sfatul, părinte Dosoftei?

— Sufletul îți este mare şi cugetul bun, boierule Iancu... Treburile de obşte, însă, nu pot să purceadă icnit... Ţelina răsturnată grăbit şi prea din adînc rupe fierul plugului şi te lasă calic şi cu brațele încrucişate a neputință...

— Aşa o fi, părinte... Numai că mintea nu poate struni întotdeauna inima...

— Este un păcat al omului, boierule, ce cată a fi îndreptat...

— Mă fărîm să caut un mijloc de îndreptarea relelor şi parcă tot mai neputincios mă găsesc... Toate îmi stau împotrivă şi nu izbutesc nimic... Şi gîndul haiduciei mă încearcă tot mai des, ca vrăjmaşul...

Dosoftei îl privi pe sub marginea colionului, bănuitor... Simțind că cel ce sta sub patrafirul spovedaniei era prins de duhul pierzării, bătu o cruce zorită, întorcîndu-şi fața către răsărit.

— Sa nu faci una ca asta, boierule!... Rînduiala lumii se aşaza pe tălpi croite de Dumnezău, nu pe silnicie şi vărsare de sînge.... Sfintele canoane stau împotriva omorului şi a jafului... Pentru o astfel de cale nu te pot povățui, boierule!...

— Atunci care-ți este povața?

— Să aşteptăm ca tainele viitorului să se dezlege prin puterea Celui de Sus, care le vede pe toate...

Egumenul se oprise, cu înțeles, la această povață. Ridicîndu-se de pe lavița, o pornise apoi pe la rosturile gospodăreai ale mănăstirii, lăsindu-l pe şetrar cu capul strîns în menghina îndoielilor...

Soarele ajunsese către prînzişor şi amenința cu zăduf. Ghiontindu-şi tovarăşii, Iancu se pregătea, grăbit, de plecare. Caii, închingați strîns, aşteptau în fața prispei arhondaricului, nechezînd şi scurmînd pămîntul cu copitele. După ce-şi încinsese taclirul şi-şi primise binecuvîntarea egumenului, o pornise, cu frîiele ținute strîns, pe poteca umbroasă, către drumul mare...

Acestea erau faptele care, în pasul liniştit al calului, şi le reîmprospăta, tihnit, şetrarul... În acest timp, ceauş Duță şuiera dintr-o frunză prinsă sub limbă, un cîntec cunoscut de haiducie, iar logofătul Oană socotea pe nodurile degetelor, şinicele de grîu de zeciuială cuvenite pentru osteneala lui la curtea boierească.

Cînd ajunseră la drumul mare, Iancu descurcă uruit de roți şi chiuit de surugii, înspre partea Dobroslovenilor. Opri calul în loc şi ascultă atent.

— Aia este butcă boierească, măi băieți!... Că-i sună roțile ca nucile uscate în baniță, nu a hodorogeală de cocie de poştă...

— O fi vreo cinstită față boierească, pusă pe drum cu nevoi pe la divan la Craiova, sau mai departe... Că se țin numai da pricini şi nu se mai satură de pămînt...

— Cred să fie vreun musafir de-al lui Dumitrache, frate-meu, pentru zaiafetul de diseară... S-o ținem tot la pas ca sa ajungem hodiniți şi cu chef... Că timp avem destul... Să luați seama să nu vă încurcați la băutură cu slugile, şi la vorba fără socoteală... Că s-ar putea să fi pus frate-meu niscaiva oameni de-ai lui sa afle prin voi care-mi sînt umblările şi cine mă întîlnesc... Să nu răspundeți, ca pămîntul... Să vă purtați cinstea şi obrazul, ca să vă puteți întoarce în şa, nu cocoloş şi cu mîinile agățate de oblînc... Să vă țineți caii deoparte a grajdului, şi să hodiniți lîngă ei... Şi să luați seama să nu va fure chingile sau trocurile şeilor, sau să vă înfunde cu pămînt țevile pistoalelor... Că la petreceri de-alde astea se întîmplă multe ruşini de rămîn de pomină.

— Ne pare rău de aşa banuiala, boierule!...

— Ar fi păcat să ne stricăm prieteşugul şi să vă văd mîine puşi la scara...

— Doamne fereşte...

— Uite butca, boierule... Coboară la vale, la Teslui... N-a cam nimerit-o prin vad, că este fundul înecat de mocirlă şi apa trece de căpățîni.

— Lasă-i că s-o descurca ei...

Butca, trasă de şase cai înaintaşi cu surugii călări, cobora la pas către vadul Tesluiului... Surugiii se chirceau pe cai, căutînd să frîneze roțile, care rostogoleau la vale trăsura grea şi mare cît o corabie, închisă şi cu ferestre astupate cu perdele de postav înnărămzat.

Cînd caii ajunseră în mijlocul apei, butca, înfundîndu-se în glod, se opri, înțepenită.

Surugiii chiuiau şi izbeau cu călăcîiele în coastele cailor, îndemnîndu-i zadarnic s-o ia din loc. Caii rămîneau nemişcați în şleauri, sforăind pe nări a spaimă şi oboseală. Înjurăturile, care curgeau droaie, umpleau văzduhul, hăuind pînă departe. Din butcă nu se arăta nici un semn de grijă sau mînia stăpînului, rămas în mijlocul apei. Boierul făcea pe mortul, necatadixind să se amestece în treburile mojicilor... Numai cînd roțile afundîndu-se mai adînc făcuse ca apa să pătrundă înăuntru, supărat în culcuş, noblețea sa, uitînd ighemoniconul tagmei, dezlănțui o droaie de sudălmi, pe lîngă care acele ale surugiilor rămîneau lucru de nimic.

Înfuriat si cu fața stacojită, boierul amenința că împuşcă gloabele şi surugiii, ținîndu-şi sumese poalele dulamii, jucînd în papucii intrați la reveneală. Surugiii asudau de moarte şi nu izbuteau nimic...

Iancu împinse calul în apă, trecînd pe de latura butcii, în care boierul leşinase de scîrbă. În dreptul rotaşilor îşi opri calul şi aplecîndu-se în oblînc chiui aşa ca să trezească şi morții din mormînt:

— Uiuuu!... Lupu', bă!...

Înspaimîntați, caii icniră în şleauri, scoțînd butca pe celălalt mal al apei. Luați pe neprevestite şi zguduiți în şa, surugiii abia se putură prinde de

gîturile şi de coamele cailor. Iar boierul, dat peste cap şi făcut cocoloş, căzu în fundul coşului trăsurii.

Cînd îşi veni în fire şi scoase capul pe fereastră, spre a vedea ce s-a întîmplat, dădu cu ochii de şetrar, care rîdea, de-a valma cu tovarăşii lui, de spaima trasă cailor şi călătorilor.

— Bine ne-am întîlnit sănătoşi, cinstite serdar Iamandy!... Greu şi cu drumurile astea, n-am ce zice!... Numai gropi şi mocirlă...

— Greu, şetrare Iancule: mai ales cînd întîlneşti şi oameni necioplіți, care vîră spaima în drumeți...

— Vai de mine, boierule!... Că doar nu ți-o fi căzut a supărare pentru facerea mea de bine!... Sau poate că vreai să înnoptezi în mijlocul Tesluiului şi să scapi frumusețea de zaiafet de la Corlăteşti!...

Sardarul nu mai răspunse nimic. Galben ca lămîia îşi ştergea fața de sudoare cu o basma de tulpan alb, căutînd încruntat la chipul roşcovan al şetrarului.

— Boier sărdare, văd c-am greşit-o... Îmi cer toate iertăciunile şi de altă dată n-am să te mai supăr

Apoi, întorcîndu-se către tovarăşi:

— Haidea, bă, pe-aci încolo, c-o făcurăm fiartă, şi ne găsim beleaua cu boierul!

După care strînse călcîiele în burta calului, urcînd în galop şi chiuind, toată coasta Potopinului... în capul dealului, dibuind o potecă de mers, intrară din nou în desişul pădurii, îndreptîndu-se către Corlăteşti.

Duță, ceauşul, următor obiceiului oltenesc, se înălță în scări şi rupse o frunză, punînd-o între buze şi fluierînd o doină care să meargă la inimă de român necăjit.

Iancu asculta tăcut, cu gîndul risipit... Cîntecul lui Duță îl purta prin satele sărace ale Olteniei, bătute de toate necazurile omeneşti, care mai aşteptau, poate, semnul unei mîntuiri... Poporul acela de clăcaşi ai boierului şi stăpînirii, frînt de mizerii şi lipsuri, ros la temeii de lăcomia stăpînilor şi stîrpit de boale, i se perinda prin minte, umil şi deznădăjduit, cerînd din ochi scăparea... Ce va fi hrănit într-nsul sufletul lui Duță, de plîngea atît de înfocat, atît de limpede grăitor, tot istovul neamului acesta de oameni buni şi răbdători? Poate că într-un colț al lui mai păstra icoana pîrjolului care l-a făcut să se băjenească din satul lui din Mehedinți, răznind-o la curtea şetrarului din Fălcoi, sîngerînd la amintirea bordeiului rămas pustiu...

Călăreții mergeau în şir, ferind ramurile care se lăsau, tăind poteca... în fruntea lor, Iancu, avînd mărturie fața codrului, îşi lăsase slobode frîiele lacrimilor, pentru sufletul lui a neamului... Curînd, înciudat pe această slăbiciune, icni scurt zăbala calului, şi-şi dădu căciula pe ceafă, a voinicie... apoi, cu glas bărbătesc şi puternic, făcu să însufleţească pădurea cu un

cîntec de haiducie, cu vorbe ce răscoleau în adînc dorința de răzbunare împotriva asupritorilor... Caii îşi înviorară mersul, simțind cum trupurile călăreților zvîcneau în şei, frămîntate de zilele de voinicie care dau ocol vremurilor... Printre crengile copacilor, peste peria vîrfurilor, cîntecul lui Iancu se risipea puternic, prins de urechile celor ce aşteptau această toacă a românismului, spre a alerga la slujba izbăvirii lui... Sfîrşitul fu întărit prin chiuituri sălbatice, ce păreau a consfinți ceasul răfuielii şi al izbîndei...

— Aşa, bă, aşa vă vreau!... Sînt ele doinele frumoase. Dar înmoaie şi păcătoşesc voinicia românului!... Lacrimile pornite din ochi de bărbat se rostogolesc peste cocoaşele pistoalelor şi le prăpădeşte pulberea... Şi cu asta n-am făcut nicio pricopseală!... Rămînem în gloata năcazurilor, cum era să rămînă cațaonul de sărdar în mijlocul Tesluiului...

— Chiar aşa, boierule!...

— Minte de dobitoace! N-o luau din loc şi lăsau să le vină apa la boturi... Cînd le-am strigat: uiuuu, lupu, şi-au adus aminte de colții care-i vor fi simțit ei odată, şi au rupt-o din loc trăgînd butca de parcă era coajă de nucă... Uiuuu, lupu!... Aşa trebuie strigat şi în urechile oamenilor!... Să-şi ducă aminte de ăi de le-au strîns juvățul la gît şi i-au năduşit... să icnească şi ei din glodul vieții, pe loc uscat şi bătătorit, unde să-şi poată trage sufletul din ei... Pricepeți voi ceva din ce va vorbesc eu acum?... Sau vă fluieră numai pe la urechi şi ridicați din umeri ca îmbeznaticii?...

— De, boierule, eu zic că pricepem!...

— Pricepeți?... Dar ăilalți oameni pricep?...

— Pricep şi ei, şi încă de mult!...

— Şi pentru asta ce au făcut, logofete Oană?

— Apoi de: turma se mişcă şi ea după fluierul ciobanului... Că aşa, de capul ei, o răzneşte prin locuri rele şi o sfîşie o împrăştie lupii!...

Pe fața lui Iancu trecură, învălmăşite, semnele furtunii şi ale înseninării...

— M-ai înfundat, logofete!...

— Boierule...

— Lasă, bă, că a ieşit bine!... Mi-ai deschis ochii ca să văd şi eu de unde trebuie pornit capătul lucrurilor... Ei, bătu-te-ar norocul, logofete!... Şi eu care te socoteam sămînță de calmengiu, hrănit cu zeamă de bozi la curtea isprăvniciei!...

Poteca începuse să se lumineze în ochiuri înguste, presărate cu căsuțe de bîrne şi bordeie. Cîinii, prididiti de jigodie şi pleavă, îi întîmpinau lătrînd. Oamenii, prepuielnici şi fricoşi, rămîneau în adăposturile lor, urmărindu-i prin crăpăturile băşicilor de bou din firide...

Conacul medelnicerului Dumitrache Jianu se lăsa de-o margine a satului, îngrădit cu gard de nuiele şi grămezi de băligar zăcut... Larma slugilor

şi numărul butcilor risipite prin curte dovedeau că oaspeții erau sosiți şi zaiafetul început...

Iancu trecu prin mijlocul curții, oprindu-se de-o margine, înaintea unei coşeri, unde descălecă, vîrîndu-şi singur calul la adăpost. Apoi ceru un căuc cu apă, cu care îşi spălă fața şi mîinile, sumețindu-şi vîrful mustăților în sus.

— Să aveți grijă de cai şi de obrazele voastre, măi oameni...

— Să fii dumneata sănătos şi să petreci cu bine, boierule!...

— Dați-i de veste lui Bîțan că ați venit, ca să vă facă rost de-ale gurii...

— Cred că ne-a simțit şi el... Parcă văd că-i sticlesc ochii pe după vreun fund de coşere, şi aşteaptă să-l chemăm...

— Ei, atunci s-auzim de bine: eu mă duc la boieri, că mi-or duce grija...

— Vă sărutăm mîna...

Cînd şetrarul se depărtă, Duță ceauşul îşi vîrî degetele sub limbă, scoțînd un şuierat prelung şi puternic. Ca din pămînt răsări chipul sănătos al lui Ion Bîțan, chelarul medelnicerului Dumitrache.

— Ho, bă, nu mai şuiera atîta, că sperii orăteniile şi te pune boierul la scară, să-ți scuture praful din nădragi...

— Aici erai, drace?...

— Bine ați venit, fraților!... Dați-vă la dos, să bem cîte-o oală de vin la iuțeală, că nu-mi văd capul de treburi...

— Să bem; dar cu demîncarea cum stăm?

— Acum pică: am încintat țăstul să rumenesc un boboc de gîscă...

— Dar cu dormitul?

— În fîn, sub iesle... Că doar n-oți fi boieri veliți, pîrliților...

— Atunci te-aşteptam aci.

— Să dea Dumnezău numai bine...

Ciocniră oalele, răsuflîndu-le în fund. Ion Bîțan îşi şterse mustățile grăbit, ducîndu-se la treburile lui. Duță şi Oană se trîntiră în iarbă, rămînînd să judece boata de vin, aşezată, din dărnicia lui Bîțan, alăturea de ei...

Casa medelnicerului Dumitrache, ca mai toate casele Jienilor, era clădită în forma de cruce, ridicată pe temelii de piatră, avînd tindă largă de jur-împrejur şi pivnițe încăpătoare. Zidită din cărămidă arsă de Fărcaşe şi acoperită cu olane îmbrăcate cu muşchi, rămînea mereu albă şi senină, sub cămaşa îngrijită a varului.

Dintr-un ietăcel cu uşă de stejar gros cobora scara către beciul răsuflat prin găuri de proptit țevile puştilor; iar într-un perete al acestei cetăți, mascată cu butoaie cu vin se deschidea ieşirea gangului către inima pădurii.

Casa avea ferestre mici, aşezate către tavanul odăilor, vărgate cu zăbrele de fier şi înfundate cu perdele de stofă țesută în casă.

Mobilierul, amestec de sofale turceşti şi scoarțe romaneşti, de icoane ferecate în argint şi narghilele, taburele şi polițe ticsite cu străchini şi oale smălțuite se îngrămădeau în cămările scunde şi întunecoase, mişcat după nevoie.

Seara se aprindeau lumînări de seu sau ceară, înfipte în sfeşnice de argint sau alamă, cu mucurile feştilelor scurtate la timp de slugi meşterite. Prin aer se purtau arome de levănțica, de gutui, de apă de trandafir sau fum de candelă. Cînd ciubucele intrau în slujbă, bujneagul fumului alunga jupînițele în iatacele lor, lăsînd bărbații să-şi soarbă cafelele turnate în filigene şi să-şi ducă taifasul în voie.

Ajungînd în capul de sus al scării, Iancu dădu ochii cu Gligoraşcu,vărusău, care ieşise în tinda spre a se răcori; şi cum nu se văzuseră de-un car de ani, se îmbrățişară cu călduroasa dragoste şi prietenie, hotărînd să scoboare spre a sta de vorbă, undeva, într-un loc mai retras şi liniştit. O luară în lungul curții, intrînd în desişul pădurii.

Gligoraşcu, tip de curtean îngrijit, contrasta prin îmbrăcămintea sa luxoasă, alăturea de aceea a lui Iancu, lucrată din dimie bătută la piuă în Hurez, cu găitane vopsite din coajă verde de nucă. Purta caftan de atlas şi dulamă căptuşită cu jder, agățată de umeri; pe cap, işlic de sobol, iar în picioare papuci de safian lustruit. Obrazul, tînăr şi sănătos, era împodobit cu fuior galben şi creț de barbă. Trăia la curtea domnească a lui Caragea, şi se abătuse, în treacăt către Bucureşti, pe la Corlăteştii vărului Dumitrache, tocmai în zilele zaiafetului. Era cam de aceeaşi vîrstă cu Iancu, şi sub îmbrăcămintea-i sclivisită se simțea că-i bate o inimă de român în lege.

Gligoraşcu avea o frumoasă cultură orientală, dobîndită prin călătoriile şi şederile cu folos la țarigrad şi prin oraşele greceşti... Vorbea la perfecție limbile turcă şi greacă, iar franceza atît cît i se putea cere unui curtean înfipt. În primii ani ai tinereții se bucurase de prietenia şi protecția unui paşă puternic, care ştiuse să prețuiască în el calitățile boierului de rasă, acelea de vitejie, cultură şi înțelepciune. Era un călăreț îndrăzneț şi vestit în cuprinsul multor raiale, ceea ce umplea de mîndrie şi admirație sufletul hîrşit al paşalei. Colindase prin ținuturile Asiei, întovărăşindu-şi prietenul în campaniile lui războinice, încărcîndu-se de glorie.

Paşa nu arareori îi punea la îndoială sîngele lui creştin, încredințîndu-l că, aşa furtunatic şi viteaz cum era, trebuie să aibă în el „inimă de turc".

Gligoraşcu, fireşte, nu căutase să-i întoarcă niciodată această amăgitoare mîngîiere a bătrînului paşă, lăsîndu-l să-şi clămpăne gura în vorbe fără temei. În firea lui se descurca pecetea neamului Jienilor, cu toate înălțările de voinicie şi noblețe sufletească. Şi asta era peste puterea de înțelegere a încrezutului turc.

Cînd Alah chemase la cer sufletul drept-credinciosului său ostaş, Gligoraşcu, care se simțea încă de mult prididit de dorul pămîntului său, şi-a

luat rămas bun de la prietenii locului şi s-a reîntors la moşia părintească. Fără să fi fost cît de puțin stînjenit de noua sa viață, de sălbătăcia locurilor şi de săracia oamenilor, Gligoraşcu simțea cum îşi primeneşte seva tinerețiicu oglindirea vie a codrilor, a brazdelor, a cerului care albăstrea de veacuri destinele țării lui... Hoinărea prin desişuri după vînat de sălbăticiuni, sau călărea prin locuri cu frumuseți de basm. Pe la mănăstiri, cu monahi săraci şi cucernici, pe la conace boiereşti, cu petreceri nesfîrşite, sau crame cu vinuri roase de vreme şi pline de aromă. Nu-l încercase niciodată părerea de rău după viața de lux a Țarigradului, sau după aceea de la curtea paşalei.

Se întîmplase, totuşi, să dea de un necaz, era într-o primăvară întîrziată, venită să mai aducă oamenilor sufletul ajuns la gură. Peste necazurile lăsate de Dumnezeu se mai abătuseră şi cele făcute de un ispravnic, croit după moda timpului, lacom şi rău. Jălaniile oamenilor se îndreptau către curtea boierească, de unde aşteptau uşurare şi înțelegere creştinească. Gligoraşcu asculta freamătul surd al nemulțumirii norodului, ieşit din matca răbdării; şi nu ştia cum să cîrmească mai bine lucrurile spre a-l domoli. Puterea omului stăpînirii nu putea fi înfruntată, fără primejdia de a te vedea tîrît în obezile ispăşirii. Clocotind alăturea de mulțime, nădăjduia într-un semn de la Dumnezeu care să facă dreptate şi să scape de o grijă. Semnul s-a arătat într-una din zile, cînd ispravnicul călcînd fudul şi arțăgos îşi făcu loc printre slugile aplecate pînă la pămînt, urcînd în ceardacul în care Gligoraşcu odihnea, citind într-o carte de psalmi. Cu aroganța potrivită neamului prost, ispravnicul ceru boierului împlinirea cu dobîndă a unor anumite datorii. Ridicîndu-se din jilț, Gligoraşcu izbi cîteva perechi de palme cutezătorului, făcîndu-l să coboare cocoloş treptele scărilor.

Aceasta atingere a puterii domneşti nu putea rămîne fără urmări; ispravnicul, deznodat şi cu fața umflată, se opri la curtea lui Caragea, povestind tărăşenia cu adaosuri înfricoşătoare...

Şi iată cum, nu după mult timp, olăcarul domniei lăsă în mînaboierului răzvrătit porunca de a se înfățişa de îndată judecății.

Gligoraşcu îşi întocmi butca pentru drum lung, luînd cu el o ceata de călăreți chipeşi, şi se aşternu pe drumul în care nu ştia ce belele i se mai puteau căşuna...

LaVăcăreşti făcu un popas mai lung şi-şi puse rînduială în sine, hotărî cele de cuviință pentru cazul cînd va cădea în osîndă, după care, înălțîndu-şi capul, o porni spre curtea domnească... Călăreții cu caii hodiniți şi întăritați de zăbala frecată hoțeşte în gură mergeau pe de lături, închipuind un alai de beizadea plin de mîndrie şi ambiție...

Cînd intră pe sub porțile curții, arnăuții şi beşliii, în cap cu taş-beleagă, cum şi toată loaita de golani şi gură-cască ai ulițelor, rămaseră năuciți, neştiind ce să creadă despre acest neobişnuit alai. Vodă Caragea, care tocmai privea la forfota oraşului, văzîndu-i, ceru să i se lămurească ce

însemna acest crăiesc alai... Cînd auzi că era al boiernaşului de la Romanați, înseninat şi plin de mîndrie, s-a rostit, fară altă judecată: „Să fie iertat, căci văd c-a fost om ăl de mi-a pocit ispravnicul...” După care a chemat pe marele postelnic, poruncind degrabă anatoraua de căftănire, înscriindu-l la pitac, în treapta de paharnic...

Gligoraşcu a rămas de atunci la curte, în toată dragostea şi prețuirea domnului.

Cînd ajunseră la loc potrivit, Iancu se opri, căutînd zîmbitor la iarba în care se lăsase rouă serii şi la hainele scumpe ale curteanului... După care se aşează întins, ridicînd din umeri a milă pentru soarta hainelor lui vărusău... Gligoraşcu, înainte de a lua scama gestului, se întinse în iarbă, rezemîndu-se în cot, bucuros că putea respira aerul curat al pădurii şi mirosul de iarbă călcată...

— Acum să-mi povesteşti, vere Iancule, cum îți mai duci viața şi ce gînduri te mai bîntuiesc?...

— Să avem iertăciune, vere... Locul pe care mă învîrtesc eu, este cît fundul de taler; şi-i umbrit de copaci şi ferit de drumul mare. Tu vieţuieşti însă în tîrg domnesc, cu curți bogate şi pline de oameni, prin care se prefiră şi bun şi rău... Şi de la tine aştept să aud ce se mai vîntură prin țară...

Gligoraşcu zîmbi, luminat.

— Aha, va să zică tot de chestii de politică vrei să auzi?

— Păi cam astea sînt tărăşeniile vremii, vere!...

— Ai dreptate: însă, vezi tu, apele mărilor sînt întotdeauna mai neliniştite şi mai tulburi pe de mărgini decît în mijlocul lor... În Bucureşti şi la curtea domnească, toate par liniştite şi puse pe drumul cel bun... Aud, însă, şi cred că prin tîrguri si sate treburile merg prost şi că lumea este bîntuită de fel de fel de năcazuri şi gîndul răzvrătirii a dat în colț.

Iancu se iută la văru-său pe sub marginea căciulii, căutînd să-i surprindă vreun semn de vicleşug, dobîndit, cumva, prin şederile lui pe la curțile boierilor străini...

— De, vere, ştiu si eu lupii nu se înhăitează şi nu dau buzna în furcile oamenilor decît atunci cînd îi strîmtorează foamea....

Gligoraşcu işi îndreptă privirea spre cer, răspunzînd într-o doară:

— Da, ai dreptate...

— Împlinitorii domneşti ne năduşesc mai rău ca pe vremea lui Hangerliu, lăcomind la husmeturi fără socoteală...

— Aşa este, vere Iancule!...

— Boierii străini sau înstrăinați de pămîntul țării se întrec în avuție şi risipă, împingînd pe om la deznădejde, pe calea codrului...

Gligoraşcu ridică din nou privirea spre cer, rostindu-se cu aer risipit, ca pentru sine:

— Hm, asta n-ar fi tocmai rău... Calea codrului este calea liberării de blestem şi a izbăvirii...

Iancu îl privi din nou, iscoditor şi bănuielnic... Gligoraşcu rămînea liniştit şi senin, lunecînd pe aţa unui gînd cu care se părea înfrăţit...

— De altfel, vere Iancule, cred că pe tine nu te-ar speria dezlegarea năcazurilor astea, prin puţină înspăimintare a stăpînirii... Ba, mi se pare, că te-ar găsi la largul tău şi ţi-ar da prilej să-ţi mai răcoreşti sufletul!

Asta era peste puterea de închipuire a şetrarului, de a se vedea ispitit şi îndemnat de un om al domniei pentru treburi afară din lege... Sări în sus, rostindu-se hotărît:

— Ascultă, vere Gligoraşcu, cred că nu vei fi vreo iscoada de-a stăpînirii, pusă să încerci sufletul oamenilor?... Te-am ştiut totdeauna cinstit şi n-ai ruşinat niciodată obrazul curat al Jienilor!... Spune-mi descurcat, care-ţi este gîndul?

Gligoraşcu rămase liniştit, întins în iarbă, cu ochii limpezi către vărusău Iancu.

— Şetrare Iancu, slujba nu robeşte întotdeauna sufletul. Iar mintea omului nu este atît de puţină, încît să-şi uite ce datorează neamului!... Stai jos şi spune-mi frăţeşte ce ai de spus. Uite, mie mi se îndemînă să-ţi mărturisesc că toate jigodiile care şi-au uitat omenia merită să fie date în tărbaca răfuielilor... Şi ca sa fiu mai limpede şi mai de-a dreptul: ai pregătit ceva pentru începutul lucrului?... Pe cine te reazimi şi cum vrei s-o porneşti la drum?...

— Vere, sînt mulţumit că nu te-ai prefăcut asemenea portului... Şi iartămă că te-am ruşinat, bănuindu-te...

— Nici o supărare. Astăzi nu mai poţi lua pe nimeni pe credinţă!...

Iancu se lungi din nou în iarbă, povestind toate umblările lui prin sate şi pe la casele oamenilor, tot ce adunase în sufletul lui, spre a întări hotărîrea că starea lucrurilor trebuieşte curmată... Povesti de drumul făcut la Comanca şi de sfaturile egumenului Dosoftei... Şi încredinţă că, după toate semnele văzute, mişcarea odată începută va spori curînd, prin ridicarea altor pîlcuri de răzvrătiţi şi a altor cutezători...

Gligoraşcu ascultă atent, fără să întrerupă sau să se clintească din loc. Cînd Iancu îşi termină spovedania, se ridicară amîndoi în picioare, privindu-se drept în faţă:

— Să-mi spui, vere Gligoraşcu, dacă te împreuni judecăţii mele sau crezi că mă încearcă fierbinţeli ce nu-şi pot afla vreodată izbîndirea?...

— Rămîi la tot ce-ai cugetat, vere Iancule! Şi Dumnezeu să-ţi ajute... Şi cînd vei fi în mijlocul cetaşilor tăi şi vei da chiot untului şi spurcăciunii, să ştii că inima mea va fi alături de voi toţi... Şi va auzi, şi se va bucura... Peste cîteva zile voi fi la Fălcoi, unde vom putea sta de vorbă mai în larg şi mai descurcat... Acum mergem în casă, ca să nu dăm de grijă oaspeţii...

Dragostea Ianului

Petrecerea era în toi; ultimul oaspete, sărdarul Iamandy, sosise învolvorit în creţurile caftanului şi răsturnat într-un jilţ moale, povestea, pitigăiat şi zgomotos, necazurile călătoriei, printre care trecerea prin vadul Tesluiului cuprindea amănunte de groază. Paharnicul Dumitrache, auzind de isprava lui frate-său, zîmbea acru, gîndindu-se la firea acestuia, care se răzleţea de tot ce se lega de neamul şi de boieria Jienilor... Crescut printre sălbăticiunile Fălcoiului, rămăsese cu urme adîncite care aminteau traiul vieţii de ţară al flăcăilor din partea locului. Încă de mic, trimis la Craiova şi dat la curtea băniei, pentru buna creştere şi învăţătură, fugise înapoi la Fălcoi, risipind visul bătrînului paharnic Costache de a-l vedea trecut în rîndul diecilor sau calemgiilor divanului... Ocolind adunările şi sindrofiile boiereşti, nu se mai sătura colindînd coclaurile, clăcile şi nunţile ţărăneşti, drumurile pline de primejdii ale satelor olteneşti, pe unde îşi avea conace, ştiute şi neştiute, mănăstirile şi hanurile presărate de la bălţile Dunării pînă în creştetul munţilor... Pentru care fraţii îi duceau mereu grija, neştiind ce s-ar mai putea întîmpla.

Gligoraşcu, ascultînd din pervazul uşii parascoveniile sărdarului, se întoarse către Iancu, rămas mai în urmă:

— Auzi, vere, cum se mai văicăreşte voinicul! Putea să crape fierea în el şi rămînea să răspunzi în faţa judecăţii!...

— Neam de astaragiu din Fanar, bătu-l-ar loazele... Credeam că are să dea în gălbinare!...

— Haide, intră înăuntru şi împăcaţi-vă...

— Bine v-am găsit sănătoşi, boieri dumneavoastră!...

Boierii se ridicară cu toţii, venind cu braţele întinse către Iancu, bucuroşi că puteau să aibă un om care să ţină inima chefului.

— Bine-ai venit, Iancule!...

— A ieşit ursul din bîrlog...

— Pe înoptat, ca huhurezii...

— Şi cred că tot pe poteci de margine...

Pirdidit de glumele oaspeților, Iancu surîdea voios, strîngînd mîinile tuturor, aruncînd, la rîndu-i, cîte o glumă de răspuns.

Întinzînd mînaşi sărdarului Iamandy, acesta nu se putu stăpîni să nu-i toarne o ploaie de imputări, în care se simțea că-şi uşurează zăduful.

Iancu, zîmbitor ca totdeauna, îl bătu împăciuitor pe umăr:

— Lasă, boierule, nu te mai văicări atîta pentru o nimica toată!... Că doar te-am scos din mocirlă, nu te-am afundat... Nu-ți stă bine dumitale, palicar de Mitilene, să te treci cu firea pentru o icneală de gloabe stătute...

După care trecu mai departe, lăsîndu-l să-şi răcorească sufletul după pofta inimii.

Erau acolo, în afară de cei ştiuți, frate-său Amza de la Grojdibod şi Mihalache din Fălcoi, cu jupînesele şi copiii lor, Apostol, Zinca, Păuța Fană şi Stănuț... Văru-său Ştefan de la Jieni, Dumitrache Racoviceanu cu jupîneasa Zoe, postelnicul Stoica, medelnicerul Costache Greceanu cu medelnicereasa Safta... Apoi boieri mai mărunți, ca Iorgu Geanovu, Gheorghe Cioabă, Dincă Moga, boier Cioflan din Caracal... Şi o prea cinstită față bisericească, sfinția-sa Neofit de la Rîmnic, în trecere către Caracal, pentru treburi mănăstireşti.

Un oaspe mai puțin cunoscut în lumea invitaților era cucoana Anița Gălăşescu, boieroaică din Coțolenii de peste Jii, care, în trecere către Bucureşti, conăcise la curtea paharnicului Dumitrache, dimpreună cu fiică-sa, Sultana, pe care o ducea la curtea lui Caragea, unde avea să țină de urît domniței Ralu, odrasla domnească...

Masa aştepta întinsă într-o încăpere potrivit de mare. De jur-împrejur, în loc de scaune, lavițe largi şi aşternute cu scoarțe şi căpătîie moi, pe care se putea sta gospodăreşte timp mai îndelungat. Pe masă erau aşezate talere de cositor, gărăfi mari cu vin pentru toate gusturile, curcani şi orătănii rumenite în țesturi de lut, azime făcute în casă şi frînte în bucăți cu mîna,peşchire de borangic bătut în urzeală de inişor şi înflorit cu rîuri...

Boierii se aşezara de o parte, iar jupînițele grămădite ciorchine de altă parte. Cînd toată omenirea se găsi la locul ei, prea sfințitul Neofit îşi scoase colionul de pe cap, binecuvîntînd şi dînd dezlegarea mesei. După care se aşezau cu toții, întru săturarea mațelor...

Slugile, țigani crescuți şi meşteriți la curte, primeneau la timp băutura şi mîncarea, îndestulînd pofta oaspeților.

Iancu se aşează de-o margine, către uşă, ca să simtă înviorarea aerului de seară şi să fie mai departe de sărdarul Iamandi, care căzuse cloță în fruntea mesei. Boierii mîncau fiecare în felul în care erau deprinşi; de băut, însă, beau cu toții după acelaşi calapod, golind pocalele pînă în fund şi cu sete.

Tîrziu, cînd fumul ciubucelor îngroşase acrul odăii şi minții se înfierbîntaseră de-a binelea, Iancu ieşi în cerdac spre a-şi împrospăta aerul din plămîni şi a asculta zvonul miezului de noapte... Cerul era senin, cu stele

mărite şi strălucitoare, ca o poală de mantie domnească bătute în diamante. Din adîncul ei, pădurea aducea freamăt uşor de frunze, boarea placutăde rouă, cîntec de privighetori... Din cînd în cînd, ţipăt de cucuvaie şi huhurez sfîşia liniştea nopţii, înflorind văzduhul.

Rezemat de un stîlp privea spre negura pădurii plină de dihănii şi taine, căutînd să străfulgere parcă potecile cu care avea să-i brăzdeze cuprinsul... Forfota curţii căzuse, lăsînd să se vadă doar urme de focuri, în jurul cărora dormeau, înveliţi în ipingele, surugiii şi slugile oaspeţilor... Legaţi de căpestre de cînepă de capetele oiştilor, caii rodeau monoton, cu boturile vîrîte în crosnele de fîn aromat, aruncate dinainte... Pe la şetre şi colibe nu se mai auzea nici un zgomot...

Iancu asculta adîncit şoaptele pe care abia le putea prinde, descurcînd chemări ce se înfrăţeau cu firea lui, care dominau zgomotul de veselie şi oale ciocnite, venit din casa plină de oaspeţi... Vedea, aievea, cete înviorate de clăcaşi ieşind din mocniţa bordeieleor, împînzind potecile codrului, retezînd drumurile butcilor boiereşti, deschizînd zăvoarele conacelor, alungînd poterile isprăvniciilor, curăţînd locul de blestemul mumbaşirilor care le zvîntase snaga muncii lor... Şi auzea chiotul izbîndei, însoţind pocnetul de pistoale şi de şuşanele...

Vedea luminîndu-se faţa satelor şi tîrgurilor, deschizîndu-se într-o viaţă nouă, plină de sănătate, de voioşie şi de belşug...

Pădurea şopotea domol, legănîndu-i visele care se înfiripau năvalnic, umflîndu-i pieptul în respiraţii puternice şi sănătoase...

De departe, dinspre poalele muntelui, apele răsturnau a vale unde înspumate de răzmeriţă, găurind granitul bolovanilor care le tăia calea, trecînd peste pietrişul mărunţat şi aşternut în albie... Sufletul oamenilor stîncilor se tălmăcea în acest drum al apelor, adunîndu-se în nădejdiile şi înţelegerea fraţilor din şes...

Prin odăile conacului, veselia creştea tot mai zvăpăiată şi mai zgomotoasă... Vinul,ameţind judecata şi ruşinea, făcuse pe sărdarul Iamandy să înceapă a îndruga stihurile de scîrbă ale „Giurginei", cîntec clocit în cămările palatului lui Caragea, care aduna într-însul toată putreziciunea morală a Fanarului, semănată în pămîntul românesc.

Gonită de ruşinea crîmpeielor de cîntec strecurate pînă în cămara jupîniţelor, Sultana ieşise în ceardac, căutînd aerul şi curăţenia nopţii... Văzînd pe Iancu, încremenit cu faţa către geana pădurii, tresări înfricoşată. Auzise atîtea vorbe despre viaţa ciudată a acestui boier, încît nu se putea să nu încerce acel firesc sentiment de teamă.

Adulmecînd răsuflarea de om fugărit, Iancu îşi întoarse capul. Dînd cu ochii de jupîniţă şi pricepîndu-i teama zîmbi blînd şi împăciuitor. După ceşi scutură scrumul din vatra stinsă a ciubucului, încercă să-i alunge tulburarea şi teama:

— Ai mult curaj, jupîniță, de cutezi să ieşi din casă acum, cînd bîntuiesc ielele şi strigoii, iar pe la răscruciuri de drum joacă para comorilor îngropate!...

— Nu mă tem, şetrare Iancu. Şi pe la noi, peste Jii, colindă basmul ăsta. Eu însă nu l-am dovedit niciodată adevărat!...

Iancu rîse cu poftă.

— Asta este spre lauda dumitale, jupîniță!... Pe la noi, prin Romanați, însă, străinii sînt scuturați de frigurile aratărilor şi pătimesc din greu.

— Să nu-mi porți această grijă... Tot ce văd aici nu se pare îngemînat cu firea oamenilor de peste tot locul... şi frigurilor n-au să mă încerce... cum nici pe dumneata nu au să te încerce, cînd stai aci...

— Nici pe mine, jupîniță... Miezul nopților calde şi senine mi-a plăcut întotdeauna să-l petrec afară, trîntit în aşternut de fîn cu fața la stele... Să ascult cum foşneşte, printre frunzele copacilor şi firul de iarbă, mişuna atîtor vietăți ale întunericului, să simt cum mi se lasă peste ochi pulberea de rouă... Mai ales la mine, la Fălcoi, unde Oltul se împreună cu Olțețul, împingind zăvoaiele de zgomotul apelor, ca un cîntec de cazanie care trage a somn...

— Într-adevar, este atît de frumos!

— Pentru mine, om crescut în apropierea pădurii şi a cîmpului, stelele mi-au părut turmă de oi care paşte iarba cerului, în jurul lunei, cioban îmbrăcat în cojoc strălucitor şi alb... Din cînd în cînd, cîte una din ele îşi scutură mița de argint sau se răzleteşte din ciopor şi scapă spre prăpăstiile pămîntului, fără să-i mai dea de ştire... Nimeni nu le înțălege clătinarea lor cuminte, şi nimeni nu stă să le păstorească din ochi, pînă în zori, cînd se înalță şi se ascund în staulele lui Dumnezău... Toți se cuibăresc prin case şi se înăbuşe în aşternutul cergilor, clănțănind ca pruncii în troacă la auzul poveştilor cu arătări şi strigoi...

Sultana asculta, uimită de simplitatea şi frumusețea cugetului acestui boier, şi nu-şi putea închipui cum de putuse fi încărcat de atîta hulă şi dispreț de ce-i ce-l cunoscuseră pînă atunci.

— Şetrare Iancu, iartă-mă că nu-mi pot ascunde nedumerirea: boierii te cred om de primejdie şi pornit pe fără-de-legi. Cugetul dumitale însă pare a fi curat ca de copil, iar semeția şi răutatea de care, am auzit vorbindu-se, bunătatea şi omenia...

Iancu zîmbi din nou, cu amărăciune şi tristețe:

— Boierii au dreptate, jupîniță... Mi-au plăcut întotdeauna oile cerului şi ale pămîntului... Nu mi-au plăcut însă niciodată lupii si vîrcolacii... Şi isteția lor nu a scăpat acest păcat al meu şi nu mi l-a iertat... Ar fi fost mai lesne pentru mine sa nu mă tulbur şi să nu-mi îndrept cugetul către alungarea răului din lume... Să scobor din proprietatea Fălcoiului şi a culei în care mă adăpostesc, şi să-mi petrec viața alăturea de a lor... M-a urmărit

însă păcatul Jienilor de la obîrşie, sîngele ciobanilor băjenari, care au scoborît de peste munte cu turmele lor de oi, şi-au dus viaţa lipiţi de pămînt şi de oameni... Trăind astfel mi-au crescut, fără să-mi dau seama perii de lup de care se scîrbesc astăzi boierii... Şi poate şi dumneata, jupîniţă...

Surprinsă, Sultana se împletici în răspuns.

— Boierule Iancu, pînă astăzi nu am păcătuit cu vreun fel de bănuială asupra dumitale...

— Cu atît mai bine, jupîniţă... N-aş fi vrut să-mi porţi cu dumneata, pe drum şi la curtea domnească, urîciunea acestei bănuieli... Poate că o să ne mai întîlnim vreodată... Şi nu m-ar bucura să mă întîmpini cu chipul încruntat şi neprietenos... Ştiu că viaţa zgomotoasa şi plină de veselie face să coşcovească şi să afume chipurile aprinse în zidăria sufletului omenesc... Dar vor veni ceasuri de hodină, care să strecoare, şi prin strîmtoarea ocniţilor, pale de lumină, înviind amintiri pe care le credeai uitate sau şterse...

— Cînd ai să-ţi faci drum pe la Bucureşti, să vii să mă vezi, boierule Iancu; şi ai să vezi cît de bucuroasă şi de prieteneşte am sa te întîmpin...

Iancu se încruntă uşor, căutînd spre cer.

— Aş vrea să nu fiu nevoit la acest drum: dacă totuşi va fi să-l fac, el n-o să bucure decît pe duşmanii mei!...

Bănuind că ar fi putut înspăiminta jupînița, redeveni senin şi vesel, schimbînd vorba.

— Auzi cum îşi poartă glasul frate-meu, Amza! Cît este de bătrîn, dar la petreceri îi taie pe-ăi tineri. Nu ştiu cum s-o simţi bietul sărdar, auzind doina asta jalnică, adusă din stuful Grojdibodului şi din grindurile Stejtroviţei, pe unde neamul lui grecesc a semănat necazul şi pustiul!...

Noaptea se alunga pe nesimţite, umezind mai mult aerul cu pulberea de rouă a dimineţii. Pădurea răsuna de cîntecele privighetorilor, înviind în mişuna păsărilor cuibărite printre ramuri... Sultana îşi adună la gît paceaua de samur, înfriguratăă... în iia de borangic subţire pătrunsese răcoarea nopţii, făcînd-o să tremure uşor. Prinzînd de veste, Iancu o îndemnă să se înapoieze în casă, spre a nu-şi da de sminteală sănătatea şi tinereţele.

— Înainte de vremea prînzului vom pleca spre Bucureşti mi-ar părea bine să te mai pot vedea, şetrare Iancu... ai suflet bun şi cuget curat, şi voinicie de cruce-ntreagă de rumîn...

— Îţi poftesc drum bun, jupîniţă; şi dacă gîndul te-o mai purta către mine si nu mă vei face uitat, să-mi trimiţi de la capătul drumului carte de sănătate şi de voie bună.

Sultana intră în casă, lăsîndu-l pe şetrar în ceardacul în care avea să stea pînă ce zorile se desluşeau de-a binelea. Lamasămasă boierii continuau petrecerea, cu pofta înmulţită. Scripcarii boierului Dumitrache,

pricepînd la patimă de om cu chef cîntau neosteniți cîntece de inimă albastră, din care, slavă Domnului, prin partea locului erau din belşug. Jupînesele nu mai pridideau taifasul, îndulcindu-l cu zaharicale şi şerbeturi făcute după socoteli păstrate în taină.

Cînd socoti că somnul le-a fost destul, Iancu scoborî către coşerea în care-şi avea calul. Duță şi Oană dormeau alăturea, între cai, avînd stănoagă o boată golită de vin. Fînul se isprăvise din iesle, iar caii dormeau din picioare. Simțindu-l aproape, Haiduc nechează prelung. Ca arşi, cei doi slujitori săriră în sus, frecîndu-se la ochi.

— Vă sărutăm mîna, boierule... Ne-a cam furat somnul şi ațipisem puțin... Dar urechile ne-au fost ca de iepure.

— Cum v-a mers şederea la Corlăteşti, măi băieți?

— Slavă Domnului, destul de bine!...

— Să țăsălați bine caii şi să le dați grăunțe cu postavă... Ca pe la prînzişor o s-o luam din loc pînă către Drăgăneşti, şi nu vreau să meargă la țăcăneală, ci numai la buiestru.

— Aşa o să facem...

Mai voios ca totdeauna, Iancu se înapoiă în casă, unde închinînd o oală cu vin, o dădu pe nerăsuflate pe gît. După care, potrivindu-şi glasul, mulțumi pe meseni cu un cîntec de lume, care răscoli în ei amintiri de tinerețe şi de dragoste coclite prin ungherele sufletelor. În cămara lor, jupînițele conteniseră taifasul, ascultînd cîntecul de heruvim al pămîntului, strecurat în simțirea lor necercetată dc nimenea...

Boieroaica de la Coțofeni veni să mulțumească şetrarului, şi să-l roage să mai cînte ceva. Iancu, cumpănindu-i gustul, îi cîntă o doină bătrînească, auzită peste Jii, într-o noapte petrecuta la un han cu vin bun şi lăutari de pomină: care o făcu să lăcrimeze şi să-l pună pe şetrar la inimă...

Ziua venise senină şi plină de soare: boierii ieşiseră în ceardac spre a se răcori şi limpezi, sorbindu-şi cafelele pe divane largi, unde puteau odihni, stînd turceşte. Forfota curții înviase din nou, plină de înfrigurare. Pe la cotețe şi poiate se auzeau cîrîituri de orătănii şi guițaturi de purcei, prinşi pentru tăiere. Surugiii şi slugile potriveau ştreangurile cailor, îi îndestulau cu fîn sau îi porneau la pîrîu pentru adăpat, fluierînd sau înjurînd zgomotos. Jupînesele se dăduseră odihnei, pridídite de nesomn şi oboseală.

Aşezată într-un jilț, Sultana se trudea să dea geană pe geană, neştiind de unde i se trăgea neliniştea şi tulburarea sufletului...

Pe la vremea prînzişorului, butca înhămată cu şase cai înaintaşi trăgea la scara conacului. Petrecute de oaspeți şi stăpînii casei, cele două femei coborîră, gospodărindu-se pe perinele moi, ca pentru un drum lung şi greu. Înapoia trăsurii, într-un şişlete legat de osii cu funii țeapăne de tei, sta grămădit calabalîcul şi crosna de fîn pentru popas. După ce jupînesele se

îmbrățișară, iar boierii bătură destule temenele, surugiii plesniră din bicele cu sfîrcuri pieptănate, chiuind ca pe valea Jiului. Caii se strînseră în şleauri, icnind cu butca grea către drumul Comanilor, pe unde aveau să treacă Oltul. Clopotele legate de gîturi scoteau zgomote sparte şi asurzitoare. Cîinii porniră să latre întărîtați, năzuind să se dea la boturile cailor şi nădragii cu găitane ale surugiilor. Într-o hărmălaie ce se ridica pînă la tăriile cerului, butca o cîrmi afară din sat, punîndu-se pe şleau.

În fundul, trăsurii, cucoanele răzimate de lăturile coşului se pregăteau să ațipească trudite.

Drumul, tăind întinderi nesfîrşite de codru, ducea peste Olt, prin Drăgăneşti, Coteana şi Slatina. Aci trebuiau să înnopteze, conăcind la niscaiva boieri cunoscuți. După care o întindeau din nou la drum, spre Bucureşti.

Caii, odihniți şi bine hrăniți, îndemnau la drum, fără sa mai ocolească hîrtoapele, făcînd să țină treze capetele bietelor femei... Cînd ajunseră în coasta Potopinului, surugiii o cîrmiră spre dreapta, luînd-o către albia Oltului. Drumul era mai neumblat şi plin de gloduri, amenințînd să dea de sminteala arcurile trăsurii: o lăsară mai domol cu strînsoarea călcîielor, răsuflînd şi ei în mersul la pas al cailor. Pe deasupra drumului, crengile codrului se împreunau, făcînd să umbli ca pe sub bolți de tainițe. Surugiii, oameni încercați şi învățați cu urîtul, rămîneau nepăsători, pufăind din lulele făcute din lut ars. Zăpuşeala nămiezului pătrundea cu greu printre frunze, lăsînd eatinsă răcoarea plăcută a codrului. Din cînd în cînd întîlneau fîntîni cu cumpeni înalte, străjuite de cruci de lemn, săpate din creştinească milă pentru oamenii şi vitele însetate la drum. Surugiii se închinau cucernici, cinstind duhul acestor mici şi pustnice altare ale lui Dumnezeu. Cînd cîte o pacoste de vătui le tăia calea, umpleau văzduhul cu chiuituri şi ocări, ca pentru semn afurisit de pagubă...

Butca mergea încet şi legănat, lungind drumul pînă la Olt. Din desişuri se auzeau sunete de clopot răzlețit, însemnînd vite slobozite pentru păscut şi aşezări de oameni... Arar se presărau tarlale semănate cu orz sau cu mei şi cîte-o viişoară sădită în tufe, printre luminişuri bătute de soare.

La o răscruce de drumuri furişe, surugiii se văzură opriți de trei călăreți, răsăriți din pădure. Bănuind vreun necaz, dădură să zăticnească dincolo de ei şi să se descurce în goană. Călărețul din cap, care era Iancu Jianu, îşi dădu căciula pe ceafă, strigîndu-le prieteneşte:

— Ho, bă fraților,nu vă mai speriați aşa, c-o să dați în gălbinare!... Se vede că nu va priit somnul de azi-noapte şi ați început să nu mai cunoaşteți la oameni!

— Nu vedeți, mă creştinilor, că este boierul Iancu, fratele boierului Dumitrache de la Corlăteşti, lămuri logofătul Oană.

— Aşa este, fraților, se dumeriră surugiii.

— Şi ce vă pofteşte inima, boierule?

Iancu se uită la ei, nemulțumit.

— Auzi colea! Asta este vorbă de om bătrîn şi învățat cu drumurile? Păi bine, mă creştinilor, dar voi nu mai pricepeți la zăduful cailor de sub voi? Vreți să-i faceți să crape de sete şi osteneală? Dați-vă jos, oameni buni, şi adăpați-i, ca să vă poată duce pînă unde aveți treaba!... Că este drumul greu şi mai mult în coastă, iar ei mărunți, mai cum a dat Dumnezău!...

Auzind vorbă de oameni străini şi simțind că stau locului, femeile scoasera capul pe fereastra butcii. Dînd cu ochii de Iancu, amîndouă tresăriră, fiecare pentru ce-şi dau cu presupunerea. Iancu îşi scoasc căciula din cap şi-şi apropie calul de scara butcii.

— Să avem iertăciune, jupîneasă, dar m-am gîndit că n-ar strica să vă petrec pînă la Drăgăneşti, ca să fiu împăcat în sufletul meu că ați trecut cu bine apa Oltului...

Amîndouă femeile se înseninată, bucuroase că au un om de credință, care le putea fi de folos la trecerea apei.

— Îți mulțumesc, şetrare Iancule, că te-ai cugetat să ne fii de ajutorare. Drumul este anevoios şi nu ştiu de unde poate răsări primejdia!

Aplecîndu-se în şa, şetrarul ținu s-o necăjească pe Sultana.

— Nu-ți spuneam eu, jupîniță, că drumurile Romanațului scutură pe străini cu frigurile arătărilor?

Fără sa-şi piardă cumpătul, Sultana răspunse:

— Şi eu îți spuneam, boierule, că nu mă sperii de aceste arătări şi cu ele nu mă încearcă a friguri!...

În acest timp, surugiii desprinseră caii din şleauri, ducîndu-i către jgheabul fîntînii. Cumpăna neunsă scîrțiia ridicind ciutura de apă, vărsată apoi în jgheabul prididit de muşchi şi putregai. După ce-i frecă la ochi cu podul palmelor, îi smuci de urechi spre a-i înviora.

Sultana trase perdeaua ferestrei, spre a putea vorbi cu Iancu, pe tot timpul drumului. Aruncîndu-şi ochii peste locuri nu-şi putu ascunde încîntarea pe care o simțea, mărturisind că i-ar plăcea să le cerceteze din cînd în cînd. Şetrarul, simțindu-şi apa la moară, se înălță în şa, arătînd spre miazănoapte.

— Pe aci, în sus, este Fălcoiul, unde îmi am cula şi acareturile şi pămîntul... Drumul pînă la mine merge alăturea cu Olțețul, şi, oricît ai fi de singur, zvonul apei te face să crezi că ai un tovarăş de drum cu care să-ți omori urîtul... De vale, către unde ne purtăm acuma, este satul Chiliilor, în care îmi am ocoalele vitelor şi bordeiele țiganilor... Colo, unde frunza codrului se deschide la culoare, sînt zăvoaiele de sălcii şi se împreună Oltul cu Olțețul... Aci apele se gîrîie şi se înfrățesc, ducîndu-se la vale de-a valma... De multe ori, vara stau pe malul Oltului ceasuri întregi, şi aştept să văd cum trec plutaşii cu buşteni din vîrful muntelui... Sau privesc oameni care-

şi croiesc năsade şi dau cu postatul după oclei şi peşte mărunt pentru ciorbă...

Sultana asculta zîmbitoare graiul şetrarului, care aducea, parcă, toată limpezimea şi liniştea naturii, toată curăţenia copilăriei... Chipurile sclivisite ale oamenilor de la curtea lui Caragea păleau cu încetul, rămînîndu-i în amintire ca nişte strîmbături de scîrbă. Statura lui Iancu rămînea înălţată şi mîndra croită din dărnicia unui destin bun... Ar fi vrut ca drumul să nu se mai sfîrşească, iau vorba lui să se înşire mai departe cu foşnetul frunzelor şi cîntecul păsărilor.

Butca mergea mai domol, coborînd către malul Oltului. Iancu îşi împinse calul la galop, luînd-o înainte si oprindu-se pe locul unde avea să tragă podul, îşi duse degetele între buze şi şuieră tăios şi prelung... Din bordeiul de pe celălalt mal apăru podarul, care, recunoscînd pe boier, se grăbi să lase podul să alunece pe scripet, spre a nu-l da de zăbavă. Cînd capetele luntrelor ciocniră malul şi priponul fu legat strîns, surugiii desfăcură caii din şleauri, împingînd butca, cu mîinile. Cucoanele care coborîseră se suiră pe scîndurile aşternute rar, uitindu-se cu spaimă la apele care vuiau repezi, izbind în coastele luntrilor. Caii sforăiau pe nări, neliniştiţi, mîngîiaţi cu palma şi cu vorba de surugii. Cînd treaba fu terminată, Iancu îşi trase calul pe pod, ţinîndu-l scurt în zăbală. Oană şi Duţă rămaseră pe mal, ca să-l aştepte la înapoiere. Podarul, om cunoscut şi de credinţă, cuteză să-l întrebe, nedumerit:

— Aoleu, boierule Iancu, ţi-ai ieşit din feleşeag... Ştiam că nu treci Oltul decît de-a călare, prin apă, nu pe pod, ca muierile.

Iancu tăcu, uitîndu-se cruciş către chipul înspaimîntat al Sultanei.

— Apăi de, mă Cîrsteo, mai greşesc şi eu cîteodată, aşa, ca să te pot dărui şi pe tine cu cîte un galbin de cinste pentru osteneală.

Podarul, trăgînd cu nădejde prăjina, nu pregetă să i-o întoarcă:

— Lasă, boierule, că din mila dumitale m-am înfruptat şi fără să opintesc la opacini!... Dar se vede că alta o să-ţi fie socoteala!...

— O fi mă, ce să zic... Vezi de ţine botul luntrilor mai dreptcă aşa pieziş, ne pomenim dincolo de Fundul Vornicului şi cădem cu nepusă masă la curtea sărdarului Iamandy.

— Oh, bătu-l-ar Dumnezău!...

Sultana asculta, înfiorată, taifasul podarului... În ochii ei, şetrarul se lumina tot mai viu, ca o arătare de basm. Cînd luntrile hîrşiră călcînd peste prundiş, podul zgîţîi puternic, cutremurînd pe cei de pe el. Sultana, dînd un ţipăt, se agăţă de braţul puternic al şetrarului care rîdea de la inimă.

— Ai tras puţină spaimă, jupîniţă!... Uite, jupîneasa Aniţa s-a dovedit mai de curaj!...

— Vi-s podurile nărăvaşe, şetrare Iancu!...

— Lucru de bardă, jupîniță!... S-or mai ciopli ele, dacă or avea pentru cine...

Butca, înhămată din nou, urcă pieziş pînă deasupra malului, după care o porni întins pe drumul Drăgăneştilor. Trecu marginea Comanilor, sat sărac şi vîrît în pămînt, lăsînd înapoia ei neschimbatul peisaj de locuri împădurite şi sălbatice. Jupîneasa Anița se dăduse cu temei odihnei, lăsîndu-şi odrasla să-şi fărîme timpul după pofta inimii. Iancu ținea calul la scara butcii, povestind, în felul lui, tot ce se lega de viața lui şi a oamenilor de prin partea locului.

Cînd moțurile de stuf şi şindrilă ale Drăgăneştilor începură a se vedea răsărind înainte, şetrarul simți o uşoară strîngere de inimă... Înțelegîndu-i această părere de rău, Sultana se crezu îndatorată să-i abată întristarea, cu o vorbă care să-i crească mîngîierea şi nădejdea.

— În toamnă, cînd s-or face viile pentru cules, am să vin din nou la Coțofeni; şi am să-ți trimit carte, boierule Iancu, să ştii să mă întîmpini la Drăgăneşti, ca să struneşti mînia apelor şi primejdia podului, de care am văzut că nu te înfricoşezi...

Iancu zîmbi mulțumit.

— Să-mi trimiți, jupîniță, şi am să vin să te aştept... Şi dacă nu ți-o fi urît de mine, am să te petrec pînă în hotarul Coțofenilor, ca să-ți povestesc cîte s-au mai întîmplat şi ne-au întristat sau ne-au îmbucurat viața...

Odată intrați pe ulițele satului, tovărăşia şetrarului se apropia de soroc; surugiii simțind cum slăbea vîna cailor de sub ei, hotărîră să tragă de-o margine şi să le dea cîte o căciulă de grăunțe. În cuprinsul acestui scurt popas, Sultana avu prilejul a cunoaşte mai bine sufletul duios al lui Iancu Jianu, pe care cu o zi înainte îl crezuse rău şi sălbatic. Vrînd să aibă dezlegarea unei nedumeriri cuteză să-l întrebe:

— Boierule Iancu, ajută-mă să înțeleg şi eu; de ce treci apa Oltului mai mult călare, prin valuri? Nu-ți este mai lesne cu podul, ca toată lumea? Ar fi, poate, mai omenesc şi mai ferit de primejdii!...

Setrarul se simți încolțit, neştiind cum s-o scoată la căpătîi cu răspunsul, aşa ca să nu lase, la despărțire, vreun fel de bănuială care să-l asuprească.

— De, jupînița, ştiu şi eu!... Ma gîndesc ca nu strică sa-ți deprinzi un drum de mers atunci cînd eşti nevoit... Că podul îl ai întotdeauna la îndemînă şi nu ştii cu ce zor te poate pocni năcazul!... Dar despre asta nu am nici un fel de supărare; trec prin Olt ca pe ulița negustorilor din Caracal...

Cînd butca fu gata de plecare, Sultana întinse mîna şetrarului pentru despărțire.

— Îți mulțumesc pentru osteneala dumitale, şetrarule Iancu. Am să-mi aduc aminte în fiecare ceas de drumul pe care l-am făcut împreună... Şi am

să aştept cu nerăbdare coptul viilor, ca să cer domniței Ralu voie de a veni din nou acasă...

— Bine, jupîniță, Dumnezeu ajută împlinirea gîndurilor bune şi curate!...

— Rămîi sănătos, boierule Iancu!...

Surugiii plesniră din bice, chiuind prelung. Roțile butcii şi copitele cailor răscoliră pulberea uliței, aşezînd între şetrar şi jupîniță nori groşi de praf.

Iancu rămase locului, privind îndelung cum depărtarea îi răpeşte chipul curat al jupîniței, de care îi rămăsese agățat sufletul.

Cînd butca se topi cu totul în zare, îşi întoarse calul, luînd-o înapoi la pas, cu capul plecat a întristare, către Fălcoiul în care nu-l aştepta nici un fel de bucurie.

Semnele vremii

Cînd ajunse în Fălcoi, cocoşii cîntau întîia oară. Caii călcau pe sfoara potecii fricoşi, pe orbecaite... Conacul albea singuratic sub bătaia razelor de lună, scăpate rar printre nămeții norilor... Ocolise satul pe margine, spre a nu mai ridica larma cîinilor şi a stîrni inimile oamenilor... Intrară pe dinapoia curții, trăgînd de-a dreptul la grajd. Chinuit de presimțiri, după ce descălecă, Iancu porunci slugilor:

— Băgați caii în grajd şi dați-le grăunțe; să nu luați însă şeile de pe ei. Uşurați-le numai chingile de sub burtă, să hodiniți şi voi alături, sub iesle...

Oană şi Duță îşi scuturară praful din ochi, luînd apoi caii de frîie şi pornind-o tăcuți spre grajd.

Iancu se uită după cai, spre cer, spre marginea de sus a satului, dinspre care se abăteau semne purtate de suflarea vîntului... După care o porni spre uşa conacului.

Cînd dădu să ridice ivărul, auzi în întunericul grămădit sub streaşină scîncet de copil bătut.

— Care eşti acolo, mă?

Neprimind nici un răspuns, o luă spre locul unde i se părui ghemuită o făptură de om, întinzînd mîna cu curaj. Din troscotul înalt ridică de gulerul zăbunului un copilandru care dîrdîia de spaimă. Îl duse în lumina lunei, luîndu-i bine seama.

— Ce cauți aci, drace?... Ai făcut vreo boață şi ți-a muiat oasele nen-tău Iorgu?... Du-te în grajd şi te culcă, păcătosule!...

— Boierule Iancu...

— Spune, mă, ce ai de spus şi nu mai dîrdîi...

— Boierule Iancu, este rău... Au tăiat turcii pe leica Anica...

Iancu se înfipse pe picioare, dîrz.

— Care turci, ma? Au eşti prins de friguri? Ia vino, logofete şi toarnă o oală cu apă rece pe flăcăul ăsta, ca-l scutură rău frigurile!...

Băiatul se porni sa plîngă mai rău, cu sughițuri.

— Boierule Iancu, n-am friguri, dar pe leica Anica au tăiat-o turcii!...

— Cînd mă?

— Pe la scăpătat, boierule!... Ne-au jăcmănit casa de țoale şi bani... Neică Iorgu a răznit-o către Chilii, de frică...

Iancu îşi săltă căciula pe cap, spre a-şi despăienjeni ochii. Prin urechi îi treceau vîrtejuri, care-i tulburau mintea şi-l făceau să se clatine.

— Şi încotro au luat-o?

— Nicăieri, boierule; au prins un berbec şi l-au înjunghiat ca să-l frigă... Cred că sînt şi acum la han şi benchetuiesc. Poate că au să plece către ziuă...

— Benchetuiesc acolo, aproape de moartă?

— Da, boierule...

Rămas tăcut, cu capul în jos, Iancu chibzui ce are să facă. În spatele lui, Oană şi Duță făceau cruci dese, ca pentru alungarea duhurilor răului. Hotărînd fără zăbavă se întoarse către ei.

— Ce tot înşiraţi la cruci şi bolborosiţi ca babele, păcătoşilor? V-a luat graiul şi mintea şi puterea de aţi rămas bleojdiţi la răscruce şi nu ştiţi pe ce drum s-o apucaţi? Plecaţi, nemernicilor, şi sculaţi oamenii din somn, şi adunaţi-vă cu toţii dincolo de drumul ăl mare, în viile lui Mihalache, frate-meu... Şi cînd îţi auzi că vă şuier, să veniţi în spatele coşurilor lui Iorgu, să vă spun ce trebuie să faceţi... Duceţi-vă, bă, nu mai staţi încremeniţi!... Sa vină oamenii cu furci, cu coase şi cu săcuri... şi să ia şi cremene şi iască; poate că o să luminam de ziuă înainte de a vrea soarele şi Dumnezău. O sa aprindem şi noi berbecii din oborul lui Iorgu, să-i frigem în țăpoaie de carpen necojit, ca să ne săturăm sufletele!...

Băiatul se potolise din plîns şi din clănțănitul dinților, vorba de tunet a boierului Iancu îi prinsese inima şi curajul, întărindu-l.

— Spune-mi, mă băiatule, cum s-au petrecut lucrurile?

— Au venit, boierule, şi au cerut de mîncare leliții... Caii îi traseseră sub coşare, în seama lui nea Iorgu. Le-au dat brînză şi pastrama de capră şi o găină pe care tocmai o scosese din țăst... Au stat ei la masă şi au mîncat, însă cu ochii roată la lada cu țoale şi la salba de la gîtul leliții... Cînd a dat să le aducă nişte fiertură de oclei, numai că s-a sculat un turc de pe laviță şi s-a repezit la salbă ca s-o fure... Lelița Anica apucase să pună oala pe masă, aşa că l-a îmbrîncit, dînd să fugă... Turcul s-a clătinat pe picioare şi a căzut sub masă... Cînd s-a sculat şi a văzut că-i trîntise ciulmaua în cap, împreună cu ăilalți au început să răcnească pe limba lor, de umpluse casa de groază... Au tras hangerele din teacă şi s-au repezit pe lelița Anica, ciopîrțind-o... Eu am rupt-o de-a fuga şi am apucat să-i spun lui nenea

Iorgu, ca să poată scăpa... Am sărit pîrleazul şi m-am pitit în gaura de unde scobeam după pămînt galben, din marginea zăvoiului... De acolo am văzut cum au ieşit turcii şi au prins noatenul, de-l ţineam de prăsilă, şi l-au junghiat... Ai de rămăseseră în casă scoteau boccele încărcate cu ţoale şi le duceau în coşere, lîngă cai...

— Bine, mă băiete, ajunge... I-a fost scris ei, bietei Anica, să moară aşa... Dar o să facem şi noi după puterea noastră, ca să nu rămînă fără osîndă omorul şi jaful... Să stai aci pînă la ziuă şi să dormi... Eu mă duc la han să văd cum stau lucrurile şi să rînduiesc cele poruncite de dreptatea sîngelui...

Iancu se duse în grajd, strînse chinga calului şi-l scoase afară... încălecă fără să mai pună piciorul în scară şi o porni în goană către hanul în care avea să facă judecată şi dreptate... în urma lui, larma glasurilor sporea pe ulițe, vestind că oamenii se adunau spre veni din urma.

Cînd ajunse aproape de drumul pe care era aşezat hanul, se opri legîndu-şi calul de un trunchi de copac. O porni apoi pe jos, intrînd prin dosul curții, printr-o ştirbitură a gardului...

Ferestrele se vedeau luminate, iar dinăuntru se auzeau glasuri de oameni puşi pe zaiafet. Bănuind că la cai trebuie să fi rămas vreun turc de pază, se apropie de coşere, uitîndu-se, cu ochi deprins cu întunericul, prin răritura leaţurilor păretelui. Erau nouă cai străini, iar alături de ei, păzind uşa, un bajabuzduc care pufăia din ciubuc. Într-o clipă, planul fu făcut; se apropie încet, în vîrful picioarelor şi înainte de a fi fost simțit, era cu mîinile înfipte în grumaz şi cu genunchii pe pieptul turcului, care se zvîrcolea înăbuşit şi neputincios... Cînd ultimul horcăit îl încredință că-şi plătise păcatele, îl lăsă lungit şi o luă către han, unde avea răfuiala cea mare...

Pe la jumătatea drumului se opri, ascultînd atent ropotul de fugă descurcat în adierea vîntului. Peste duierea trăită în acel ceas al morții hangiței, de care îl legau amintiri păstrate în taina sufletul lui tresălta înviorat, văzînd cum chemarea lui aduna în ropot furtunatic gloata nevolnicilor de ieri, prefăcută în oaste a răzbunării... Visele lui, presărate cu atîtea îndoieli şi deznădejdi, prindeau cheag, luminîndu-se în întinderi de speranțe în izbîndă... Ropotul se auzea tot mai clar, mai aproape. Iancu se ridică pe brîul casei, în dreptul ferestrei cîrciumii. Scoasecuțitul şi crăpă uşor pojghița de piele a giurgiuvelii, căutînd să vadă ce se petrecea înăuntru.

Întinsă pe duşumea şi înecată în sînge, hangița odihnea cu fața în sus, tămîiată de lumina feştilei care tremura în ciob. Fața îi rămăsese albă şi senină, păstrînd în colțul buzelor semne de surîs şî împăcare. Moartea i se aşezase pe ochi o dată cu amintirea unei clipe fericite din viață, alungîndu-i durerea fierului înfipt în pieptul ei tînăr.

Iancu o privi îndelung, cu inima strînsă... Rămasă singură, în mijlocul odăii prin care îşi purtase vioiciunea şi surîsul, înghețase în jurul ei tot

sufletul care stăpînise aci, înmulțit de vinul sorbit cu ochii la ea, din oalele pîntecoase de lut. Nimeni nu-i sta la căpătîi în noaptea asta a priveghiului, nici un ochi nu lăcrima pentru tinerețea şi farmecul ei pierdut... Moartea coborîse peste viața olacului rămas pustiu, ca şi peste sufletul lui pîclos şi întristat.

Feştila părea pe sfîrşite, sfîrîind de marginea taerului, ridicînd o viță subțire de fum, drept în sus, ca o jertfă de creştinătate bine primită...

— Aveți să mi-o plătiți voi înzecit, cîini fără suflet!...

Iancu se dădu jos, luînd-o către uşa din față a hanului. Apăsă de cioacă, intrînd binişor în odaia cîrciumii. Se aplecă prin întuneric deasupra trupului înțepenit, ridicîndu-l în brațe. După ce-şi cumpăni bine sarcina, o scoase afară, ducînd-o într-un loc ferit din marginea pădurii, pe aşternut de iarbă înaltă şi moale.

Rupîndu-se slăbiciunii şi pierderii de vreme, duse degetele între buze şi şuieră prelung... Tropotul oamenilor se desprinse din viile medelnicerului Mihalache, rostogolindu-se către han. În fața porții Iancu aştepta tăcut, răzimat de stoborul de la țîțînă. Oamenii se adunară ciopor în jurul lui, neîndrăznind să scoată un cuvînt. În mîini aveau furci şi topoare, iar parte din ei, țepoaie ascuțite de carpen şi alun.

— Să nu pierdem vremea de-a surda... Oană, tu să treci cu oamenii tăi la uşa de din dos... Sa aştepți cînd or zăticni berbecii, să le dați între coarne... Tu, Duță, să stai la pîndă la uşa din față, să-i prinzi în țepoaie şi în ghearele furcilor. Ăştialalți, să prijiniți ferestrele, să nu scape ca liliecii din găurile de unde au supt sînge şi şi-au săturat mațele... Patru din voi să urcați sub coperişul casei şi să scăpărați în şomoioage de paie, ca să aprindeți şindrila şi să ardă pînă le-o ajunge la tălpi... Duceți-vă, bă fraților, nu mai stați bleojdiți şi puneți-vă pe treabă...

Oamenii se împărțiră pe cete, înconjurînd hanul şi punînd zăpoare de moarte pe la uşi. Agățîndu-se de furcile tindei, patru flăcăi voinici scăpărară în cremene, aprinzînd iasca şi şomoioagele de paie. Curînd, în văzduhul înnoptat se ridică para focului, trosnind grinzile de lemn uscat ale hanului.

Iancu, cu hangerul în mînă, privea spre înaltul înroşit al cerului, cu ochi sticloşi de bucurie, răcnind sălbatic:

— Aşa, bă!... Ațineți-vă, să nu scape unul!... Cine a spus că a murit biata Anica, fără să fi avut parte de lumînare creştinească!... Uite cum îşi ridică flacăra pînă la Dumnezău, şi cum sfîrîie săul cu care i-am îmbrăcat feştila!...

Amețiți de vîltoare şi primiți cu lovituri de furci şi secure, turcii pieriră pînă la unul. Nouă trupuri de baiabuzduci plătiseră paguba sîngelui vărsat fără vină.

Iancu părea moleşit şi sfîrşit de puteri.

— Să-l aduceți şi pe ăl de face de strajă la grajd, că nu mai are pe cine păzi... Şi dați-l şi pe el focului, ca să nu se răznească de tovarăşi şi să pățească vreo sminteală din partea cîinilor, care vad că-i dau ocol şi-i adulmecă stîrvul...

Hanul, clădit din bîrne şi chirpici frămintați cu paie, ardea ca iasca, scurtîntu-se pînă în temelii. Cînd vîntul începu să le poarte pe la nas duhoare de cărnuri pîrlite, Iancu se întoarse către ai lui, liniştit şi împăcat.

— Scoateți caii din grajd şi duceți-i la Chilii, în ocoale; să încărcați pe ei şi țoalele rumînului, să nu i le prade careva. Pe urmă să veniți cu o cocie de la curte, aşternută pînă la capetele loitrelor cu o tavă, să luăm moarta din marginea pădurii şi s-o ducem unde i-a fost rînduit.

Oamenii apucară caii de căpestre şi o porniră înapoi spre sat. Iancu îşi dezlega şi el calul, petrecîndu-i frîiele pe dupa braț; şi mai întoarse capul către hanul înnegrit de fum semn al unei aşezări omeneşti rămasă pustiei. Apoi, cu pas întîrziat, o lua pe urma cetei de țărani, către casă.

Era cam pe la prînzişor, cînd butca lui Gligoraşcu intră pe poarta conacului lui Iancu. Vremea se ținea frumoasă, făcînd să îmbrace tarlalele cu orz şi secară, presărate prin ochiurile pădurii. Oltețul prinsese să-şi limpezească apele, intrînd cu încetul în albie, lăsînd răsfrînte peste maluri straturi de nămol şi băltoace. Peste înseninarea amăgitoare a satului, sunetul clopotului bătut în dungă lăsa umbra întristării unei veşti de moarte...

Gligoraşcu poruncise sa lase caii la pas, spre a putea privi cu deamănuntul sărăcia care zăcuia şi aci, ca în toate părțile, în jurul caselor țărăneşti. Simțea nevoia să-şi umple cît mai mult sufletul cu aceste imagini ale necazurilor omeneşti, spre a-şi putea aminti întotdeauna de datoriile pe care le are față de nedreptățile făcute sîngelui şi neamului lui.

Trecuse pe lîngă hanul prefăcut în scrum şi simțise mirosul de tăciune stins de curînd... Ştia, din auzite, că aci îşi potolise văru-său Iancu bîntuielile tinereții, în petreceri pînă la ziuă albă, cu vin sorbit pe nerăsuflate, cu lăutari care se pricepeau la patimă de om cu chef, cu cîntecul ce legăna sufletul hangiței... Şi încercase, văzînd pustiul focului, acea strîngere de inimă a ruperii din amintire a unui loc care ți-a purtat cîteodată gîndul răzleț...

Gligoraşcu îşi colindă privirea către pădurea încărcată cu verdeață şi aromă, către înaltul strălucitor al cerului, către satul cu ulițe desfundate şi case pridídite de lepra parăginirii. Şi surîse cu amărăciune, neputînd descurca rînduielile lui Dumnezeu, care a dat atîta frumusețe şi măreție naturii, şi atîta întunecare şi obidă bietului pămîntean...

Pentru cine puteau fi toate darurile Lui dacă omul era blestemat să stea înglodat în necazuri, să nu-şi poată ridica fruntea către cer, ca să vadă şi să trăiască bucuriile de dincolo de viața lui cîinească!...

Vrăjmăşeşte, gîndul că el ducea o viaţă de belşug şi înstrăinare de locul datoriilor luiîl înfigea tot mai adînc în inimă... La curtea lui Caragea, acest domn de pagubă care-şitrimisese drept crainici ai venirii lui în scaun focul şi ciuma şedea înţepenit, neputîndu-şi apropia vraiştea şi durerea ţării. Simţea cum i se păcătoşeşte graiul, şi cugetul, şi pornirile, îmbuibat şi trîndăvit, peste mintea lui se lăsase ceaţa unei judecăţi înăuntrul căreia puteai strecura toate nemerniciile închipuite de stricăciunea vremurilor... Arar, scăpat din vălmăşagul plăcerilor ce nu se mai sfîrşeau, în liniştea cugetului său şi a cămării în care locuia, se pomenea cotropit de icoana locurilor de baştină, răsărite din amintiri de copilărie şi tinereţe. Atunci părea că renaşte în curăţenia şi mîndria unui timp, a cărui urmă o pierduse aproape cu totul... Şi pornea să fluiere sau să cînte ca pe valea Oltetului, din ce în ce mai puternic, alungîndu-şi pîcla vieţii noi, aducînd din depărtarea zărilor romanaţene o frîntură de seninătate şi aromă de pămînt şi codru...

I se întîmplase ca odată să fie surprins cîntînd în cancelaria curţii, de către domniţa Ralu. Îl căutase, vrînd să-i recite cîteva stihuri pe care le scrisese în cinstea şi pentru dragostea Didonei. Domniţa punea preţ pe părerea tînărului curtean, pe care o ştia izvorîtă dintr-o adîncă judecată şi aleasă cultură. Gligoraşcu privea printre gratiile ferestrei, călător cu gîndul către plaiurile copilăriei, încercînd încet un cîntec de govie romanaţeană... Întors cu spatele către uşă şi furat de farmecul amintirilor evocate de cîntec, nu simţise cînd domniţa intrase, dimpreună cu una din tovarăşele sale... Continuase să cînte răscolitor şi cald, îngemănînd tristeţea melodiei şi vorbele de jale cu sufletul lui care sîngera, înstrăinat şi stingher, la uşi poleite şi haine...

Domniţa îl ascultase atentă, cu respiraţia ţinută, spre a nu întrerupe viersul de heruvin pămîntesc, în care simţea ca se amestecă povestea de taină a unei lumi necunoscute ei.

Cînd curteanul îşi întoarse faţa, văzînd înmărmurirca celor două femei, se rostise, încruntat:

— Slugă plecată, domniţă...

Ralu, socotind că ar putea realiza o melodie pentru desfătarea curţii, după ce-l felicitase entuziastă, îi ceru dulceag:

— Paharnice, te-aş ruga să-mi potriveşti pentru melodia asta cîteva stihuri greceşti: ar fi într-adevăr mişcătoare şi frumoasă pentru o scenă de teatru...

Gligoraşcu îşi ridică fruntea înnourată, răspunzînd cu mîndrie şi ură:

— Melodia aceasta nu se poate potrivi decît sufletului şi graiului românesc, domniţă... Ea închipuie viaţa unui neam, şi nu poate sluji nimănui pentru meşteşugul păpuşeresc!...

Surprinsă, domnița se retrase de-a-ndăratelea, bănuind că paharnicul, atît de fin şi bine crescut, era prada vreunei fierbinți de boala...

Butca opri în fața conacului; caii se scuturara puternic, făcînd să le sune clopotele legate de gît. În prag, cu căciula, în mînă, îl întîmpină logofătul Oană.

— Ce mai veşti prin partea Fălcoiului, logofete?

— Numai de alea rele, boierule!... Că pentru alea bune le ia apa Oltețului şi le duce la vale, la turci...

— Strîmbătăți împotrivă cărora nu te poți ridica, logofete!... Toate sînt din porunca ursătoarelor şi noi nu putem face decît să ne întărim inima!...

— Aşa s-ar cuveni, boierule!... Numai că mintea omenească este slabă şi întoarce judecata cea bună şi de temei...

Gligoraşcu încercă să însenineze fruntea încruntată a lui Oană.

— Lasă, logofete, nu te mai văicări, că vă ştiu pe toți oameni ca trunchiul, care puteți prijini năcazul cel trecător!... Spune-mi mai bine unde este văru-meu Iancu?

— Sus în cămară, boierule.

— Singur?

— Singur.

— Să-i dai de veste că am venit să-l văd; pe urmă să cobori să-mi pui la adăpost surugiii şi caii.

— Aşa am să fac, boierule...

Gligoraşcu urcă scările şerpuite de stejar, încet, ținindu-şi colțurile caftanului în mînă. Cînd ajunse în capul de sus al scarii, fu întîmpinat cu brațele deschise de către Iancu.

— Bine ai venit sănătos, vere!... Pofteşte înăuntru şi gospodăreşte-te pentru o şedere mai lungă... Ai venit într-un ceas în care îmi lipseai şi erai singurul pe care-l puteam întîlni.

Gligoraşcu intră într-una din odăi, spre care-l îndemna brațul lui Iancu.

— Cred că nu te-a lăsat jupînița de peste Jii cu vreun foc la inimă, şi acum te perpeleşti de dogoare!...

— Focul jupîniței este dintre cele ce luminează şi înveseleşte inima!... Ard însă în jerăgai care frige şi preface în scrum şi ne pierde...

Gligoraşcu îşi scoase işlicul de pe cap, şi-şi desfăcu brîul îngreunat de iatagan şi pistoale, aşezîndu-le pe o laviți aşternută cu chilimuri şi căpătîie înflorite.

— Vere Iancule, s-o luăm domol, că timp o să avem destul! Am auzit că te lauzi cu nişte vin de nisipuri, adus de la Grojdibod.

— Ba nu, mă laud cu vinul din via mea, pe care l-am ținut să se roadă în acoave pînă s-a legat de-l cari cu ciurul!

— Atunci sloboade poruncă să ne aducă două oale, ca să vedem şi noi dacă este de vreo laudă...

Iancu deschise uşa şi ceru să-i aducă vinul:

— Să te duci, bă, la zăcătoarea din fundul beciului şi scoți o boată de vin... Să-i dai drumul încet pe slăvină, ca sa nu se prelingă cămăşuială... Şi să trimiți ibricul şi filigeneie de cafea...

Gligoraşcu colindă prin odăi, cercetînd armele spînzurate pe pereții şi grinzile tavanului, colții de mistreți şi blănile de sălbăticiuni, icoanele ferecate în argint şi aur, velințele şi chilimurile care îmbrăcau podelele şi lavițele... Gospodărie de holtei înăsprit în greutățile traiului de țară, fără nici o urmă de rînduială făcută în gust femeiesc... Prin cîte un colț, golite sau pline, odihneau ploşti de vin scobite în lemn de nuc vopsit, cu care, pasămite, se mai socotea şetrarul, în nopțile lungi şi geroase ale iernii...

Revenind în odaia în care era aşteptat, Gligoraşcu dezlegă băierile taifasului.

— Am văzut, vere Iancule, hanul din capul drumului... Cred că a ars de curînd...

— Da, de curînd... poate că mai sînt încă tăciuni nestinşi. A ars azinoapte.Eu i-am dat foc...

— Tu?

— Da, eu...

— Îți pricinuise vreun rău?

— Nu; hanul era ridicat pe pămînt ohabnic şi oamenii care-l țineau îmi erau de credință... S-a petrecut însă în el un păcat ce nu putea fi răscumpărat decît îngropînd pe făptaşi în vîltoarea focului... Şi făptaşii erau în han...

— Şi perechea de gospodari care-l țineau?

— Pe hangiță o omorîse o ceată de cîrjalii...

— Înțeleg...

— Hangiul a raznit-o de teama pe la neamuri sau în codru şi dacă nu şi-o fi făcut seama sau nu l-or fi mîncat fiarele, are să vină la curte ca sa-i fac vreun alt rost...

Gligoraşcu rămase întristat, pe gînduri...

— Şi cîți erau, vere Iancule?

— Nouă...

— Puțini... Nouă suflete spurcate nu pot răcori zăduful unei astfel de fărădelegi...

— Adevărat... Ăsta este locul în a cărui dogoare pătimescacum, vere!... Dar sînt totuşi mulțumit... Căci mi-a fost dat să cunosc cît de furtunatic se poate ridica gloata asta de robi vlăguiți, atunci cînd o chemi să-şi apere cinstea şi dreptatea neamului... De acum cred mai mult în spusa lui Dosoftei de la Comanca, şi ştiu că am pe cine-mi sprijini nădejdea de ajutorare şi izbîndă...

— Să bem, vere Iancule... Pentru luminarea gîndurilor bune şi spornice...

— Pentru neamul românesc...

Amîndoi duseră cănile la gură, sorbindu-le pînă în fund.

— Cred că vinul ăsta este de pe timpul lui Amza, bîtu...

— Nicidecum: să tot aibă şapte ani... Vinul se arată bun de cum iese din lin, dacă este viță de soi...

— Ca şi omul...

— Curat ca şi omul... Cînd este nou, clocoteşte în acov şi te ameţeşte numai cu mirosul... Dacă ai apuca să-l încerci mai temeinic, te apucă greața şi durerile de cap... Cînd îmbătrîneşte însă şi se roade, se limpezeşte la culoare şi se trage pe slăvina butiei, a greutate... Gustul se aspreşte, însă simți cum goneşte prin rădăcinile trupului şi te înfierbîntă... Şi cînd te-ai întrecut cu băutura, te trage la somn, ca pe copiii legănați de mă-sa în troacă... Dar îngrețoşare şi durere de cap, nu se pomeneşte...

Gligoraşcu se porni să rîdă, voios.

— Vorbeşti ca din carte, vere...

— Ca din cărțile trase în tiparnițele lui Dumnezău; dacămi s-ar fi îndemnat şi mie la cititul în cărți domneşti sau măreşti, mă făceam şi eu vreun amărît de calemgiu la bănie.

— Lasă, nu te mai ocări; că dacă nu te-ai pricepe la descurcatul slovelor, n-ai ține la căpătîi psaltirea aia a lui Clement ieromonahul...

— Da, ai dreptate: mai îndrug şi eu după ea, noapte cînd mă satur de somn... A nimerit cam rău, la casă de om cu păcate...

Ciubucele umplute cu tutun crescut printre tarlalele cu semănături ale Cioroiului şi Fălcoiului îşi începuseră slujba cu nădejde. Cei doi Jieni pufăiau nori groşi de fum, sorbind din vinul izvorît din vița cea de soi, sădită pe pieptul de deal dinspre scăpătat.

Gligoraşcu, după ce tăcuse cîteva clipe, în care se părea furat locului, se apropie de Iancu, mărturisind încet:

— Şi eu am o psaltire din care îndrug noaptea, cînd mă simt pierdut de scîrba casei în care viețuiesc. Şi mă ajutorez de ea pentru mîntuirea sufletului, de atîtea ori încercat din greu...

— Nemulțumiri pot fi peste tot locul: dar nu din partea nemulțumirilor noastre trebuie să ne jeluim, ci de ale obştii, pe care a înglodat-o de nu mai poate pridid... Că s-a auzit cred pînă la domnie, s-au sculat ostrovenii şi au tăbărît, înainte de a se dezgheța apele Dunării, peste Mehedinți şi Gorj, şi au cerut să le dea şi lor zaherele ca celor din cetatea Diiului... Şi din toată sărăcia oamenilor, ispravnicii şi zapciii au mai putut stoarce podvezi, pornindu-le spre cetatea Ostrovului, ca să mulțumească lăcomia turcilor, dar fără folos că s-au prefirat mai departe şi au prădat sfînta mănăstire a

Strehaiei, de nu i-au mai rămas decît zidurile... După care au răznit-o spre Craiova, cu gînd să dea foc oraşului şi să prade pe boieri şi negustori...

— Toate astea s-au auzit la domnie: şi vodă a dat de veste paşalei de la Dii şi celei din Oreava, de au trimis veşti ca să-i oprească să nu prade oraşul...

— Dar pînă atunci oamenii s-au risipit ca potîrnichile, cu copii şi calabalîc, şi au lăsat casele pe seama calicilor de le-au jacmănit pînă au rămas troacă... Şi în satele din Gorj şi Mehedinți au pustiit locul... Ce mi-este bun că împăratul de la Țarigrad ne căinează, dacă raialele şi haianii nu-i dau ascultareşi tabără pe capul țării şi o pradă!...

— Ai dreptate, vere Iancule... Ne pradă țara şi ca vrajmaşi, şi ca prieteni... Haianul Diiului a alungat pe ostrovenii, însă arămas cu ordiile în oraşul Craiovei, chipurile să-l păzească şi pretinde hrană şi nutreț pentru cai şi ostaşi... Şi bieții oameni se văd strîmtorați şi împlinesc toată zahereaua, ținîndu-şi sufletul în podul palmei...

— Mila pagînilor, vere!... Amar de bieții oameni; şi te miri cum de se mai țin... Că n-au trecut cincisprezece ani de cînd cîrjalii şi pazvanții au venit pe urmele de prăpăd ale lui Mustafa şi au aprins Craiova şi Caracalul, de n-a mai rămas decît cenuşa, şi au robit creştinii de i-au vîndut în cetățile turceşti... Şi tot aşa, un nazîr cu prefăcută milă se facea că dă cu tunurile în ei ca să-i alunge, dar nu omora nici unul şi venea tot după ce se mîntuia jaful şi prăpădul... Cu chipul ista i-au lăsat să aprindă toate satele şi bisericile, pînă la Ocna şi Polovragi, scoborîndu-se apoi la vale încărcați de prăzi şi trecînd, nesupărați, Dunărea...

— Mare blestem pe capul țării!...

— De-ar fi numai ăsta!... Dar mai este şi acela dinăuntrul țării; al domnilor care nu-şi mai satură hasnalele şi trimit pe capul satelor ploaia de ispravnici şi zapcii, de mumbaşîri şi împlinitori, ca să istovească dăjdiile şi sufletul din om... Haraciul se încarcă peste socoteală, şi prisoasele sînt trase în punga domnului şi a boierilor de la curte cu toții străini sau înstrăinați de neam. Nu se mai poate răbda, vere!... Îşi vinde omul vita pe te miri ce, ca să-şi poată împlini dajdia, şi rămîn coşerile şi bătătura caselor sărăcite şi pustii!...

Satele sînt împînzite de greci care fac negoațe şi adună bunul pămîntului, înstărindu-se: şi cînd şi-au încherbat suma, se duc la Bucureşti, de unde se întorc căftăniți şi cu cîte o agie sau zapcialîc, după care îşi întorc banii cu dobîndă.

— Aşa este: postelnicul nu mai pridideşte cu cărțile de boierie, iar pitacul s-a îngroşat de-o palmă... Caftanele aduc bani grei, adunați din snaga țăranilor, iar domnul nu mai caută cui le vinde... Mănăstirile au robit sate şi moşii şi cîrcîie de greci, care lăcomesc la bunuri pămînteşti, pîngărind

credința şi sporind sărăcia!... Toată agoniseala o duc în Fanar şi la mănăstirile greceşti, pe unde sînt închinate...

— Batjocură, vere!...

— Dreptatea se împarte după obraz, cu neruşinată strîmbătate... Divanele se țin de ochii lumii, princinile dezlegîndu-se după tocmeală, pe la dosuri... Boierii şi boiernaşii locului stau cu brațele cruciş, a neputință, pierzîndu-se în zaiafeturi şi nimicuri...

— Aşa este; pe de-a rîndul ai dreptate. Dar ce se poate face? Ne-ar trebui şi noua un Cara-Gheorghe al sîrbilor, care să pornească răzmerița pentru alungarea răului şi aşezarea dreptății în țară... Şi acela n-ai putea fi decît tu, Iancule!...

Iancu căscă ochii mari, privind la curteanul căptuşit în atlasuri, care țîşnea clocot de ură şi îndemn spre răzmeriți şi se bucură de încredințarea că sufletul Jienilor îi rămăsese neschimbat, şi că se putea bizui pe el...

— Vere Gligoraşcu, cred că n-ai uitat că acest haiduc al sîrbilor n-a pregetat să-i taie capul lui frate-său, atunci cînd a prins de veste că o ținea alăturea cu legea şi cu dreptatea!...

— I l-a tăiat după cuviință, vere, şi n-a păcătuit cu nimic se grăbi să-i răspundă Gligoraşcu.

— Atunci sîntem înțeleşi...

Iancu umplu din nou cănile cu vin, sorbindu-le pînă în fund, ca într-un ceas de punere de temelie...

După ce-şi şterse mustața eu basmaua de mătase, Gligoraşcu îl întrebă tihnit:

— Şi cum îți este gîndul să porneşti la treabă, vere Iancule?

Aducîndu-şi aminte de vorbele lui Dosoftei, Iancu răspunse sigur:

— Lucrurile trebuiesc pornite cu domolul... La început cu oameni de prin partea locului, care să bată drumurile şi conacele grecilor, să facă vraişte în județ şi să uşureze lăzile cu aur, adunat cu sila... În chipul ăsta vom trezi voinicia oamenilor şi le stăm în ajutor cu bani, pentru împlinirea nevoilor... Şi, mai ales, înfricoşăm loaita spurcăciunilor, care se vîntură slobodă prin țară... Cu timpul ne vom lăți peste hotarul județului, pînă la munte şi Dunăre, şi peste Olt, pînă la oraşul de scaun... Alături de noi vor veni şi alți căpitani cu cetele lor care vor fi aşteptînd cu urechile ciulite ca să adulmece zvonul de răzmeriță... Şi ne vom face cît frunza codrului, şi vom curăți cu tîrnul cel mare urîtul şi paguba țării...

— Să vă ajute Dumnezău, vere Iancule!... Dinspre partea mea, aş vrea să vă văd cît mai curînd, pe acolo pe unde stă gîndul...

Gligoraşcu îşi prelungi şederea în Fălcoi pînă a treia zi. În acest timp, în tovărăşia lui Iancu, colindă drumurile şi potecile locului, luă parte la o pîndă de lupi momiți cu hoit de cal, se duse la Chilii unde scoborîră în bolta

conacului care răspundea în inima pădurii, stătu pe malul Oltului spre a privi plutele cu buşteni ce scoborau la vale, la schela Islazului...

Noaptea, pînă tîrziu, odihneau în pridvorul conacului, care aducea a cuib de vulturi, ascultînd zvonul apei, foşnetul pădurii, țipătul de cucuvaie sau urletul lupilor. Deasupra lor stătea cerul siniliu, punctat de mulțimea stelelor, în rînduiala cărora citeau cu îndemînare semnele vremii şi ceasurile nopții.

Gligoraşcu se simțea în largul lui şi nu se mai îndura să plece.

Cînd butca trase din nou la scara, urca în ea greoi, cu părerea de rău că se depărtează de un frate clădit numai din suflet şi avînturi voiniceşti, de locuri ce încălzeau sufletul omului...

Iancu se sui şi el în butcă spre a-l petrece pînă la drumul mare, de unde se înapoia călare pe Haiduc, trimis cu o slugă înainte.

Caii mergeau în pas țăcănit, fărîmînd sub copite bulgării de glod. Tăcuți, amîndoi căutau pe sub umbrele de copaci, de unde răsăreau copii murdari şi gălbejiți, femei îmbătrînite înainte de vreme, rosturi gospodăreşti pridídite de paragină... Şi se măcinau mustrîndu-se pentru tot ce nu făcuseră spre izbăvirea acestor biete suflete de oameni, care nu-şi puteau găsi nicăierea milă şi crezămînt.

Cînd ajunseră în capul uliții, la răscrucea drumului mare, surugii dădură să oprească alăturea de ruinile hanului... Zgomotul roților şi al clopotelor de la cai ridicară în văzduh stolul corbilor care scormoneau în cenuşă, după stîrvurile cîrjaliilor. Îngrețoşat, Iancu porunci să mîne mai departe în dreptul fîntînii cu cumpănă pusă la capătul potecii către conacul lui Mihalache, frate-său.

Aci scoborî, îmbrățişîndu-şi vărul, pe care cine ştie cînd avea sa-l mai vadă...

Gligoraşcu, înainte de a porni, strînse cu putere mîinile lui Iancu, încredințîndu-l din nou că inima lui bate alăturea de tot ce se va înfăptui pentru mîntuirea neamului. Iar cînd caii dădură să plece, îi strigă peste coşul butcii:

— Să ştii, vere Iancule, că dacă năcazul te-o purta pe la vreo judecată domnească, dragostea şi frăția mea îți vor sta ntr-ajutor...

Plecarea în haiducie

Puhoiul pazvantiilor şi al cîrjaliilor din cetatea Diiului se trăsese înapoi peste Dunăre, ducînd cu el robii şi bucatele smulse de prin satele Gorjului şi Mehedinţului, lăsînd în urma lui toate semnele prăpădului...

Romanaţul fusese scutit de necaz, afară numai de satele de pe poala dinspre Dunăre, pe unde bande răzleţe se abătuseră, jăcmănind pe apucatelea... împinse de lăcomie, cete mici se ridicaseră pînă către Arceşti şi Balş, încărcîndu-şi caii cu scule de pret şi cu ţoale, coborînd apoi la vale, nesupăraţi, către vetrele lor.

Ţăranii îşi vedeau de treburile lor, după rînduiala fiecăruia.

Anul se arătase secetos şi sărac: la datul spicului nu căzuse strop de ploaie, iar vitele, ieşite chirnave din iarnă, nu-şi puteau veni în fire după urma păşunilor arse de uscăciune. Uleele sporeau anevoie, pătimind de pe urma gerului de astă iarnă, care le împuţinase albinele. Trăgeau nădejde de rodul viitor şi de ce le-o mai da pămîntul în toamnă.

Iancu îşi petrecea timpul colindînd călare pe la Craiova, prin satele din Gorj, Romanaţi şi Dolj, pe unde îşi avea gazde şi prieteni, negustori şi boiernaşi de feluri diferite... Pleca înainte de a sevărsa zorile şi se înapoia după scăpătat; şi ţinea tot drumuri şi poteci ferite, spre a nu ieşi de vorba bănuiala lumii.

Aproape de peste tot locul adunase veşti care nu-l puteau bucura. De la Ban şi pînă la ultimul mazil năpăstuit pe vreo hoagă de deal, toţi se arătau nemulţumiţi şi dornici de o viaţa mai bună; nimeni însă nu se încumeta să tăgăduiască sprijin pentru cazul unei răzmiriţi... Se cuibăreau înăuntrul traiului lor şi ziceau: „Doamne fereşte de mai rău”.

Nădejdea îi rămăsese tot în oamenii lui şi a acelora deteapa lor...

Din cînd în cînd, cîte un boiernaş picat de la drum îi aducea veşti de la curtea domnească, care îi umplea sufletul devenin. Lăcomia lui Caragea îşi întindea gheare tot mai lungi, înfipte adînc în sărăcia ţării. Cuconii şi

curtenii îşi făceau de cap cu risipa şi traiul neruşinat, iar domnul le ținea isonul între timp grămădind pungi de aur pentru vremea maziliei. Şezuse în scaun peste soroc şi aştepta din zi în zi sa-i vină vestea, prin iscoade, că a trecut spre Bucureşti vreun capigiu să-i arunce lațul de gît, sau basmaua neagră de mazil... În această aşteptare grea îşi înveselea viața cu tot felul de blestemății, plătite de strînsura dăjdiilor care nu se mai istoveau...

De la Sultana primise carte prin care îl încredința de sănătate şi gîndurile ei de bine, călătoare către părțile Fălcoiului... I-o adusese un flăcău, pus în slujba Gălăşească ca să poarte vesti de la Coțofeni la Bucureşti, despre felul cum merg cu traiul şi treburile gospodăreşti ale moşiei... Slova jupîniței, aşternută mărunt şi subțire, îl pusese în grea cumpănă sufletească... Dacă l-ar fi uitat, hotărîrile lui ar fi rămas vii şi puternice. Gîndul însă că trebuia ferită de griji ființa jupîniței, griji în care planurile lui ar fi înglodat-o, îl încerca a nemulțumire şi şovăială... Colindînd prin amintire, Iancu îşi perindă toate faptele şi vorbele ce se legau de prietenia lui cu Sultana; şi-şi aminti, spre uşurarea sufletului, de voinicia vorbelor ei, din seara petrecută în ceardacul de la Corlăteşti, care-l îndemnau să împlinească nevoia de izbăvire a neamului.

Omeni cum putu mai bine pe flăcăul de olac şi-i porunci ca la înapoiere spre Bucureşti să se abată pe la Fălcoi pentru răspuns.

Venise iulie şi secerişul trebuia să fie sfîrşit... Oamenii cărau spre arii carele cu snopi înălțate abia pînă la loitrar, îngreunați de grijile zilei de mîine... Bobul spicului se dezghioca sec şi numai pleavă, iar paiul nu era mai lung de o şchioapă. Prin podul coşerilor nu putuseră aduna fir de nutreț, cu care să poată scoate vitele din iarnă...

Taina aceasta de viitor se dezlegă într-o zi, pe negîndite.

La curte năvăli un pîlc de țărani, vestindu-l că oamenii isprăvniciei au înconjurat satul, iar taxaldiii stăpînirii bîntuiesc casele pentru istovirea dăjdiei.

Iancu trimise pe Oană logofătul să-i cheme pe împlinitori, ca să se înțeleagă cu ei şi să vadă ce se poate face. Oamenii prinseră curaj şi se adunară pe capete, umplînd curtea conacului. Cînd starostele taxaldiilor, pe rangul lui mumbaşîr, sosi, Iancu îl întîmpină în capul de jos al scării, spre a nu-l face să năzuiască să urce sus, ca oaspeții. Omul stăpînirii se arătă de la început pus pe pricină.

Iancu îi lămuri că anul fusese sărac, că rodul cîmpului abia de le ajungea pentru sațiul gurii, că vitele erau slabe şi nu aveau nici un preț... Şi-i ceru, potolit şi cu cuviință, să amîne împlinirea dăjdiei pentru anul viitor, cînd el se pune chezaş pentru tot satul, că n-are să rămînă de pagubă.

Mumbaşîrul, după ce-l ascultă zîmbind cu neîncredere ca pentru o vorbă de clacă, îi întoarse spatele, dînd să plece. Iancu îl răsuci înapoi, silindu-l să-i dea un răspuns; ceea ce acesta făcu:

— Şi tu şi toţi sînteţi nişte hoţi şi nişte obraznici, şi nu vreau să ştiu de nimic... Am să vă iau şi cenuşa din vatră, ţărănoilor!...

Auzind atîta cutezanţă, Iancu îl plesni peste faţă, trîntindu-l la pămînt; iar cînd cellalt dădu să scape prin fugă, trase cuţitul din taclir, crestîndu-i urechea, spre ţinere de minte.

Fapta aceasta grăbi limpezirea răscruciurilor de drumuri din viaţa şetrarului Iancu Jianu, din Fălcoiul Romanaţului...

Cînd mumbaşîrul ajunse văicărindu-se între ai săi, înspăimîntaţi de cele petrecute, taxaldiii şi arnăuţii isprăvniciei se adunară ciopor şi-şi făcură cale întoarsă de-a dreptul la pîrcălabul judeţului... Iar împlinitorul schilodit luă drumul Bucureştiului, unde avea de ce se jelui.

Semnul răzmiriţei fusese încrestat; vestea ajunsese grăbita în cămările domneşti; iar prin osteneala agiei se şi tocmeau furcile, în care să se spînzure cei ce cutezaseră să ceară dreptate şi omenie...

Cărările nu mai puteau fi alese; cea pe care trebuia s-o apuce se aşternea largă, ţinînd spre negura şi adăpostul codrilor, în inima cărora avea să frămînte şi să dospeasca viaţa cea nouă a neamului...

Iancu îşi aruncă ochii spre gloata bleojdită de spaima; înălţat pe treapta scării conacului se părea că este un preot ieşit în faţa altarului, spre a rosti evanghelia vremii, al cărui soroc sosise.

— Oameni ai lui Dumnezău, nu mai necăjiţi în gînduri care dau de pagubă voinicia şi curajul din voi... A fost rînduit să se întîmple aşa... Nu aveţi de ce vă teme; poala codrului se lasa pînă în inima satului, şi înăuntrul lui s-au băjenit şi şi-au ferit viaţa şi agonisita, din moşi-strămoşi, oameni de prin partea locului şi de aiurea... Adunaţi-vă şi voi puţinul bun al caselor şi răzniţi-o prin poienile lui, pe sub malurile Olteţului, dincolo de Olt, pe la neamuri, prin bordeiele Chiliilor... Şi aşteptaţi să treacă urgia stăpînirii care va bîntui de mîine satul, spre a spăla ruşinea, însemnată, după cuviinţă, peobrazul mumbaşîrului.

Am să plec şi eu; dar nu ca să mă ascund şi nu fiindcă mă tem... De astăzi, casa mea va fi acolo unde voi înnopta şi hodini, ocinile mele pe acolo pe unde-mi va călca piciorul, munca mea, dezrobirea voastră şi a neamului...

Nu vă îndemn pe voi, ăi cu muieri şi copii, să vă lăsaţi rînduiala şi să vă legaţi tovarăşi cu mine; dar dacă din ăilalţi vă simţiţi vreunul curajul şi dragostea de a porni alăturea de mine, alegeţi-vă deoparte şi gătiţi-vă de haiducie...

Din gloata ţăranilor se alese zorit un mic pîlc de oameni. Iancu îi numără din ochi: erau douăzeci şi unu.

— Ăilalţi plecaţi pe la casele voastre şi îngrijiţi să nu vă apuce noaptea în sat. De la mine o să mai aveţi veşti şi ajutorare...

— Să trăieşti, boierule!...

— Dumnezeu să vă țină curajul şi răbdarea, oameni buni...

Țăranii plecară grăbiți, spre a-şi aduna vitele şi țoalele,şi a se trage cu ele la fereală, în inima pădurii... Satul vuia înfundat, prins de vîltoarea băjeniei, cu care erau năpăstuiți din nou.

— Voi, ăştia care ați rămas, duceți-vă sus şi luați armele şi băşicile cu plumbi şi cu pulbere. Şi coborîți cu ele aici, ca să le împărțim frățeşte.

Țăranii urcară scările, adunînd de prin odăi puştile, hangerele şi pistoalele. Oană o luă spre pod, luînd de pe culmea căpriorilor băşicile cu pulbere, spînzurate la adăpost de reveneală, şi săculeții cu plumbi turnați cu ciurul.

Cînd scoborîră, se rînduiră în fata boierului Iancu, voioşi, cu ochii strălucitori de bucurie şi de mîndrie.

— Luați-vă fiecare arma cu care vi se mai îndemînă să va ajutați... Mie să-mi lasați puşca aia cu țeava înfloritâ şi junghiul cu prăsele de os, pe care le-am moştenit de la un voinic de Jian, de băgase în sperieți pe-ăi de peste Dunăre

Ei îşi aleseră, după voie, armele, cercetîndu-le ascuțişul si cocoaşele. Băşicile de porc umplute cu pulbere şi plumbi, împărțite potrivit, le vîrîră în sîn. Iancu îi prețui din ochi, zîmbind mulțumit.

— Acum scoateți caii din grajd şi coşeri, atîția cîți sînt şi încălecați pe ei, ca să mai scurtăm drumul... O să ne abatem şi prin Chilii, să-i luăm şi pe-ăi de-acolo, să nu rămînă vreunul din voi de nevoie şi să-l văd şchiopătînd pe de laturea potecii... Pe urmă o ținem către Comanca, unde ne arătăm părintelui Dosoftei să ne blagoslovească şi să ne sloboadă drumurile...

Cetaşii grăbiră spre grajd şi coşeri, scoțînd caii legați în căpestre de cînepă şi tei. După ce aşternură pe ei ipingele sau cergi împăturite, încălecară pe deşelatelea, strunindu-i cu funiile legate pe după boturi.

— Gata, băieți?

— Gata!...

— Atunci, cu Dumnezău înainte!...

Iancu slăbi frîiele calului, îndreptîndu-se spre marginea satului, către ocoalele Chiliilor. Din poala pădurii, îngustată de lăstari şi tufe, se deschidea poteca de mers către malul Oltului, iar de acolo, pe de-alăturea cu apa, sfoară pînă la Chilii.

Codrul înviase în foşnetul crengilor ferite şi zgomotul vreascurilor călcate de vitele şi oamenii care fugeau dinaintea urgiei. Iancu asculta forfota băjeniei şi smucea, oțărît, fiarele din gura calului, care zburda odihnit. Cîte un nevoiaş de om îi tăia calea, ducînd în spinare ceaunul de mămăligă, sau cîte un copil intrat în izînă, iar din urmă, cîte o vitişoară, două, încărcate cu trăişti şi țoale...

Ceata înviora codrul şi sufletul oamenilor, îndemnînui către un alt destin.

Ajungînd la Chilii, luară şi restul de cai trebuitori, pornind-o mai departe. Înserarea căptuşea tot mai gros ceata călăreților, ştergînd urma potecii... Iancu mergea în frunte, cîrmînd calul cu ochi sigur şi deprins cu bezna.

Trecură prin Fărcaşe şi Hotărani, scăpînd pentru o bucata de drum în cîmp despădurit, cu mirişti de grîu şi branişti cioturoase; în dreapta lor luminau casele Caracalului, ca nişte licurici încremeniți la o şchioapă de pămînt... Grăbiră să dea ocol oraşului şi să se lase spre Comanca.

Cînd ajunse la mănăstire, Iancu porunci să lase caii la păscut ținîndu-se lîngă ei: iar el se îndreptă spre chilia egumenului în care veghea candela aprinsă.

Uşa ca totdeauna, era deschisă: Dosoftei nu lăcomiseniciodată bunurile pămînteşti, iar tîlharii ştiau că nu i-ar fi putut lua decît sufletul, aşa că nu avea de ce se teme.

Cînd intră pe uşă, egumenul lacrima citind canonul cel mare al sfîntului Andrei Criteanul. Aştepta ceasul utreniei curățindu-se în plîngeri şi sfîşieri, rugîndu-se pentru omenirea încărcată de păcate....

Auzind scîrțîitul uşii, ridică ochii de pe ceaslov, liniştit şi fără să fie mirat.

— Fii binevenit boierule Iancu, şi mila Domnului deasupră-ți...

— Sărut dreapta, părinte Dosoftei; am picat, poate, la ceas nepotrivit şi-ți tulbur cetaniile şi liniştea...

— Să nu păcătuieşti cu bănuiala asta, boierule!... Uşile duhovniceştilor noastre mîngîieri stau veşnic deschise şi nu caută ceasul în care să-şi primească oaspeții... Aşază-te pe laviță şi spune-mi ce nevoie te pune, la vremea asta, pe drumul chinoviei noastre!... Pari mai frămîntat de griji ca oricînd, judecînd după cutele frunții!...

Iancu se aşează pe laviță, căutînd să aibă cît mai de-a dreptul privirile egumenului, spre a desluşi, dincolo de vorbă, cugetul acestuia.

— Părinte Dosoftei, sîntem la pus de temelie şi cerem să ne blagosloveşti şi să ne slobozi zidirea faptelor noastre, care spre binele neamului vor fi...

Dosoftei se ridică în picioare, privind cu ochi strălucitori către Iancu.

— Nu te întreb, fiule, cîți sînteți; ştiu însă cîtă inima aveți, ca să puteți împlini lucrul vostru sfințit... Cred în toată tăria şi curățenia cugetului vostru şi, în ceasul acesta de început, vă binecuvîntez cărările şi sporul...

Iancu îngenunche, primind închinarea binecuvîntării pe creştetul capului.

— Îți mulțumesc, părinte... Trag nădejde că o să mă mai pot abate pe la pragul sfinției tale, pentru nevoile sufletului;dacă însă ursita mi-o fi vrăjmaşă şi n-oi putea să-mi împlinesc această voie, să-mi pomeneşti, părinte, numele, şi să nu mă depărtezi din cugetul sfinției-tale... De acum,

viața-mi este după rînduială, nu după voie, aşa că nu ştiu ce am să mai petrec, trăind...

— Dumnezău într-ajutor, boierule!...

— Rămîi sănătos, părinte Dosoftei; am să mă plătesc de bunătatea sfinției-tale, dîndu-ți veşti care să te bucure...

Iancu se sculă de pe laviță, scoborînd grăbit treptele chiliei, îndreptîndu-se către voinicii care aşteptau alăturea de cai.

— Să mergem, băieți... Dumnezău, prin gura nespurcată de păcat a părintelui Dosoftei, ne-a binecuvîntat şi ne-a slobozit drumurile...

Voinicii săriră pe cai, ținînd-o după Iancu, pe cărarea furişată pe sub coviltirul codrului tăcut şi întunecat.

Nici unul dintre cetaşi nu cutează să întrebe încotro pornesc, înțelegînd, de-a valma, că sînt pe calea unui destin pentru a cărui împlinire au fost aleşi...

Răcoarea nopții potolea zăduful care aburea din pămîntul încintat de soarele zilei. Cetaşii o țineau la pas, tăcuți, ascultînd țipetele păsărilor de noapte, scheunatul vulpilor, adierea domoală a vîntului prefirat printre ramurile codrului. Speriat, cîte un vătui țuştea din tufe, făcînd caii să icnească în lături, trezind călăreții din picoteală. Loazele miezului de noapte bîntuiau slobode peste cuprinsul pădurii, în şopot înfundat şi tainic, în unduiri şi trosnet de ramuri, în umbre ce păreau că se poartă prin ocheanele bătute de razele lunii...

Pe cerul înspuzit de stele, proțapul carului mare scăpase dincolo de zarea dinspre miazăzi, însemnînd apropiatul revărsatului de zori...

Oamenii, trecuți prin spaima întîmplării de la Fălcoi şi oboseala drumului, păreau cu toții osteniți... Dinspre marginea de apus se auzeau lătrături de cîini. Iancu, iscodind negurile, dibui cotitura potecii de mers, cîrmind calul către ea. Cînd se văzu pe drumul voit, se întoarse spre cetaşii mogîldiți în ipîngele, luîndu-i cu vorba, spre a-i înviora:

— Hehehe, bă voinicilor!... Ați adormit pe cai şi o să visați urît... Țineți-vă bine, c-o să se dea iepurii la voi şi vă mănîncă mămăliga din trăişti!...

— N-avea nici o grijă, boierule!... Moțăiesc ei de osteneală, dar urechile le sînt ciulite şi aud şi melcul din iarbă!...

— Aşa, băieți, aşa!... Deprindeți-vă cu osteneala drumului şi nu va lăsați furați somnului... Țineți-vă mintea trează şi ochii deschişi. Dacă s-o lumina bine, o să hodinim şi noi pe unde o da Dumnezău... Cred că isprăvnicia a şi tocmit poterile care să calce Fălcoiul la ziuă... Noaptea ştiu că nu li sa îndemîna să dea ochii cu noi...

— Poate au şi scoborît ceva iscoade, ca să ne simtă urma...

— Şi eu cred asta; de-aia este bine ca ziua să stăm lafereală şi să ținem numai potecile de picior... Dar, dacă o fi să-i calce păcatul şi să dea orbiş,

aci sîntem!... Şuşanelele nu le avem ca să mestecăm mămăliga în ceaun!... Aşa este, bă Tatomire?... Aşa este, bă Pantelimoane?...

— Aşa este!

— Aşa este...

— Uitaţi-vă că sîntem pe de lăturea Cîndenilor... Satul postelnicului Ştefan Cîndea şi al lui Ioniţă Cîndea, care s-au ostenit pentru credinţă, şi cu ajutorul unuia Achim, călugăr, au zidit mănăstirea Sfinţilor Voievozi... Oameni care s-au ţinut îndatoraţi pămîntului... Mai sus se deschide braniştea prefăcută în vatră de sat a Preajbei, cu mănăstirea ridicată de călugărul Broboană, dimpreună, după cîte ţin minte, cu popa Dinu, cu unul Ion Lungu, cu popa Drăcea şi cu ieromonahul Visarion... Creştini nevoiaşi, care n-au pregetat să colinde şi să strîngă milostenii, bătînd la porţile sărace pînă peste Dunăre, la Ţarigrad... Volbura apelor le-a purtat satul de pe un loc pe altul, pînă i-a statornicit aci...

— Neamul, bă!!! Sîngele care nu se preface în apă şi se pricepe la năcazul fraţilor nevoiţi, căutînd să-i bucure după putere!...

— Adevărat!... Neamul!... Unde este mila străinului şi a păgînului?... Satele se rod de sărăcie, iar curţile boierilor sporesc şi se înalţă!...

— Dacă ne-o ajuta Dumnezău, le-om mai scurta noi, Apostole!... Ţi-aduci aminte de noaptea cînd m-a prins vijelia pe malul Olteţului şi m-am dat în taină cu tine despre rosturile care au să vină?... A venit ceasul, măi băieţi, de ne-am înhăitat ca lupii şi am răznit-o prin tîrla cotropitorilor, ca să le împuţinăm săul şi năravul...

— Aoleu, arză-i focul şi toate năcazurile!...

Ieşind în marginea de miazăzi a Cîndenilor, Iancu îşi îndreptă calul spre şoseaua Oltului, socotind că drumul nu mai poate fi de primejdie...

Trecură prin Scărişoara, satul în care se păstra urma conacului doamnei Stanca, cu mănăstirea zidită de vel vornicu Preda, ajungînd în Rusăneştii lui Ştefan Jianu, unchiul şetrarului. Cumpănind oboseala cailor şi a oamenilor, Iancu intră din noi în desişul pădurii, luînd în piept pînza ramurilor care se împreunau închizîndu-le drumul.

Începu să se crape binede ziuă... Privighetorile ridicau în slavă cuprinsul de sălbăticiune şi verdeaţă, amuţind ţipetele de buhă şi de ciuhurezi... Roua dimineţii picura pe frunze, în boabe mari si strălucitoare, umezind pămîntul ars de secetă şi crăpat... Pe aproape se simţea Oltul, îndrugînd somnoros zumzetde ape, alungînd aroma de răchită şi de jilăveală.

Într-un luminiş aproape de malul Oltului, Iancu descălecă.Cetaşii sariră şi ei de pe cai, întinzîndu-şi picioarele chircite, frecîndu-se la ochi îngreunaţi de nesomn. Uşuraţi, caii îşi lungiră gîturile, păscînd iarbă sau nichezînd însetaţi...

— Să adăpaţi caii... Pe urmă să-i priponiţi sau să-i împiedicaţi în curmeie, ca să pască şi să ne vedem şi de noi... Oană cu doi dintre voi să se

ducă în sat şi să tîrguie de-ale gurii... Că pînă unde avem să mergem, mai este drum şi nu se face să ajungem lihniți şi fără putere...

Cetaşii scoaseră funiile din gura cailor, trăgîndu-i spre apa Oltului ca să-i adape... Iancu rămase locului, întins pc cerga de sub şa, purtîndu-şi turma gîndurilor, în fluieratul unei doine olteneşti... Deşi făcuse aproape două poşte de drum, îşi simțea trupul odihnit şi gata să se înhame din nou la greu. Simțea însă puterile hăcuite ale cetaşilor şi rămînea să-i vadă odihniți şi întremați.

Mersese pe înconjur, spre a-şi nu da oamenii de vreo sminteală, întîlnind poterile isprăvniciei... Ar fi putut s-o taie de-a dreptul, fără să se mai abată către linia Oltului; pe aici, însă locurile îi erau mai cunoscute şi mai sigure... Şleaul apei cuprindea, neschimbat, şi la Chilii ca şi la scursul ei de la schela Islazului, acelaşi potop de pădure de stejar, aceleaşi sălcii bătrîne şi scorburoase, aceleaşi semne de vad prin care puteau trece dincolo, pe pămîntul prietenos al Munteniei... Şi-apoi urmele trecutului, de necazuri şi voinicie, se păreau pe aci mai viu grăitoare, mai pline de îndemn pentru lucrul la care pornise...

Avea să treacă prin Cilieni, sat întemeiat încă de pe vremea lui Mihai Viteazul, în pămîntul căruia odihneau domnițe de basm, unde trupița plugului se frîngea pe brazda din care rasareau ruini de morminte, urme de temelii de cremene... Prin satulVişineanului, unde prăpădul cotropirilor prefăcuse în ruină cula şi acareturile boiereşti, îngropînd sub mormanul de moluz şi scrum toată agonisita din bătrîni, grămădită înăuntrul acestei bogate gospodării.

Poposind cu gîndul pe gura afumată a temeliei curții boiereşti a Vişineanului, Iancu învie un surîs de amărăciune, amintindu-şi cîntecul prins sub ruini:

Cu trei sate bogate,
În haraciu ne-nglodate...

Povestea amăgitoare, ucisă fără cuviință, care zăbovea în cîntecele şi basmele poporului... După atîta amar de vreme oamenii tot mai scormoneau pe locul vechii aşezări, clătinînd din cap, căutînd să înțeleagă grozăvia unor timpuri rămase aceleaşi de veacuri...

Semnele urgiei se alungeau către Vădăstrița, care ținea în coasta dinspre răsărit siliştea pustie a vechiului sat, jefuit şi dărîmat de cotropitori... Şi aici, de sub brazda întoarsă răsăreau oseminte omeneşti, temelii de case şi urme de gospodării...

Umbrele fără odihnă ale morților bîntuiau în preajma locurilor, întinzîndu-se pe coama prăbuşită a ruinilor, jelindu-şi agonisita şi sufletul lor istovit cîineşte...

Freamătul codrului le dădea glas, vuind sub clătinarea furtunilor, sau îndrugînd potolit în foşnetul frunzelor şi apelor... înfiorată, omenirea le învia amintirea în basme şi cîntece, bătînd mătănii grele pentru îmbunarea vremurilor şi a traiului lor obijduit...

Iancu da ocol acestor semne de prăpăd, întrerupîndu-şi din cînd în cînd cîntecul spre a ofta din adînc... După care şi-l pornea din nou, în neştire, ţinînd pasul turmei de gînduri şi de amintiri întunecate, scoborînd de vale, către malul Dunării, prin satele ce ţineau pragul tuturor năvălirilor turceşti...

În luminişul acela de pădure, rămas singur, putea să-şi dezbăiereze sufletul, lăsîndu-l slobod să bată potecile vieţii, pretutindeni pe unde a colindat sau a poposit, s-a bucurat sau s-a scîrbit...

Dinspre malul Oltului, vorba cetaşilor se auzea tot mai împuţinată. Caii, împiedicaţi de picioarele dinainte sau priponiţi în ţăruşe, tocau iarba umezită de rouă, ridicînd miros de fîn şi de floare... Oamenii, trîntiţi la umbra tufanilor, dormeau duşi, obosiţi şi flămînzi, plîngînd în vis bordeiele lor cu furcile retezate sau prăpădite de foc... Tras mai deoparte, ceauş Duţa, răzimat în cot priveghea odihna voinicilor, gata să facă faţă în caz de primejdie. Pufăind dintr-o lulea de lut îşi alunga somnul şi gîndurile negre, cugetînd după puterea lui, la folosul jertfei întru care erau plecaţi.

Neputînd să dea geană de geana, Iancu ramînea calător, chinuit de necunoscutul spre care se afunda, de dorul de a vedea izbîndit visul în care credea cu tărie... Chipul Sultanei, venind din limpezimea zărilor, i se năzări în minte,încercîndu-l cu o uşoară tresărire... Venea ca o mustrare sau ca un îndemn pentru drumul început? În frumuseţea şi seninătatea dimineţii, în poenița aceea semănată în mijlocul codrului, icoana ei lumina sufletul frămîntat al şetrarului... Va fi înţelegînd ea poruncile creştinătăţii şi ale sîngelui, care-l puseseră pe drumul zgrunţuros al răzmeriţei?...

În iatacele curţii domneşti, clătinaţi de fiorul groazei, liota străinilor va vui, aducînd pînă la urechile ei blestemele şi ameninţările morţii...

Îi vedea, în închipuirea lui, surîsul veşnic înflorit pe buze, adumbrit de grijă, fruntea încreţită ca pentru a descurca tainele viitorului, clocotind înmulţite şi întunecate...

Îi făgăduise s-o petreacă peste Jii, pînă la hotarul Coţofenilor, cînd avea să se întoarcă acasă, la coptul viilor... Tufele de bozi începură să lege roadă şi peste puţin ciorchinele aveau să dea în pîrguit... Ce nădejde mai putea avea să-şi împlinească această poftă a inimii, acum cînd poterile cu toţi ispravnicii şi cîrc-sărdarii stăpînirii împînzeau drumurile, iar furcile ispăşirii stau ridicate, gata să-şi primească jertfa!...

Dădu o raită pe la conacele fraţilor săi, oameni potoliţi şi împăcaţi cu soarta... Vedea vraiştea care le zăpăcise rînduielile, mîhnirea căzută, grea ca brazda jilăvită, peste sufletele lor... Şi parcă le auzea tînguielile:

— Iancule, Iancule! Te-ai întrecut cu zvăpăiala şi nesocotința, şi ne-ai necinstit obrazele, şi ne-ai umplut casele de hulă şi ruşine!...

Credințe şi presupusuri otova, izvorîte din îmbeznarea minților şi păcătoşirea sufletelor!...

Candelele primenite des ardeau prin casele lor mai viu, iar sub icoanele ferecate în argint, frunțile atingeau scîndurile în metanii grele şi prelungi...

Pentru cine cereau izbăvirea sufletului, pentru cine căutau lumina căilor adevărului şi întoarcerea din ispită şi păcat?...

Gîndul îi poposi, tîrziu, în plaiul Cloşanilor, la pragul căsuței de bîrne a vătafului Tudorin, prietenul său, cu care avusese, de atîtea ori, taifasuri şi socoteli, privind începerea răzmiriței...

Îl vedea ridicîndu-se încruntat, cu căciula de noaten mițos, sprijinită pe stuful sprîncenelor, plimbîndu-se tăcut în lungul odăii... Muşchii feței, umflați de strînsura măselelor desluşeau toată obida sufletului lui, toată pornirea împotriva rînduielilor nedrepte ale vremii... Mereu însă zăbavnic, prins sub greutatea unei prea adînci chibzuieli, hotărîrea începutului de faptă se îndărătnicea să scoată cap. Amîndoi erau într-un gînd, că omenirea stă sub teascul nedreptăților şi năcazului iar starea silnică a lucrurilor trebuieşte schimbată...

Furtunatic şi nedomolit, Iancu ținea să purceadă grăbit, spre a scurta cu un ceas mai devreme răul; pe cînd Tudor, înglodat de socoteli, cerea răgazul unei pregătiri mai lungi şi de nădejde...

În acest timp, țara se măcina sub povara blestemului de veacuri, strîmtorată de jaful cotropitorilor de prin cetățile Dunării şi a celor din slujba stăpînirii, ale ciumei şi secetei... Şi toate pe capul bietei țărănimi, ale gloatei care răbda cîineşte, cu pielea crăpată de muncă şi oase fără înveliş...

Rămaşi fiecare la felul lui de a gîndi, Iancu, ieşit din cumpăna presupunerilor şi a judecății, simțea cum din locul lui, Tudor îi norocea drumul şi izbînda...

Soarele se ridica în sus, apropiind vremea prînzişorului. Zgomotul de vreascuri călcate vestea că picior de om se abătuse prin partea locului. Iancu se ridică drept în sus, ascultînd atent... Se auzea taifas de drumeți, care vor să omoare timpul şi să-şi scurteze calea. Curînd, printre trunchiurile copacilor se arătară patru țărani, cu chipuri trase şi desculți. Tăindu-le drumul, Iancu îi întrebă prietenos:

— Încotro îndemnați, bă creştinilor, şi de unde veniți?

Țăranii rămaseră locului fricoşi, căutînd spre portul boieresc al şetrarului. Arătarea asta pe negîndite, în mijlocul codrului şi cu brîul încărcat de pistoale, numai semn a bine nu putea fi... Totuşi, unul mai de curaj, după ce se scărpina în ceafă, cuteză să răspundă:

— Apoi de, boierule, iacă am plecat şi noi după năcazuri, că de vreo bucurie nu ia omul drumul în picioare şi nu-şi sîngerează tălpile prin glodurile pădurii!...

— Păi dacă sînteţi plecaţi după treburi, de ce nu ţineţi drumul carelor şi aţi apucat-o prin pădure?...

Ţărănii căutară spre pamînt,încolţiţi şi deznădăjduiţi,oftînd din adînc.

— Nu ne mai ispiti, boierule, şi lasa-ne sa ne vedem dedrum că sîntem destul de certaţi şi bătuţi de Dumnezău, ca să mai pătimim şi altfel...

— Bine, mă, o să vă las că nu m-am pus tagă pentru nevoile voastre!... Dar se cade să treceţi aşa, om lîngă om, fără să schimbaţi o vorbă, de bine, de rău, şi fără să hodiniţi amărîtele alea de picioare?...

— De, boierule, ştim şi noi cum s-o nimerim mai bine?

— Staţi, oameni buni, şi vom vedea dacă ne-a fost depagubă întîlnirea!...

Iancu se întinse din nou pe aşternutul cergii; ţăranii se aşezară mai departe, cu spinările rezemate de trunchiuri de copaci, ştergîndu-şi frunţile de sudoare cu podul crăpat al palmelor...

— Şi de unde spuneaţi că sînteţi?

— Din Grojdibod...

Auzind că sînt din satul lui frate-său Amza, Iancu îi întrebă prefăcut:

— Aha, sînteţi de pe moşia hoţomanului ăla de boier Amza!... Şi ăţi fi plecat în pricină cu vreo jalbă la pîrcălab sau mai departe...

— Ferit-a sfîntul, de ce să vorbim cu păcat!... La curtea lui ne-am ajutorat şi ne-am găsit crezămînt, în toate nevoile. Este om al pămîntului... Sînt ei alţii care înnăduşesc şi ne fac să plătim păcatele pentru nouă neamuri!...

— Alţii?

— Alţii, boierule!... Ne-au golit coşările de vite şi gropile de bucate... Casele noastre au rămas troacă, iar femeile şi copiii de batjocură... Oamenii au răznit-o prin stufurile bălţilor şi trăiesc de-a valma cu lupii şi cu şerpii... Ne-au dat de mare năcaz, şi-am ajuns să blestemăm ceasul în care ne-am născut!... S-au înfipt în malul apei şi caicele lor trec peste Dunăre rodul jafului, înapoindu-se cu galbeni grei de aur... oricît le-ai da, răboajele lor rămîn tot încărcate şi satul datorat şi robit pe viaţă... Nu ştim cît i-o răbda Dumnezăuşi cît o sa mai ţină aşa!...

— Şi ce fel de oameni sînt ăştia, fraţilor?

— Iacă greci, boierule, ce vreai să fie!...

— Şi sînt mulţi?

— Păi, statorniciţi în sat numai patru; dar au tovarăşi de-ai lor de calcă satele, pînă departe de şanalul Dunării, şi adună bucatele şi scot podvezi, de le aduc la schela Grojdibodului... Chirăiturile muierilor şi copiilor zbîrlesc părul din cap, iar harapnicele şi sudălmile lor umplu văzduhul de groază... Dacă te împotriveşti sau doseşti ceva, dai ochii cu fumul de ardei,

cu bătaia la tălpile picioarelor, sau pieri spînzurat de vreo creacă de copac... Sînt înțăleşi cu ispravnicul, cu pîrcălabii şi cu zapciii... Sîntem fără putere şi la mîna lor...

Iancu ascultă încruntat, cu mîna înfiptă în brîul cu pistoale. Spovedania țăranilor ridicase în sufletul lui vijelie greu de potolit, hotărîri a căror răfuială nu putea întîrzia.

— Şi încotro ați pornit-o acum?

— Încotro! Ştim şi noi?... Încotro ne-a lumina Dumnezău!... Poate că vom găsi şi noi undeva dreptate şi omenie!... Că în sat nu mai putem trăi şi nu ne mai întoarcem.

— Bine, mă, stați şi hodiniți, pînă o veni din sat cu ceva de-ale gurii, ca să puteți mînca şi voi... Că ştiu că trăiştile vi-s goale şi dinții strepeziți de buruieni!... Pe urmă vedem noi ce este de făcut!...

— Aşa o să facem.

— Pînă atunci să-mi spuneți voi unde îşi au casa păcătoşii ăia?

— Au un bordei făcut din grinzi de stejar, căptuşit cu bolovani de piatră şi brazde de pămînt... Uşa este de stejar gros, de nu-l răzbeşti cu săcurea, împopistrată cu cremene şi bîrne aruncate de-a curmezişul... Coşul hoceacului este brăzdat cu cuțite, care să-i spintece pe-ăi de-ar cuteza să se sloboadă pe el... Sînt întăriți, de nu te poți apropia de ei!...

— Dar arme au?

— Au şi arme şi zăvozi, de te rup cînd îi slobozesc din lanțuri...

— Şi în care parte a satului îşi au vizuina?

— Spre miazăzi, în marginea dinspre mal.

— Bine, mă, poate că n-are să fie osteneala fără folos...

Oamenii trimişi după mîncare veneau, aducînd trăiştile încărcate. Unul dintre ei purta după gît un noaten cu coada cît tîrnul, iar altul două boate cu vin.

— Bine ați venit sănătoşi... Acum grăbiți cu focul şi mîncarea că am flămînzit cu toții şi ne-au picat oaspeți la masă... Ce semai auzea pe ulița satului, băieți?

— Nici o bucurie, boierule!... Ca pretutindeni, numai năcazuri şi jălanii...

— Vremea lor, logofete!... Poate le-om mai cîrmi, aşa ca să lăsăm loc şi pentru ăle bune... Uite, oamenii ăştia sînt din Grojdibod, fugiți de năduful cu care îi țin din scurt nişte spurcăciuni de asupritori; şi tot aşa povestesc că nu mai pridídesc cu belelele, şi c-au răznit-o prin grindurile bălții şi trăiesc ca sălbăticiunile, şi-i mănîncă țînțarii în desişul rogozului...

— Nu este de mirare, boierule Iancu!... Tîrlă fără ciobani şi fără zăvozi, la care s-au spurcat colții fiarelor!...

— Să vedem cît o mai ține şi asta!...

Oană chibzui cum avea să pregătească mîncarea; trimise să înjunghie noatenul, aprinse focul de vreascuri şi se apuca să potrivească din cosor un

țepoi pentru friptul cărnii. Din trăişti scoaseră felii de brînză, învelite în peşchire de in înălbit, cîteva turte de orz coapte în spuză de țest, ceapă şi o tiugă cu sare...

Cei patru țărani, slăbiți de foame şi drum, adormiră cu capul pe buturugi, lăsîndu-şi fețele pămîntii şi scofîlcite în mîngîierea frunzelor de tufe, clătinate de adierea vîntului... Iancu continuă să şuiere doine, cu care simțea că-şi leagă rănile sufletului, cugetînd la ceasul răfuielilor.

La vremea nămiezului, se adunară cu toții, ospătînd gospodăreşte; caii adăpați şi sătui de iarbă aşteptau închingați, gata de drum... Mîncarea, trecută prin dinți de oameni flămînzi, se topise curînd, punînd pe fața tuturora sănătate şi voioşie. Cele două boate cu vin, purtate din mînă în mînă şi rasuflate pînă în fund, le înmulțiră neastîmpărul şi curajul. Iancu se sculă în picioare şi, întors cu fața către răsărit, se închina în semn de mulțumită pentru belşugul mesei; după care încălecă, strunind scurt calul care prinsese vînă.

— Băieți, ne lăsăm pe malul Oltului, pînă la Fundul Vornicului; acolo am o scîrbă de palicar pe care vreau să mi-l fac fin, după care o ținem către Grojdibod, să facem judecată pentru tot ce au pătimit rumînii din partea locului de la ăi pe care o să-i punem față... Pînă la ziuă, lucrul trebuieşte istovit, ca să ne tragem din nou la hodină şi sa ospătăm după cuviință... Şi acum, cu Dumnezău într-ajutor...

În urma lui Iancu, pe poteca pitulată sub frunze şi iarbă se înşirară cei douăzeci şi unu de haiduci: ceauş Duță,lgofătul Oană, Marin Vîntu, Ilie şi Pantelimon, frați gemeni şi copiii de călugăriță, Dincă Tiplu, Nicolae Rusu, Ştefan Stînguleasa, Apostol Grecu, Ioan Velea, Tatomir, Ion Turoitu, Banaban, Preda Lupu, Zaharia Robu, Ion Bîțan, Matei Nica Zlătaru, Pătraşcu, Duduveică şi Scarlat.

Țăranii din Grojdibod, după încuviințarea lui Iancu, o luară spre apus, scurtînd drumul prin Vişina şi Vădastra.

Ținînd-o tot pe lăturea satelor, pricepeau cînd au trecut de ele după lătratul cîinilor sau clopotele vitelor slobozite prin pădure la iarbă. Dacă se întîmpla să întîlnească vreun creştin plecat cu posfatul după oclei, luau deslușiri cît mai au de călcat, sau cum trebuie să aleagă potecile de mers... Din loc în loc, la cîte un cot de apă, unde poteca tăia muchea malului, întîlneau cîte un bătrîn încremenit cu undița în mînă, care le dădea binețe, petrecîndu-i cu priviri secate de lumină; sau copii izîniți, care ciobăneau pîlcuri sărace de oi, trecîndu-şi timpul crestînd nuiele de alun, ce fereau fricoşi, căutînd din adăposturi de trunchi sau scorburi, spre ceata de primejdie a călăreților...

Cînd ajunseră la marginea satului cu pricina, Iancu opri calul, chemînd tovarăşii roată lîngă el.

— Ascultați, băieți!... Aci o să răfuim pe scurt păcatele sărdarului Iamandy, care venit din țara lui cu nădragii pe băț, a ajuns prin silnicie şi jaf să-şi umple lăzile cu bani, să-şi sporească acareturile şi folosind sineturi şi înscrisuri măsluite, să cotropească pămînturi care niciodată nu au fost ale lui. Pentru toate nelegiuirile, i-a venit ceasul judecății, pe care noi o să i-o facem. Astăzi, cînd după ştiința pe care o am îşi va sărbători înălțarea la rangul de cîrc-sărdar, pus în capul poterilor care să răpună cetele de haiduci ivite pe pămîntul Romanațului.

— Asta ştim şi noi că-şi merită osînda!

— Are să şi-o primească din plin, aşa ca să rămîna de pomină! Că parcă văd că-şi are poftită la petrecere toatăboierimea din partea locului, şi din spaima şi paguba de le-om face-o are să hăuiască pînă departe vestea, şi toți cei care se ştiu vinovați de prigoniri şi jaf au să se smerească.

Haiducii, înfrigurați de gîndul loviturii care se pregătea,au început să-şi încerce cocoaşele puştilor, să-şi pipăie fişicurile cu pulbere din brîie ca nu cumva să se fi umezit din sudoare sau din roua dimineții care căzuse peste ei.

— Lovitura o dăm după miezul nopții, cînd cheful va fi în toi şi veselia mai mare. Pînă atunci, Duduveică va da o goană la Fundul Vornicului ca să ia seama de felul cum stau lucrurile şi să ne aducă veşti dacă nu cumva sărdarul are la curte ceva poteraşi sau arnăuți care să-i facă pază, şi cam cîți pot fi socotiți la număr. Şi, bineînțeles, şi despre altele care trebuiesc să ținem seamă.

Atîta i-a trebuit lui Duduveică să audă, că s-a şi aruncat în spinarea calului şi a întins-o în goană către Fundul Vornicului.

— Dumneata, ceauş Duță, ca om mai în vîrstă şi purtat prin hărțuielile războiului, ai să-ți alegi şase oameni cu care să ții piept la porțile conacului, ca să nu laşi să se strecoare afară nici o butcă, nici un picior de boier. Moarte de om nu vom face, însă pătulele cu bucate i le vom lăsa troacă, şi conacul îl vom preface în scrum. Stînguleasa şi cu încă doi dintre voi au să-şi facă şomoioage de paie şi să se cațere pînă sub straşini şi să aprindă acoperişul conacului. Este de şindrilă, şi o să ardă ca iasca, pînă la ziduri. Intrăm pe porți în goana cailor, chiuind şi slobozind focuri de puşcă în sticlele ferestrelor. Să ochiți mai ales în policandrele cu lumînări, ca să-i facem să-şi caute scăparea pe orbecăitelea şi să-şi blesteme ceasul cînd au plecat la un astfel de drum. Şi mai mult decît atît nu-i trebuie cîrc-sărdarului, ca să se vadă căzut la dambla!

— Asta zic şi eu că o să fie o treabă haiducească!

— Şi cît o ține vraiştea asta, să sloboziți oamenii satului care se vor grămădi pe la porți, şi să-i îndemnați să rupă lacătele pătulelor şi hambarelor, şi să-şi ia fiecare după cît îl duce spinarea bucatele care de ei sînt muncite. Dacă dovediți, cumva, poteraşi care să nu înțeleagă de vorbă,

culcați-i la pămînt. Eu asta am avut de spus, şi ce-o mai fi de făcut, vom vedea.

Pe la prima streajă a nopții s-a auzit ropotul de cal al lui Duduveică. Nu-l simțise nimeni, văzuse tot ce trebuia de văzut, şi s-a pornit să le înşire, pe nerăsuflate.

— În odăile conacului, boierii şi jupînițele s-au îndeşit şi stau ca icrele. Cheful este în toiul lui, şi din atîta băutură turnată pe gît îşi împleticesc picioarele cînd se prind în jocuri... Cîrc-sărdarul, mîndru de slujba cu care a fost miluit, pare în al şaptelea cer şi rîde zguduit, grozăvindu-se că pînă acuma a fost cum a fost, dar de aci înainte, el va fi care să stîrpească tîlhăritul, înțelegînd prin vorba asta proastă că pe noi, haiducii. Nu l-aş fi auzit dacă n-aş fi stat sub ferestrele iatacului unde se cinsteau dumnealui ispravnicul, paharniculVlădoianu, logofătul Ianache Murgăşeanu şi sărdarul Polihronie. Şi alți mulți, dintre care pe unii nu i-am cunoscut, iar pe alții m-am ferit să mai zăbovesc pe ciubucăria zidului şi să le iau seama, ca nu cumva dumnealor să prindă de veste şi să mă dea pe mîinile slugilor. Curtea gemea de mulțimea butcilor, şi grajdurile mai că nu le încăpeau caii.

— Poteraşi avea?

— Destui, însă ce scofală de ei! Că-i prea adăpase chelarul cu băutură şi erau făcuți cocă. Unii dormeau prin tufe, alții pe sub ieslea cailor, alții prin colibele slugilor. Lucru parcă anume potrivit, ca să nu ne dea de prea mult necaz. Porțile nu erau ferecate, însă păzite de un arnăut care picotea de somn. Am trecut pe lîngă el şi nici nu mi-a luat seama.

— Bine, mă Duduveică, ți-ai făcut slujba ca după carte.

Au încălecat cu toții şi au pornit în pas iuțit. Cerul se înspuzise de stele, luna îşi strecura razele printre frunzişurile copacilor şi le albea drumul. Fundul Vornicului nu era mai departe ca o fugă de cal.

Au găsit lucrurile aidoma spuselor lui Duduveică. Porțile neferecate, arnăutul de pază dormind lungit în iarbă. Se bucurase şi el de bucuria lui stăpîne-său, şi se prea întrecuse cu băutura. Oala de vin care-i sta alăturea îi era mărturie.

Au deschis larg porțile cele mari şi au rămas o clipă să se întocmească după cum erau plănuiți. În fundul curții, înconjurat de plopi înalți, conacul se vedea cu ferestrele deschise şi luminate de policandre, se auzeau rîsete şi cîntec de lăutari. Iancu a mai zăbovit cît ar cinsti cu o înjurătură pentru tot dezmățul ăsta cu care căutau parcă să-l înfrunte, după care a poruncit, icnit:

— Pe ei, băieți!...

Haiducii şi-au scos puştile dintre spete şi şi-au îndesat mai bine căciulile pe cap. Opincile au izbit vrăjmăşeşte în burțile cailor punîndu-iîn goană. S-au auzit atunci chiote prelungi, înfricosătoare răpăitul puştilor şi zornăitul geamurilor făcute țăndări. Prin lumina ferestrelor se vedea cum boierii îşi

caută brîiele cu pistoale, sau se învălmăşesc năuciți. Cînd un plumb de puşcă, bine ochit, a prăvălit policandrul şi i-a lăsat în beznă, țipetele jupînițelor s-au făcut mai ascuțite, mai sfîşietoare.

Glasul cîrc-sărdarului s-a auzit ca un muget de bivol:

— Legea lor de tîlhari, că bine m-au jucat pe degete!Țineți-vă pe lîngă pereți, jupînițelor şi boieri dumneavoastră, şi scoborîți către adăpostul pivnițelor. Eu am să ies în curte, să fac rînduiala poteraşilor, aşa ca să-i pot pune pe tîlhari pe goană. Păi, cu mine şi-au făcut ei de lucru?!

Limbile de foc ale acoperişului s-au ridicat trosnind şindrilele, luminînd curtea conacului şi, dincolo de el, bordeiele satului. Clăcaşii le-au privit prin ferestrele astupate cu băşică de bou, înțelegînd că la mijloc este vorba de o lovitură haiducească. Şi s-au grămădit în fața porților, bărăcîndu-se pe garduri ca să privească şi să se bucure de isprava care le răcorea sufletele. Ceauş Duță i-a dezlegat ca să spargă pătulele şi hambarele, şi pînă la luminatul de ziuă să care atît cît să se simtă îndestulați.

Înfricoşați de moarte, boierii îşi dîrdîiau dinții în pivniți, mîngîindu-se la gîndul că ele sînt boltite cu piatră şi că nu au să-i ajungă vîlvătaiele focului.

În felul ăsta a înțeles Iancu Jianu să-l cinstească pe cîinele de cîrc-sărdar, cu prilejul înălțării lui într-o slujbă anume ca să stîrpească haiducia.

Cînd geana dinspre răsărit a cerului s-a însemnat sîngerie, Iancu şi-a adunat haiducii şi s-a pregătit de drum. De nicăieri, din cuprinsul conacului nu se auzea nici un răsuflet. Slugile şi poteraşii stau potoliți, care pe unde apucaseră, boierii, prididiti de umezeala pivnițelor, aşteptau cu sufletul închircit să se sfîrşească osînda, făcînd rugăciuni să nu le fie şi mai rău.

Odată încălecat, Iancu şi-a întors fața către conacul înnegrit de pîrjol şi a strigat din răsputeri:

— Uhuhuu, bă, cîine de ciocoi, să ştii şi tu că bucuria asta ți-am făcut-o eu, Iancu Jianu!... Şi dacă nu ți-a fost de-ajuns, să mai ştii că am să-ți mai bat şi altă dată în poartă, că atunci n-ai să mai scapi atît de ieftin!

Glasul lui a pătruns pînă între bolțile pivnițelor, a arcuit peste pîlcurile de bordeie ale satului, a vuit peste undele Oltului.

În urma lui, clăcaşii au rămas să urzească poveşti şi cîntece despre Iancu Jianu, ridicat într-o haiducie care să le uşureze obida.

Fețele boiereşti au plecat pleoştite, amintindu-şi că şi ei se găsesc încărcați de păcate, năzărindu-li-se că de după trunchii de copaci sau din coastele de deal sînt întîmpinați de haiduci care să le facă scaun de judecată.

De sub polatele hanurilor pe lîngă care treceau, cîntecele scripcarilor le țiuiau în urechi, asprindu-le pielea pe trupuri. Prea la iuțeală fuseseră

scornite şi prea stîrneau chiuiturile oamenilor, ca să nu-i înspăimînte ca de moarte:

Iancule, haiducule,
Uite că vin poterile
Să-ți răpună zilele...
Lasă-i, neicule, să vie,
Calea lină să le fie,
Că şi maica le-a gătit
Ciorbă de alice fripte
Şi de gloanțe pîrjolite.
Foaie verde de trifoi,
Să iei pielea de ciocoi,
S-o faci foaie la cimpoi,
Să cînți noaptea după oi
Şi pielea după picioare
S-o faci brîie de pistoale.

Drumuri haiducești

Se lumina de ziuă... Stuful unduia la bătaia vîntului, iar fața apei se încrețea învinețită, pînă în geana zării, acolo unde negreața sălciilor însemna malul Dunării. Grindurile şi ostroavele Stejeroviței, împînzite de sălcii scorburoase, se trezeau, slobozind în văzduh pescăruşi şi stîrci, zgomot înfundat şi nedesluşit de vietăți cuibărite pe creştetele lor mocirloase. Cîte o luntre, întoarsă de la căutatul vîrşilor, se tîra greoaie spre mal, mînată cu opacini înfipte des în apă. Dinspre satele bulgăreşti şi cetatea Ostrovului se înnădeau, ajutate de vînt, cîntec de cocoş şi nechezat de cai. Caicele încărcate cu bucate se lăsau la vale, ridicînd peste şirul sălciilor vîrful catargelor, dormitînd în legănarea versetelor de coran sau a melodiilor plîngărețe, aduse de pe țărmurile îndepărtate ale Asiei sau Stambulului...

În zăvoiul Potelului, prididit de osteneală, Iancu dormea dus, învelit în ipîngeaua de dimie albă, avînd aşternut pămîntul zgrunțuros şi sărac de iarbă. Mai departe, cetaşii odihneau lungiți într-o rînă, adunați în jurul unui foc de uscături, ascultînd povestea tărăşeniei de peste noapte. Strîns în oblojeli, Zlătaru îşi întretăia somnul cu gemete şi strîmbături de durere.

— Ce ziceți, fraților, moare?

— E voinic şi poate răbda...

— Ar trebui să plece unul din noi în sat, după o babă sau ceva buruieni.

— S-auzim întîi porunca boierului Iancu...

— Aşa este; el să hotărască... Acoperiți-l mai bine cu țolul, ca să nu-l sufle vîntul şi să obrintească...

Povestea, spusă cu dichis de Apostol, încondeia cele petrecute la bordeiul grecilor, unde Iancu, stînd în scaun de judecată, îi osîndise la spînzurătoare pe toți patru, împlinind hotărîrea pe loc. Ascultînd-o, fiecare dintre ei parcă vedea trupurile agățate de crăngile sălciilor, mişcate de bătaia vîntului şi duhnind a hoit.

Iancu, însoțit numai de Zlătaru şi Apostol, picase în bătătura grecilor tocmai cînd soarele da în scapăt, înroşind zarea sprijinită în apă... Restul cetei rămăsese ascunsă în marginea satului, spre a nu da de bănuit.

Se prefăcuseră în negustori de peşte, porniți să cumpere sărătură, spre a o vinde prin Caracal şi tîrgurile de sub munte... Lucrul era de crezut, oamenii care umblau după negoațe fiind întîlniți des pe drumurile olteneşti, ca şi pe aiurea. Zăvozii, prinşi în lanțuri, muşcau neputincioşi țărina, simțind cuget de oameni vrăjmaşi.

Cînd unul dintre greci apăru în uşorul uşii, Iancu, plîngăreț şi fricos, îi spuse păsul, bătînd chimirul din care răsăreau băierile pungilor cu galbeni.

— Sîntem nişte bieți negustori dinspre partea Hurezului şi căutăm peşte sărat. Plătim în galbeni cu zimți şi nu căutam la preț. Am auzit că înălțimea voastră aveți şi că vă este de dat. Ne-ar face mare trebuință să putem cîştiga şi noi un ban cu care să ne ținem zilele noastre şi ale copiilor noştri. Că am auzit că sînteți creştini şi aveți inimă bună pentru cei nevoiți, şi pe unde puteți face milostenii şi hatîruri...

Grecul, privind mai mult spre pungile din chimirul lui Iancu decît la chipul şi portul lui prefăcut, crezu că i-a picat un chilipir la drum de seară.

— Bine, mă, dar cu ce duci tu peştele?...

— Am care, boierule!... Avem lăsate în sat trei care, încărcate cu lînă şi brînză de munte, pe care tragem nădejde să vi le putem vinde tot înălțimii voastre...

Vorba asta frînse de-a dreptul inima grecului, împingîndu-l pe calea pieirii.

— Vino, mă, în casă, să facem tîrgul... Kirie Iani, kirie Pichiță, kirie Kalerki, veniți să stăm puțin de vorbă cu negustorul ăsta!...

Şi intrară în casă, unde Iancu, după datina negustorească, rupse prețul şi bătu palma pentru aldămaş. Aruncă pe masă pungile cu galbeni, rămînînd înțeleşi ca a doua zi să-şi descarce carele cu marfă adusă, să-şi ia prețul, o nimica toată, şi să încarce butoaiele cu peşte sărat.

În tot acest timp, ochii îi jucase în cap ca la veveriță, căutînd să iscodească felul casei. Marginea căciulii, lăsată în jos îi ascundea străfulgerarea ochilor, îmbucurați de tot ce vedeau, nelăsînd să alunece în sufletul grecilor vreun strop de bănuială.

Ieşind, Iancu auzi în urma lui căzînd greu grinda de stejar, trasă de-a curmezişul uşii. O luă pe drumul către sat, căutînd astfel să înşele ochiul care l-ar fi urmărit. Cînd moțul casei grecilor nu se mai văzu, se întoarse către cei doi cetaşi, care îl urmaseră tăcuți.

— Măi băieți, o sa fiți în stare să-mi dați o mînă de ajutor, sau mă las păgubaş de voi şi-mi fac singur treaba?

— Se poate să ne crezi oameni atît de pieriți?

— Bine, mă, daca este aşa, cu Dumnezeu într-ajutor... Socoteala este că grecii dorm cu puştile la căpătîi, şi trebuie să-i luăm din aşternut, înainte de a prinde de veste... Odaia lor este alăturea de vatră; unul din voi se lasă

binişor pe hogeac şi dă la o parte grinda uşii, ca să putem intra înăuntru. Care din voi se încumetă să-mi facă treaba asta?

— Eu!...

— Tu să fii, Zlătarule!... Să bagi de seamă că în coastele coşului sînt înfipte cuțite, şi-ți spintecă burta... Să le îndoi şi să le răsuceşti bine, ca să nu dăm de vreun necaz... Cînd ne-om vedea înăuntru, îi legăm cobză şi-i judecăm după cuviință...

— Dar cu cîinii ce facem?

— Cîinilor le aruncăm mestecătură de său cu cîlți şi le închidem gura pentru totdeauna....

Iancu se trînti după un tufiş, lungit, umplîndu-şi ciubucul cu tutun; Apostol şi Zlătaru făcură la fel, aşezîndu-se înapoia lui.

— Cînd vor cînta cocoşii prima dată, o luăm din loc... Îi găsim tocmai în dulceața somnului, cînd poți să crăpi buşteni la capul lor şi nu te simt...

— Dacă nu ni s-o prinde în felul ăsta, dăm foc bordeiului, şi ard ca şoarecii...

Iancu îşi întoarse capul, dojenind pe cel ce gîndisc astfel:

— Feliuri de a le face de petrecanie sînt ele multe, Apostole!... Noi am ales unul prin care să putem face judecată, aşa ca să ştie, măcar în ceasul morții, care le-au fost păcatele şi pentru ce le-a fost osînda!...

Cetaşii ascultară, tăcînd chitic... Aşezați pe-o rînă, pufăiau din lulelele de lut, zăbovind printre dinți fumul iute al frunzelor de tutun nedospit. Iancu se uita spre cer, căutînd la rînduiala stelelor şi la semnele vremii... Din pămîntul crăpat şi tare, greierii țîrîiau a secetă, prelung şi monoton... Scăpată din troienii norilor,luna lumina întinsul bălții, înnegrind ostroavele îmbrăcate în răchită şi sălcii, cîte o luntre care se ducea la întinsul cîrlige-lor...

Înspre partea satului, bezna se lăsase temeinic; feştilele, aşezate în taere cu seu, se stinseseră pe rînd, ştergînd semnele de licurici, care străluceau printre trunchiurile pomilor... Oblojiți în vălurile nopții, tustrei rămîneau tăcuți, călători cu gîndul spre unde îi tăia capul sau îi strîngea necazul... Vatra ciubucelor se lumina arar, ca nişte ochi drăceşti, deschişi în beznă...

Cu toată osteneala de care erau cuprinşi, nici unul nu năzuia să se dea odihnei; zgrunțurii tari ai pămîntului li se înfigea în piele, purtînd grija să-i țină treji.

Cînd primul cîntat de cocoşi se auzi, Iancu se ridică în sus, deodată cu cei doi cetaşi. După ce-şi potrivi brîul cu pistoale, porniră la treabă. Bordeiul grecilor, bătut de lună pe coamă, rămînea tăcut. Zăvozii, prididiti de somn dar simțind totuşi om străin, mîrîiau înfundat. Iancu se apropie de ei încet, aruncîndu-le cîte un dumicat de bogdaproste... Cîinii, adulmecînd miros de seu, se lăcomiră, înghițindu-l, după care se traseră spre cuştile lor, spre a nu se mai scula niciodată...

Ridicat pe umerii lui Apostol, Zlătaru sări pe streaşina bordeiului, tîrîndu-se ca o pisică, pînă la coşul hogeacului. Voinic cum era, începu să îndoaie fiarele cuțitelor, atît cît îl ajuta mîna pînă la umăr, după care intră în el, lăsîndu-se în jos, pînă la vatră.

În liniştea nopții, Iancu prinsese zvon de geamăt înfundat; crezuse însă că este părere, sau rătăcit de aiurea... Grinda destejar căzu cu zgomot, lăsîndu-le drumul liber. Iancu izbi în uşa odăii unde dormeau grecii, dînd-o la o parte. Buimăciți de somn, aceştia sărira în sus, cautînd să puna mînape arme.Razele lunii, luminînd fețele celor trei străini, le înlemniră curajul şi nadejdea de scăpare.

— Scapără în iasca, Apostole, şi aprinde feştila, ca sa vedem şi să ne cunoaştem mai bine... Bună seara, cinstiți palicari!... De ce dîrdîiți, boieri dumneavoastră?... Au nu sînteți învățați să aveți oaspeți la casă şi nu ştiți ce li se cade după obiceiul omeniei?... Nu trebuie să vă înveninați şi să aveți supărare pentru aşa lucru!... Sculați în sus şi luați-vă nădragii în vine; că este mai mare ruşinea să intrăm în taifas, care cum ni se năzare şi fără pic de cuviință!...

Grecii ieşiră de sub țoluri, orbecăind să-şi caute nădragii. Chipul lui Iancu le şedea înfipt în ceafă, spre a nu-i lăsa sa se înnădească la vreo prostie, care să-i întoarcă socotelile...

— Acum să ne spuneți, cinstit şi fără ocol, unde vă țineți sipetul şi pungile cu aur?... Că am auzit că aveți pe ales, şi numai stamboliu şi funducliu turcesc; şi caragroşi nemțeşti, de-ți iau ochii, turnați şi prefăcuți la Beciu, strînşi în pungi de astar, cu băieri de găitan!...

În acest timp, Apostol ciocănea aşternutul de pămînt al bordeiului, spre a auzi unde sună a gol... Dînd la o parte o ladă cu aşternuturi, văzu toarta sipetului îngropat în pămînt.

— Nu-i mai năduşi, boierule Iancu; că dinspre partea banilor lucrul s-a descurcat... Uite-le agonisita, atîta cît le-a rămas nedusă peste apa Dunării, în țara şi la neamurile lor.

Unul dintre greci, înfrîngînd spaima, izbuti să mîrîie:

— Banii noştri!...

Iancu îl privi în ochi, plesnindu-l cu înțelesul scîrbei de care era cuprins.

— Banii voştri?!... Snaga şi nenorocirea neamului ăsta, păcătoşilor!... Lăcomia şi nelegiuirile voastre, pe care o să vi le plătiți acum!... Unde ați opintit voi la coarnele plugului şi ați aruncat sămînță de rod, înnălbindu-vă ochii, uitîndu-vă pe cer după mila stropului de ploaie?... Unde v-ați fărîmat şalele secerînd, ca să puteți lega snopul de grîu pentru turtă şi colivă?... Pe ce parte de loc ați stat în bătaia ploii şi arşița soarelui, păscînd vitişoarele cu care să-ți ții zilele?... Cînd a fost ziua în care ați năduşit trăgînd la opacini, sau ați rebegit căutînd cîrligele pentru peştele de hrana voastră şi a copiilor?... Şi dacă n-ați tras nici unul din năcazurile astea şi n-ați

înnăduşit în nici un fel, de unde atunci banii şi agonisita voastră?... Din jaf şi fărădelegi, nemernicilor!... Scoateți-i afară şi împliniți voia dreptății!... Spînzurați-i în ştreang, ca să îndestuleze cu hoiturile lor ulii şi ciorile... Iar banii să fie întorşi oamenilor, dimpreună cu ce s-o mai găsi la ei...

Hotărîrea nu întîrzie să fie pusă în fapt. Cele patru trupuri atîrnau de crengile sălciilor, ispăşind păcatele, multe şi grele, făptuite pe spatele unui neam de nevolnici.

Cînd lucrul fusese sfîrşit, Zlătaru se lăsă moale, lungindu-se la pămînt.

— Să ştii, boierule, că mă prăpădesc... Apostole, scoate-mi cămaşa şi înfăşură-mă cu ea peste crestătura de cuțit din spate... Cuțitul spurcăciunilor ăstora, care a rămas nerupt, mi-a sfîşiat carnea...

Căzut în leşin, fu luat de Apostol în spinare şi adus în tabăra cetaşilor. De aci, înapoindu-se cu oameni de ajutor, luaseră pungile cu bani, spre a le împărți oamenilor de prin satele de pe linia Dunării şi a bălților.

Soarele se ridicase sus, furişîndu-se printre crengile copacilor, jucîndu-se pe fețele cetaşilor. Pridibind de osteneală şi de slăbiciune, Zlătaru dormea dus, în căldura țoalelor cu care îl înveliseră, uşurîndu-şi patima în respirații adînci şi repezi.

Povestea lui Apostol țintuise locului pe cetaşi, făcîndu-i să uite să mai zgîndăre focul, care înnegrise de tot.

Iancu, ridicîndu-se într-un cot, strigă voinicilor:

— Cum o duce Zlătaru, măi băieți?...

— Nu ştim nici noi... Acum doarme...

— Dacă doarme, este bine; somnul face mai mult decît toate leacurile şi babele din lume... Să încalece pe cai careva din voi şi să dea de veste oamenilor din Grojdibod, din Orlea şi din Potel, să vină la mine, să le întorc dreptul cuvenit fiecăruia din banii cu care au fost jecmăniți. După ce-or aduna ce-a rămas prin bordei şi magazii, să le pună foc şi să astupe groapa, ca sa li se şteargă urma...

Apoi ridicîndu-se în picioare şi închinîndu-se cu fața sre răsărit:

— Mulțumesc lui Dumnezeu că, după cugetul şi puterea mea, m-am învrednicit să alung astăzi un păcat al vremii noastre şi să împlinesc o dreptate a ălor năpăstuiți!...

Haiducii au urcat în sus, spre Caracal, fără ca cineva dintre oamenii zapciilor sau vătafilor să le taie calea şi să le caute pricină. Ştiau cu toții că cetaşii lui Iancu Jianu le colindă locurile şi, pe cît puteau, se țineau feriți din calea lor. Cînd au ajuns în dreptul satului Comanca, se înnoptase. La hanul din răscrucea drumului, ferestrele se vedeau luminate, se auzea cîntec despre haiducia lui. Sufletul lui Iancu s-a tulburat, gîndindu-se că acest cîntec era ascultat şi de Craia, hangița, de care-l lega amintirea unei dragoste pe care o credea uitată. Şi-a îndemnat calul, ca să-şi iuțească

pasul, şi s-a bucurat că scăpase de o ispită. Chipul hangiței a rămas în urmă şi s-a şters, cîntecul lăutarului la petrecut pînă departe.

Luminile fînarelor din Caracal se însemnau rare, roşietice, parcă făcîndu-şi slujba în silă. Nu din teamă, ci ca sa nu stîrnească spaima printre răspîntiaşii care făceau paza oraşului, Iancu a trecut pe de-a lăturca lui. În zăvoaiele Tesluilui s-a oprit, hotărînd să facă popas de noapte. Ca în vreme de vară, pămîntul era încitat într-atît, încît să le fie un bun aşternut şi să-i mai scoată din umezeala nopților cu rouă. Au aprins foc de uscături de salcie şi şi-au spînzurat ceaunul pe crăcan. După ce s-au îndestulat cu cocoloaşele de mămăligă rotunjite în palmă, şi-au împiedicat caii şi i-au dat la iarbă, au aşternut ipîngelele, ca să nu se prea simtă împunşi în coaste dc zgrunțurii de pămînt. După care au adormit, frînți de osteneală, legănați de susurul apei, de cîntecele privighetorilor cu care se împînzea zăvoiul, cu ochii la clătinarea stelelor care-i privigheau din înălțimi.

Se isprăvise slujba utreniei şi se luminase de ziuă, cînd în poarta mănăstirii Căluiului s-a oprit un călăreț. Mănăstirea micuță a cărei clopotniță se înălța parcă înadins să-i facă streajă, sau s-o ferească de vederea oamenilor, cu împrejmuire de zid de bolovani de piatră, pe care să n-o poți dărîma nici cu tunul. Printre copacii care înviau în zumzetul stupilor de albine se piteau chiliile călugărilor, cu pereții înnegriți de ploi, arhondaricul şi stăreția. Prin firida chiliei de sub clopotniță se vedea un călugăr gîrbovit de vîrstă, moşmonind să-şi cîrpăcească opincile, îndrugînd psalmi şi, din cînd în cînd, ocărînd undreaua care împungea tot pe unde nu trebuia. Călărețul s-a aplecat în şa şi a bătut cu pumnul în poartă. Călugărul de sub clopotniță şi-a săltat capul, părînd că vrea să-şi dea seama dacă s-a auzit ceva sau a fost o năzărire a lui. La a doua bătaie în poartă, dumirindu-se, şi-a arătat chipul bărbos în rama firidei, şi-a privit pe călăreț atent, în tăcere. Răsuflarea calului, pare-se venit în goană, i-a înceţoşat ochii.

— Bună dimineața, părinte.

— Cu Domnul... Ce pofteşti dumneata?

— Am treabă cu părintele stareț, aşa că dă-mi drumul.

— La ceas aşa de cu dimineață? S-ar putea ca şi cuvioşia sa să fie ostenit, şi să hodinească.

— Sînt călător, părinte, şi timp de aşteptat nu am.

Călugărul şi-a tîrşit mersul, zornăindu-şi legătura cu chei pe care o avea agățată de brîu şi i-a deschis poarta cea mare. Cînd l-a văzut intrat şi a vrut s-o zăvorască din nou, călărețul l-a povățuit de bine.

— Nu mai încuia, părinte, că în drum m-am întîlnit cu o butcă boierească venind spre mănăstire. Şi de ce să te osteneşti cuvioşia ta de două

ori pentru o astfel de treabă? Ține mai bine galbenul ăsta, ca să-ți cumperi o pereche de opinci noi şi du-te şi te hodineşte.

— Să ştii că dumneata ai dreptate şi am să te ascult.

A luat galbenul în palmă şi a oftat de la inimă.

— Dumnezeu să-ți ajute. Că dinspre partea părintelui stareț, slabă nădejde. Se îngrijeşte numai de călugării greci, iar pe noi, cîțiva pămînteni, ne ține drept slugi ticăloase.

Călărețul s-a îndreptat, cu calul ținut la pas spre stăreție. În urma lui, bătrînul l-a privit cîtva, fără să-şi dea seama dacă într-adevăr trebuia să-i mulțumească, sau să fie supărat că fusese întrerupt dintr-o treabă pe care o socotea de căpetenie. Cînd a reintrat în chilie şi-a scos din picioare şi cealaltă opincă şi, mormăind psalmul, a pornit s-o cîrpească, socotind că, aşa găurită cum era, mai putea fi purtată.

Călărețul, care nu era altul decît Iancu Jianu, parcă ar fi vrut să-şi zăbovească drumul cît mai mult. Cerceta din priviri aşezarea mănăstirii şi, dincolo de ea, valea Căluiului care se proptea în codri cu copaci deşi, neatinşi de ascuțişurile securilor. În liniştea în care se îngropa mănăstirea, chipurile din legendele auzite în popor i s-au părut că învie şi dau ocol zidurilor. Aci, zice-se, a poposit Mihai, Banul, care avea să urce mai tîrziu în scaunul domnesc al Țării Româneşti şi după atîtea lupte vitejeşti să-şi dobîndească renumele de Mihai Viteazul. A poposit în drumul spre Bucureşti, unde era chemat la o judecată din care nu ştia dacă are să-şi scape sau nu viața. Însetat, calul viteazului a scormonit pămîntul cu copita, făcîndu-l mai întîi să mustească, apoi să țîşnească din el un izvor cu apă limpede. Semn că i se va vedea dreptatea şi va fi scăpat de osîndă, pentru care, spre aducere aminte, a pus să se refacă schitul cel vechi de bîrne, care ajunsese putrezit şi pustiu. Trăsnetul dărîmase pronaosul mănăstirii şi mormintele unora din frații Bu-zeştilor rămăseseră afară, ca ploile să le spele oasele şi să le înnegrească crucile de căpătîi.

Iancu le ştia pe toate şi le înşira numele în gînd: mormîntul lui Radu Buzescu şi al fiului său, a lui frate-său Preda, al biv vel armaşului Radu, tatăl Buzeştilor şi al jupînesei Stanca, al unui neam de-al lor, Constantin. Ceilalți Buzeşti nu se putuseră aduna la un loc şi odihneau sub lespezile mănăstirilor din Stăneşti, din Străjeşti şi Cepturoaia, zidite sau înfrumusețate de ei. Foşnetul domol al copacilor le tămîia şi acum odihna şi zădărnicia vieții lor zbuciumate, ca să-şi agonisească averi şi ranguri. Mănăstire bogată prin daniile Buzeştilor, din care egumenii, toți ca unul, se zgîrciseră să cheltuiască un ban ca s-o dreagă, păstrînd totul pentru pungile lor. Stăpînea satele şi codrii Căluiului, Broştenilor, Birbunului şi Vîrtinei şi luncile Oltului. Şi sutele de țigani robi care colcăiau prin bordeiele sărăcăcioase de dincolo de zidurile mănăstirii şi formau o bună parte din sat.

Oamenii veneau să se închine la icoanele acoperite de fumul lumînărilor, se uitau însă la chipurile călugărilor ca la satane. Aveau cruci cu care să-i binecuvînteze sau să-i afurisească, dar mai înfricoşătoare le erau bicele cu care-i croiau pe spinări, chilia zăbrelită de sub acoperişul clopotniței unde cei zăbavnici la muncă erau închişi şi supuşi la cazne. Era vremea lor şi nimeni nu se găsea care să li se împotrivească.

În fața pridvorului stăreției, Iancu şi-a oprit calul. La una dintre ferestre, brăzdată cu drugi de fier, se vedea lumina unui sfeşnic, statura părintelui stareț care se apleca deasupra unei mese încărcate cu pungi de bani. Se părea că le socoteşte şi zîmbea în barba-i roşcată, văzîndu-le că-i ies la număr. Nu auzise pasul calului şi nici nu se aştepta ca la o astfel de oră să fie cineva pe aproape care să-l vadă. Nemulțumit de statul pe loc, Haiduc şi-a lungit gîtul şi a nechezat. Speriat, egumenul şi-a cuprins cu brațele pungile cu bani, vrînd parcă să le apere. Şi şi-a boldit privirile spre fereastră, să vadă cine putea fi. Chipul şi statura lui Iancu părîndu-i-se de primejdie, s-a îndreptat pînă la perina patului, de sub care a scos două pistoale. Rîsul lui Iancu s-a auzit scurt, uscat.

— Păi bine, părinte stareț, în loc să mă blagosloveşti, pui mîna pe pistoale? Unde s-a mai pomenit aşa ceva? Să vezi şi să nu crezi ochilor!

Ruşinat, egumenul şi-a lăsat pistoalele deoparte, şi şi-a acoperit pungile cu o poală de macat găsită la întîmplare.

— Şi ce pofteşti dumneata?

— M-am gîndit la o facere de bine şi am venit la cuvioşia ta sa-ți cer sfat de felul cum trebuie s-o fac. Că în judecata mea şi a pămîntenilor de rînd nu am încredere.

Auzind că este vorba de o danie, ochii egumenului au prins sticliri drăceşti. Nu-l mai vedea pe străin înfricoşător la înfățişare; se gîndea numai că s-ar putea ca în numele mănăstirii să pună el mîna pe avutul pe care vrea să-l dăruiască. Atîția oameni cu stare căutau să-şi mîntuiască sufletul în acest fel, şi rugămintea omului carc-i venise la uşă nu i se părea de loc neobişnuită. A tras zăvoarele uşii şi l-a poftit cu glas dulceag înăuntru. Iancu a legat frîul de un stîlp al pridvorului şi a intrat pe uşă cu pas ostenit.

— Şezi şi mărturiseşte-te.

— Părinte stareț, în viața de pînă acum m-am încărcat de păcate grele. În întunecarea mea de minte am căutat să-mi adun cît mai multe comori pămînteşti, fără să mai țin socoteală că va veni o judecată de apoi, care mă va osîndi să-mi ispăşesc păcatele. Am fost pus să strîng birurile, şi satele pe care le-am călcat îşi aduc aminte cu groază de mine. Că le-am zobit oasele în bătăi, i-am înăbuşit cu fum dc ardei şi le-am golit casele pînă şi de cerga de aşternut, pînă şi văcuța văduvei, cu care să-şi îndestuleze copiii, i-am luat-o.

Egumenul a părut cutremurat de aşa nelegiuiri.

— Rău destul, fiule, şi mai că nu ştiu cum ai să-ţi poţi răscumpăra păcatele!

— Şi tîlhar am fost, părinte. Îmi spoiam faţa cu funingine, şi noapte de noapte aţineam calea călătorilor şi îi jefuiam, intram în ocoalele conacelor boiereşti şi furam caii. Ba într-o noapte am jefuit şi o cinstită faţă bisericească şi, pentru că a căutat să mi se împotrivească, l-am ucis.

— Păcate strigătoare la cer, pentru care cu greu le vei putea ispăşi!

— La una ca asta m-am gîndit şi eu, părinte stareţ, şi nu ştiu cum aş face să-mi uşurez osînda. Pînă la urmă m-am hotărît să împart toţi banii pe care i-am agonisit din nelegiuirile mele la bătrîni, la văduvele neajutorate, la săracii care flămînzesc şi se întîlnesc pretutindenea. Să iau cîţiva copii orfani şi să-i cresc, să înzestrez cîteva fete sărace.

Egumenul nu s-a putut stăpîni şi s-a arătat de-a dreptul înfuriat.

— Şi pentru ce hotărirea asta? Sărăcia este rînduită de Dumnezeu, care în înţelepciunea lui a ştiut ce face! Faţă de sărac şi de diavol nu trebuie să te arăţi milostiv, că pacătuieşti...

— Atunci în ce fel mă sfătuieşti, părinte stareţ?

— Să dăruieşti tot avutul dumitale sfintei noastre mănăstiri, ca să-ţi ai pomenire în veac. Cuvioşii noştri părinţi te vor pomeni la toate slujbele, şi judecata lui Dumnezeu se va îmbuna.

S-a apropiat mai strîns de Iancu, cu priviri care să-l pătrundă pînă în adînc, şi l-a întrebai cu glas şuierat:

— Cam cîţi bani ai, fiule?

— Păi ăştia care se văd pe masa cuvioşiei tale. Şi poate şi alţii pe care-i ai dosiţi prin lăzi...

Egumenul a sărit de pe scaun, speriat, şi a dat sa se repeadă să-şi scoată pistoalele de sub perină. Iancu i-o luase însă înainte şi-şi ţinea pe ale lui întinse, gata să le sloboadă.

— Nu te prea pripi, părinte, că nu mi-am isprăvit spovedania. N-am pe sufletul meu nici un păcat de hoţie, însă pentru milosteniile de care ţi-am vorbit, am să mă ţin de cuvînt. Le voi face cu banii agonisiţi de cuvioşia ta de pe urma nelegiuirilor pe spinarea săracilor. Şi pentru cugetul meu bun, mă pomeneşti pînă în veac pe numele meu de Iancu Jianu, haiducul. Pentru cetaşii mei, care mă aşteaptă în poarta mănăstirii, am să-ţi dau osebit pomelnic.

Atît i-a spus, şi nici că trebuia mai mult. Egumenul se lăsase moale pe scaun şi, după păcatele pe care şi le ştia, aştepta să i se îngreuneze osînda. Iancu a izbit cu prăselele pistolului în sticla ferestrei şi a şuierat prelung. S-a auzit atunci poarta clopotniţei scîrţîind pe ţîţîni, şi ropotul cailor haiducilor care se apropiau în goană. În urma lor, călugărul care slujea ca portar s-a închinat ca după o vedenie, venită să-l certe pentru cine ştie ce

păcat neştiut de el. Haiducii au sărit din spinările cailor şi au năvălit pe uşă. Pantelimon al călugăriței a întrebat, rîzînd:

— Ei, l-ai spovedit pe dumnealui, cuviosul stareț?

— Gata... S-a arătat însă zgîrcit şi nu mi-a plătit pentru slujbă decît cu ce se vede pe masă. Căutați-i prin lăzi şi împliniți cît mi se cuvine.

Haiducii au golit lăzile, au luat pungile de pe masă şi cu trăiştile îndesate s-au topit în negurile codrului. Satele prin care treceau se prindeau în hore şi chiuiau în urma lor, bucurîndu-se de milosteniile pe care Iancu le împărțea cu degetele răşchirate, aşa ca să le mai uşureze sărăcia.

La curtea lui Caragea, veselia şi petrecerile conteniseră, buimăcite de veştile picate de la drumurile ce duceau spre Olt. Jălbile ispravnicilor de țară şi ale pîrcălabului de județ aduceau la treptele scaunului domnesc fapte şi pîrîciuni, care umpleau de îngrijorare sufletul hîrşit în rele al domnului şi ale celor oploşiți în jurul lui. Ele vorbeau de omoruri fără judecată şi cuviință, de punere de foc conacelor, de neostenita goană de a jecmăni agonisita boierilor de prin sate, şi împărțeala ei țăranilor...

Auzind de cele întîmplate la curțile gospodăriei lui din Fundul Vornicului, sărdarul Iamandy nu zăbovise să cadă la picioarele domnului şi să se jeluie de petrecania de pe urma căreia rămăsese calic de bani.

Vodă Caragea, cumpănind faptele, care numai a bine nu erau, hotărîse măsuri grabnice de prinderea boierului răzvrătit din Fălcoiul Romanațului şi potolirea răului căşunat. Oamenii din olac, sloboziți cu porunci către ispravnici şi pîrcălab, se înapoiau la Bucureşti cu mintea împuiată de basmele şi cîntecele scornite pe seama şetrarului Iancu, trecîndu-le mai departe lăutarilor şi oamenilor de rînd. Astfel că, nu dupa multă vreme, în Bucureşti şi peste tot cuprinsul țării se auzea cîntecul:

Auzit-ai de-un Jian,
De-un Jian, de-un căpitan...

De dincolo de apa Dunării, din țara sîrbească, răzmerița lui Cara-Gheorghe întinsese duh şi molimă peste pămîntul oltenesc. Vodă Caragea ştia prea bine că acest Cara-Gheorghe la început cu o ceată mică de voinici, aprinzînd hanul de beilic unde tăbărîse oaste turcească, omorînd pe toți turcii şi cîrjalii cu bimbaşii şi odobaşii lor, luîndu-le armele şi banii jefuiți de pe urma poporului: şi că în curînd s-a ridicat ca stăpînitor, făcînd să tremure de teama lui puternicele paşale ale Bosniei, ale Nişului şi Diiului şi însuşi împăratul turcesc... Şi nu l-au putut întoarce din hainie, pînă nu s-au aşezat țara sîrbilor în şleaul dreptății şi omeniei, scoțîndu-se de sub puterea asupritorilor.

Aceste mărturii şi semne ale vremii îl puneau pe gînduri; poporul apăsat şi flămînzit aştepta omul mîntuirii şi n-ar fi prgetat să se ridice pentru osînda stăpînirii nedrepte. Înmulțite de închipuirea şi spaima ciocoilor, care se simțeau loviți, faptele lui Iancu dobîndeau întinderi mari şi înfricoşătoare.

Vodă Caragea era omul păcatului; pentru el, totul era cîntărit în bani şi plăcere lumească. Boieriile şi slujbele se vindeau la tocmeală, cu bani grei. Dreptatea se cuvenea celor ce deschideau larg băierile pungilor. Cinstea caselor şi averea oamenilor erau de bătaie de joc. Negustorii îşi țineau socotelile strîns, fiindu-le teamă de oamenii agiei, care-i călcau des pentru cîte o dare de japcă.

Fără să aibă rădăcini de sînge înfipte în pămîntul țării, ştiind că termenul domniei era de mult trecut şi că de la o zi la alta avea să-i vină mazilia, firea lui prădalnică şi fără ruşine îl ținea pe drumul tuturor fărădelegilor... Peste tot locul se presăraseră slujbaşi care căutau să-şi împlinească socotelile lor, lipsiți de omenie...

Cîndvreunul dintre boierii pămînteni care răbda anevoie domnia de pagubă a lui Caragea răbufnea, cerînd să se pună tagă şi oprelişte jafului, vodă găsea mijlocul de a-l trimite în surghiun, la vreun conac răzlețit şi înfundat în vreo hoagă stearpă, unde să nu mai aibă cu cine schimba o vorbă... Astfel a pătimit banul Constantin Filipescu, care şi-a dovedit dragostea de neam, dăruindu-şi averea pentru binefacerile obştii, vornicul Bălăceanu şi banul Grigorie Ghica....

Se şoptea de către aceşti boieri că s-ar fi depus stăruințe şi s-ar fi îndreptat arzuri la Poartă, pentru înscăunarea unui domn pămîntean, care să spele obrazul ruşinat al țării. Blestemul căta să se apropie de sfîrşit... Răzmerița lui Iancu venea ca stropul de ploaie pe pămînt bătut de secetă.

Aşa stînd lucrurile, de care istețimea minții lui Caragea nu putea să nu țină socoteală, poruncile de potolirea ei şi intrarea în ascultare a lui Iancu picau des şi grele. Se cerea ispravnicilor şi căpitanilor de potere să pună mîna pe el să-l trimită la scaunul domnesc, pentru judecată; să-i fie luată în folosul visteriei averea; prin grija postelnicului să fie şters de la pitac, despuindu-se de rangul boieriei; poterile întărite cu arnăuți de-ai ispravnicilor, comandate de sărdari deprinşi cu meşteşugul de a tăia drumurile şi întinde capcane pentru haiducii timpului...

Şi pe cîtă vreme ciocoii şi toți grecii oploşiți în țară hrăneau bucuria prinderii lui, poporul de țărani îl ridica în slavă, cîntînd şi povestind faptele lui de voinicie şi creştinătate, în jurul vetrelor sărace se adunau ciopor, înviind, în toate cîte se vorbeau a bine, flacăra nădejdiilor unor vremuri mai bune.

Poteraşii bîntuiau bezmetici, răscolind desişurile codrilor, hanurile aşezate la răscruciuri sau margini de drum, satele pe unde bănuiau că ar avea

gazde; iar cînd ziua începea să dea în scapăt, se trăgeau cu teamă la azăvaduri, spre a nu-şi primejdui pielea şi viața.

Iancu se găsea pretutindeni şi nicăieri... Acolo unde se dovedea o nevoie de obşte, un năcaz de om năpăstuit, o dreptate de cerut, se împlineau prin el, cînd şi cum nici nu gîndeai. Satele erau în forfotă şi aşteptau semnul care să le dezlege drumurile, pentru a porni alăturea de el.

În beciul agiei, furca în care avea să fie spînzurat Iancu se învelea cu mucegai, spre necazul celor ce năduşeau zadarnic ca să-l dea plocon liniştei ciocoieşti...

Toată această tulburare şi poftă de răzbunare ce frămînta cuprinsul curții domneşti, se lipea, vrăjmaşă, de auzul Sultanei. În afară de Gligoraşcu, prea puțini erau împrejurul ei care să nu aştepte cu plăcere ceasul ridicării în furci a şetrarului Iancu Jianu...

Alungată de groaza vorbelor lor se retrăgea în iatacul ei plîngînd nenorocirea abătută peste capul ei şi al lui Iancu de care o lega prietenia începută în popasul de la Corlăieşti al medelnicerului Dumitrache şi drumul de basm pînă peste Olt.

Într-o zi, fiind văzută cu ochii plînşi, domnița Ralu se apropie de ea cu dragoste, căutînd să afle motivul întristării ei.

— Ştiu că te încearcă grija de mama ta, care stă aproape de locurile călcate de tîlharul Iancu Jianu...

Sultana, deşi ranită în suflet, îi răspunse cu seninătate şi curaj:

— Drumurile vieții, domniță, sînt deschise după rînduiala lui Dumnezeu, iar faptele oamenilor, înglodați cum sîntem de păcate, nu le putem noi judeca... Sînt unele taine pe care este bine să aşteptăm să se dezghioace, spre a le puteaînțelege deplin...

Nedumerită, domnița ridică din umeri.

— Eşti, de la o vreme, mereu îngîndurată şi parcă fugi de lume... Uite, se apropie toamna şi, după făgăduială, ai să te duci acasă la Coțofeni... Ştiu că te atrage poezia pămîntului oltenesc, apele si codrii voştri... Pînă atunci cred că nu va mai fi primejdia lui Iancu Jianu, şi că drumurile vor fi slobode, aşa că n-o să ai de ce te teme...

— Eu nu mă tem nici aşa, domniță!... Dacă basmele şi cîntecele de se aud nu-s cumva mincinoase, acest boier, plecat pe drumul răzmeriței, ocroteşte viața celor ce n-au păcătuit cu nimic... Şi n-ar avea ce vină să-mi aducă mie, ca să-mi facă vreun rău!...

— Oamenii curții îl cred însă tîlhar...

— Oamenii curții ar putea greşi, domniță!...

Domnița Ralu simți în ea îndemnul de a-şi iscodi prietena asupra acestui om pe care părea că-l cunoaşte şi-l apără. Nu i-ar fi fost neplăcut să afle că, departe de a fi un tîlhar de rînd, era o figură de cavaler, cu

îndeletniciri şi apucături ce-i făceau cinste. Romantică din fire, acest fapt nou i-ar fi dat prilej de discuţii şi desfătare sufletească.

— Ascultă, Sultana, ai cunoscut, cumva, pe acest boier ieşit din ascultarea poruncilor domneşti?

Fără pic de ezitare, Sultana răspunse senină:

— Da, domniţă... L-am cunoscut şi mi-a fost dat să-i înţeleg toată neînţeleasa lui frămîntare şi zdroabă, puse în slujba obştii... Ca şi oamenii curţii, m-am simţit la început înspăimîntată de apropierea lui, ca de a unui om de primejdie... Cu încetul am putut vedea şi preţui ceea ce trăia înapoia chipului sau aspru, dincolo de traiul lui sălbatic, peste vorba lipsită de dulceaţa prefăcătoriei... Sufletul lui, domniţă!... Răvăşit de toatefurtunile şi întunecimile traiului omenesc, scîrbit de samavolniciile care nu-şi mai află sfîrşitul, s-a înseninat în nădejdea mare şi sfîntă a unei îndreptări cu putinţă... Nu a plecat în tîlhărit, aşa cum se bîrfeşte aci... Boieria şi starea lui bănească nu-l puteau nevoi să ia calea tîlhăritului... De ce să ne mînţim, domniţă, şi să căutăm temeiuri şubrede spre a în dreptăţi osîndirea lui!... Gîndurile îi sînt numai de bine spre folosul neamului lui... Căutînd să aleagă însă spicul grîului, trebuie să smulgă pălămida şi s-o arunce... Şi de aci vraiştea şi nemulţumirea... Trebuieşte judecat după dreptate iar osînda dată după cuviinţă!... Dar, domniţă, cum să-i poţi înţelege această dreptate, cînd ea se ridică tocmai împotriva judecătorilor care-i vor pieirea!...

Văzînd-o atît de aplecată întru apărarea unui om privit ca duşman al domniei, Ralu caută s-o domolească.

— Linişteşte-te, Sultana, dreptatea stă de partea cui o are şi nimeni nu este pus să calce ceea ce este cuprins în pravili... Cînd va fi prins şi adus la judecată, şetrarul Iancu se va dezvinui divanului...

Sultana zîmbi cu amărăciune, petrecînd gîndul întunecat spre judecata şi dreptatea divanului lui Caragea, despre care, tîrziu, aflase cît îl ţinea cinstea şi curajul...

— Este voinic?

— Ca bradul muntelui!...

— Curajos, desigur...

— Pînă la înfricare; spintecă şi trece apele Oltului, călare...

— Poate fi şi duios?

— Ca un copil. Cînd mintea îi odihneşte şi nu mai aleargă prin mărăcinişul vieţii omeneşti, vorba lui este cîntec ce leagănă şi adoarme...

Domniţa Ralu rămase îngîndurată...

— Ce păcat!... Ţi-ar fi fost un soţ fericit!... Faptele lui, însă, retează puterea şi nădejdiile noastre...

Şi plecă, lăsînd pe Sultana locului, spre a se purta în amintirea şetrarului, care urca drumul spinos al Golgotei neamului românesc...

În aceeaşi zi, domnița Ralu căută să întîlnească pe Gligoraşcu, spre a-l ispiti şi pe el asupra stării faptelor ce priveau pe Iancu Jianu. Curiozitatea femeiască şi simțită aplecare a crede spusele Sultanei o îndemnau să cerceteze adevărul asupra acestui boier răzvrătit. Avea încredere în judecata lui Gligoraşcu, şi-l ştia prea cinstit ca să-l bănuiască de părtinire, chiar atunci cînd era la mijloc interesul unei rude atît de apropiate.

Răspunsul acestuia veni simplu, lunatic, uluitor.

— Despre om am cea mai buna părere şi-l prețuiesc încă; iar fapta trebuie să-i stea alăturea, fiind asemenea omului... Va veni cred timpul cînd, înapoia faptei pentru care vrem să-l osîndim, vom vedea păcatele noastre şi cînd prigoanacare o ducem împotriva lui nu va însemna decît aşchia din trupul osîndei ce ni se cuvine nouă...

Înfricoşat, ca dupa un blestem, Gligoraşcu îşi adună poalele caftanului, grăbit să se depărteze de domniță... întrebarea ei picase la timp nepotrivit, cînd clocotea în el toată scîrba pentru acea curte coruptă şi străină, care încerca să batjocorească jertfa unui om, al cărui înțeles nu şi-l putea apropia... Vorbise descurcat, olteneşte şi, desigur, greşise... pentru un curtean al unui domn fanariot, nestăpînirea aceasta a cugetului şi a vorbei nu putea trece uşor. Caragea, omul fioros şi spurcat sufleteşte, nu i-ar fi iertat păcatul făptuit... Drept care, pe bună judecată, se credea pierdut...

Mîna domniței Ralu se lăsă pe umărul lui, clătinîndu-l uşor, spre a-i alunga puhoiul gîndurilor negre care-l năpădiseră...

— Paharnice Gligoraşcu, am văzut în clipele astea pe vărul dumitale, pe şetrarul Iancu Jianu... Trebuie să fie mîndru, viteaz şi cinstit... Sînteți ramurile aceluiaşi trunchi; el a rămas împlîntat în pămîntul în care s-a născut, răsfirîndu-se pretutindenea unde este soare şi apă... Tu ai fost adus să-ți ofileşti podoabele firii tale aici, în cămările curții domneşti... Nu te întrista pentru toate cîte mi le-ai spus!... Te prețuiesc mai mult pentru această nouă mărturie de cinste şi curaj... Pentru nevoile de minciună şi fățărnicie sînt destui care să le poată împlini!...

— Domniță, poate sînt bolnav, poate numai chinuit de presupuneri şi scîrbit!... Îmi cer îngăduiala să pot pleca...

Ralu înclina din cap, dezlegîndu-l. Paharnicul se depărta încet, cu trupul ținut dreavă, închipuind mîndria omului care are conştiința spiței lui neîntinată de spurcăciunea vremii...

Vodă Caragea, ca unul ce fusese caimacam în scaunul Craiovei, cunoş-tea sufletul oltenesc, astfel că temerea îi era întemeiată. Pornită din nimic, răzmerița lui Iancu putea dobîndi întinderi de prăpăd. Oamenii care trăiau pe aceste locuri, deprinşi cu urgia revărsărilor turceşti, cunoşteau mijlocul dc a se trage la adăpost şi a lovi pe vrăjmaş la timp potrivit. Coasa ciumii nu-şi putuse face prea mult de lucru, decît prin părțile Craiovei, aşa că numărul lor nu scăzuse cu mai nimic. Ostrovenii, năvălind după jaf pe

pământul oltenesc, nu cuprinsescră decît Gorjul şi Mehedinţul, fiindu-le îngreunat drumul de cetele de panduri scoborîţi de sub munte, care-i încolţeau pe la dosuri, omorîndu-i...

Erau, pe aceste locuri, puteri sănătoase şi vii, păstrate pentru ceasul de care vodă se temea atît, simţindu-l apropiat.

Mai avea el, Caragea, un cui înfipt în coasta ţării, pe care-l răbda de nevoie, fiind om de cinste al împăratului Alexandru al Rusiei: pe slugerul Tudor Vladimirescu, vătaf peste plaiurile Cloşanilor. Părînd domolit şi împăcat cu slujba stăpînirii, Tudor trăia vechea lui patimă pentru luptă, hrănită şi înmulţită în cei şase ani cît comandase cetele de panduri, alăturea de oastea rusească, împotriva turcilor.

Legat de Ţarigrad, Caragea hotărîse prinderea slugeruluişi trimiterea lui plocon turcilor, cărora numai necaz şi pagubă le făcuse în timpul războiului...

Era răsplata, pe înţelesul lui a luptei pe care Tudor o dusese împotriva turcilor, a jertfei sîngelui vărsat de pandurii români în timpul atîtor ani de război...

Prevestit, Tudor i-o luase înainte, scăpînd cu fuga la Viena, de unde nu s-a întors în ţară decît sub puternica protecţie a împăratului rusesc.

Împăcarea dintre vodă şi Tudor nu era decît în silă şi de ochii lumii. Oltean neaoş, Tudor înţelegea şi lămurea făţiş că pământul ţării trebuie curăţit de străini, lăsîndu-l slobod, pentru folosinţa pămîntenilor... Or, vodă Caragea şi curtenii lui ştiau că locul lor de baştină era în altă parte şi că slugerul nu putea privi cu ochi buni aşezarea lor în ţară şi, cu atît mai mult, silniciile lor.

Întîlnirile dintre Tudor şi Iancu, petrecute în conacul de la Fălcoi şi pe malul Oltului, în căsuţa de bîrne a vătahei, erau cunoscute de Caragea, prin iscoadele sale. Accastă prietenie şi înţelegere numai a bine nu putea fi pentru el.

Oarecare linişte şi uşurare îi aducea faptul prieteşugului lui Tudor cu căpitanii Eteriei greceşti, care osteneau să-l atraga de partea lor, ceea ce părea că le reuşeşte.

Buna credinţă a lui Tudor era înşelată. I se făgăduia că lupta pentru eliberarea Greciei de sub jugul turcesc se va da acolo pe pământul lor, în ţările româneşti nefăcîndu-se decît strîngerea şi înjghebarea oştirilor şi armelor. Tudor îşi apropiase această idee, consimţind să stea alături de Eterie, spre a o ajuta la eliberarea de sub cotropirea turcească...

Dintr-un început, însă, şi pînă în ceasul pristăvirii lui din viaţă inima şi gîndurile lui au tremurat numai pentru curăţirea de străini a pământului românesc...

Cunoscînd în adînc cugetul lui Tudor, Caragea nu-l putea socoti decît tot ca vrăjmaş. Pentru el, pământul oltenesc ramînea loc de primejdie, ceea ce îl

hotărî să ia măsuri cît mai aspre, care să înfricoşeze pe cutezătorii ridicați împotriva puterii lui şi pe toți crîcnitorii care s-ar fi dovedit.

Slobozind cete de arnăuți cu porunci aspre, socotea că a dat lucrul pe drumul cel bun şi că, pe curînd, Iancu va fi prins, liniştindu-se forfota şi tulburarea.

În această credință şi nădejde, rupîndu-se îngrijorării, îşi ducea mai departe viața de desfrîu şi samavolnicie, ostenind pentru sațiul lăcomiei lui de bani.

Chefurile ținute şir amețeau amintirea de groază a ciumpăvirei mumbaşîrului domnesc, a călcării de la fundul Vornicului, a grecilor spînzurați în sălciile Grojdibodului.

Lăutarii, însă, întăreau cu cîntecele lor faptele lui Iancu, purtîndu-le pretutindenea pe unde se adunau pîlcuri dc români...

Curînd, peste tot pămîntul țării plutea, înviorător, duhul lui Iancu, împărtăşindu-se celor flămînziți de dreptate.

De la fereastra palatului domnesc, Sultana prindea cîntecul de îmbărbătare şi prevestire a vremurilor ce începeau să mijeasca, şi din care îşi trăgea întremarea sufletului ei zbuciumat:

„Auzit-ați de-un Jian
De-un Jian, de-un căpitan...
Care-a speriat conacele,
Codrul şi olacele...
Foaie verde siminoc,
Iancu se trage la Olt...
Cînd la Olt, Oltul vărsat.
Podăraşu s-a-mbătat
Şi-a uitat podu-legat,
Şi şi-a luat drumul spre sat...
Strigă Iancu-n gura mare:
„Măi bădiță, măi podare,
Vin cu podu' să trec Oltu',
Că aici mă calcă focu'
Şi mă prăpădesc cu totu'...”
Murgul, iute şi nărod,
Trecu Oltul fără pod...
Sufletu-i cu milele,
Doamne, ține-i zilele...

Dincolo de apa Oltului, în marginea Drăgăneştilor, Iancu şedea la masa unui han, ascultînd socotelile crestate pe răboj şi ținerea de minte ale

logofătului Oană. Voinicii poposeau pe aproape, feriți de ochii oamenilor, aşteptînd înapoierea boierului, plecat după tîrguieli. Oană, dîndu-şi seama de banii încredințați, întoarse pe dos ultima pungă pe care o mai avea, scuturînd-o, semn că era fără sfanț.

— Atunci sîntem calici în toată regula, logofete!...

— De, ştiu şi eu ce să mai spun!... Prea ții degetele răsfirate şi ți se strecoară galbenii printre ele uşor...

Iancu îl privi încruntat.

— Cheltuit-ai vreo para pentru poftele mele?... Sau am pus eu în chimir un sfanț din cîți i-am dobîndit?

— Ba, să ferească Dumnezeu, la aşa bănuială nu am intrat!... Inima dumitale însă deschide prea larg băierile milosteniei!... Ar trebui să mai cumpănim lucrul şi să ținem socoteala că începe să ruginească frunza codrului şi că trebuie să adunăm ceva pentru iernatic...

— Astea sînt griji de prisos, logofete!... A îngălbenit ea frunza codrului, dar mai este mult pînă în iarnă... Mie îmi sîngerează inima nu pentru ce am făcut, dar pentru ce n-am avut timp şi putere să împlinesc!

— Vremea este înainte, şi cu ajutorul lui Dumnezău le-om face pe toate!...

— Ai trimis popii Dobre banii pentru amărîții ăia din Fălcoi?

— Am trimis... Popa mulțumeşte şi ne blagosloveşte... Vai de capul lor cum îşi trag sufletul; poterile îi calcă în fiecare zi, scotocindu-le pînă şi paiele de sub aşternut... Tot cred că ne-om abate pe la casele noastre, şi că o să ne aibă la mînă...

— De la Comanca a venit răspunsul?

— N-a venit!... E dus Pantelimon; că tot este el fecior de călugăriță şi-i place să bîntuie pe la pragurile mănăstirilor... Cred că are să pice pe curînd...

Aruncîndu-şi ochii spre hangiu îl văzu dereticînd lavița odăii, potrivind pe ea aşternut de velințe şi căpătîie umplute cu fîn. La hogeac, femeia încingea țăstul, pentru pîine proaspătă.

— Au trece vreo față boierească pe aci, de vă gătiți atît, jupîne? Dacă vrei, mai adă-ne şi nouă cîte o ulcică de vin, ca să putem pleca şi să nu mai încurcăm locul degeaba...

Hangiul aduse vinul, lămurind tainic:

— Am primit vorbă prin olac, că diseară trece un staroste de taxidari şi că vrea să rămîie la noi... Aşa că facem rost de aşternuturi şi de-ale mîncării...

După ce trase cu ochiul către Oană, Iancu îşi dădu cu părerea, prefăcut:

— O fi vreun prăpădit de împlinitor, fără sfanț şi plin de ifose!... Sau vreun calemgiu, plecat pe pricopseală la vreo isprăvnicie de țară...

— De unde, creştine!... Are şi pază de arnăuți, şi umblă singur în butcă... Cred că duce husmetul, ca să-l verse în haznaua domnească...

Iancu se răsuci pe scaun, dînd peste cap oala cu vin.

— Pentru mine este tot una; parcă, dacă are bani, o să-i împartă cu mine!...

— Chiar aşa, fiecare cu al lui!...

— Uite, să-ți plătesc vinul, ca să pot pleca. Te las sănătos şi s-auzim de bine... Vreau să nu mă apuce noaptea pe drum.

— Umblă sănătos... Cred că sînteți negustori şi vă duceți spre Caracal...

— Spre Caracal... Au este vreo primejdie pe drum? Am auzit că sînt tîlhari care ies înaintea oamenilor şi-i pradă!...

— Fleacuri... Este unul, boierul Iancu Jianu, dar ala nu este tîlhar şi nu se dă la oameni care ostenesc pentru o bucatăde pîine... Are socoteala lui cu asupritorii... Şi-apoi, dupa cîte am aflat de la nişte poteraşi, este şi el fugit peste Dunăre, la nişte neamuri, ca să scape de juvăț...

— Mai bine, putem să umblăm siguri... Rămîi sănătos...

Iancu sări pe cal, luînd-o la galop, urmat de aproape de Oană. Cînd se depărtă de han, struni zăbala şi lăsă calul la pas...

— Oană, ia băieții şi du-te cu ei la Comani... Să-mi împiedicați drumul cu curpeni groşi, după primul colț dinspre Olt. Pe urmă trăgeți-vă în pădure şi păziți capetele drumului ca să nu dea vreun amărît de rumîn peste plasă şi să rupă picioarele vitelor... Să te mai plîngi că n-are Dumnezeu grijă să ne întoarcă milosteniile!...

—Vorbă nesocotită!...

— Să grăbiți, căci luminăția sa nu se încumetă să înnopteze pe drum şi trebuie să pice în curînd... Slavă Domnului ca mă țin fugit peste Dunăre, altfel n-aveau curajul să plimbe banii visteriei...

— Rînduială de sus!...

Despărțindu-se, Iancu o porni din nou în galop, către podul umblător al Oltului, unde găsi un podar năclăind scripetul cu seu de oaie.

— Sărutăm mîna, boierule Iancu!... Care vă este porunca?

— Are să vină o butcă s-o treci apa, spre Drăgăneşti... Poate că are şi arnăuți care s-o însoțească.. Să nu-i slobozi decît pe rînd şi cu zăbavă... Şi să nu te muşte şarpele să scapi vreo vorbă că aş fi pe aproape, că-ți scurtez zilele...

— Vai de mine!... Doar din mila dumitale îmi țin viața, nu din bicele şi sudălmile ciocoieşti!...

Grăbit, Iancu întoarse calul, pornind către cotul unde avea să taie drumul de-a curmezişul, în pripoane de curpeni şi pari înfipți în pămînt. Cetaşii, călări pe deşelatelea, ajunseseră la locul hotărît, aşternîndu-se trebii... Soarele se lăsase deoparte a cerului, scăpătînd după coama pădurii,

mărit şi de vîlvătaie... De din susul drumului, dinspre Drăgăneşti, strajuiau doi voinici, care să facă față necazului, dacă s-ar fi iscat din întîmplare...

— Grăbiți, băieți, că acum se lasă negura şi ne pică finul cu plocon...

Gardul de împletitură groasă, tras pe trei rînduri şi proptit în trunchi groşi de copaci, înfunda drumul de nu-l maiputea trece decît în zbor... Iancu o porni spre drumul dinspre care îşi aştepta oaspetele, ascultînd atent zgomotul care se prefira prin văzduh şi printre crengile copacilor... Curînd deslușind uruit de roți, se înapoie la cetaşi, poruncindu-le să intre în pădure, de-o parte şi de alta a drumului, înapoia pripoanelor... Cu ei se strecură şi el printre copaci, aşteptînd liniştit apropierea butcii.

Chiuind ca spre a-şi alunga urîtul, surugiii goneau pe drumul cu hîrtoape, năzuind să ajungă, înainte de înnoptat, la Drăgăneşti... înapoia lor, patru arnăuți mustăcioşi, cu şuşanele şi pistoale, țineau pasul butcii, bucuroşi de apropierea olacului şi odihnei.

Cînd fu să dea după cotul drumului, înaintaşii butcii poticniră, dînd surugiul peste cap. Arnăuții, presimțind primejdia, scoaseră pistoalele din brîu, slobozindu-le înaintea lor, în întunericul în care bănuiau că s-ar afla vrăjmaşii... După care, ascuțindu-şi privirile, căutară să vadă ce se mai petrece şi ce mai este de făcut. Dinapoia lor, glasul lui Iancu răsună puternic, umplînd drumul de spaimă:

— Ho, bă voinicilor, că doar nu sînteți la nuntă să sloboziți pistoalele a bucurie!... Ia dați-vă jos de pe cai, să vă vedem mai bine fața... Şi coborîți din butcă mireasa aia, care o fi leşinat de spaimă!... Arnăuții, dînd să-şi scoată şuşanelele dintre spete, se pomeniră trîntiți de pe cai de voinicii lui Iancu, care le săriseră în spinări.

— Păi aşa ne-a fost vorba, oaspeți fără credință?... Veniți şi ne călcați locurile şi, în loc să ne omenim cum se cuvine, dați cu pistoalele şi umblați la şuşanele?... Asta vă este cinstea şi înțălegerea? Legați-i țapăn, băieți, şi om vedea ce facem cu ei!... Oană, dă coconul jos din butcă, binişor să nu-l fărîmi, şi ia-i pungile cu gălbiori... Mă, voi, surugiilor, căutați-vă de cai şi de şleauri, că n-are nimeni nimic cu voi... Spre ziuă, după ce ăți hodini şi voi şi caii, să vă înapoiați la Caracal... Dinspre partea mîncării şi a băuturii, o să vă îndestulăm noi, ca să vă treacă fărîmătura oaselor... Dar să-mi spuneți cinstit, mai sînt arnăuți netrecuți podul, care să va ajungă din urmă?...

Unul dintre surugii, flăcău dezghețat şi chipeş, se grabi sa răspundă:

— Mai sînt patru, dar s-a stricat podul şi nu poate să-l dreagă pînă la ziuă, cînd s-o lumina... Aşa că au să înnopteze la vreo casă de rumîn...

— Meşteşugul lui Tudorache, podarul, cugetă Iancu. Este băiat de nădejde şi merită să-i reped un pumn de galbeni, de cinste...

— Ce facem cu păcătosul ăsta de taxidar?... Că i s-au încleştat dinții şi-i tremură trupul de-o să dea în gălbinare...

— Ar trebui vîrît în Olt, ca să-şi vină în fire...

— Cîte parale are?

— Multe!... Sînt pungi întregi, de mă mir cum le-a ținut osiile butcii!...

— Atunci purtați-vă cu el cu omenie şi mulțumiți-i de osteneala că i-a adus pînă aci!... Încărcați banii pe cai şi dați omului hîrtie la mînă, ca să se poată descurca cu visteria!... Scrie tu, Apostole, un zapis ca să nu stea de ruşine în fața lui vodă şi să nu-şi poată da socoteala de rostul banilor...

— De unde să ştiu eu carte?...

— Nu ştii?... Atunci crestează-i şi tu un semn, după care să înțeleagă cum a fost tărăşenia...

Apostol trase cuțitul din brîu şi, cît te-ai şterge la ochi, îi scurtă taxidarului vîrful nasului, cît un lat de unghie.

— Ho, mă, nu te mai chirăi atît, că sperii dihăniile din pădure!... Să ştii şi tu că ai avut cinstea să dai ochii cu voinicii boierului Iancu Jianu!...

Auzind în mîna cui încăpuse, taxidarul dădu ochii peste cap şi leşină... Cînd se trezi, era tot în butcă, oblojit la nas; arnăuții, fără arme şi fără cai, aşteptau, tremurînd de spaimă, revărsatul zorilor, ca să poată înhăma căluții de poştă şi să treacă Oltul, înapoi spre casă. Traşi mai deoparte, pe lîngă foc, cei trei surugii fumau din lulele de pămînt, povestind, liniştiți şi sătui, minuni de-ale boierului Iancu...

— Şi or fi fost mulți bani, fraților?...

— Peste o sută de pungi, numai aur!... Cîştigul de dajdie, pentru care au înnăduşit creştinii!... S-au dus pe copcă bunătate de huzmeturi domneşti!...

— Încaltea ştiu că au să se întoarcă în milostenii şi ajutorări!

— Că doar pentru el n-are să-i țină!...

La ziuă, cu înaintaşii juliți la chibițe şi şchiopătînd, butca se înapoia la pas, către podul Oltului... Surugiul cel tînăr cînta, înfundat, cu coderia lulelei strînsă între dinți:

Foaie verde ca lipanu,
A ieşit Iancu Jianu
Şi a-nfricoşat Divanu...

Cînd podul se urni din loc, trăgînd voiniceşte la prăjină Tudorache, cu suflet îmbucurat şi slobod, porni să cînte şi el, pentru codru, pentru apele care se scurgeau învoluburate şi repezi, pentru omenirea care prindea inimă şi se însenina:

Trage podul, mă mai drept,
Că-ți trîntesc un glonț în piept,
Trage podul mai la vale,
Că-ți trîntesc un glonț în şale...
Că mi-e murgul cam nebun,
Trece Oltul ca pe drum...

La hanul din marginea Drăgăneştilor, Iancu, împreuna cu întreaga ceată de voinici, ospăta din bucatele pregătite pentru oamenii stăpînirii. Hangiul îi slujea bucuros, deschizînd larg uşile celarului şi ale beciului cu buți de vin, ştiind că totul avea să fie plătit pînă la ban... Din cînd în cînd, în vinuindu-se de uluială şi prostie, se mai ruga de iertăciune:

— Zău, boierule Iancu, să mă ierți că nu te-am cunoscut! De unde să-mi dea mie prin gînd că puteai fi dumneata, cînd erai cu barbă şi antireu de negustor, cîtă vreme te ştiam îmbrăcat caprin partea locului şi ras...

— Nu face nimic... Vezi de îngrijeşte să nu-mi rămînă voinicii flămînzi!... Mîncați şi beți cu nădejde, copii, că trebuie s-o luăm peste Jii, şi avem drum de mers!... Parcă vad c-o să pice poteraşii şi n-aş vrea să rămînă pentru saţiul sărdarului nici o fărîmă de brînză!...

Cînd terminară de ospătat, strînseră bine chingile sub burțile cailor, pregătindu-se de plecare.

— Băieți, ne ridicăm în susul Oltului, pe urmă trecem către Jii... Pe drumul ăla bat acuma poterile şi n-aş vrea sa ne punem în pricină cu ele!... Vîrîți-vă praful de puşca şi iasca în căciuli, să nu ia reveneală!... C-o să trecem Oltul înot... Aveți grijă de vă țineți de cozile cailor, nu de gîturi că vă dați la fund şi vă înecați cu cai cu tot. Cînd ajungem în malul Jiului, am să reped pe unul dintre voi la Craiova, ca să ducă banului Dumitrache carte din partea mea; că parcă simt că-şi scurtează zilele ascultînd minciunile şi bîrfeala ciocoilor împotrivă-mi!... Duță, tu să-ți faci vînt la Bucureştisă duci jupîniței Sultana, la curtea domnească, veşti şi carte despre umblările mele. Slujba este grea şi de primejdie;ştiu însă că nu-ți stă mintea să te ridice agia în furci, şi că o să potriveşti lucrurile ca să scapi teafăr!... Ăştilalți rămîneți să mă aşteptați pînă m-oi întoarce de unde îmi am socoteala... După care, vom face ce ne-o mai lumina Dumnezeu!...

Ajungînd la un cot al Oltului, unde malul cobora teşit, şi apa se scurgea mai domol, Iancu împinse calul, luînd în coastă undele. Murgul sforăia pe nările deschise larg, spărgînd cu pieptul masa apei, icnind să iasă la mal... Iancu îl liniştea cu vorba, bătîndu-l cu palma pe greabăn... Cînd simți din nou piatră sub copite, o întinse spre prundul malului, scuturîndu-se puternic... Nechează apoi prelung, ciulind din urechi şi întorcînd gîtul, neliniştit, să-şi vadă tovarăşii.

De pe celălalt mal, cetaşii aşteptau descălecați semnul ca să intre şi ei în apă. Iancu vîrî degetele în gură, pornindun fluierat scurt. Cetaşii, avînd țoalele făcute legături şi aşezate pe cap, traseră caii de dîrlogi, scoborînd în apă. Ceauş Duță şi logofătul Oană îi sprijinea cu sfatul:

— Să nu vă pună sfîntul să vă atîrnați de gîtul cailor, că ieşiți la mal taman la trei zile, umflați... Şi vă prijineşte sărdarul Iamandy la Fundul Vornicului, şi vă dă de mîncare cîinilor...

Caii intraseră cu toți în apă; pe mal, Duță plesnea din biciul cu sfîrc, îndemnîndu-i să nu îngeneze mersul. Prinşi de cozi, voinicii pluteau liniştit, cumpănind sarcinile de pe cap, ca să nu se rostogolească în apă... Cînd ajunseră cu toții la mal, Duță chiui, cît să îndestuleze de viață tot şleaul Oltului, trecînd de-a călare apa.

— Încaltea ştiu că m-ai învățat lucru bun, boierule Iancu!... De acum n-am să mai stau la mîna podarului, cînd am de trecut apa!...

După ce-şi potriviră din nou lucrurile, porniră, mințind drumul către Zănoaga, satul medelnicerului Ştefan Jianu. Tîrziu, noaptea, ocolind Craiova pe margini, ajunseră la malul Jiului poposind sub o poală de deal a Bucovățului.

Poterile, orbecăind drumurile, nu le putuseră da de urmă. Scotocind satele şi necăjind lumea, rămăseseră prin partea Drăgăneştilor, nedezlipiți de nădejdea că vor putea îmbucura pe pîrcălab şi domnia, prinzîndu-i...

Haiducii, după ce dădură caii la iarbă şi se hrăniră cu merinde din desagi, adormiră butuc, fără pic de grijă.

Cînd se lumină de ziuă, Iancu strică somnul lui Duță trezindu-l.

— Mă Duță, eu mă reped pînă la Craiova, să mă înfățişez banului Dumitrache, ca să-mi dau socoteala faptelor după care mă înapoiez... Că ce face omul singur este bun făcut. De ce să umblu cu cărți şi cu prepuşi!... Îl ştiu om de cinste şi nu cred să-şi murdărească obrazul şi bătrînețele, dîndu-mă pe mîna arnăuților... Voi să mă aşteptați pe loc...

— De, cum socoteşti mai bine... Dar parcă prea dai mare crezămînt omeniei banului Dumitrache!... S-ar putea să nu prețuiască dragostea în care te înfățişezi şi să dea poruncă arnăuților să te pună în obezi!

Repezind mîna spre pistoale, Iancu încredință hotărît:

— Dacă îşi strică omenia, apoi am şi eu cu ce să i-o întorc! Dar de înapoiatul meu să nu duceți nici o grijă; că n-am să zăbovesc mai mult decît va trebui şi cît voi crede eu! Uite, ține cărțile astea două; să porneşti cu ele la Bucureşti şi să le dai cui se cuvine. Sînt pentru văru-meu Gligoraşcu şi pentru jupîniță Sultana, fata Gălăşeascăi de la Coțofeni... Ca să-ți fie mai lesne, le dai pe amîndouă lui văru-meu, şi le-o descurca el... Îl cauți pe Podul Calicilor, la casa Fărcăşeanului... Să nu zăboveşti prea mult, şi pe cît poți să ocoleşti hanurile şi cîrciumile... Să iei de la Oană bani de cheltuială. Cînd te întorci, să ne cauți tot prin părțile astea. O să-ți lăsăm noi semne sau om, care să te îndrepte încotro om fi. Acum rămîneți sănătoşi şi s-auzim de bine!...

— Să vii sănătos, boierule Iancu!...

Colindari pentru linistea sufletului

Drumul de la Bucovăț la Craiova nu era mai lung ca o fugă de cal. Cînd zorii zilei începură a se limpezi, Iancu intră în oraş. Printre pîlcuri de case aşezate fără socoteală, se presărau des ziduri înnegrite de fum, semn al călcării Ostrovenilor, şi casele rămase pustii ale oamenilor pieriți de ciumă.

Oraşul Băniei oltene, răsfirat pe şesul Jiului, înfruntînd toate relele timpului, rămăsese chirnav din temelie. Turlele bisericilor scăpate tefere răsăreau deasupra acoperişurilor de case. Oamenii, ieşiți din case fără împrejmuire, se strecurau pe la treburile lor, păstrînd în priviri spaima zilelor trăite. Nu trecuse mult de cînd cei din cetatea Ostrovului, lăcomind după zaherele, năvăliseră pe pămîntul oltenesc, ajungînd pînă la mănăstirea Strehaiei, cu gîndul să cuprindă Craiova ca s-o prade şi apoi s-o dea focului. Boierii şi negustorii, la îndemnul stăpînirii, o răzniseră peste Olt şi Jii, pe drumurile dinspre munte, lăsîndu-şi casele pe seama calicimii.

Şi iarăşi, de cînd haianul turcesc, trimis pentru apărarea oraşului îşi trăsese oştile peste Dunăre, după ce un an de zile încheiat necăjise orăşenii cu zaherea şi cvartir, pentru sațiul şi adăpostul cailor şi oamenilor.

Buimăciți de atîtea pacoşti, bieții oameni stau tot cu frica în sîn, gata să-şi încarce marfa sau calabalîcul şi s-o taie pe drumul pribegiei.

Intrat pe podul negustorilor, Iancu lăsă calul la pas, privind spre prăvăliile care-şi deschideau cîte un ochi de oblon, cu teama jecmănelii ce le putea căşuna de peste tot locul... Caldarîmul, aşternut cu podine de lemn, suna izbit de copite, înviind firea uliții, care părea că dormitează. În fața pravăliilor, isnafii îmbrăcați în anterie şi işlice îşi dădeau binețe, bătînd temenele turceşti, dichisind pentru rînduielile negoțului sau numărînd mătănii de hagiu.

Trăgînd cu coada ochiului spre ei, îi recunoscu pe toți din timpul călătoriei petrecute la curtea Băniei şi de mai tîrziu cînd îi cerceta pentru tîrguieli: jupîn Hagi Crăciun, Cristea, Hagi Zamfir Gheorghe, Dumitrache Chiurciubaşa, Tudoran Mihai, Ion Albulescu, Hristea Belivacă, Proicea, Sava Ioanovici... Negustori de anterie, cojocari, abagii, cavafi, astaraii şi bacali...

Printre ei avea şi prieteni oameni de credință, cărora le vindea rodul viei, seu, lînă şi piei de oaie; şi care îi îndestulau casa cu toate cele de lipsă, ținînd socotelile deverului pe crestături de răboj sau însemnări la catastif.

De la Tudoran Mihai şi Hagi Crăciun Crîstea îşi tîrguia țevi de pistoale englezeşti, praf şi plumb pentru puşti, mărfuri aduse cu caznă de la Hagi Constantin Pop din Sibiu. Şi tot ei îi aduceau, la trebuință, sfeşnice pentru biserici, cafea, piper şi stofe mai alese... Oameni cinstiți care-şi rînduiau viața după pravilele sfinte, bucuroşi să ostenească pentru ridicarea locaşurilor de închinăciune, la care cuvîntul şi obrazul prețuiesc mai mult decît toate bunurile pămînteşti...

Cu Tudoran avea prieteşug temeinic, înlesnindu-i în taină, să-şi aibă la timp săculeții de pulbere, în ciuda anaforalelor domneşti care opreau să vîndă „ieşitului din ascultare" asemenea mărfuri... Oamenii lui Iancu veneau aci în chip dosnic, tîrguind toate cîte le erau de lipsă, fără ca beşlii şi neferii agiei să prindă de veste.

Tudoran, ca orice om pătimit şi cu judecată, înțelegea că în faptele lui Iancu se amestecă numai gînduri de bine; şi îl sprijinea cu credință şi suflet bucuros, ca pentru un lucru de ispravă. Şi-apoi, Iancu nu era omul pentru care să se încapă tocmă sau cîrcotă la plată!

Curînd, lume de toată mîna începu să colinde podul, tîrguind pentru nevoile casei, sau căscînd gura pentru pierdere de vreme; țăranii în ipîngele roşii sau albe, simple sau cu găitane, după partea de loc dincotro erau; tîrgoveți în antiree sau misăzi; popi şi călugări păroşi, încălțați cu cizme de iuft sau postali de blanc; țigani robi, jigodiți şi murdari, trimişi după tîrguieli, dieci şi slujbaşi de tot felul, cu călimări îndestulate cu zeamă de bozi înfipte în brîu, călcînd cu ifos şi cu nasul in vînt...

Iancu socotind că ar putea fi recunoscut de careva, îşi lăsă caciula pe ochi, strîngînd călcîiele în coastele calului...

Cînd ieşi de pe podul isnafilor, o cîrmi la stînga, către dealul pe care erau aşezate casele Băniei. Ajuns în poartă, fără să bage de seamă pe baş-beşleagă care molfăia coderia unui ciubuc, rînduind cui i se cuvine să intre în canțileriile Băniei, se duse trap pînă în fundul curții, unde era grajdul, legîndu-şi calul de iesle şi aruncîndu-i dinainte o sarcină bună de fîn. Arnăuții şi baş-beşleagă, socotind că trebuie să fie vreun om de olac de-al stăpînirii, îl lăsară slobod, nepunîndu-i tagă.

După ce-şi scuturǎ praful veşmintelor, urcînd pe scara din dos, trecu pe lîngă cămările ticsite de hîrţoage şi prin care abia îşi trăgeau sufletul diecii, croindu-şi drum de-a dreptul spre iatacul Banului.Arnăutul care sta de pază, dînd să-l oprească, se simţi împins puternic şi rezemat de zid. Dădu să sloboadă pistolul după cutezător; oaspetele era însă intrat în iatacul Banului, iar uşa i se închisese în nas. Neavînd ce face, se mulţumi să scrîşnească din dinţi, aşteptînd să se răfuiască cu el la ieşire.

Aşezat turceşte pe sofaua căptuşita cu şahmarand, bătrînul Ban îşi sorbea tihnit cafeaua; ca totdeauna se sculase de dimineaţă, şi privea peste fereastra deschisă, pogotlindu-se cu gîndurile şi cugetul său, îndreptate spre judecăţile ce avea să facă şi treburile de obşte ale băniei, ce era îndatorat să împlinească.

Rupt din meditaţiunile sale, Banul Dumitrache îşi întoarse capul liniştit, privind spre omul care trîntise uşa. Dînd cu ochii de Iancu, sc însenină mai mult, întîmpinîndu-l cu zîmbet mulţumit.

— Bine ai venit, Iancule!... Aşteptam ceasul ăsta, în care să-mi calci pragul şi mă bucur că n-am rămas de ruşine nădăjduind într-însul!... Stai jos... Ştiu că drumurile nu ţi-au fost a hodină şi c-ai să zăboveşti cîtva, povestindu-mi toate cîte le vreau, cinstit şi descurcat ştiute!...

— Sărut dreapta, cinstite Ban Dumitrache! Mă bucur că n-ai pierdut credinţa în dragostea mea şi că mă primeşti aşa cum se cereunui părinte sufletesc, după cum întotdeauna te-am socotit. Lasă-mă să stau în picioare, ca în faţa scaunului de judecată, şi dacă după duhovnicească mea mărturisire n-ai să-mi bagi nici o vina, atunci am să hodinesc şi eu cît ai scăpăra în cremene... Ca să mă îmbucur că am tras la casă de creştin şi să pomenesc de omenia cu care am fost întîmpinat...

— Spune-mi, Iancule, fără înconjur, tot ce-ai legat în năframa faptelor tale!... Vreau să te ascult, ca să-mi pot lua piatra veştilor de groază, pe care oamenii mei mi-au aşezat-o pe suflet... Căpitanii de poteră, zapciii şi sărdarii mi-au trimis plîngeri că ai jefuit puţinul bun al săracului, că ai omorît femei şi copii, că ai dat foc pătulelor cu bucate, că îţi duci viaţa în blestemăţii, pe la hanuri şi gazde plătite cu belşug de aur şi că ţi-ai agonisit averi şi le-ai îngropat prin locuri numai de tine ştiute, pentru pricopseala ta!...

Iancu ascultă senin, neocolind privirile Banului, fără să se mire de cele auzite...

— Cinstite Ban Dumitrache, căpitanii de poteră, zapciii şi sărdarii mi-au adus pîre mincinoase, ca să-ţi amărască sufletul şi să te silească să slobozi împotrivă-mi blestemul şi urgia... Am dat foc curţii sărdarului Iamandy şi i-am lăsat sipetele troacă; am spînzurat patru spurcăciuni de greci la Grojdibod şi le-am golit lada de galbeni; am întîmpinat mumbaşîrul domnesc şi i-am luat huzmetul adunat din pămîntul Romanaţului, preţuit

la o sută de pungi de aur... Şi am necinstit obrazul unui taxaldiu, crestîndu-i urechea, pentru ruşinea pe care năzuia să mi-o facă în faţa oamenilor din Fălcoi. Asta am făcut şi asta recunosc, boierule!... N-am jefuit banul săracului, n-am dat foc bucatelor din pătule şi n-am ucis femei şi copii!... Dumnezeu îmi este martor, şi ca în faţa lui mă mărturisesc!...N-am dus viaţă de blestemăţii şi n-am îngropat nimic pentru folosul meu sau alor mei... Tot ce-am luat din sipetele ciocoieşti şi huzmet, le-am întors, acolo unde am găsit nevoia, bieţilor oameni, care nu mai aveau încotro căuta milă şi crezare, şi cădeau pe lat de boală şi foame!... Şi copiii i-am înţolit şi femeilor le-am dat să vadă alb în căpisterele în care de mult nu mai dospiseră aluat de pîine...

Cît priveşte traiul meu şi al oamenilor mei, n-avem de ce ne plînge, boierule!... Fiindcă nu pentru belşug şi îmbuibare ne-am lăsat satul şi amărîtele noastre de case!... Dar dacă este vorba să ne scoată ponos şi bănuială, trebuie să fim crezuţi că nu puţine au fost zilele cînd am răbdat de foame, ducînd dorul ciorbei de urzici cu tirighie şi a codrului de mămăligă... Iar hodina prin desişuri de codru, învălmăşiţi cu fiarele, pe aşternuturi de cioturi şi de bulgări de pămînt, bătuţi de vînturi şi ploi nu pe la hanuri şi gazde!... Au minţit cu toţii, cinstite Ban Dumitrache!... Pentru noi, ciopor sărac de rumîni, a rămas să ne mîie pasul tot vechiul cîntec al nevoilor neamului,cu care de la început am pornit... Iar în drumul pe care-l călcăm, opinca noastră caută şi zdrobeşte capetele de năpîrcă, prăsite pe pămîntul ţării. Aşteptam o zi a judecăţii tuturor fărădelegilor, şi ea a venit! Nu sîntem o mînă de oameni, ci sufletul unui neam întreg care-şi caută dreptatea şi mîntuirea!... Nu smintim nimic din ce este aşezat după cuviinţă, ci sîngerăm pentru o rînduială care să nu hăcuiască şi să frîngă sufletul celor nevoiaşi!...

Asta îmi este mărturia faptelor, de care nu mă tem şi nu mă ruşinez!... Şi am venit nesilit, scoţînd cap din negura codrului, spre a alunga bănuiala care să-mi ruşineze cinstea faţă de Măria-Ta...

Banul Dumitrache ascultă spovedania, nemişcat, cu ochii pironiţi pe chipul de arhanghel al lui Iancu... Boier pămîntean, legat puternic de nevoile celor mulţi şi apăsaţi, hrănea în el nădejdea unor îndreptări înspre bine... Bătrîneţea însă îl ajunsese, fără să poată împlini cît de puţin din acest vis... Ca mulţi alţi boieri asemenea, se măcina în suflet văzînd starea de jale a ţării, cu domni de neam străin, cu slujbaşi care ţineau hangul stăpînilor, cu un popor prididit tot mai mult de belele şi necazuri... Şi nu putea şă nu se bucure, văzînd că unul de-al lor a apucat, cu jertfa vieţii, pe drumul îndreptărilor şi mîntuirii de rău...

Îi fusese rînduit să împlinească această nevoie şetrarului Iancu Jianu din Fălcoiul Romanaţului... Pentru el era dezlegat de osîndă şi aşezat cu cinste în sufleteasca lui dragoste.

Cînd mărturisirea lui Iancu fu sfîrşită, Banul îşi trase batista de mătase, ştergîndu-şi colţul înlăcrimat al genelor.

— Iancule, vino să te îmbrăţişez!... Eşti un fiu nepreţuit al neamului şi prin jertfa ta poate să ne încropim o stare mai bună ţării. Mi-ai liniştit sufletul, iar în ceasul ăsta de bătrîneţe, mi-a fost rînduit să mai nădăjduiesc a bine...

Iancu sărută mîna Banului, retrăgîndu-se plin de respect la locul lui.

— Stai şi hodineşte puţin...

— Mulţumesc de cinste: ştiu însă că este timpul cînd boierii trebuie să se adune în divan, şi parcă văd că trebuie să pice....

— Te-a recunoscut careva dintre oamenii mei?

— Nici unul...

— Atunci, cu atît mai bine; du-te şi caută de te păstrează pe drumul apucat...

După ce bătu temenelele de cuvenit respect, Iancu deschise uşa şi ieşi. Dînd cu ochii de arnăut, îl amorţi cu un zîmbet prietenesc şi cu cîţiva galbeni aruncaţi în palmă.

Grăbi apoi la grajd, unde dezlegă calul, pornind-o spre poartă. Aci, lumea venită după judecăţi şi pricini se înghesuia aşteptînd să i se sloboadă drumul spre divan şi canţileriile Băniei. Contenind taifasul şi ferind într-o parte, oamenii se uitară la el, minunaţi de frumuseţea murgului şi de curajul călăreţului; cînd calul icni pe sub poartă, aşternîndu-se drumului, neted şi descurcat, din mijlocul mulţimii se auzi glasul unui om de prin partea Cioroiului:

— Fraţilor, ăsta a fost boierul Iancu Jianu! Spăimîntaţi de aşa veste, arnăuţii traseră pistoalele de la brîu, slobozindu-le în neştire spre norul de praf scornit de copitele calului, care părea că zboară... Femeile începură să chiriie, răznind-o prin curţile vecinilor, tîrînd după ele copiii care plîngeau înfricaţi... Baş-beşleagă scăpă ciubucul din gură, dezmeticindu-se după un grajd, unde apucase să se adăpostească. Cînd îşi veni bine în fire şi socoti că Jianu ajunsese departe, trase hangerul de la brîu, răcnind ca un viteaz:

— Puneţi mîna pe el, păcătoşilor, ce staţi înlemniţi!... Daţi cu pistoalele şi ucideţi-l!..

La care unul dintre oameni cuteză să răspundă, a bătaie de joc:

— Lasă-l, nu-l mai omorî, boierule, că-ţi pica el altă dată la mînă... Şi dacă n-ai mai da dosul pe după grajd, îl dai gata sigur...

Auzind pocnete de pistoale şi gălăgie, Banul Dumitrache, îngrijat, repezi un calemgiu ca să afle ce s-a întîmplat... Cînd acesta se înapoie cu răspunsul, era galben ca ceara şi tremura tot.

— Măria-Ta, spun cu toţii că ar fi fost tîlharul Iancu Jianul, şi că au slobozit pistoalele ca să-l omoare, dar că n-au avut noroc..,

Mulțumit ca nu i se întîmplase nimic rău, Banul îşi netezi barba, poruncind să spună oamenilor că li s-a năzărit despaimă şi că n-avea ce căuta Jianu la curtea Băniei... Şi prin toată Craiova, pînă noaptea tîrziu, ciopore de oameni povesteau miniuni despre Iancu Jianu, pe care-l vedeau aidoma cîntecelor purtate pe buzele tuturor...

Cînd pică înapoi în tabără, cetaşii tocmai potriveau în frigări carnea unui berbec cumpărat din Bucovăț. Simțindu-i mirosul, Iancu chiui puternic, strigîndu-le voios:

— Opriți, bă, şi pentru drumeți cîte un dumicat de poftă, că se stîrpesc de mirosul frigării!...

Auzindu-i glasul săriră cu toții în sus, bucuroşi de a-l vedea înapoiat printre ei.

— Să trăieşti, boier Iancule!... Este, slavă Domnului, şi pentru noi şi pentru drumeți!... Bine că vă mai văzurăm teafăr!...

— Dar ce, au duceați grijă că n-am să mai viu?...

— Nu chiar aşa!... Dar, vezi bine că poterile s-au îndesit şi parcă tot pe urmele noastre se țin... Ca să te mai încumeți să intri pe poarta Băniei, nesilit de careva, asta este ca şi cum te-ai lăsa înghițit de lup!...

— Să nu vă miraţi şi să nu vă temeți, băieți!... Toate sînt după rînduită, nu după vrerea omului!... Ehe, vor fi vrînd ei poteraşii să mă aibă prins, dar dacă nu le-a cîntat lor cucul a noroc din ăsta, geaba se mai frămîntă pe drumuri, fără socoteală!... Am intrat în iatacul Banului Dumitrache, ca la mine acasă... Cînd ieşisem însă pe poartă, parcă am auzit nişte focuri de pistol pe urma mea... Cred însă că erau slobozite pentru vreun zaiafet boieresc, nu pentru pielea mea!... Sau adormiseră arnăuții în poartă şi au avut vreun vis de spaimă! Acum aşezați ce aveți de mîncare şi lăsați-mă să-mi potolesc foamea şi să hodinesc puțin... Căci spre scăpătat o pornesc din nou la drum, pentru vreo patru zile... A plecat Duță?...

— Plecat...

— Cum îți merg treburile, logofete Oană?

— Iaca bine!... Nu mă prea împac cu logofeții ăştia, care cer simbrii mari, iar la treabă se proptesc în coadă...

Bine dispus, Iancu se porni să rîdă de la inimă, auzind gluma lui Oană.

— Bată-te norocul, Oană!... Te-ai deschis la glume ca răsadul de varză după ploaie... Se vede că-ți prieşte viața de-a călare!...

— Îmi prieşte!... Ştiu, încaltea, că n-o să taie nimeni furcile cerului, ca să-l prăbuşească peste mine!... Acasă, în bordei, eram tot cu inima în mînă şi cu sufletul pierit...

— Aşa este, mă, ai dreptate!... Iaca, ne facem acum o glumă dintr-un necaz al vieții!... Cum îți place apa Jiului, Apostole?...

— Frumoasă îi... Luceşte ca argintul şi-i domoală ca un cîntec de troacă!... Oamenii o trec mai mult prin vad şi nu se tem să nu dea în volbură, sau să le înece bordeiele!... Şi se risipeşte parcă înadins pe albie, ca s-o bată soarele!...

— Ai dreptate;Oltul este mai adunat, mai adînc şi mai repede... Mă, da un gît de băutură, au de vin, au de apă, nu aveți pe la voi?...

— Este şi de-aia!... Adu bota, Duduveică!... Nişte vin din plaiul Craiovei, pe care l-am găsit la un hoț de cîrciumar din Bucovăț!...

— Lasă-l că este om al lui Dumnezeu, dacă v-a prijonit cu leacuri pentru zăduf!... Vedeți de cal să aibă potcoave bune la copitele dinainte, că am drumul mai mult în coastă, şi i-o trebui să se cațere...

— Le potrivim noi...

După ce mîncă bine, Iancu se trase deoparte, învălindu-se cu un țol, spre a se odihni. Cetaşii se lungiră şi ei pe la locuri mai îmbrăcate cu iarbă, dîndu-se odihnei, curățind şuşanelele şi pistoalele sau dregîndu-şi găurile opincilor.

Iancu era mulțumit şi împăcat; ducea cu el sarcini grele de galbeni, cu care putea să lege cîte o rană de român pătimit; pe Ban îl liniştise, lămurindu-i adevărul asupra faptelor lui; iar Duță gonea în drum spre Bucureşti, de unde avea să-i aducă veşti de la Sultana şi Gligoraşcu...

Dosoftei îi trimisese răspuns prin Pantelimon, arătîndu-i cît se simte de înviorat poporul țărănesc, pomenindu-i numele şi isprăvile... Daniile lui, răspîndite peste tot locul, adusese bucuria caselor sărace, căzînd ca din mila lui Dumnezeu... Sfîrşind scrisoarea, Dosoftei îşi arăta mîngîierea pe care i-o da gîndul că binecuvîntarea lui fusese de spor... Şi-l ruga să se abată, atunci cînd i-o veni bine pe la pragul stăreției lui.

În aceste gînduri odihnitoare, Iancu adormi... Cînd soarele începu să dea în scăpătat, Oană veni la el, clătinîndu-l binişor.

— Nu-ți fie cu supărare, dar spuneai că ai socoteală pe la vremea asfințitului.

Trezit Iancu sari drept în picioare, frecîndu-se cu mîna la ochi.

— Ai dreptate Oană... Bine ai făcut că m-ai trezit! Apucasem a somn greu şi-mi uitasem de treburi... Ați potrivit potcoavele calului?

— Pe de-a rîndul...

— Puneți şaua pe el şi aduceți-l aici... Să fiți cu băgarede seamă, să nu mă dați de ruşine... Nu se ştie dacă agia n-o fi repezit o poteră după mine; dacă au apucat să tragă cu pistoalele, trebuie să mă fi cunoscut careva... Ar fi bine să vă mutați mai înăuntru pădurii şi să nu lăsați în malul Jiului decît un om, doi, de strajă...

— Aşa o să facem...

— Eu mă reped să dau ochii cu un frate de cruce, care m-o fi tot aşteptînd şi crede că l-am uitat...

Drumul lui Iancu ducea pe Jii în sus, pînă aproape sub poala muntelui. De acolo, trecînd peste hotarul Gorjului, o ținea de-a dreptul spre Motru, la Cloşanii din Mehedinți.

Fără să fi fost frămîntat de vreo îndoială asupra folosului ostenelilor lui, ținea, după primele lui fapte, să afle din gura lui Tudor cum vedea el acest început de drum. Ştia că este aşteptat, aşa după cum aşteptat era de toți cei cărora le rămăseseră sufletul necuprins de rugina cotropitorilor... Peste tot locul, boierii pămînteni, mari şi mici, adunîndu-se, se arătau bucuroşi de mişcarea lui Iancu. Deşi modestă ca întindere, roadele ei se simțeau totuşi... De la curtea domnească şi pîna la taftul zapciului, toți slujbaşii stăpînirii erau în clocot... Prin satele Romanațului, taxaldii nu se mai abăteau ca să necăjească lumea, temîndu-se ca dajdea odată strînsă să nu cada plocon în mîna lui Iancu... Însuflețiți, oamenii îşi slăbeau ascultarea față de poruncile stăpînirii, înghesuind, atunci cînd le venea bine, cîte un grec plecat pentru pricopseală prin satele locului... Prin Gorj, cetele de panduri, iar prin Dolj şj Romanați, haiducii tăiau drumul trăsurilor de poştă, jefuiau lăzile cu bani ale ciocoilor, puneau foc conacelor grecilor cu caftan cumpărat la mezatul domnesc...

Peste tot cuprinsul țării se simțea o clătinare a vechilor rosturi, prime-nirea sufletească a poporului... În această schimbare a stărilor de lucruri, faptele lui Iancu aduceau o mare contribuție...

Mergînd cînd pe malul apei, cînd pe drumul de cară, Iancu îndemna să pice cam pe la miezul nopții, la o gazdă a lui dinspre partea Cărbuneştilor. Socotea că a doua zi, pe la prînzul cel mare, să fie ajuns la Cloşani, ca să-şi poată termina treaba şi să se întoarcă la ai lui...

Negura nopții se lăsase deasă, ştergînd urma potecii şi îngreunînd mer-sul calului. Norii lăsați jos stau a ploaie, frămîntîndu-se în bubuituri şi fulgere scurte, care umpleau de urît pustiul drumului... Vîntul rece al începutului de toamnă clătina frunza codrului, înviind zgomote şi şoapte ce înfricau sufletul călătorului întîrziat. Calul, ținînd capul în piept, mergea la pas, pipăind cu copita aşternutul potecii, sforăind pe nări, speriat de foşnete şi umbre... Iancu sfredelea bezna, descurcînd în lumina fulgerelor locurile şi drumul, încercat de gîndul de a se trage la vreun adăpost, pînă se va îmbuna vremea.

Ploaia începuse că cadă repede şi deasă; ramurile copacilor se îndoiau bătute de furtună, făcînd să vuiască codrul, întinzînd clocot de iad peste tot pămîntul... Trăsnetele spintecau cerul tot mai des, plesnind văzduhul de smoală, căzînd peste peria vîrfurilor de copaci...

Învelit în ipîngeaua de aba groasă, Iancu îşi vedea de drum. Ținînd-o numai pe drumul de poştă, voia să uşureze calului greutatea mersului şi să-şi aibă mai descurcată socoteala locului pe unde era...Printre urletele

furtunii asculta, doar de o desprinde vreun lătrat de cîine sau cîntat de cocoşi, care să-i vestească apropierea vreunei aşezări omeneşti... Din bezna nopții, fulgerele desprindeau forme de trunchiuri strîmbe sau trăsnite, cioturi cu rădăcini ca balaurii, cruci şi cumpeni de fîntîni, care-ți dau fiori reci de moarte.

Ajungînd într-un loc unde pădurea părea că se răreşte, calul se opri şi, înălțînd capul, necheză prelung... îşi dădu căciula pe ceafă, spre a nu-i face streaşină ochilor, privind prin beznă; nu putu vedea însă nimic şi nici nu auzi vreun zgomot altul decît al furtunii. Strînse călcîiele înciudat şi o porni mai departe, ținînd dîrlogii scurt, spre a nu poticni în vreunul din hîrtoapele drumului. Pasul calului se simțea cum înviorează şi se îndeamnă... Iancu bănui că nările lui vor fi adulmecat miros de iesle, aşa că îşi adună din nou sprîncenele ca să străbată negura şi să vadă cam pe unde ar fi putut să fie... Curînd, dintr-o parte a braniştei auzi un nechezat sitevit; opri din nou calul şi dupa o scurta gîndire îl cirmi către locul unde bănuia să fie o casă, sau măcar un om. La cîțiva paşi numai, abia ferit de drum, dădu de un zăplaz înalt de mărăcini, care închidea un han cu ferestre oblonite şi cu zăvozi puşi pe pricină. Dinăuntrul lui, nici o luminiță care să străbată printre scîndurile obloanelor, însemnînd, după obicei, că era locuit.

În lungul drumului şi prin sate se presărau des hanuri călcate de hoți sau date focului, rămase pustii... Nimeni nu mai căuta adăpost în ele, ferindu-le ca pe locuri blestemate, în jurul lor creşteau bălării înalte, iar oamenii prinşi de miezul nopții sau vreme rea se înspăimîntau, năzărind că aud cîntec de cucuvaie şi taifas de strigoi... Sufletele oamenilor ucişi şi jefuiți aci dau ocol zidurilor, neodihnite, ispăşind păcate pe care, la rîndule, le vor fi avut, jelind ceasul cîinesc al săvîrşirii lor din viață... Doar cîte un tîlhar, fără teamă şi suflet, îşi odihnea oasele fărîmate sub astfel de acoperişuri, ştiindu-se fugărit sau căutat de potere.

Iancu se trase înapoia unui oblon şi bătu cu pumnul, spre a trezi pe cei dinăuntru. Zăvozii nu-l slăbeau de loc, sărind în jurul calului şi lătrînd furioşi; nu primi însă nici un fel de răspuns. Intrat la bănuială şi nevoit de urgia vremii, ocoli fața hanului, ducîndu-se către unde credea că ar fi coşarea, după care avea să vadă ce mai are de făcut. Cîinii ostenind, incetară lătratul, mulțumindu-se să mîrîie cu botul înfundat în paie.

Iancu descălecă, apucînd dîrlogii pe după mînă; trase cremenea şi iasca din brîu şi scăpărînd în amnar aprinse un muc de lumînare, luat ca pentru drum de noapte şi conăcit pe cine ştie unde... Ferind de ploaie şi vijelie, lumină locul pînă la uşa coşarei, pe care o împinse în lături. Din pervazul ei văzu două trupuri de bărbați plini de sînge şi legați fedeleş... Bănuielile lui dobîndeau temei. Agăță dîrlogii de cioaca uşii şi scoase junghiul din teacă, tăind legăturile oamenilor, destupîndu-le gurile de căluşe. Amîndoi erau

leşinaţi şi păreau morţi. Se întoarse la ţuţuroiul streaşinii şi umplînd pumnii cu apă, îi stropi, trezindu-i.

— Ce este cu voi, oameni buni?

Slăbiţi din pricina sîngelui pierdut şi înfricoşaţi, abia putură răspunde:

— Ne-au călcat hoţii şi ne-au fărîmat oasele cu patul puştilor... Fereşte-te că sînt mulţi şi te omoară!...

Iancu îi sprijini de subsuori, ajutîndu-le să se ridice în capul oaselor. Află că era hangiul şi băiatul lui. Tîlharii, oameni de adunătură, arnăuţi şi ţigani fugiţi din slujbele lor, turci răzleţiţi de oaste şi români nărăviţi în rele, erau în han, prididiti de băutură şi dormind buştean. Duceau cu ei sarcini cu lucruri şi pungi cu bani, dobîndite prin jaf... Cai nu aveau neputînd intra cu ei prin desişuri atunci cînd i-ar fi încolţit poterile.

Pricepînd cu ce i-ar fi putut împicioroga şi întări curajul, luă din desagii de pe cal boata cu rachiu, dîndu-le pe gît cîte o înghiţitură ţeapănă.

— Măi oamenilor... Aţi auzit voi de Iancu Jianu?... Eu sînt ăla!

Oamenii, ca împinşi de putere dumnezeiască, săriră în sus, legaţi la curaj şi plini de încredere.

— Boierule, Dumnezeu te-a trimis; ai milă de noi şi nu ne lăsa de pagubă şi ruşine... De-am şti că dărîmăm casa pe ei, dar să nu-i lăsăm vii!

— De-asta să n-aveţi voi grijă!... Luaţi furcile din capul ieslei şi să mergem... Să staţi înapoia mea, la uşă, pînă vă chem eu... Şi să daţi cu latul furcii, numai la cap, ca să-i ameţiţi...

Pe orbecăite, cei trei o luară spre han, urcînd scăricica din dosul lui. Intrară într-o mică sală, unde se deschidea gîrlijciul pivniţii; hangiul lăsă oblonul jos, încet, după care o luară înainte. Trecură pe lîngă celarul lăsat troacă, oprindu-se în faţa unei uşi.

— Aci sînt, boierule... Auzi-i cum sforăiesc...

— Treci înapoia mea şi să-mi luminezi din pervazul uşii.Să staţi cu furcile gata, ca să nu se strecoare vreunul şi sa fugă...

Iancu împinse uşa în lături, încet... Tîlharii dormeau care cum apucaseră, avînd în jurul lor oale de vin golite şi resturi demîncare... Armele, pistoalele şi cuţitele le aveau la brîie; cîteva puşti prost ţinute stau rezemate de un zid. Erau cu toţii paisprăzece tîlhari; paisprezece namile cu feţe pămîntii şi urîte, îndobitocite de viaţă trăită în rele...

Adună puştile şi le dădu înapoi băiatului; goli apoi brîiele de pistoale şi cuţite. Cînd vreunul din ei se trezea şi încerca să se ridice, pumnul lui Iancu îi închidea gura, trîntindu-l din nou la odihnă.

Terminînd cu strîngerea armelor, ceru băiatului să-i aducă o funie ţeapănă, cu care să-i lege.

— Te pricepi, mă, la treabă din asta?...

— Îi leg, boierule, să nu-i mai dezlege nici cu iarba fiarelor!...

—Haide, începe...Sculați,bă păcătoşilor,că a picat potera peste voi!... Ridică-te, balaure!... Sări în sus, lefegiu lacom şi fără credință!... Crapă-ți ochii, rumîn lăptat de cățele!... Treziți-vă, că v-a picat ploconul la drum şi vă aşteaptă cald!...

Trecînd pe lîngă fiecare din ei, îi izbea cu botul cizmei, pe unde nimerea... Buimăciți de somn, tîlharii săreau în sus, ducînd mîna la brîul golit de arme... Pumnul greu cădea des, ameținд pe cei ce cutezau să se împotrivească... în uşă, colții de furcă ai hangiului aşteptau ascuțiți, tăind orice poftă de fugă...

—Leagă-i, mă!... Lipiți-vă de zid şi stați potoliți, pînă vă vine rîndul la fiecare....

Băiatul hangiului, bucuros şi îndemînatic, începuse să-şi facă meşteşugul, înțepenind în funii trainice, trupurile tîlharilor. Cînd veni rîndul unui albanez voinic şi fioros, se pomeni izbit puternic în piept şi trîntit pe duşumea... Şi tot în acelaşi timp se auzi o detunătură de pistol, care sîngeră capul tîlharului, adormindu-i pentru totdeauna voinicia şi curajul...

Iancu îi măsură pe rînd, cu ochii crunți.

— Păi de-ăştia îmi sînteți, tîlharilor?... Ați încăput pe mînapoterilor de năzuiți să vă mai scăpați capul?... Sau seamăn eu a cîrc-sărdar fricos şi cocoşat, ca să credeți că vă merg meremeturi de-alde-astea?... Vă spînzur pe toți şi vă las hoiturile ciorilor şi fiarelor, dacă mai cutezați să vă împotriviți!

Venindu-şi în fire, băiatul îşi văzu de treaba, adunînd ocheții funiei mai strîns, trîntindu-i ferecați la pămînt.

Cînd lucrul fu terminat, Iancu adună pungile cu bani, hotărînd asupra lucrurilor de jaf:

—Să opriți ce este al vostru, iar restul să-l dați nevoiaşilor din sat; ca să ştie şi ei că pe ulițele lor a trecut Iancu Jianu, şi să pomenească de numele lui a bine... Luați-vă şi banii pe care vi i-a furat, ca să nu rămîneți de pagubă... Şi plata jafului de mîncare şi băutură, să vă mulțumiți viața care v-o fărîmați muncind, în mama pustiei şi în gura fiarelor şi a hoților... Restul banilor îşi au socoteala lor.

La ziuă, pe poarta isprăvniciei din Cărbuneşti, unde forfota poteraşilor nu-şi mai afla margine, Iancu intra pe jos, jeluindu-se cui avea timp să-l asculte, cu căciula ținută înmîna:

—M-au jefuit tilharii, oameni buni!... Mi-au luat bruma de parale pe care-i aveam pentru negoț, şi calul, şi armele... Şi mi-au fărîmat oasele în bătaie, de abia mă mai țin pe picioare...

—În ce loc te-au călcat hoții, mă?

—La hanul de din vale de sat, boierule!... Trăsesem ca să nu mai stau în bătaia ploii şi a vijeliei şi să-mi hodinesc oasele şi calul!... M-au lăsat sărac şi beteag, boierule!...

Ispravnicul ridică din umeri, neputincios.

—Ce să-ți fac, om al lui Dumnezeu!... Dacă i-am putea prinde, poate că ți-am mai putea întoarce ceva din bani... Unde vrei să-i găsim?

—La han, boierule!... Că erau beți şi nu-şi mai ştiau de cap... Cred că o să scapete soarele peste ei dormind...

Ispravnicul chemă căpitanul de poteră, povestindu-i cele auzite şi sfătuindu-se ce aveau de făcut... Isprăvind taifasul, hotărî:

—Uite, mă, reped arnăuții călări să vedem dacă avem norocul să-i prindem!... Poate să fii tu mai al lui Dumnezeu, că noi pătimim de-o vară întreagă şi nu putem pune mînape ei!...

Iancu mulțumi plîngăreț, plecînd pe poartă, îndoit de şale şi şchiopătînd... în urma lui, arnăuții călări şi înarmați ridicau stropii băltoacelor, gonind să pună mînape tîlhari.

La înapoierea lor, peste bucuria de a-i fi prins, legați gata, căpitanul poterii arăta semne de nemulțumire şi îngrijorare.

—Ei ce te ții plouat, căpitane? În loc să fii vesel că are să-ți vină răsplată şi cinste de la pîrcălab, parcă tot mai multte posomorăşti!...

— Apoi de, ştiu şi eu!... Poate că are şi asta o socoteală!...

— Care? Ți-a scăpat vreunul din mînă?

— Mai ştii!...

— Nu te mîhni degeaba!... Ăştia erau toți!... Unde o fi negustorul ăla cu paguba, să ne spună el cîți erau!... Mă, căutați-l pe amărîtul ăla de l-au călcat hoții şi aduceți-l încoace!... Vedeți că trebuie să fie prin sat!...

Căpitanul poterii se uită la ispravnic, zîmbind acru.

— Nu mai fărîma oamenii pe drumuri, că n-are să-l găsească niciodată!...

—Cum să nu-l găsească? Am găsit noi pe alții, dar pe el!...

— Cu ăsta o să fie mai greu, pentru că-l cheamă Iancu Jianu.

Auzind, ispravnicul simți că i se ridică un nod în gît şi că-i vine a leşin.

—Iancu?... Asta este minciună; dacă ar fi fost el, nu-l puteau jefui şi stîlci în bătaie nişte hoți de teapa ăstora!...

—Păi nici nu s-a întîmplat aşa!... Află că pe toți i-am găsit ferecați în funii, iar prada lor de bani zburată în desagii de pe calul lui Iancu!...

Ispravnicul îşi dădu căciula pe ceafă, fluierînd prelung a pagubă...

—Aoleu, dar proşti mai sîntem, băiatule!... Am scăpat ploconul ăl mare din mînă!... Să nu se audă vorbă la pîrcălab, că ocna ne mănîncă!...

La care căpitanul răspunse, oftînd:

— Şi eu zic tot aşa; dar poate că a fost mai bine că l-am scăpat... Cu Iancu Jianu nu ştii niciodată cum o să iasă lucrurile! ...

În puterea nopții, răzbit de umezeala şi frigul toamnei pe sfîrşite, Iancu trecea apa Motrului, apropiind de Cloşani. Calul, neliniştit de zgomotul

apei, sforăia pe nări, călcînd fricos peste pietrele presărate în albie... Cerul se spălase de nori, luminîndu-se în mulțimea stelelor mărite şi strălucitoare. Carul mare sta cu proțapul întors spre miazăzi, iar cloța cu pui venise în dreptul unde se cuibărea la vremea prînzişorului.

Cumpănind timpul de mers, Iancu îşi dădu cu socoteala că înainte de răsăritul zorilor să fie ajuns la casa vătafului din Cloşani... Înfrigoşat, strîngea mai mult marginile abalei şi călcîiele în coastele calului. Prin negurile care prindeau să se alunge, se simțea umezeala rece a brumei de toamnă pătrunzînd pînă la piele... Poteca, tăiată printre colțuri de piatră, îi îngreuna mersul, ca şi ramurile copacilor crescute fără socoteală.

Cînd auzi lătrat de cîine, înțelese că era ajuns şi că va avea unde odihni calul şi-şi usca țoalele.

Casa lui Tudor, făcută din bîrne încheiate şi acoperită cu şiță, sta pitită în mijlocul unei livezi de pomi, bărăcată pe un piept de deal. Iancu urcă poteca spre ea, oprind în dreptul stîlpilor care-i sprijineau streaşina. Înăuntru, în firidă, ardea lumină, semn că vătaful se trezise din somn. Înainte de a da gură ca să iese careva să-i deschidă, tropotul copitelor scosese în pervazul uşii chipul lui Tudor.

—Bine ai venit, frate Iancule!...

—Bine te-am găsit, frate Tudore!...

—Descalecă şi dă calul să ți-l ducă la coşare... Bă Nicolaie, dă-te jos din pod şi ia calul boierului şi pune-l cu botul la iesle!... Intră în casă, Iancule, şi scoate-ți rogojina la uscat, că te văd făcut ciuciulete!...

Iancu uitînd de osteneală, sări de pe cal, lăsîndu-l pe seama unui vişan de român, somnoros şi cu chica plină de pleava aşternutului. Dădu mîna voiniceşte cu Tudor şi intră în odăița scundaca cu pereți lipiți cu balegă şi spoiți proaspăt cu var.

— Mai întîi să te supăr cu un gît de rachiu... Ştiu că la osteneală este bun şi-ți ia cu mîna durerile de şale şi fărîmătura de oase...

—Nu strica; dinspre partea asta am cam pătimit pedrum. Că pe unde îmi era aminte să hodinesc, numai de năcaz am dat... Şi ploaia, ca vrăjmaşul, s-a ținut de capul meu...

— Drum lung, Iancule...

— Nu este mai lung ca de la tine la Fălcoi; şi dacă n-ai pregetat tu să-l faci şi nu te-ai văitat de osteneală, de ce să rămîn eu mai prejos...

Tudor ridică uşor stuful sprîncenelor, înseninîndu-se a voie bună.

—Ei, bată-te norocul, Iancule!...

După ce-şi legară burțile şi curajul cu cîte-o înghițitura de rachiu, băut din boată, se aşezară pe marginea laviței, năvădind la pînza vechiului lor taifas.

—Frate Tudore, am venit să te întreb care-ți mai este gîndul şi dacă ai hotărît s-o alegi într-un fel... Că, după cum ştii bine, drumurile mele s-au luminat şi, slavă Domnului, pînă acum numai a bine aduc...

Tudor rămase tăcut, cu ochii îndreptați spre o grindă a tavanului... Iancu, cunoscîndu-i felul, continuă fără a mai aştepta răspunsul.

—Nu înțeleg prieteşugul tău cu Sava şi Olimpii, şi nu cred ca ai jurat credință Eteriei, de care nu se leagă nici unul din păsurile neamului nostru... Vrăjmaş al fanarioților, prigonit de Caragea, care să fie rostul frăției tale de arme cu aceşti oameni, care numai de pagubă ne-au fost, de pe urma cărora am pătimit mai rău ca după turci? Ai crezut că, odată liberată țara lor de sub turci, se vor urni de aici, spre a se aşeza în pămîntul lor?... Te-au amăgit!... Nu ştiu dacă protecția împăratului rusesc nu e tot o înşelătorie a palicarilor, pentru a înfierbînta mințile oamenilor şi a-i trage de partea lor... Pînă acum, însă, nu s-a arătat nici un semn după care să înțelegem că lucrul poate fiadevărat!... Şi grecul, ca şi turcul sînt gunoaiele caselor noastre şi trebuiesc măturate... Poate că tu ştii altceva, pe care în pustietatea Fălcoiului eu nu l-am putut afla; cred însă că mintea ți-a fost amăgită şi sufletul ți-a stat aplecat greşit către o sămînță de oameni care nu merită nici mila şi nici îngăduiala noastră.Pentru dovedirea acestui adevăr am luat în spinare osteneala drumului, lăsîndu-mi treburile şi oamenii, înfruntînd primejdia poterilor puse pe urmele mele. Căci, fără supărare, prietenia ta cu Eteria aduce o vrăjmăşie faptelor mele...

Auzind această presupunere, Tudor, icnind de pe laviță, pironi ochii încruntați către Iancu.

—De ce mă asupreşti cu bănuiala, frate Iancule?... Mă crezi atît de fățarnic, încît să ocolesc o vrăjmăşie, atît de slab că n-aş îndrăzni să retez duhul unui rău cu care nu mă pot împăca? Treburile stau însă altfel!... Grecii au şi ei nevoie de ajutor; şi de ce să-i bănuim înainte de a le vedea cinstea şi obrazul!... Îşi cer libertatea şi pămîntul; m-am legat să fiu alătu-rea de ei, pînă la izbîndă... Or, pămîntul lor este dincolo de mare, iar aşe-zarea aci vremelnică şi silită... Învingînd pe turci, vor pleca la vetrele lor, lăsîndu-ne pămîntul slobod... Izbînda lor va fi şi a noastră, înțelegînd turcii că a trecut vremea robiilor şi că ni se cuvine şi nouă libertatea, la care au drept toate spițele de oameni...

Iancu clătină din cap neîncrezător şi mîhnit.

—Frate Tudore, văd că mi-a fost drumul fără folos: mă înapoiez cu vechile mele credinți, din care nu vorba meşteşugită a omului, ci fapta cea văzută mă poate scoate... Eu nu mă las amăgit de dulceața şi minciuna cu care îşi îmbracă ei şiretenia... Peste cugetul nostru, atît de deosebit, va veni judecata vremurilor; şi atunci se va vedea care din noi doi a avut dreptate!... Pagubă însă de bietul popor, care aşteptînd să mîntuim pe străini, rămîne să se istovească, depărtat de sprijinul ălor pe care punea temei.

Plin de amărăciune,Iancu se ridică de pe laviță, măsurîndlungul odăii, cu tălpile ca pe jăragai.

—Lucrurile trebuiesc pornite cu socoteală, frate Iancule!...

— Socoteala este una: cea pe care o răfuiesc eu acuma...

— Cu timpul, vei vedea că nici cu a mea n-am să ramîn de ruşine...

—Să-ți ajute Dumnezeu... A mea însă este ținută din scurt şi încheiată la timp...

— Frate Iancule, cred ca ai sa mîi az-noapte la mine... Odihneşte-te şi, după ce ți-oi drege oasele, o să stăm de vorbă mai pe-ndelete... Şi pînă la urmă să facem să fim înțeleşi, aşa cum în cugetul meu am vroit totdeauna...

Iancu se opri locului, privindu-l îmbunat.

—Frate Tudore, nu mi-am pierdut mintea ca să pornesc gînd de vrăjmăşie împotrivă-ți... Pătimesc însă în strînsoarea răului pe care-l întîmpin pretutindenea, şi nu ştiu cum să răzbesc să pot fi de ajutor ălor nevoiți... Nu se mai poate aştepta: drumul tău este zăbavnic şi prea pe înconjur... Dacă făgăduielile greceşti vor fi curate, îmi voi lua în suflet păcatul bănuielilor cu care i-am osîndit...

Nemulțumirea lui Iancu zgîrîia sufletul vătafului; hotărît sa-l împace, îl apucă de umeri prieteneşte, silindu-l să se aşeze pe laviță.

—Ehe, frate Iancule, văd că nu este chip să-ți dea în de-a bună... Te-au oțărit rău oşiştiile de oameni şi mi-au scurtat cinstea față de tine... Ți-or fi spus ei că m-am dat cu Eteria; dar dacă-ți este a supărare şi nu vrei să stai mai mult la mine, atunci am să te desluşesc pe de-a-ntregul... Mă crezi atît de îmbrobodit, încît să nu fi văzut toate cîte le tragem de pe urma stăpînirii străine?... Am uitat, crezi, junghiul lui Caragea care m-a ținut departe de casă şi după care era să-mi pierd viața?... Minciuna asidosii şi întreirea dăjdiilor; lăcomia slujbaşilor pentru adunarea huzmeturilor şi pricopsirea lor; necinstea cu care spurcă obrazele pămîntenilor; dezmățul vieții de la curtea domnească, în ciuda pacostelor care s-au lipit de pămîntul țării?... Şi crezi că m-am înțepenit locului, mi-am pus brațele cruciş, mulțumindu-mă să fluier a neputință şi pagubă?...

—Asta este ceea ce vroiam să ştiu...

—De la Poala muntelui, pînă sus la Novaci şi Tismana, pandurii mei cu care am ținut piept turcilor şase ani de zile, colindă şi leagă cete de voinici, gata să lupte alăturea de mine... Aşteptăm numai ceasul prielnic al începutului... Şi care, spre deznădejdea mea, întîrzie... Pînă atunci, însă, tot ce ai început tueste binevenit şi sfințit... Omenirea se mişcă mai viu, simțind că vremea mîntuirii este aproape... De cum am auzit că ai pornit răzmerița, m-am bucurat din inimă, ştiind că lucrul, înnădindu-se, are să-mi uşureze mult munca mea... N-are să întîrzie prea mult pînă cînd am să-ți dau veste că nemulțumirea a scos cap şi prin părțile Gorjului şi că pu-

hoiul a pornit de vale, spre a se împreuna cu cel din şesurile Romanaţului. Ăsta mi-este gîndul, frate Iancule, pe care zoresc să-l văd împlinit!...

Iancu se ridică de pe laviță, înseninat şi mulțumit.

—Frate Tudore, vorbele tale mi-au făcut mai uşoară calea de întors... Mă bucur că nu mi-au fost înşelate cu nimic nădejdiile...

Amîndoi îşi petrecură timpul vorbind pînă sub scăpătat, în livada vătafului, trîntiți pe aşternutul de frunze ruginite de brumă. Cînd soarele ajunse sub geana dealurilor, Iancu se ridică, gata de plecare.

—S-auzim de bine, frate Iancule!... Să-ți dea Dumnezeu noroc şi izbîndă!... Şi să nu fie pe voia vrăjmaşilor, pe care de-a valma îi avem...

Şetrarul încălecă, scoborînd la pas poteca însemnată peste bulgării de piatră cotropiți de muşchi... După ce trecu înapoi Motrul şi ajunse în drumul de poştă, slobozi frîul, îndemnînd calul cu un chiuit care arcuia dincolo de crestele codrului, pînă către locul de vatră al vulturului din Cloşani.

În marginea Jiului, într-un loc unde pădurea Bucovățului se rărea, însemnînd o branişte acoperită cu iarbă, un cioban căptuşit în cojoc miţos sta trîntit la rădăcina unui ciot cu fața către miazănoapte, cîntînd lunatic apelor care curgeau domoale:

Ciobănaş plecat la vale,
Cînți cu fluierul a jale,
C-au pornit iar ploile,
Risipindu-ți oile...

Auzind zgomotul de copite, ciobanul sări în sus, ducînd mîna către brîul în care, în loc de fluier, avea pistoale şi junghi.

—Mai domol, Duduveică!... Aşa este cînd o iei ca după oi, pe valea Olteţului; ți se năzare a spaimă din te miri ce!...

—Să trăieşti, boier Iancule!... Ai dreptate, mă luasem cu gîndul şi-mi uitasem de mine... Dar pentru asta nu rămîneam de ruşine cu slujba...

—Ce a mai fost pe la voi?...

—Bine. Prin marginea Bucovățului au bîntuit arnăuți de-ai agiei şi au înnoptat în două rînduri la curtea mănăstirii... Oamenii noştri nu i-au slăbit din ochi şi ne-au adus veste că nu li se-ndemînă să urce pe Jii în sus... Ieri au pus şeile pe cai şi au luat-o de din jos, spre Livezile...

—Duță s-a întors?

—Da... Hodineşte şi el, că era frînt de şale.

—Mi-a adus vreun răspuns de undeva?

—Doua; le are în chimir...

— Vreun năcaz n-a pățit la drum?

—De-ăla mai mărunțel... Dar a scăpat, slavă Domnului teafăr... Numai c-a risipit din plumbi, ca să reteze drumul pricinaşilor!...

—Acuma unde sînteți traşi?

—Mai la deal, spre Leamna...

Calul mergea la pas, pe poteca din marginea apei; prin mărginile pădurii, lăsată pînă în mal, se presărau silişti mărunte, însemnînd locuri pe unde şezuseră, fugiți de frica ciumii boiernaşii şi negustorii Craiovei. Bordeiele de adăpost, ridicate fără îndemînare şi pripit, stau scufundate în gropi, prăbuşite de greutatea brazdelor de pe acoperişuri. Stoluri de ciori se ridicau în văzduh, cîrîind a iarnă.

Cînd ajunseră în marginea satului, cotiră spre deal, urcînd pe drumul brăzdat de apele ploilor şi aşternut cu pămînt lutos. Ramurile de alun, sărace de frunză, se încrucişau dese, crescute otova printre trunchii de stejar, îngreunîndu-le mersul. Duduveică trecu înainte, ferindu-le cu mîinile şi descurcînd drumul. Iancu, grăbit să ajungă în tabăra cetaşilor, înfrunta plesniturile smicelelor, scăpînd des cîte o sudalmă fără folos... În capul dealului dădu de ai lui, prinşi de treburi, cu care să le mai treacă timpul. Stînguleasa icni de la rădăcina unui copac, prinzînd calul de dîrlogi şi ducîndu-l la iarbă, alăturea cu ceilalți.

Auzind glasul lui Iancu, Duță îşi trase cerga de pe ochi, venind să-şi dea socoteala drumului. Scotocindu-se prin chimir, scoase două scrisori, pe care le întinse lui Iancu, lămurind:

— De la Găleşeasca şi de la boier Gligoraşcu...

— Bravo, Duță. Dar din gură nu ți-au spus nimic?

—Ba mi-au spus şi din gură; dar tot ferit şi pe fuga, ca să nu-i simtă careva din iscoadele agiei sau ale curții domneşti... Că acolo stau cu presura în colivie şi tot cu inima ticăind... Urîtă viață, n-am ce zice... Eu, unul, n-aş putea răbda să stau în pripon şi să pătimesc, trăind ca neoamenii, după tipic... Cînd ți-este de jupînița, s-o bată vîntul şi te miri în ce i se mai ține sufletul... Boierul Gligoraşcu, ca rumînul, de... Se mai ia cu ciubucul şi cu plosca, fie-mi iertată necuviința, ca după obiceiul neamului... Sau încalecă bidiviii domneşti şi o răzneşte pe la margini, ca să-şi amintească de Svorsca...

Nerăbdător, Iancu îi scurtă pofta de vorbă lungă şi de clacă.

—Nu te mai deşira în poveşti şi spune-mi vorba de mi-a trimis văru-meu sau jupînița. Şi pe urmă om avea vreme şi de poveşti...

— Ai dreptate... Dumnealui, boier Gligoraşcu, mi-a spus că ți-au pus preț capului şi că domnia a repezit alte cete de arnăuți cu sărdari şi căpitani de poteră, ca să te prindă şi să te înfățişeze divanului, viu sau mort... În capul lor au pus pe cîrc-sărdarul Iamandy, care a făgăduit să te dea gata pe curînd, avînd să se răcorească pentru socoteala aia veche, pentru care i-ai rămas dator... Zice că este oțărît şi pornit nevoie mare!... Dumnealui,

boier Gligoraşcu, iîți dă sfatul frățesc să-ți fereşti pielea şi să nu faci pe voia vrăjmaşului... Crede că n-ar fi rău să te tragi spre munte, la vreun adăpost sigur de iarna...

Iancu îşi dădu căciula pe ceafă, căutînd spre vîrfurile golaşe ale copacilor.

—Asta o s-o judecăm noi mai pe-ndelete şi o să vedem ce este de făcut...

—Dumneaei, jupîniță Sultana, îți trimite multă sănătate şi gînduri numai de bine... Şi te roagă să crezi îndreptatea şi puterea lui Dumnezeu, care n-o să întîrzie să-ți dea semne.

Auzind, Iancu apucă umerii lui Duță, zguduindu-l puternic.

—Asta a fost vorba jupîniței, Duță?

—Asta, boierule... Şi cînd mi-a spus-o, se îmbujorase la față şi-i străluceau ochii, de parcă îşi înzecise sufletul şi curajul... Şi-şi ținea mîna pe inimă, căutînd să pună zăpor bătăilor, uitîndu-se către icoana Maicii Precista... Ce să-ți spun, boierule! Cît sînt eu de rătan şi de cruce-ntreagă de rumîn, dar sta să mă podidească lacrimile, uitîndu-mă la trupul ăla de trestie, care ducea atîta curaj...

—Aşa este, mă?...

—Aşa este!

—Ei,atunci să ştiți cu toții că iernaticul n-o să-l facem prin găurile muntelui, ci prin părțile noastre, pe pămîntul Romanațului... Să stăm tot alăturea şi la-ndemîna oamenilor, aşa cum ne-a fost gîndul de la început... O să trecem Jiul înapoi, spre bordeiele noastre, şi după ce ne-om risipi prin sate şi om împărți banii ce-i avem oamenilor nevoiaşi, să căutăm şi noi un loc unde să putem ierna. Din cînd în cînd, dacă nevoia o cere, mai picăm la cîte-o uşă ciocoiască, aşa ca să ne împăcăm năravul şi lipsurile de le-om mai avea...

—Aşa să facem...

—În pămîntul Romanațului ne putem feri mai bine; îi cunoaştem şi negurile şi luminişurile, pe-ăi buni şi pe-ăi răi.

—Bine ai judecat...

—Ne mai putem bucura din cînd în cînd să ne vedem casele şi pe-ăi de ne-or aştepta.

—La primăvară trag nădejde să avem mai mult spor şi să auzim coborînd şi de prin partea muntelui zvon de răzmiriță...

—Ar fi bine să se întîmple aşa!...

—De ce te îndoieşti, Țiplă?... Arunci o piatră într-o gură de ocnă părăsită şi tot ți se întoarce hăuitul afundului!... Tu nu simți că în jurul nostru se adună sufletul înmulțit al ălor pentru care ostenim şi ne fărîmăm?... Şi nu înțălegi că de basmele şi cîntecele lor se leagă dragostea cu care sînt întîmpinate faptele noastre?...

—Aşa o fi... Mintea noastră însă nu pricepe pe de-a rîndul...

—Cînd s-o împrimăvăra şi o porni iar volbura apelor, o să ne găsim înmulțiți cu cetele ălor de la munte, pe la care mi-am abătut acuma drumurile, cu oamenii satelor de pe tot cuprinsul țării...

—De le-ar da Dumnezeu gîndul ăl bun!

Iancu se trase apoi deoparte, spre a citi scrisorile pe care le băgase în sîn, spre a nu cădea, față de cetaşi, sub bănuiala vreunei îngenuncheri sau slăbiciuni muiereşti, prin zorul de a şti ce-i scrisese jupînița...

De olac spre Bucuresti

„Drumu' împărătesc
Şi calul boieresc...”

Căutînd spre cerul învineţit de toamnă, Duţă văzu că a trecut de miezul nopţii... Stelele clipeau mărite, iar carul mare scobora dejugat, spărgînd cu vîrful proţapului geana dinspre miazăzi. Zaharia trecea de strajă, stînd pe un buştean, privind spre scînteiele care zburdau în văzduh, ţîşnite din focul de vreascuri... Învelit în cojocul întors pe dos şi ţinînd cu amîndouă mîinile ţeava puştii, asculta murmurul Jiului, zgomotul pădurii peste care cădea spic de chiciură, gata să-şi trezească cetaşii la cel mai mic semn de primejdie...

Duţă trase calul în dreptul focului, cercetîndu-i din nou potcoavele, strîngîndu-i chinga. Agăţă la oblînc o pereche de desagi cu merinde, îşi pipăi pungile cu plumbi din sîn şi pistoalele din brîu. După care, îndesîndu-şi căciula pe urechi, sări în şa, scoborînd către malul Jiului...

—Să nu vii cu cojocul hărtănit de careva, frate Duţă!...

—Atîta năcaz să ai tu în viaţă!... Vezi mai bine să nu moţăi şi să cazi cu nasul peste jeregai!...

—Multă sănătate cîrc-sărdarului Iamandy! Poate că dai ochi cu el prin Bucureşti, şi te pofteşte la refenea...

Drumul lui Duţă, trecînd prin Craiova, se încărca chiar de la început de primejdii. Spre a le putea feri, împinse calul la trap, vroind să ajungă în viile de dincolo de oraş, înainte de a se lumina de ziuă. Săltînd în scări, cu căciula trasă spre nas, străbătu uliţele adormite, ocolind podul negustorilor, pe care ar fi putut întîlni vreo caraulă, ieşind pe la mănăstirea Postelnicului Firu, afară din oraş.

Cînd se văzu ajuns la piciorul dealului cu vii, o întinse liniştit la drum socotind că are de făcut mai bine de zece poşte...

Îşi înalţă căciula pe cap şi începu să fluiere un cîntec de pe malul Olteţului... Judecat după înseninarea feţei, părea că împărăţeşte drumul şi codrul, că orice primejdie omenească este pulbere aşternută sub copitele calului... Din cînd în cînd, spre a goni urîtul singurătăţii, înviora văzduhul

cu cîte un chiuit haiducesc, sau da gură puilor de vulpe şi iepurilor care-i tăiau calea.

Cînd soarele apunea, reveneala şi mirosul de salcie ruginită îi vesti că se apropie de zăvoaiele Oltului. Odihni puțin, întins pe aşternutul de frunze, cu dîrlogii lungiți şi petrecuți pe după mînă, după care trecu apa pe pămîntul muntenesc. Noaptea îl prinse în marginea Plopilor-Slăveşti, în viile rămase paragină ale boierului Amza Jianu, vărul lui Iancu. Cula, altădată îngrijită şi plină de viață, înnegrea, singuratică şi pustie, pe pieptul de deal de deasupra Oltului mic, cu şindrilă răvăşită şi ştirbă. Din acoperişul ei beteag se ridicau țipete de cucuvaie... Înglodat în năcazuri şi scîrbit, boierul Amza o lăsase în plata Domnului, mulțumindu-se cu ce-i aducea plocon, pe răboaje măsluite, un logofăt pus anume...

Întinzînd-o pe drumul codrului Vlăsiei, i se lumină în Drăgăneşti de Vlaşca, în jurul căruia se descuțcau tarlale de porumb şi locuri de vie. Ochi o cramă, pusă pe tălpi de salcîm, unde după toate semnele nu putea fi țipenie de om; şi se îndreptă spre ea, gospodărindu-se printre butucii prididiti de ierburi, îmbătrîniți şi noduroşi... Desfăcu funia din jurul gîtului calului, priponindu-i capătul de un ciot... Avea de odihnit pînă către scară şi, după socoteala lui, nu putea fi tulburat de careva...

Nu se oprise să odihnească într-un tîrg, ştiind să pe la hanurile de gazdă se cuibăreau tot felul de hoți; de altfel şi hoții ca şi oamenii agiei tot ale gînduri le aveau cu drumeții... Căci dacă întîmplarea l-ar fi dat pe mîna vreunui agă sau căpitan de poteră rînduit să-l apere, jupuialaera mai sigură şi pînă la os... Dormind iepureşte, urechile îi prindeau zgomotul păscutului, foşnetul de frunze şi joarde, fişîitul şoarecilor de cîmp care rodeau resturile uscate de ciorchini...

Către scară o porni din nou; zorile dimineții desprinzîn-du-se din cerul cenuşiu şi scoborît îl aduse în marginea Bucureştilor, la capătul Podului Calicilor.

Bucuros de tot ce putuse izbîndi, îşi făcu cruce descurcată, mulțumind în gînd sfîntului Spiridon că-l mîntuise de primejdia vreunui năcaz hoțesc... Trase în dreptul unei cişmele, unde luptînd cu mocirla şi gloata cărăuşilor poposiți peste noapte în jurul ei ajunse la jgheab, adăpîndu-şi calul... Apoi se aciuă lîngă focul unor călători de prin părțile Argeşului, înapoiați cu carele goale de la schela Olteniței, unde fuseseră în podvezi. Simțea nevoia să-şi dezmorțească picioarele rebegite în scări şi să mai asculte vorbă omenească.

Carele, adunate în cerc, cu proțapele înăuntru, făceau adăpost vitelor, care se zburliseră de vremea rea... Călătorii îşi aveau ceaunul de mămăligă pus pe crăcan de corn şi se chiverniseau pentru mîncare. În găvane scobite în lemn de plută, grămădeau ceapa tăiată cu cosorul, amestecată cu poşirică trasă de la gura vranei...

Robind la viile egumenului Damaschin, din Gura Văii şi din Coasta Cîmpului, abia se puteau ajunge şi ei de borhotul şi scursorile de drojdie prinse în preț de jaf, cu care închipuiau o mîncare de drumeț nevoiaş, ce nu lega la burtă.

Viile, altădată Brîncoveneşti, presărate cu foişoare frumoase, întreținute prin grija cea nehodinită a agăi Radu Golescu, căzuse în stăpînirea prădalnică a străinilor, care nu cunoşteau mila sau creştinătatea...

Văzînd că este între oameni necăjiți şi de credință, Duță îşi legă calul de şuşletele unui car, plătind cinstit mîna de fîn pe care i-o aruncă dinainte... Se împrieteniră curînd, apucînd-o pe calea taifasului, dînd răgaz vitelor să rumege nutrețul şi să-şi odihnească picioarele. Cum nu ştia seama Bucureştiului, Duță se bucură de tovărăşia cărăuşilor, al căror drum ducea pe Podul Calicilor, pe unde îşi avea şi el treaba.

Auzi din gura lor de viața silnică a oamenilor din partea locului, încărcată de robie şi nedreptate, de toată osînda sărăciei şi a jafului nemilos... Birurile, căzute la timp nepotrivit, îi lăsase fără bucate de hrană şi le rărise vitele din bătătură; iar cele rămase se hăcuiau pe drumul podvezilor, scoborînd la schela Dunării tot bunul de hrană adunat cu sila şi pe nimic de capantiii şi de scăunaşii străini.

Aceeaşi viață ca prin părțile Romanațului, ca de pretutindenea...

Sfioşi, oamenii vorbeau de răzmirița lui Iancu Jianu, care le răcorea zăduful căşunat de stăpînire...

Cînd soarele ajunse în creştetul cerului, înjugară boii, luînd-o la drum către casă. Duță porni şi el pe jos, ținîndu-se alături de unul dintre cărăuşi, flăcău mai dezghețat şi umblat prin lume...

Podul Calicilor era aşternut cu podine groase, prinse în urşi toate din lemn tăiat din codrii Vlăsiei, pe alocurea putrezite cu gropi mocirloase sau umplute cu gunoaie care dau de pagubă sănătatea omenirii şi picioarele vitelor. Epitropia, în grija căreia era dată îngrijirea podului, nu se trecea cu firea, văzînd starea rea în care se găsea.

Deşi purta un nume de ocară, cuprindea mulțimea de case de-ale boierilor de frunte ai țării, ca armaşul Manu, stolnicul Orneanu, Bălteanul, Costache Crețulescu, paharnicul Iancu Arion, clucerul Urlățeanu, vistierul Nicolae Lahovari, Argentoianu, Fărcăşanul, Fălcoianu şi alții, de aceeaşi stare...

Trecură prin dreptul mănăstirii Bărbătescu, ridicată de boierii Bărbăteşti din mahalaua Scorțarului, încreştinîndu-se mai mult, văzînd-o pe dumneaei, Manda Şelăreasa, bîrcată pe schele şi priveghind singură reparația zidurilor, făcută din cugetul ei creştin şi pe a sa cheltuială.

Flăcăul cu care legase prietenie îi desluşi că lucru de văzut era podul Deilicului, pe unde-şi făceau intrarea în Bucureşti domnii şi alaiurile lor, clăcarii împărăteşti, capigiii şi paşalele... Că pentru curățenia şi buna lui

îngrijire se slobozeau des pitace, prin care se hotărau podini de schimb şi oameni de ajutor, spre a nu se da de năcaz cinstitele feţe ale oaspeţilor...

Ajuns în dreptul caselor Fărcăşanului, tovarăşul de drum îi arătă cu mînaspre sacnasia în care-şi luau cafeaua doi boieri tineri, cu bărbi tăiate după cuviinţă, între care Duţă recunoscu pe unul a fi boierul Gligoraşcu. Se despărţi de flăcău, mulţumindu-i de ajutor şi urîndu-i cale bună... Dădu apoi gură unui ţigan care robotea adunînd nişte haraci uitaţi prin grădina boierească, spunîndu-i că vrea să stea faţă cu boierul de peste Olt, ca să-i dea cărţi şi veşti de la neamuri...

Gligoraşcu, văzînd chipul de vişan zburlit al călătorului, îşi dădu numaidecît seama că trebuie să fie vreun voinic de-a lui văru-său Iancu, şi se grăbi să sloboadă porunca să-l aduca înăuntru.

Duţă se îndreptă spre grajdul din fundul curţii, legîndu-şi calul la iesle. Apoi se întoarse în dreptul balconului, scoţăndu-şi căciula din cap:

— Vă sărut mîna, boier Gligoraşcu... M-au fost mînat neamurile dumneavoastră, să fac olac şi vă vă aduc cărţi şi veşti; şi cum slavă Domnului, am putut ajunge zdravăn, v-aş ruga sămă primiţi, ca să vi le pot da.

Gligoraşcu se uită la el, se uită şi peste uliţă, să vadă dacă cumva bîntuiesc ceva ogari de-ai agiei, care să fi mirosit urmă de sălbăticiune.

—Intră, mă, înăuntru şi nu mai răcni aşa, că trezeşti boierii şi jupînitele din somn...

Duţă urcă scările strîmte, făcute din bucăţi de stejar gros, ajungînd într-o sală scundă, căptuşită mai toată cu piei de urşi de lupi. Şi aci, ca şi la Fălcoi, la boierul Iancu, stau spînzurate tot felul de puşti, de iatagane şi de pistoale, icoane îmbrăcate în aur şi ploşti pîntecoase, vopsite nepriceput.

Boierul Gligoraşcu apăru numaidecît, cu faţa uşor tulburată.

—Cum îţi zice ţie?

— Ceauş Duţă, boierule...

—Şi cine te-a trimis?

—Boierul Iancu Jianu, vărul dumneavoastră.

—Adu cărţile încoace...

Duţă răsuci şerparul pe faţă, scoţînd cele două scrisori.

—Una este pentru jupîniţă de la Coţofeni, şi vă rog săfaceţi mijloc ca s-o poată primi...

—Bine; spune-mi ce face vărul Iancu?

—Numai de-ăle bune, boierule! Dinspre partea sănătăţii, este ca trunchiul... L-am lăsat pe drum către Craiova, unde se ducea să se înfăţişeze măriei sale banul Dumitrache, ca să-şi spele obrazul de ocara vorbelor de i-au ieşit...

Auzind de aşa îndrăzneală, Gligoraşcu tresări înspăimîntat:

—Se vede că i s-a făcut de ştreang!...

Rupse nervos învelitoarea scrisorii, citind-o în lumina care cădea pîlnie prin una din ocnițe.

—Bine, Duță, ți-ai făcut slujba cinstit; are să te ducă un vătaf de-al gazdei să hodineşti, iar mai îndeseară te chem la mine, ca să-mi povesteşti despre vărul Iancu. Scrisoarea jupîniței am s-o duc eu, şi vom vedea ce răspuns are să-ți dea... Fereşte-te să ieşi din tîrg, ca să nu dai de vreun năcaz... Oamenilor din curte să le spui că eşti de la moşia mea, din Svorsca... Bagă mai afund pistoalele ălea, să nu te dai de gol... Că pe aici, ca şi pe la voi, tărăşenia cu văru-meu a pus oamenii pe jeregai...

Dat pe seama unui logofăt de-al Fărcăşanului, Duță fu dus într-o odaie din fundul curții, îmbucătărit şi aşezat la odihnă.

Înainte de a intra pe uşa adăpostului, privirea lui jucăuşă şi ageră ochi o spărtură a zidului de piatră, cu care era împrejmuită curtea, prin care ar fi putut da dosul, în cazul că era simțit de neferii sau beşliii agiei... Trebuind să se odihnească se trînti pe pat, îmbrăcat, după deprinderea din codru, după ce mai întîi trase cioaca uşii şi-şi cercetă pistoalele. Pentru el cinstea oamenilor era lucru greu de crezut, iar primejdia putea răsări de unde nici nu gîndeai.

După atîta drum călcat cîineşte, trupul fărîmat căzu ca buşteanul, dormind nepomenit... Tîrziu, cînd auzi bătăi în uşă sări drept în picioare, dezmeticindu-se cu greu... în odaie, întunericul nopții se lăsase des... Prin ochiul ferestrei cădea lumina roşiatică a unui fanar...

—Care eşti acolo, mă?

—Eu, Stancu logofătu... Deschide, frate, şi haidea sus la boier!... Te-ai ferecat de parcă ar fi să te calce haiducii lui Iancu Jianu!...

Duță apucă pistolul într-o mînă şi trase zăvorul.

—Cum te-ai hodinit, frate-meu?

—Slavă Domnului, bine... Să aruncăm calului ceva dinainte şi paie pentru aşternut...

—De-ar putea dovedi ce i-am dat!... Dinspre partea aşternutului, i-am grămădit pînă la piept...

Podul Calicilor rămăsese pustiu şi cufundat în beznă; din cînd în cînd, caraulele rînduite pentru pază îşi alungau spaima, dînd gură hoților închipuiți: „Te văd, te văd!” Un grup de arnăuți călări, lovind podinele podului, îşi tăceau rondul de noapte, îndreptîndu-se spre cîrciumile de margine, unde, de obicei, sc aciuiau hoții şi mişeii oraşului... Razele lunii, furişîndu-se prin cutele de nori, băteau peste turlele bisericilor, peste morile încremenite în albia cu apă înceată a Dîmboviței... Mănăstirile Sfintei Troițe şi Mihai Vodă dominau, aşezate pe dealuri, închise cu ziduri groase de piatră, cu clopotnițe ce păreau că sprijină greutatea bolții cereşti...

În curtea Fărcăşanului ardeau focuri potolite, în jurul cărora odihneau cărăuşii veniți cu buțiile cu vin şi bucatele adunate de pe locurile boie-

reşti... Picaţi pe sub seară, dormeau greu, înveliţi în şube miţoase, alăturea de cîinii aduşi sub padina carelor...

Intrînd în iatacul boieresc, Duţă găsi pe Gligoraşcu şi Farcaşanu aşezaţi la o masă, sub lumina unui policandru cu lumînare de ceară galbenă.

— Stai cum îţi vine mai bine, Duţă...

— În picioare, boierule, aşa cum mi se cade!...

— Povesteşte-ne tot ce aţi petrecut de cînd cu tărăşenia cu darul de la Fălcoi... Care v-au fost umblările şi faptele?... Şi cum arată vărul Iancu, după toate întîmplările petrecute?...

Duţă tuşi scurt, povestind, pe grai oltenesc şi descurcat, toate ce le ştia... Boierii, aşezaţi pe sofale, ascultau tăcuţi, pufăind din ciubuce sau sorbind dm cănile cu vin... se parea ca pe măsură ce se înmulţeşte povestea, feţele lor se linişteau şi se luminau mai mult... Ajungînd către sfîrşit, boierii schimbau tot mai des priviri de îmbucurare şi voie bună... Duţă le spunea rînduit, cu dichis... Nu scăpa nici un ceas din timpul petrecut în răzmiriţă, nici o şchioapă de drum umblat...

—Dar de omorurile fără socoteală ale femeilor şi copiilor, de focul pe care l-aţi dat satelor pe de-a rîndul Oltului, de petrecerile voastre şi risipa aurului jefuit nu ne spui nimic, voinicule?...

Duţă se uita spre Gligoraşcu, cu o nestăpînită încruntare a sprîncenelor.

—Boier Gligoraşcu, este păcat să ne ruşinezi cu astfel de bănuială!... Că doar nu ne-aţi socoti păgîni sau hoţi de drumul mare!... Păi asta să ne fi fost cinstea şi omenia noastră?...

—Nu te supăra, Duţă, dar spun şi cu aşa, cum aud laună lume!...

—Proastă şi mişeleasca vorbă v-au plimbat pe la ureche, boierule!...

Gligoraşcu se ridică de pe sofa, venind către Duţă.

—Osteneala drumului tău ne-a fost de mare lipsă şi folos; ştiu, încaltea, care este adevărul şi ce trebuie să credem... Acum du-te de-ţi mai drege oasele şi mîine vom vedea ce mai este de făcut... Scrisoarea jupîniţei i-a ajuns în mînă; poate c-o să stai de vorbă cu ea, într-un loc pe care am să-l hotărăsc cum o fi mai bine...

A doua zi, în port schimbat şi întovărăşit de un om boieresc, Duţă avea să se ducă la biserica Mihai Vodă, unde la vremea liturghiei să întîlnească jupînita... O porniră de cu vreme cu gînd să dea o raită Bucureştiului, spre a-i fi de folos şederea lui în oraş. Aşa fiind, o luară spre podul Tîrgul de afară, în care se scurgea mulţime de care venite cu fîn şi cu lemne, pentru nevoile orăşenilor. Lume de toată mîna trepăduia pe podinile dezgîrdinate, sau colinda tarabele negustorilor şi mai cu deosebire cîrciumile... Ţăranii mai înstăriţi, în abale albe cu găitane, robi boiereşti, boiernaşi de ţară cu bărbi lăsate fricos, otcupcii cu ochii ca de uliu, şi mai rar cîte un boier halca, răsturnat în butcă. În faţa prăvăliilor sau sub şadru de scînduri,

lavițele ilicarilor, astaragiilor, cavafilor şi bogasierilor din loc în loc, cîte o tarabă de zaraf în care se schimbau, la cîntar, galbenii de tot felul, se vindeau inele şi mahmudele pentru podoabele femeilor cu stare... Din cînd în cînd, cîte un baş-beşleagă sau baş-ciohodar, înconjurat de roate de arnăuți, gonea călări, băgînd în toate spaimele muierile şi copiii... Apoi, armeni, albanezi, greci, turci şi bulgari, cu veşminte împestrițate, mai toți înarmați cu iatagane şi pistoale, veniți pe pricopseală pe pămîntul țării româneşti...

Trecură pe lîngă cişmeaua serdarului Fălcoianul, boier de prin partea Romanațului, unde se adăpau vitele şi necăjeau sacagiii ca să-şi umple butoaiele cu apă, pentru trebuințele orăşenilor; pe lîngă foişorul din capul podului, ridicat de Mavrogheni, ca să asculte, chipurile, jălaniile oamenilor veniți de prin sate, împotriva slujitorilor stăpînirii... Văzînd mai deoparte cîteva furci cu ştreanguri făcute ochete, Duță simți că-i îngheață şira spinării...

—Dar cu ălea ce-o mai fi, frate-meu?...

Omul boieresc îl privi zîmbind şi-i răspunse ca pe un lucru de nimic:

—Iacă, nişte spînzurători de-ale spătăriei, făcute pentru osînda vinovaților!...

—Mare minune!... Barem îi spînzură după dreptate?...

—Păi nici nu se poate altfel!... Că doar nu-i ridică în furci, decît cu cărțile de judecată atîrnate de grumazi.

După ce păru mai liniştit, gîndindu-se că lucrul îşi avea socoteala lui, rînduit fiind după pravilele țării...

Zgîndărit la limbă, logofătul Fărcăşanului nu putu răbda să nu dea drumul unei vorbe proaste:

—Parcă-l văd şi pe de-alde boier Iancu Jianu bătîndu-l vîntu' în ştreangul de colo şi pigulindu-l ciorile...

Duță se uită spre el bănuitor şi speriat... Omul călca însăpleoscăind cu talpa opincii în clisa podinilor, adunat în mița unui cojoc petecit.

— Frate-meu, tu din ce parte de loc eşti?

— Eu? Ia dinspre partea Oltului...

— Ai casă şi pămînt?

— Ba... Neam de neamul meu au fost clăcaşi pe pămîntboieresc...

— Şi bine a fost?

—Bine, rău, parcă o să poți tu sau eu să dregem rînduiala de la Dumnezeu. Sînt mulțumit că am adăpost şi o bucătură de mîncare...

Duță oftă din adînc şi tăcu...

O întoarseră pe ulițe ca vai de lume, scurtînd drumul către Mihai Vodă; cînd bătea de liturghie, amîndoi intrau pe sub poarta clopotniței... Odată cu ei, în uruituri de roți şi plesnituri de harapnic, intra şi o butcă, cîrmindu-se către locuința egumenului.

—Vreo cinstită față bisericească?

—Mai degrabă vreo țiitoare de-a egumenului...

Duță îl înfruntă, amărît:

—Ți-este vorba tot poncişe, vere!... Nu-ți este frică de mînia lui Dumnezeu?...

—Ehe, frate-meu, se cunoaşte că ai crescut numai printre tufele pădurii!... Prin chiliile sfinților părinți ai mănăstirilor, podăresele sînt ca la ele acasă!...

— Aoleu, trăsni-i-ar Dumnezeu!

—Bieții popi români slugăresc la uşile lor şi stau la un loc cu surugiii şi țiganii... Au la mînă hrisoave de danii şi stăpînesc vii şi pămînturi de muncă, morile apelor şi prăvăliile oraşului, velnițile dealului şi peştele bălților... Ivirul şi Sfetagora se îndestulează din snaga rumînului; pungile cu galbeni şi odoarele de preț iau drumul peste hotare... Prostită, lumea dă buzna la uşile lor, crezîndu-i oameni de credință, cu putere de la Dumnezeu să le mîntuiască sufletele... Vlădicii aduc apă de-a Iordanului, sîngele Domnului, aşchii din crucea răstignirii şi fişii de giulgiu sfințit, vînzîndu-le pe aur greu ălor de au beteşuguri. Toate măsluirile li se-ndemînă, iar bieții oameni dau navală ca oile la junghiere şi se lasă înşelați de ei. Domnii şi boierii curții îşi rîd în bărbi, bucurîndu-se de trecerea pe care o dobîndesc pe lîngă aceşti nemernici... Puşi la adăpost şi întăriți, dau iama prin strînsura rumînului, uscîndu-l pînă la os...

Văzîndu-l cît este de prididit de obidă, Duță găsi potrivit să-l domolească, spre a nu se pomeni luați pe sus şi puşi la falangă, ca nişte oameni de nimic...

—Ce te mînii atîta, frate-meu!... Parcă o să poți tu sau eu să dregem ce ne este rînduit?...

Pricepîndu-i vorba, omul Fărcăşanului strecură printre dinți o sudalmă şi tăcu chitic...

Intrară în biserică şi se aşezară în partea dinapoi, în dreptul ctitorilor, unde locul era mai descurcat şi întunericul mai des. Începuse să vină lume, după port arătînd a fi mai mult neguțători şi femei de-ale lor. În strane, cîntăreții înşirau cazanii pentru pierdere de vreme, fonfăit şi într-o limba pe care nu o pricepeau.

Zăboviră cu ochii pc icoanele sfinților, pe chipurile celor ce au sprijinit zidirea mănăstirii... Păcătoşenia vremurilor îi lăsase netulburați şi senini, plini de duhul curat al vremii lor, luminați de pîlnia de soare strecurată printre ocnițele zidurilor...

Însoțită de boierul Gligoraşcu, jupîniță Gălăşeasca intră în biserică, apropiindu-sede altar, ale cărui icoane le sărută în şir; după care se retrase înapoi, în partea rînduită femeilor... Gligoraşcu îi arătă furiş, mai mult din ochi, pe Duță. Venind spre el, jupîniță îl întrebă de sănătatea lui Iancu, de

timpul cînd avea să se înapoieze peste Olt, dîndu-i scrisoarea pe care o avea gata. Duță o vîră în sîn, încredințînd că boierul Iancu este sănătos şi că scrisoarea jupîniței îi va spori mulțumirea sufletului.

—Să aibă încredere în Dumnezeu şi în dreptatea neamului! Din partea mea, numai gînduri de bine...

Se închină în fața icoanei Maicii Precista, de la stîlpul din dreapta al pronaosului, o sărută şi plecă... în urma ei, boierul Gligoraşcu ieşi, avînd statura şi pasul mîndru, cu capul puțin aplecat spre piept, ca sub îngreunarea unor gînduri ce sporiseră în clipa acestei întîlniri...

Tulburat, Duță îşi şterse cu podul aspru al palmei o lacrima încurcată în scaiul genelor, se închină şi el şi plecă...

—Să mergem, frate-meu... Ai pus să se bată potcoavele de la picioarele dinainte ale calului?

—L-am potcovit din nou pe de-a rîndul...

—Cu atît mai bine; atunci o să pot pleca fără zăbavă...

Se înapoiară acasă; abia intrat pe poartă, Duță fu chemat din nou în iatacul boieresc, unde Gligoraşcu îi dădu şi răspunsul său scris.

—Cînd ai de gînd să pleci, Duță?

—Chiar acuma, boierule... Nu mai am de ce zăbovi...

— N-are să-ți fie greutate să iei drumul întorsului, fără ca să fi hodinit cît trebuie?

—Nicidecum, boierule!... Că vorba cîntecului: Drumu' împărătesc, Şi calul boieresc...Mie nu-mi rămîne de împlinit decît mai nimic...

Gligoraşcu zîmbi mulțumit, slobozindu-l să poată pleca.

Cînd se văzu din nou în şa, se însufleți într-atît, că nu putu să-şi struneasca pofta dc a da un chiot ascuțit, prelung, haiducesc... Calul ciuli din urechi, tremurînd din toate firişoarele trupului, icnind în salturi de zmeu... Odihna şi grăunța din belşug îi întinerise vîna.

Străbătu podul în privirile uimite ale orăşenilor, scăpînd pe barieră, pe drumul bine cunoscut acum. Cînd se crezu însă mai descurcat auzi dinapoia lui tropot de cai şi gură de oameni care îi luaseră urma, bănuind a nu fi lucru curat cu el. Opri, lăsîndu-i să se apropie; cînd socoti să fi ajuns la bătaia unui foc de pistol, slobozi amîndouă țevile, răsturnînd doi dintre slujitorii stăpînirii...

Strînse apoi puternic pulpele în coastele calului, lăsînd restul urmăritorilor buimăciți şi înspăimîntați.

Pînă la Bucovăț, drum de alte două zile şi două nopți, merse fără să-l mai doară capul, au de vreun necaz hoțesc, au de vreunul de-al stăpînirii...

Craciun, ca neoamenii

Iarna căzuse vrăjmaşă, căptuşită cu ger şi crivăţ. Apele prinseseră coajă groasă, iar sălbăticiunile bîntuiau, înfometate, răzbind prin oboarele vitelor, după pradă. Drumurile, înfundate de troiene, se ştergeau cu totul, pînă în inima satelor şi oraşelor, nelăsînd slobodă trecerea oamenilor dintr-un loc în altul. Noaptea sub cerul luminat de stele cît aria, codrul trosnea de ger, împreunîndu-şi zgomotul cu urletul fiarelor.

Iancu îşi întocmise iernaticul în aşezarea lui de la Chilii, lăsînd cîte doi oameni de strajă la răscrucile dinspre Corlăteşti şi Fălcoi, în bordeie rămase pustii.

Aveau adunate merinde, pulbere şi plumbi. Din cînd în cînd, mergînd pe sub malul Oltului, ieşeau din vizuină, ducînd prin satele în care ştiau nevoia, bani de ajutor. Aveau gazde de credinţă care, primind daniile, le împărţeau după dreptate, fără să spună din mîinile cui erau aduse.

Neamurile şi oamenii stăpînirii îl ţineau fugit peste Dunăre, pe unde îşi avea rude, sau prin vreun sat de munte, găzduit la careva dintre prieteni.

Zilele se scurgeau greoaie, pline de urît. Din Fălcoi, veştile veneau dese, totdeauna rele şi pline de deznădejde... Strîmtoraţi dinspre partea nutreţului, mugetul vitelor sîngera inimile oamenilor... Deşi îndestulaţi băneşte, nu aveau unde găsi nici măcar un loitrar de şovar, cu care să le mintă burţile... Bîntuielile dese şi sălbatice ale poterilor le scurtaseră răsuflarea şi viaţa... Popa Dobre trecuse în lumea dreptţilor, lăsînd satul fără sprijin duhovnicesc...

Iancu mucezea întins pe o laviţă fără aşternut, fumînd din ciubuc şi înmulţind tot felul de gînduri... Firea lui deschisa şi veselă mocnea, zgîndărită doar de poveştile cetaşilor, înapoiaţi de prin satele în care erau trimişi... Peste tot locul, nădejdile lrgate de răzmerita lui Iancu se înteţeau, încălzite de basme şi cîntece, de zvonuri care bîntuiau nepregetat...

După cum îl înştiinţase din timp, jupîniţă Sultana nu seînlesnise să ia drumul Coţofenilor, lipsindu-l astfel de bucuria sufletească a întîlnirii cu ea... Era însă încredinţat că nu-i poate purta decît gînduri de bine, de dragoste caldă şi curată pentru toata fapta şi firea lui.

Numai neamurile, ruşinate de moarte, stau sub apasarea grea a tot felul de presupuneri şi bănuieli, cătrănite mai mult de gurile ciocoieşti... Veniseră sărbătorile Crăciunului, şi prin casele lor, înşirate pe ulița din deal a Caracalului, bucuria lor se limpezea în silă... Înapoiați cu toții de prin satele prin care-şi aveau moşiile, rămîneau închişi prin case, necutezînd să mai dea ochi cu prietenii.

Strînşi ca în fața unui mare necaz, hotărîseră ca sărbătorile sa le facă împreună, uşurîndu-şi astfel mîhnirea căşunată de faptele fratelui mai mic.

După ce ascultaseră slujba la Maica Domnului, la a cărei zidire şi înfrumusețare nu pregetaseră să ajute, se aşezară în jurul mesei, dimpreună şi cu puținii oaspeți poftiți. În locul de cinste sta bătrînul paharnic Costache Jianu, avînd pe de lături pe cei trei copii: slugerul Amza, medelnicerii Dumitrache şi Mihalache, toți cu jupînesele lor, pe nepoții Fană sărdarul, Stănuț, Apostol, Zinca şi Păuța... Apoi, cinstitele fețe boiereşti ale dumnealor postelnicul Stoica Boruzescu şi medelnicerul Constantin Greceanu cu jupîneasa Safta; Gheorghe Cioabă, Dinca Moga, Radu Cojocariu, Stan Toma şi Nicolae Băcanu, negustori cu vază şi ctitori de biserici, cu care boierii Jieni aveau prieteşug şi legături de negoațe, mai ales cu piei de oaie, pentru capantiii cetăților turceşti de pe malul Dunării... Şi unul, Pîrvu Ieromonahul, viță de-a Jienilor, călugărit pentru cine ştie ce păcate, abătut, în pragul bătrînețiilor, prin locurile tinereții lui...

Boierul Costache, împlinind un creştinesc obicei, îşi scoasc şlicul de pe cap, binecuvîntînd belşugul mesei, închinîndu-se cucernic, cu ochi înlăcrimați, la gîndul fiului ieşit din ascultare şi fugărit ca neoamenii printre sălbăticiuni...

Dumitrache adusese lăutarii de la Corlăteşti, chibzuind că ar mai putea risipi din tristețea bătrînului paharnic, făcîndul să-şi întoarne sufletul şi gîndul în tinerețe, cînd, din auzite, păcătuise şi el întrecîndu-se cu nesocotințele.

Țiganii aveau poruncă să-i zică numai de inimă albastră şi nimic de-ale haiducilor... Cîntecul lor însă o lua razna prin grindurile Stejeroviței, prin codrii bîntuiți de neguri şi de taine ale Cioroiului, prin zăvoaiele Oltului şi Oltețului... Lăsîndu-se duşi de arcuş, întorceau doine în care plîngeau durerile neamului, cu sfîrşit aducînd a blestem şi plecare în haiducie...

Bătrînul asculta tăcut, dumicînd bucățile încet, cu gîndul şi inima tulburate, întoarse către anii tinereții lui frămîntate sau pe urmele lui Iancu, mezinul...

Erau pe masă vînaturi din pădurea Corlăteştilor, a Svorscăi şi a Fălcoiului, peşte din copcile Grojdibodului, carne de mistreț din stuful de la Gura-Padinii, vinuri de deal şi de şes... Toate se consumau însă greoi, în silă, aducînd mai mult a praznic de trei zile, decît a sărbătoare a unei bucurii creştineşti...

Înserarea îi găsi la masă, bînd cafele şi purtînd taifas cu privire la greutăţile vremii şi nevoilor de obşte. Jupînițele, ca după obicei, se adunaseră într-o încăpere vorbind despre lucruri muiereşti, lăudîndu-se cu sporul mîinilor sau cu daniile făcute sfintelor locaşuri dc închinăciune... Aceste danii se risipeau pînă la mănăstirile de sub munte, la Hurez şi la Bistrița, la Tismana şi Polovragi, unde, după îndemnul sufletului, boieri şi negustori porneau cară încărcate cu bucate, cu vin, ceară şi miere, cu icoane scumpe şi veşminte lucrate de mînalor...

Lăutarii îngenaseră cîntecul, fiind daţi în seama logofătului spre a fi îmbucăturiți, ca să-şi poată începe slujba mai cu temei.

Dincolo de zidurile curții boiereşti, Caracalul, pitit printre salcîmi, se adîncea tot mai mult în beznă şi tăcere. Cîteva fînare ardeau, chiorîş, la temniță, la pîrcălăbie şi prin curțile boiereşti... Caraulele, răzbite de ger şi de urît, se trăseseră pe la casele lor sau prin cîrciumi, scăpînd astfel de crivățul care şuiera mai vrăjmaş ca oricînd.

Spre miezul nopții, cînd masa se pornise din nou cu temei, Iancu apăru în pervazul uşii, avînd mustățile prinse de sloi şi fața pişcată de ger.

—Sărut dreapta, cinstite tată şi boier Costache!... Bine v-am găsit, fraților, şi la mulți ani!... Ştiam că nu vă tihneşte fără mine, şi am ținut să vă fac pe voie!...

Făcînd această urare îşi scuturâ de tocul uşii cizmele şi căciula de noaten, intrînd apoi în odaie. Jupînițele şi copiii erau gata să leşine de spaimă; bărbații, înmărmuriți şi ei, priveau chipul lui Iancu, nevrînd să creadă ochilor că cel ce se arătase lor era într-adevăr omul pe urmele căruia se țineau poterile şi arnăuții.

Tulburat de bucurie şi mirare, bătrînul paharnic se ridică de la masă, venind spre fiul cel pierdut, cu brațele întinse:

—Dumnezeu s-a miluit de bătrînețele mele şi te-a trimis, Iancule!... Aşază-te la masă şi fii binevenit!... Doamne, încotro eşti, ca să-ți pot mulțămi!... Aduceți de-ale gurii, jupîneselor! Şi vin de-al lui Dumitrache, că este mai ros şi moaie înghețul din vinele omului!... Ei, ce ziceți de una ca asta, copii şi boieri dumneavoastră?... Nu este aşa că Dumnezeu tot mai colindă pe pămînt şi dă semne de milostenie şi iertarea păcatelor?...

—Aşa este, boierule!...

—Aşa este, medelniceresă Safto?... Aşa este, postelnice Stoica?... Îl văd, şi parcă mi se lumină într-un vis de sfîrşit de Paresimi, cînd trupul omului este ca fulgul şi cugetul ca al pruncului de țîță!... Bucurați-vă şi ciocniți cîte o oală pentru ceasul ăsta, de care m-a învrednicit Dumnezeu, înainte de a închide ochii!... Unde eşti, logofete Voinea?... Adu, bă, un şişrar cu vin şi pune-l la mijloc, să ne putem cinsti şi noi, ca într-un ceas de mare bucurie!... Să vină țiganii mai repede ca să-i zică din scripcă!... Să trăiți, copii şi boieri dumneavoastră!...

—Să trăieşti, boier Costache!..,

—Să trăieşti, Iancule!...

—Mîine să puie caii la sanie, că plec la Bucureşti... Am să fac mijloc să pot cădea la picioarele domnului, pentru iertarea nesocotinţelor tale, făgăduindu-i să răscumpăr toată deşugubina de mi-or pretinde-o... Şi bătrîneţele şi cinstea obrazului meu au să tragă în cumpăna judecăţii domneşti, dîndu-te iarăşi cinului tău şi omeniei!... Să faci bine, dumneata, jupîn Nicolae, sa repezi mîine dimineaţă cîte cinci oca de lumînări de ceară, cîte o oca de untdelemn curat şi cîte o suta de dramuri de tămîie, la Maica Domnului şi la Toţi Sfinţii... Să mă treci cu ele la catastif, şi poftim şi cîte un galben mare pentru liturghie, ca să-i pomenească pe ăi vii, fără vreo ciunteală ca pînă acum.

Iancu goli paharul cu vin, zîmbind. Nu legă nici un fel de vorbă în privinţa gîndurilor lui, căutînd mai ales să fie în voia bătrînului paharnic, a cărui inimă părintească sîngerase destul. Fraţii şi oaspeţii ciocneau paharele des, bucuroşi că năcazul cu care-i încercase soarta, se limpezise a bine... Cu toţii erau în acelaşi gînd, că lucrurile se puteau îndrepta, mai ales că-l aveau pe Gligoraşcu, om apropiat şi cu trecere la curtea domnească.

Lăutarii, necălcînd porunca boierească, fereau cîntecele de haiducie, cu toate că erau meşteri în ele şi se simţeau rîcîiţi la inimă.

Iancu, ţinîndu-şi obiceiul vechi, cîntă din gură doine şi cîntece auzite pe la nunţile ţărăneşti sau petrecerile de care nu se sfiise în viaţă... Cînd să se lumineze de ziuă, ţiganii îşi dădură în petic şi începură să dea glas inimii:

Şi-a poi verde maghiran,
Auzit-aţi de-un Jian,
De-un Jian, de-un căpitan
Ce-a dat spaima în divan...

Iancu îşi ascultă cîntecul, tăcut, cu fruntea răzimată în podul palmei... Prin minte îi goneau amintiri de prin locurile bătute, cu nevolnici şi oameni încruntaţi şi gata de luptă, cu primejdii de moarte şi linişti de codru şi ape.

Chipurile mesenilor se ştergeau cu încetul, răsărind în locurile acelea ale cetaşilor lui, ţărani cu sînge curat şi viu, în a căror minte se cuprindea, întreagă, înţelegerea faptelor şi folosul de obşte întru care erau plecaţi...

În jurul mesei se rînduiau, viguroşi şi dîrzi, logofătul Oană, ceauş Duţă, Duduveică, Bîţan, Zaharia Robu, Mărin Vintu, Ilie şi Pantelimon ai călugăriţei, Dincă, Ţiplu, Nicolae Rusu, Ştefan Stînguleasa, Ion Turcitu, Preda Lupu, Nică Matei...

Şi-i părea că toţi flămînzesc aşteptîndu-l, căutînd să prindă în auz nechezatul calului sau chiotul de bucuria înapoierii între ai lui.

Cîntecul lăutarilor îl purta tot mai departe de locul petrecerii, pe drumuri de coastă şi văgăuni, pe la răscruciuri strejuite de fîntîini cu ghizduri prăbuşite, prin hanuri părăsite de oameni, pretutindeni pe unde umblase, căutînd să închipuie neînțelesul lui vis de schimbarea rînduielilor nedrepte...

Hihihiii, murguleț, hii,
Că destul ăi hodini,
Codru cînd o-ngălbeni,
Puştile mi-or rugini,
Oasele mi-or putrezi...
Fugea murgul cît putea,
Potera nu-l ajungea...

Ținuse să pice la o zi mare ca a Crăciunului la masa lui taică-său şi acum lucrul era împlinit... Lăsîndu-i pe toți să se bucure în voie de întoarcerea lui la pocăință, Iancu goli un pahar cu vin, pe nerăsuflate; îşi strînse taclirul în jurul burții şi ieşi afară, chipurile să se mai înviioreze în aerul dimineții...

Din ceasul acela, spre deznădejdea neamurilor şi a oaspeților, dus a fost... Cercetate, slugile mărturisiră că boierul Iancu îşi încălecase murgul, topindu-se ca năluca în pulberea de zăpadă viscolită.

Auzind, boierul Costache căzu la pat, bolnăvindu-se de inimă rea... în fața icoanelor, genunchii lui tremurau în mătănii prelungi iar buzele îi rosteau tînguiri pornite din inimă:

— Doamne, nu vreau să păcătuiesc, au cu mînia, au cu blestemul sau întristarea mea!... Dar prea sînt încercat de osînda Ta şi sufletul mi-este pîrjolit de vîlvătaia năcazului cu care sînt căşunat!... Şi numai Ție mă rog pentru izbăvirea şi iertarea păcatelor, pe care din slăbiciunea minții să le fi făcut...

Abia plecat în oborul conacului din Chilii, Iancu dădu gură să se adune oamenii, avînd să se pogodească asupra unor rînduieli ce nu puteau zăbovi. Cetaşii se adunaseră într-una din odăi, adăstînd să audă din gura boierului poruncile ce se cereau atît de grăbite.

Iancu intră în mijlocul lor, dîndu-le ocol cu privirea, spre a le cîntări inima şi curajul.

— Băieți, stăm în aşteptare de oaspeți; plecînd din casa tatei, nu se poate să nu fi fost vestit pîrcălabul şi sărdarul Iamandy, pus anume în capul poterilor ca sa mă aibă prins... Obrazul boierilor cu care am cinstit o cană cu vin, îi îndatorează să facă acest lucru; sînt la locul lor şi nu-i socotesc vrăjmaşi... Pregătiți-vă armele şi încărcăturile; scoateți caii din grajd şi

adăpostiți-i peste Olt, prin coşerile Comanilor. Să fie cu şeile pe ei şi cu patru oameni de pază... Jumătate dintre voi, ăi de ochiți bine, să staţi la ferestre; restul umpleți şuşanalele, ca să nu fie zăbavă şi să dăm poteraşilor timp să se apropie... Treceți cu toții la treabă, şi să nu vă temeți de nimic: iaca, un zaiafet de praznic mare, în care datori sîntem să ne omenim oaspeții aşa cum li se cuvine...

Zîmbetul lui Iancu întări inimile cetaşilor... Fiecare se apuca să încerce cocoaşele puştilor, cremenea şi iasca... Luară de pe polițe băşicile cu pulbere, măsurîndu-le cu năpîrstoace potrivite pe încărcături... Traseră grinzile de-a lungul uşilor, şi caii îi porniră peste podul de gheață al Oltului.

Catre vremea prînzului, cîinii începură să bată furioşi, spre partea din dos a conacului... La ferestre voinicii aşteptau 'atenți cu cocoaşele şuşanalelor ridicate... Curînd, cîinii se porni.

—Ho, bă Dudău... Ni, Grozeo... Marş cățea afurisită, să nu-mi dai nădragii de pagubă...

— Sînt oameni de-ai noştri!...

—Este Mărin Vîntu şi cu de-alde Ion Turcitu...

— Dă-le drumul înăuntru, să le auzim vorba...

Cei doi voinici, asudați de fugă, dădură buzna în casă.

—Boierule Iancu, vine potera!...

—Ce vorbeşti, mă?... Şi ți s-a tăiat răsuflarea din nimica toată?...

—Sînt mulți... Mai bine de-o sută!... Au şi arnăuți călări... Vin cu sărdarul de la Fundul Vornicului...

—Bine, mă; acum ce-o fi, să fie!... Noi, cum vezi bine, nu dăm dosul şi stăm să-i primim cum se cuvine... Dați-le cîte un git de prăştină, să-şi mai întărească sufletul din ei... Şi pe unde zici, mă, că au luat-o?...

— Pe drumul ăl mare...

— Păi nici nu li se îndemîna prin altă parte!... Li se aninau işlicele de crăcile copacilor!... Gătiți-vă şi voi armele... Doamne, fă ca în ziua asta mare să putem cresta un semn de pomină, pentru noi şi pentru neam!...

Liniştiți, cu țevile puştilor răzimate de pervazul cercevelelor, aşteptau cu toți să vadă, ivindu-se printre copaci, apropiatul poterii... Ceea ce nu întîrzie prea mult...

Hărțuiți de lătratul dinilor, primele împuşcături ale poteraşilor făcură să răsune codrul de schelălăitul dureros al acestor animale de credință, însîngerînd albul zăpezii.

—Ne-au omorît cîinii...

Iancu încruntă sprîncenele, ochind atent; glonțul şuieră scurt, miruind fruntea unui ceauş de arnăuți... Ceilalți ostaşi, slobozind şi ei țevile şuşanelelor, aşternură locului cîte un trup de poteraş...

—Merge bine, băieți!... Dacă om ține-o tot aşa, o isprăvim cu ei înainte de scăpătatul soarelui...

Dinapoia poterii, glasul sărdarului lamandy se ridica subțiratic:

—Dați-vă prinşi, tîlharilor, altfel vă ucidem pe toți! Împuşcați, băieți, să nu ne scape unul!...

Iancu luă o puşcă, plină pînă în gura pîlniei, slobozind-o. Calul sărdarului necheză prelung, poticnindu-se în bot.

—Cîinele, a scăpat... Ochiți bine şi feriți-vă de după ziduri...

—Pînă-n seară mai este timp, şi poate că s-o alege la un fel, boier Iancule!...

—Dați-vă prinşi, şi aveți de la mine toată cinstea şi slobozenia!

—Dați foc, copii, să avem ce vîrî în copci, pe sub gheata Oltului!...

—Aoleo, boier fără credință, mi-ai rupt fluierul piciorului!

— Am să te scurtez pînă la cap, ca pe vipere, ciocoi dobîndit!. Că pentru altă pricopseală nu te vei fi înfățişat în oboarele mele!... Aşa, Pantelimoane!... Aşa, logofete Oană! Nu le dați pas spre spatele conacului, băieți!... Vedeți de neferii ăia cu iminei şi cu cealmale!... Caliciți-i pe viață, că sînt cu toții străini şi ne-au năduşit zilele!

—Se văd venind alții proaspeți, şi au să ne pridideascâ...

Iancu se uită atent, în lături; dinspre partea Fărcaşului zorea o poteră nouă, cu un căpitan înaintea ei... Pocnetele puştilor făceau să hăuiască pădurea, pînă departe, spre Fălcoi şi Cioroi, zbîrlind părul fiarelor şi îngrozind sufletele oamenilor chirciți prin bordeie. Aşchii de lemnărie şi bucăți de moloz săreau, muşcate de plumbii poteraşilor, deschizînd găuri în ascunzişul voinicilor...

—Fraților, lucrurile se întorc pe dos şi ne stau împotrivă... Să nu ne dea foc şi să pierim ca şoarecii... Scoborîți prin beci şi luați-o prin hrubă, să ieşiți în marginea Oltului... Dă foc, logofete, să nu prindă cîinii de veste că am fugit... Duță, să aşezi săculeții cu praf şi fitilul sub pragul bolții... Să-i prăbuşim gura, ca să le putem pune tagă...

—Dar dumneata ce mai aştepți?

Iancu trase încă un foc, nimerind pe sărdar în umăr.

—Asta aşteptam!... Sări şi tu jos, să putem ajunge la timp... Pentru astăzi este destul cît am făcut!...

Luînd-o prin gangul deschis în fundul beciului, cetaşii orbecăind prin beznă, ajunseră la malul Oltului... De aci, trecînd peste gheață, intrară în Comani, unde-i aşteptau caii înşeuați. Încălecară cu toții, gata de drum; în urma lor, bubuitura puternică a pulberii vestea prăbuşirea gîrliciului, înfundînd drumul scurtat pe care i-ar fi putut ajunge.

— Au lipseşte vreunul dintre voi?

—Niciunul!...

— Atunci, slava Domnului, putem porni... Cam cîți să fi căzut dintre poteraşi?...

— Eu cred că pe puțin treizeci...

— Să-i aibă în suflet sărdarul!... Ce-au căutat, aia au găsit! Scoborîm la crama de la Plopii-Stăvileşti. Şi dacă ne-o căuta cumva şi pe acolo...

—Ne găsesc sigur!... Cît priveşte pulberea şi plumbii, ne-au rămas să îndestulăm şapte potere...

Iancu se înveseli de-a binelea.

—Bine ai vorbit, Duduveică!... Că doar pe altceva nu sîntem puşi!...

Rînduiala de la Dumnezeu

Văzînd că în nici un fel nu-l putea avea prins, sărdarul Iamandy îngroşă prigoanele împotriva oamenilor din Fălcoi şi a celor din satele pe unde dovedea că poposise Iancu. Conacele Jienilor ajunseseră beilic arnăuțesc, fiind cercetate des, în puterea nopții, prin toate încăperile şi ascunzişurile. Lacom să-i dea de urmă, nu mai cunoştea nici cinstea cuvenită boierilor, nici prieteşugul cu care fusese legat de ei. Îi socotea tăinuitori ai celui plecat în haiducie, şi nu mai alegea mijlocul de a-l găsi... Jienii răbdau cîineşte, neavînd cui se plînge, ştiind cît de greu ar fi putut fi ascultați şi crezuți... Aşteptau să se limpezească lucrurile, în felul de a-l hotărî pe Iancu să se înfățişeze judecății divanului, nădăjduind în răscumpărarea pagubelor şi mila lui Vodă Caragea.

Drumurile rămîneau însă fărîmate, iar urmele lui Iancu şterse... De la ciocnirea cu potera în Chilii, parcă-l înghițise apa Oltului. Pînă să se dezmeticească cîrc-sărdarul din leşinul şi durerile rănilor, viscolul ştersese urmele de copite ale cailor; astfel că poruncile lui de a fi ținut din scurt şi lovit din nou nu-şi putuseră avea împlinirea... Neputînd găsi nici un semn după care să-şi poată da cu socoteala încotro o apucaseră, poteraşii țărani cu mintea înfierbîntată şi lesne de sucit intrară la bănuială că Iancu ar avea puteri peste cele pămînteşti; cea ce le mări teama de a sta împotriva lui, făcîndu-i greu de urnit pe drumuri de noapte sau neumblate pînă atunci...

Calicit de bani şi de sănătate, amărît de a se vedea mereu păcălit sau înfrînt, furia cîrc-sărdarului întrecea toate marginile firii omeneşti... Se grozăvise spătăriei şi agiei să le duca plocon pe Iancu Jianu, şi acum lucrurile se cîrmeau a slăbiciune şi ruşine...

Aşezat în fruntea pîlcului de arnăuți, se proțăpea dinaintea curții a cîte unuia dintre frații lui Iancu, izbind cu botul cizmei uluca; cînd i se arăta altcineva decît stăpînul, cîrc-sărdarul urla cît îl ținea beregata:

— Să vină cîinele de stăpînu'tău!...

Ncavînd încotro, boierul scobora scările şi, călcînd peste zloată şi glod, se înfățişa omului stăpînirii...

— Care-ți este porunca, cîrc-sărdare Iamandy?...

— Să-mi spui unde se ține ascuns tîlharul!

— Crede-mă, m-am ostenit mai mult ca oricare, însă n-am putut să-i aflu de ştire!... Că nouă ne este destulă otravă să ne vedem necinstiți de bănuială, călcați fără socoteală şi scurtați din munca şi agonisita noastră... Am trimis tot felul de oameni care să colinde satele şi pădurile, am lăsat vorbe pe la gazde şi prieteni, cerîndu-i să se miluiască şi să uşureze osînda noastră!... Toate au fost însă fără nici un fel de spor!...

Zîmbind batjocoritor, cîrc-sărdarul se întorcea către baş-beşleagă şi arnăuți:

—Să-l căutați din nou, pînă sub aşternutul jupînesei, şi să mi-l găsiți!... Şi dacă i-ăți da de urmă, să-l ferecați în lanțuri şi să dați foc casei şi acareturilor!... Ştiu că lucrul te supără boierule, dar altfel nu este cu putință să-l putem stîrpi şi să arătăm ascultare poruncilor domneşti!...

Boierul, cu mîinile aşezate cruciş şi capul aplecat spre piept privea la batjocura, de atîtea ori repetată, cu care îi era călcată casa, bunurile şi cinstea, fără să aibă puterea de a se împotrivi...

—Fie cum te îndeamnă cugetul şi obrazul, cinstite cîrc-sărdare!... Dumnezeu este sus şi o să le plătească pe toate după cuviință!...

— Spune-mi unde se ține dosit, boierule, şi nu te mai văicări!... Altfel, lucrurile au să se înăsprească mai rău!...

—N-am nici o putere, vai de păcatele mele! Luați-mi şi viața, dacă vreți, dar nu-mi cereți ce nu pot eu împlini!...

Trecuseră sărbătorile de iarnă şi vremea prinsese a se îndulci. Se părea că o să înceapă dezghețul şi că primăvara sta pe aproape. Tristețea se lăsa tot mai greu peste casele Jienilor, ştiind că o dată cu dezghiocarea mugurului, haiducia lui Iancu va începe din nou, mai cu temei. Frații şi bătrînul paharnic Costache tremurau de grija întîmplărilor de mîine... Neliniştiți, ciocoii îşi cărau bunurile către adăpostul oraşelor, temîndu-se să nu încapă pe mîinile lui Iancu.

Pămînturile erau lucrate sub privegherea vechililor şi logofeților, care-şi făceau mînă bună pe lîngă oameni, spre a nu cădea în pîra Jianului şi a-şi trage păcatele cînd nici nu gîndeau... Peste tot viața țăranului se îmbunase, fiecare apăsare stînd sub temerea de a nu fi ajunsă la urechea haiducilor, care colindau de la un capăt la altul al județului, fiind un făcut ca să cadă la timp potrivit, tocmai acolo unde era nevoie.

Poterile bîntuia bezmetice, picînd tot după călcările haiducilor, cînd urmele lor erau şterse cu desăvîrşire. Cîrc-sărdarul afurisea şi urgisea satele, dînd focului şi jafului aşezările oamenilor care cădeau în bănuiala de a-i fi ținut partea Iancului.

De cum începuse să se crape mugurul codrului, haiducii se arătaseră, tăind drumul cociilor de poştă, jefuind lăzile cu bani ale ciocoilor, băgînd în

sperieți capantiii plecați după cumpărături pe prețuri de nimic, pentru trebuințele raialelor de pe malul Dunării... Pe la hanurile pe unde altădată bîntuiau slobode cetele de pazvantii, cealmalele scoteau cap tot mai rar, jăcmăneala împuținîndu-se ca niciodată...

Cîrc-sărdarul, căzut în bănuială de slăbiciune, nădăjduia tot mai puțin să-şi spele obrazul, prinzîndu-l.

Încercînd vechiul mijloc de a lăsa vorbe şi slobozi scrisori pline de amăgiri şi făgăduieli, nu ajunsese la nici un rezultat. Iancu, cunoscînd pățaniile altor haiduci care căzuseră în plasa lui Iamandy, se ținea ferit, nedînd crezare vorbelor lui...

Auzind că-şi reparase conacul, Iancu mai dădu o raită pe la Fundul Vornicului, dîndu-i din nou foc, scurtîndu-l pînă la temelii.

Furia cîrc-sărdarului începuse să aducă a nebunie; îşi înmulți poteraşii, punîndu-le în frunte căpitani întăriți cu cărți domneşti şi ghiftuiți de făgăduieli, pe care-i aşează la capete de drumuri, pe la răscruci, prin sate... Isprăvniciile, ridicate ca una, forfoteau de-a lungul potecilor, bătînd poienile şi văgăunile, înnoptînd pe unde credeau că vor putea întîlni ceata haiducilor.

În această fierbere de pomină se scurse vara anului 1818.

Toamna se apropia, parcă mai săracă şi mai tristă; ogoarele, rămase pîrloagă, rugineau năpădite de mărăciniş, lăsate pentru păşunatul vitelor numai piele şi oase... Codrul îşi rărea frunza şi cîntecul păsărilor, fremătînd sub clătinarea vîntului dinspre răsărit, tresărind sub trosnetul de uscătură frînta din trunchi...

Iancu se trăsese din nou la cula din Plopii-Slăviteşti, unde iernase odată şi în care se simțea departe de ochii poteraşilor şi mai sigur pe culcuş.

Volbura haiduciei, cotropindu-l cu totul, nu-i mai fusese aminte de nici unul dintre prietenii de care era legat sufleteşte. Astfel că nu-şi mai abătuse drumurile pe la nici unul dintre ei.

Viile se culesesera iar cramele erau ramase pustii; ascunzişurile lor se arătau prietenoase, mai la fiecare pas... Ploile, cazute fără socoteală, desfundaseră bruma de drumuri, făcîndu-le tot mai greu de străbătut... Cîrc-sărdarul şi oamenii lui se aşezaseră în Caracal, răcorindu-şi necazul înfrîngerii în tot felul de nelegiuiri făcute fraților lui Iancu.

Toate foloasele haiduciei lui erau astfel plătite cu dobîndă de aceşti nevinovați...

În casa slugoiului Amza se adunaseră paharnicul Costache, bolnav şi amărît de moarte, medelnicerii Dumitrache şi Mihalache, umbre ale voiniciei şi mîndriei lor de altădată, spre a se sfătui ce mai pot face ca să scape de necaz.

Toți patru păreau neputincioşi şi fără de nădejde, cocoşați de belelele cu care erau căşunați şi pentru care nu găseau crezamînt... Dîndu-şi cu socoteala în fel şi chip, nu găseau nici o urmă pe care să se poată pune, spre a da ochii cu Iancu şi a-l hotărî să se întoarcă pe calea ascultării, scăpîndu-i şi pe ei de osîndă.

Într-un tîrziu, bătrînul Costache Jianu aruncă o părere, venită din senin:

—Să te duci tu, Amzo, la Bucureşti şi să ceri domnului milostenie pentru casele noastre... Că altfel ne facem seama, sau apucăm şi noi calea codrului!...

— Aşa am să fac!... Altfel n-avem încotro!

—Drumurile stau să se desfunde, şi n-ar fi bine să zăboveşti plecarea...

—Am să ma urnesc chiar mîine... Drumul şi aşa este destul de lung şi de greu... Poate că mila lui Caragea are să acopere cîinoşia cîrc-sărdarului.

Luminați ca de un gînd bun, boierii se ridicară, plecînd spre casele lor mai împăcați sufleteşte. În poartă şi pe drum dădură ochii cu tot felul de oameni de nimic, iscoade de-ale prîcălăbiei, puse să le supravegheze umblările; oftară din adînc, dîndu-şi seama că erau ținuți mai rău ca tîlharii codrului şi ca cei de pe urmă dintre mişei...

Înainte de a se lumina de ziuă, cu toate că cerul se lăsase jos posomorîndu-se, Amza se sui în butca, punîndu-se pe drumul Bucureştilor. În sufletul lui se gindea ca mai bine să se lase pierit de osteneală sau mîncat de fiare, decît să mai rămînă să tragă mişeliile lui Iamandy...

Caii suflau din greu, opintind să scoată butca din gloduri, plimbînd-o peste şanțuri şi hîrtoape înecate de lut frămîntat!

Trecu Oltul, grăbind pe drumul de poştă, ca să ajungă înainte de a se înnopta la Slatina. În dreptul Plopilor-Slăviteşti însă, caii, slăbiți şi făcuți spume, începură să încetinească pasul, lăsîndu-se cu totul în şleauri. Drumul părea din ce în ce mai greu, amenințînd să-i lase în mijlocul codrului, în bătaia ploii care venea împestrițată cu spic de zăpadă. Chiuiturile şi sudalmele surugiilor se dovedeau fără folos. Boierul Amza hotărî să oprească, spre a da cailor răgaz de odihnă. Oamenii aprinseră focuri de vreascuri, ca să se încălzească şi să sperie sălbăticiunile care le dădeau ocol.

Cînd odihna li se părea mai spornică, din mijlocul codrului se apropie de ei patru bărbați, înarmați şi zburliți, care îi întrebă de socoteala pe care o aveau.

—Dar încotro, măi creştinilor, pe drumuri din astea atît de vrăjmaşe?

—Ia, spre Bucureşti, păcatele noastre!

—Şi cine este boierul pe care-l plimbați pe aşa vreme?...

—Boierul Amza, de la Grojdibod din Romanați!...

Auzind, toți patru înlemniră; dintre ei se desprinse unul, apropiindu-se de butcă.

—Să trăieşti, frate Amza!... Ale cui păcate le tragi de te-ai pornit pe greutatea asta de drum, ca să-ți scurtezi zilele şi viața?

Slugerul îşi scoase capul din gulerul şubei, privind aiurit spre chipul lui Iancu.

—Tu eşti, frate Iancule?... Iacă, trag păcatele cu care tu ai vrut să ne îmbucuri viața!... Şi m-a prins slăbiciunea cailor şi urgia vremii, aici, în mijlocul codrului!... Aşteptam să li se dreagă vîna, ca s-o pornim mai departe...

Iancu îşi lăsă capul spre piept, încercat de mîhnire şi părere de rău...

—Păcatele sînt numai ale mele!

—Dar le tragem cu toții, şi încă din greu!...

Prididit de obidă, slugerul îşi întoarse podul palmei, ştergîndu-şi lacrimile...

— Că de cînd ți-a fost drumul a haiducie, casele noastre, n-au mai fost case, iar viața noastră a fost numai amărăciune şi venin!... Dacă ai fi murit, Iancule, vremea ne-ar fi alungat tristețea, şi patima ne-ar fi fost mai uşoară!... Dar aşa, ruşinați de pretutindenea, călcați în puterea nopții şi cercetați pe de-a rîndul, mereu pe drumul pîrcălăbiei, cu muierile şi copiii spăimîntați la tot ceasul, lucrul a ajuns peste puterile răbdării!... Tata a ajuns să-şi blesteme zilele de le mai are, bolind cu sufletul şi trupul... Conacele noastre au ajuns de beilic, iar arnăuții îşi fac rîs de munca şi strînsura noastră... N-o mai putem duce aşa, frate!... Ajunşi la aman, m-am pus pe drumul Bucureştilor, ca să mă înfățişez lui Vodă Caragea şi să-i cer, pentru mine şi toți ai noştri, să ne scurteze sau osînda sau zilele!...

Pentru întîia oară în viață, Iancu simți cum i se împăienjenesc ochii şi-i slăbesc picioarele... Se rezemă de latura butcii, ținînd capul mereu în jos...

— Ai vrut să fericeşti pe alții, şi ne-ai înglodat pe noi în necazuri!... Satele noastre sînt mai hăcuite ca mai înainte, fiind îndatorate să hrănească poterile, răbdînd fumul de ardei şi bătaia la tălpi, bănuiți că ți-ar şti de urmă!... Pămîntul a rămas pîrloagă, nevrednicindu-ne să mai aruncăm sămînță, ştiind că nu ne-am putea bucura de rodul lui. Am ajuns bătrînețe grele, cum nici vrăjmaşilor noştri nu le-am dorit vreodată!...

Înapoia celor doi frați, surugiii şi cetaşii ascultau tăcuți, cu bărbiile sprijinite în piept.

Iancu încruntă din sprîncene, ascultînd spovedania bătrînului sluger, rostită sub patrafirul cinstei şi obidei de care nu se putea îndoi.

Se petrecea un fapt necuprins în planurile haiduciei lui, care-i îngenunchia voinicia şi pornirile hrănite pînă atunci... Îşi dădu seama că lupta lui aprinsese pară pe foc, plină mai mult de strălucire şi lumină, decît jeregai cu căldură tenieinică... Şi că nu putea stărui mai mult, fără să nu sminteascâ atîtea rînduieli la care ținea mult!...

Se întoarse către ai lui, poruncindu-le:

— Aduceți, bă, cai de-ai noştri pentru schimb, şi căutați de vă înapoiați pe la casele voastre, croindu-vă viața aşa după cum v-o îndemna capul şi Dumnezeu de sus!... Eu mă duc la Bucureşti, cu alde frate-meu Amza, să mă înfățişez judecății divanului... Şi ce ne-o fi rînduit, om mai vedea şi-om mai petrece.... Că stau şi mă gîndesc la vorbele unui batrîn de prin părțile noastre; nu este pomană bine primită dacă o faci ălor străini şi pe-ai casei îi laşi să flămînzească.

Sfîrsitul haiduciei

Vestea că haiducul intrase în Bucureşti zăpăcise firea oamenilor... Neştiind cum stau lucrurile şi care putea fi adevărul, fel şi fel de zvonuri bîntuiau prin lume, adunînd-o în pîlcuri spre a se vîntura, care cum i se năzărea.

Deşi butca trăsese de-a dreptul la scările palatului domnesc din casele Ghiculeştilor, se găseau unii care să spună că l-au văzut petrecînd la un han de pe podul Beilicului, alții, călare pe cal, înarmat şi cu ceata voinicilor după el, iar cei mai mulți, oameni de-ai stăpînirii şi arnăuți de toate neamurile, întăreau că a trecut legat în lanțuri, păzit de însuşi cîrc-sărdarul Iamandy...

De cum îi ajunsese zvonul în urechi, Gligoraşcu grăbi călare spre curte, spre a vedea ce este de crezut... La capul de jos al scării, Iancu sta slobod, însoțit de slugerul Amza, aşteptînd porunca lui Caragea... Cum îl văzu, îi întinse brațele ca unui vechi şi de cinste prieten, ceea ce uimi loaita ciohotlarilor care sta pe de lăturea, păzindu-l, chipurile să nu-l scape din mînă.

—Vere Gligoraşcu, atît mi-a fost în putere să fac!... Dacă n-am izbîndit pe deplin, să nu-mi băgați careva vină!... Poate că, mai tîrziu, timpurile vor fi mai darnice, şi alți cutezatori se vor ridica să împlinească ce pusesem gînd!...

Gligoraşcu îşi simți ochii umeziți, pricepînd cîtă amărăciune trebuie să se fi grămădit în sufletul haiducului, hotărînd sa se dea de voie pe mîinile călăilor...

—Vere lancule, nu deznădăjdui!... Dacă o stea se stinge şi scapă din bolta cerului, drumul ei, înainte de a se pierde, este dîră de lumină albă şi curată!.. Iar oamenii temători de cele sfinte lăcrimează, simțind că s-a istovit o viață de om poate tocmai aceea în care nădăjduiau mai mult!...

Urcă apoi scările palatului, neştiind singur pe cine trebuia să caute, spre a-i cere să-l ajute pentru scăparea fratelui de sînge şi de credințe...

Întîlni pe domnița Ralu, cutremurată şi ea de vestea sosirii haiducului, bîntuind pe la uşi, căutînd pe careva să i-l poată arăta, fără a-şi primejdui viața...

Prinzînd inimă, Gligoraşcu o duse pînă într-un loc de unde putea vedea fața lui Iancu.

Haiducul, avînd capul înălțat şi privirea limpede, şedea în picioare, călător cu gîndul în trecutul din care abia se desprinsese... Din cînd în cînd surîdea, înviind în amintire cîte un fapt al haiduciei lui, cu care să fi îmbucurat vreun suflet de om, cîte un chip alăturea de care să se fi simțit mîngîiat şi odihnit...

Domnița Ralu se aştepta să dea ochi cu un om fioros, zburlit şi respingător... Chipul lui Iancu îi înmuie sufletul, asemuindu-l unui erou din basme, doborît în zdroaba de a împlini un ideal cuprins doar în înțelegerea lui...

Îşi aminti de spusele Sultanei şi-l văzu aidoma lor: neînfricat şi vijelios, voinic şi dîrz, blînd şi duios...

Pentru toată neliniştea şi frămîntarea acestui om, pentru tot ce ostenise să izbîndească şi-şi vedea acum risipit, domnița picură o lacrimă de părere de rău... Îl socotea pierdut, spînzurat în furcile ispăşirii ce se vor fi ridicat în capul Podului Tîrgul-de-Afară, pigulit de ciori şi clătinat de vînt... Un om al vremii, întruchipat din țesătura basmelor frumoase, apunea din răutatea oamenilor prididiti de lăcomie şi sfoiag, afundați în stricăciune şi minciună...

Mulțumi paharnicului pentru bunăvoință şi osteneală, înapoindu-se în iatacul ei, în care o aştepta, plîngînd, Sultana...

—L-am văzut şi eu, Sultana... Şi plîng alăturea de tine voinicia acestui om, semănat într-un pămînt uscat şi sterp. Voi chibzui ce puteam face pentru el...

—Domniță, vina trebuieşte căutată dincolo de faptele lui...

—Înțeleg şi cred: este însă cutezător s-o putem spune... Îl iubeşti?

—Da, domniță!

— Şi ai vrea să-ți fie soț?

— Da...

—Atunci să ne căutăm scăparea în înțelepciunea pravilelor... Poate că cei ce le-au croit îşi vor fi abătut gîndul şi la biata inimă omenească, înlesnind curățirea faptei şi îndreptarea greşelilor, prin dragoste...

Rînd pe rînd sosiră la curte marele logofăt Iordache Golescu, vornicul Nicolae Văcărescu, banul Constantin Filipescu, Bălăceanu, Belu, episcopul Ilarion... Ochii li se aținteau asupra lui Iancu, iar sufletul le sîngera văzînd prăbuşirea unei crăngi din trunchiul năzuințelor lor.

Porunca lui Vodă Caragea veni, cerînd ca haiducul să fie închis la agie, păzit bine şi tratat omeneşte... Vodă, nelipsit de priceperea dezlegării unei

pricini care putea să tulbure liniştea lui şi a țării, nu părea pripit în hotărîri. Ştia că Iancu este la inima poporului şi nu vroia ca, dîndu-l pierzării, să-şi audă noi blesteme şi nemulțumiri: şi că neamul Jienilor îşi avea vînă puternică în tot cuprinsul Romanațului, pînă dincolo de Jiii, putîndu-i fi de pagubă neprietenia lor. Drept care, gîndind că puțină îngăduială şi şiretenie nu-i putea strica, rămase să judece şi să hotărască pe-ndelete...

Întrebați asupra osîndei ce i se cuvenea, boierii tăcură chitic, cunoscînd năravul lui vodă de a hotărî după capul lui, iar nu după sfatul lor sau scrisa pravilei...

Aşteptau să-i audă vorba, după care să înțeleagă în ce fel trebuie s-o cîrmuiască şi ei... Cel care de la început se rosti, spunîndu-şi gîndul, fu episcopul Ilarion, pentru care haiducia lui Iancu era început firesc al unui lucru de mult aşteptat.

—Măria Ta, copilul căzut în greşeală nu este ucis şi nici pus în obezi şi aruncat în ocnă!... Ci mustrat părinteşte şi adus pe calea binelui!... Şi fără greşeală şi păcat nu este decît Dumnezeu din cer!... Trebuieşte căutat mijlocul de a nu-l asupri peste măsură, ştiindu-se că tot jalul şi fărădelegile n-au fost făptuite pentru folosul său sau din urîciunea cugetului!...

—Sînt mirat, prea sfințite Ilarion, că găseşti îndreptățit jaful şi omorul!... Şi că ceri atît de zorit să fie iertat fapta lui!... Eu cred că i se cuvine să fie spînzurat!...

Înfruntat, Ilarion tăcu: inima greşise, rostindu-se fățiş înaintea minții.

Cutezător ca totdeauna, Iordache Golescu nu se putu stăpîni:

—Socotesc că ar fi prea mare necinstea pentru cinul boieresc să fie osîndit la spînzurătoare, Măria-ta!...

—Necinstea porneşte de acolo, logofete Iordache, că boier fiind, a ieşit în tîlhărit, prădînd aurul de huzmet şi căruțele de poştă şi conacele de prin sate... Nu putem drege ceea ce a socotit el că este pus rău şi trebuieşte dărîmat...

—Atunci rămîne la judecata şi mila Măriei-Tale!...

Cînd boierii ieşiră din divan, Gligoraşcu care le păzea calea nu întîlni decît mutre posomorite şi acre, după care înțelese că pricina lui Iancu sta să se sfirşească a rău... Alergă din nou la domnița Ralu, căreia îi ceru să facă tot mijlocul pentru iertarea Iancului... Cînd domnița îi pomeni de gîndul Sultanei de a-l lua de soț, Gligoraşcu tresări luminat:

—După pravilele țării, oricare i-ar fi osînda se iartă prin această cununie, domniță!...

—Atunci, aşa se va întîmpla!... În cumpăna judecății domneşti va trage, deopotrivă de greu, rînduiala pravilei şi dorința noastră!

Odihna Jianului

După ce vînturase toate potecile haiduciei, trecut la un lat de palmă aproape de ştreang, Iancu se trase la conacul din Fălcoi, ducînd viață gospodărească... Cei douăzeci şi unu de cetaşi „s-au fost iertați” o dată cu el, revenind la bordeiele lor spre a robi, după vechiul tipic, unei pîini necăjite...

Cuminte şi frumoasă, ca o domniță de basm, Sultana nu pregetă să pună rînduială în gospodăria sălbatică a Jianului, prefăcîndu-i văgăuna de adăpost în adevărat cuib de fericire omenească.

Obosit de atîta trai cîinesc sau înmuiat de plăcerile vieții noi, Iancu rămînea mereu acasă, lăsîndu-şi armele spînzurate în cui, iar caii să se însălbăticcască prin geraiuri şi zăvoaiele Oltețului... Cînd cîte un cetaş îi făcea cu ochiul, arătîndu-i peria codrului care se deschidea în muguri, haiducul alunga ispita cu ocări greu de crezut:

— Vi-s gîndurile tot a hoinăreală şi fărădelegi, şi ochii tot către tufe!... Apucați rostul casei şi vedeți-vă de plug şi de coasă şi fiți ajutor muierilor la dărăcit lîna şi la făcut țevi pentru năvădeală!... Că ăți fi îmbătrînit şi voi, ca mîrtacii bordeielor, şi nu vă mai țin oasele la fărîmătură de drum ca neoamenii!...

Viața la conacul din Fălcoi se scurgea liniştită şi senină; luînd obiceiul boierilor megieşi, adunau oaspeți pentru petreceri sau plecau pe la neamuri şi prieteni, ținînd-o sfoară cu săptămînile, pretutindenea fiind aşteptați şi bine primiți... Haiducul viforos de altădată devenise soțul potolit şi cuminte, retras înăuntrul bucuriilor casnice.

Frații şi bătrînul paharnic Costache îşi împliniseră cu dobîndă visul lor de a-l vedea pe neastîmpăratul Iancu aşezat şi la casa lui...

Neştiind cît îi putea ține cumințenia, oamenii stăpînirii nu cutezau să-l supere cu ceva, ocolindu-i pe departe satul şi conacul...

În luna septembrie, anul 1818, Vodă Caragea, fugind din scaunul domniei, nu avea să-şi mustre cugetul că, iertînd păcatele lui Iancu, greşise cu judecata...

Dinspre munte, zvonul forfotei şi al răzmiriței se simțea tot mai întețit.. Ascultîndu-l, Iancu băga căciula pe urechi, ca omul care nu mai credea în puterea de a răzbi rînduielile vremii... Se nărăvise la viață tihnită şi nu se

mai simțea îndemnat să se rupă din ea... Aşa cel puțin îl arătau toate semnele văzute...

Numai cînd volbura răzmeriței lui Tudor scăpă de vale, nemaiputînd sta locului, îşi adună din nou oamenii, aşezîndu-se alăturea de ceilalți căpitani ai răzvrătitului... îşi tocmi şi simbriaşi, rotunjindu-şi o ceată de peste o sută de oameni, cu care ieşi în întîmpinarea lui Tudor, îmbucurîndu-l...

Crezîndu-i patimii şi nevoii, Sultana rămase să îngrijească de rosturile pămîntului ohabnic, aşteptînd să se sfîrşească în bine şi această răbufnire a nemulțumirii obşteşti.

În toată mişcarea slugerului Tudor, Iancu nu s-a ridicat cu nici un fel de ambiție, rămînînd oştean credincios şi ferit de măriri.

Felul în care îşi făcea drum oştile de panduri nu se potrivea sufletului de haiduc; şetrarul avea patima potecilor furişe, a nopților petrecute cu urechile ciulite, în pîlc mic şi singuratic, a hărțuielilor cu poterile prin negurile codrilor... Pandurii se mişcau greoi şi liniştit, trecînd numai pe drumuri de poştă, poposind prin sate şi tîrguri... Farmecul primejdiei la fiecare pas, în fiecare clipă, nu se putea întîlni aci... Voinicia şi curajul se topeau în gloată, neputînd să iasă din rînd...

Visase o răzmiriță împotriva asupritorilor şi nu vedea nimic împlininduse din acest vis... Negurile se lăsau dese peste viața țării, neputîndu-se desluşi prin ele nimic îmbucurător...

Cînd capul cutezătorului căzu, Iancu se înapoie acasă, desfăcînd cinstit simbriile oamenilor, reluîndu-şi viața de linişte şi trai gospodăresc...

Iar cînd se simțea încercat de bîntuielile hoinărelii, încăleca murgul, răznind-o pe la Craiova, pe la Rîmnicul Vîlcei şi Tîrgul Jiului, odihnind pe unde-l apuca noaptea sau îl prididea oboseala... Împiedica picioarele calului, lăsîndu-l să pască în voie, iar el se dădea la umbra cîte unui tufan, odihnind pe gustul şi înțelesul lui... Văzîndu-l, drumeții nu cutezau să-i tulbure somnul, fiindu-le teamă să nu intre la vreun necaz de arțag din partea lui... Plosca de rachiu, care nu-i lipsea. din oblînc, îi străjuia, golită, căpătîiul, iar pistoalele, pline pînă la gură, lămureau că şetrarul nu-şi ieşise din năravi... De unde şi cîntecul lăutarilor:

Arde-te-ar focul de prun,
Că făcuşi rachiul bun
Şi-adormişi pe Iancu-n drum...

Cu vremea, apucăturile haiducului se domoliră.

La leatul 1830, Sultana născu o fată, botezată Mariția, care muri curînd; iar la 1835, pe Zinca, cea care avea să se mărite cu Nicolae, fiul pitarului Ştefan Dobruneanu, din Dobrunul Romanațului.

De-o margine a evangheliei, lui Clement Ieramonahul, pe care o păstra sub căpătîi, Iancu însemnează faptul fericit al naşterii Zincăi:

„Prostit şi eu păcătosul am cîştigat porunca la leatul 1835 mai 26 care s-au botezat de soacră-mea Aniţa Gălăşescu, puindu-se numele Zinca, iar eu muritorul spre ştiinţă am însemnat spre pomenire, că oricare va citi să zică Dumnezău să-l ierte p-ăl de-a scris”.

Io, Iancu Jianul

Iar în altă parte:

„La leatul 1835 mai 26 din voia lui Dumnezău am căpătat prunca Zinca botezată de soacră-mea Aniţa Gălăşeasca, şi spre ştiinţă cînd s-au născut şi fiica noastră Mariţa, la leatul 1830 august 10”.

Iancu este frămîntat de gîndul ridicării unei ctitorii bisericeşti... Nopţile, altădată petrecute pe drumurile haiduciei, în pocnete de pistoale şi vijeliea vremii, le scurtează cugetînd cum şi-ar putea izbîndi acest vis... Fără vreun fel de îndemînare, desenează planul unei biserici, încadrînd-o cu pomelnicul răposaţilor Jieni, pentru odihna cărora se îngrijora, Pîrvan Ieromonahul, Matei, Ene, Costi, Ilina, Preda, Florea, Pîra, Constandina, Ana, Ene, Iancu, Nicolaie, Stana, Toan...

Viaţa pe care o dusese îşi lăsase urme adînci, în pieptul şi oasele şetrarului. Grija cu care-l păzea Sultana îi lungea zilele, atît cît omeneşte se putea.

Către anul 1842, puterile îi slăbiseră şi zăcerea se părea c-o să-l dea gata... Oblojit şi doftorit, rămînea în casă, nădăjduind să se poată ridica din nou pe picioare şi s-o ia iar pe unde voinicise şi făcuse să tremure codrii şi fiarele.

De la Breasta, de peste Jii, se abătuse pe la conacul lui un nepot, pe nume Barbu, venind din Bucureşti, unde fusese întărit în slujba de căpitan de poteră, avînd la mînă şi cuvenita carte domnească. Bucuros de a-şi vedea rubedenia, Iancu încercă să facă o glumă:

—Trăii, bă nepoate, să văd şi eu un pui de Jian, rînduit cap de poteraşi, ca să stîrpească haiducia din ţară!...

Îi făcu rost de hăitaşi pentru vînatul prin pădure, îl lăsă să-şi fărîme oasele gonind prin toate coclaurile, spre care-l chemau îndemnurile sîngelui clocotind... Şi se bucura petrecîndu-l din ochi, descurcînd în toată nedomolita-i viaţă tinereţea şi bîntuielile lui din trecut...

Căpitanulde poteraşi nu se mai sătura de umblet, răscolind cu chiiuturile şi pocnetele de pistoale, umbrele încremenite ale haiduciei şetrarului.

Într-una din zile, avînd să plece la o pîndă de sălbăticiuni, Barbu aruncă o vorbă de glumă:

—Te-ai doftorit şi te-ai oblojit mai rău ca pruncii de ţîţă, boier Iancule!... Şi, după cîte se văd, are să te pună jupîneasa în troacă, să te legene ca să adormi!...

Zgîndărit, Iancu ieşi din aşternut şi se îmbrăcă, neţinînd seama junghiului dintre coaste şi vremii care se lăsase rece. Îşi luă puşca şi pistoalele din cui, împreunîndu-se hăitaşilor care aşteptau la scară...

—Acum o să vedem, nepoate, cît te ţin puterile şi curajul!...

O luară spre pădure, pînă într-un loc unde aşezase de cu vreme momeala unui hoit de cal... Hăitaşii începură să urle ca lupii prin cioburi de oale de lut, adunînd mulţime de dihănii zburlite şi cu colţii rînjiţi... Iancu se dovedi îndemînatic fără pereche, nescăpînd fără folos nici unul din plumbi.

Noaptea, prinzîndu-i în pădure, se adunară în jurul focului spre a odihni, urmînd ca spre ziuă să se înapoieze acasă... Ca la orice popas vînătoresc, poveştile începură să se deşire vioaie, pline de duh... Iancu, mai vesel ca oricînd, îi reteză pe toţi, vorba lui fiind ascultată ca spusa scripturii... Cei mai tineri, în frunte cu nepotul Barbu, tocmai se grozăveau cu voiniciile lor, cînd o dihanie ameţită de glonţ năvăli turbată peste focul vînătorilor, băgîndu-i în toate spaimele... Văzîndu-i cum îşi pierd cumpătul şi ameninţă să sloboadă pistoalele chiorîş, Iancu răcni să stea liniştiţi, spre a nu se omorî între ei şi intra în vorba şi ruşinea lumii... Trase junghiul de la brîu şi, luîndu-se în piept cu namila de lup, i-l înfipse în inimă, răpunîndu-l... Cînd se dezmeticiră, lăsară nasurile în jos, domolind-o cu laudele şi voinicia, pricepînd că spuma tinereţii nu poate sta alături de osul şi vîna ălor încercaţi şi petrecuţi în viaţă!...

A doua zi, însă, boala lui Iancu se înteţi; simţind că i se apropie sfîrşitul, se răsuci în cerga mitoasă, scrîşnind din dinţi:

— Mi-a fost rînduit să mi se tragă moartea tot de la bîntuielile prin codru, şi să mă duc pe lumea ailaltă tot în pocnete de pistoale!...

În anul 1842, decembrie 14, îşi dădu duhul, *„anii vieţii lui fiind 55”.*

Fu adus în Caracal şi îngropat sub picătura streaşinii bisericii Maica Domnului, ca să-i plîngă în vreme de ploaie trupul lui fărîmat pe drumuri prea puţin înţelese de oameni, şi sufletul în care cuprinsese, ca nimeni altul, dragostea de neam şi de pămîntul ţării româneşti...

CUPRINS

Neamul 3

Dragostea Jianului 30

Plecarea în haiducie 53

Drumuri haiducesti 70

Colindari pentru linistea 92

sufletului 92

Craciun, ca neoamenii 120

Rînduiala de la Dumnezeu 128

Sfîrsitul haiduciei 134

Odihna Jianului 137

Articolul de față este un fragment din lucrarea **PAUL CONSTANT** - **seria PERSONALIA** publicată de
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA-SIBIU

Argument,

Paul D. Constantinescu *vede lumina zilei în cetatea banilor, Craiova, la 29 ianuarie 1885, fiind unul din cei opt copii ai Eufrosinei şi Dumitru Constantinescu, mici meseriaşi care au trudit pentru familie. Din cei opt copii, istoria literară romanească a înregistrat cinci condeieri olteni.*

Darul povestirii l-a moştenit de la mama sa, care s-a ocupat cu dragoste de numeroasa familie fară să-şi piardă buna dispoziție şi energie.

Scriitorul debutează timpuriu cu o schiță umoristică în revista "Veselia" din Bucureşti în 1911, perioadă în care scrie şi primele versuri. După absolvirea şcolii comerciale, tînărul, lipsit de mijloace materiale, întrerupe studiile şi ocupă slujbe modeste: contabil la o bancă din Craiova (1912-1913) apoi învățător suplinitor în Gîrcov (1914-1915).

Cei doi ani de apostolat în satul Gîrcov(Corabia) au avut darul de a-i trezi în suflet rezonanțe de mare sensibilitate, contactul cu natura şi satul românesc marcînd punctul de plecare al romanelor istorice după cum marturiseşte mai tîrziu "Firea mea neaşezată, sau numai răscolirea obarşiei mele tărăneşti, m-a indemnat să-mi caut o slujbă undeva într-un sat. Şi mi-am găsit-o, ca învățător suplinitor, într-o comună aşezată pe malul Dunării, din jud. Romanați. S-au găsit atunci chestii care să-mi socotească hotărîrea ca fiind nesabuită. Eu, însă, colindînd în amintiri, cei doi ani petrecuți acolo îi consider cei mai frumoşi ani ai tinereții mele. Ani in care am avut prilejul să cunosc limba si obiceiurile oamenilor de la țară, să le ascult poveştile, să mă îndestulez sufleteşte privind peisajul grindurilor îmbracate cu sălcii şi stufuri"

Între 1915-1916 îl întîlnim ca elev al Şcolii Militare de Ofițeri din Bucureşti, tînarul sublocotenent participînd la campania din Moldova pînă în 1918.

După război este mic slujbaş la Caracal, pentru ca din 1919 să se consacre carierei militare, fiind ofițer la Făclia pînă în 1920.

Din 1921 pînă în 1924 va fi ofițer în garnizoana Sibiu. Iar între anii 1024-1929 îl găsim în Garnizoana Caracal revenind la Sibiu în 1929. Între 1929-1945 este cadru didactic şi intendent la şcoala de cavalerie sin Sibiu.

Paul Constant este autor de manuale şcolare de specialitate "Noțiuni de legislație militară", "Curs de administrație militară", "Caiet de contabilitate militară". La vîrsta maturității pleacă voluntar pe frontul de Vest, aceasta fiind a doua campanie a ofițerului scriitor, care a înțeles să fie în slujba țării nu numai cu condeiul ci şi cu spada cînd era nevoie.

Războiul prin, viața de slujbaş, cariera militară au însemnat mult pentru formarea sa ca literat, scriitorul semnînd cu pseudonimul ***Paul Constant****.*

Avînd şansa unor contacte diverse din punct de vedere al tipologiei umane, Paul Constant se afirmă ca un bun observator al vieții, privind cu înțelegere la micii slujbaşi, la ofițerii care aşteptau cu teamă inspecțiile eşaloanelor superioare, de unde veneau şi deciziile de avansare. Înainte de a se afirma ca prozator, Paul Constant, a debutat editorial ca poet cu versuri social-umanitare, de factră simbolist – întârziată reunite în

ciclul "Litanii pentru cei uitați", cuprins în volumul "Poezii" (1926), scos împreună cu frații Eugen şi Savin, fiecare semnând cîte un ciclu de versuri. De atunci, viața lui s-a organizat mai mult în jurul unor publicații şi grupări literare. Primăvara lui 1928 este marcată de editarea săptămînalului "Vremea" (Caracal), împreună cu Ştefan N.Ricman, unde îl putem regăsi cu pseudonimul Tudor Praştie.

În 1932, Eugen şi Paul Constant fondează şi conduc pînă în 1934 la Sibiu, revista de literatură, cultură şi artă "Provincia literară".

Scriitorul devine un obişnuit al şezătorilor literare, prezența sa fiind bine primită de public dar şi unul dintre fondatorii grupării cultural-literare "Thesis", alături de Al. Dima, I. Popescu (Sibiu), Ecaterina Săndulescu, Mircea Alexiu.

Volumele de schițe: "Măşti pentru muzeu", "Zugrăveli", În litera legii", "Mărturisirea unui inculpat", "Oameni cu cioc" etc. prezintă, cu umor, o întreagă galerie a universului provincial, chipuri şi întîmplări din viața oamenilor modeşti, pe care scriitorul i-a întîlnit în primii ani de slujbă, o dovadă a faptului că, deşi a plecat din Oltenia, n-a uitat-o nici o clipă.

Cu romanul "Rîia" (1936), premiat de Academia Română, Paul Constant dezvăluie posibilitățile sale de autor umorist subtil.

În 1940 Eugen Lovinescu insistă să se dedice genurilor satirice şi umoristice, pentru care avea disponibilități deosebite. Scriitorul însă şi-a urmat propriul destin scriind chiar şi cîteva comedii: în 1946 la Teatrul din Sibiu îi este reprezentată comedia "Colivia cu sticleți", iar în revista "Luceafărul de ziuă" (Braşov), 1956 (nr.1-2), apare comedia "Logodna"

*Romanele "**Iancu Jianu**" (1940), "Tudor Vladimirescu (1960), "Stîlpii de foc", "Primăvară , focuri şi gloanțe" (1973), "Volburi peste veacuri",îl situează alături de scriitorii care au abordat tematica istorică. Eroii acestor cărți sînt creați în spiritul tradițional al unei Oltenii eroice, dar şi o frumoasă lecție de istorie.*

Scriitorul a fost şi un înzestrat reporter, mărturie stau cele căteva sute de articole şi reportaje publicate în presa locală (România viitoare, Flacăra Sibiului, Provincia literară, Transilvania, Tribuna Sibiului), sub pseudonimele: Stuparu Filimon, Olteț Ion şi Moş Țintaşu.

***OPERA**: Litanii pentru cei uitați, versuri, Craiova, 1926;*
Ceasuri ostenite, Caracal, 1930;
Măşti pentru muzeu, Caracal, 1931;
Zugrăveli, Craiova, 1933;
În litera legii,Sibiu, 1933;
Mărturisirea unui inculpat, Sighişoara, 1935;
Rîia, Ed.ramuri, Craiova, 1936;
Oameni cu cioc, 1939;
Iancu Jianu, 1940;
Haiducii, Editura Tineretului, Bucureşti, 1957;
Tudor Vladimirescu, Editura Tineretului, Bucureşti,1960;
Stîlpi de foc, Editura Tineretului, Bucureşti, 1967;
Primăvară, focuri şi gloanțe, Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1973;
Colivia cu sticleți, Facla, Timişoara, 1977;
Logodnă, Răsărit de viață, Examen pentru ciclul II.

Cornelia Cramarenco